

Lectures annotées de l'Institut d'Études slaves. — II.

LECTURES UKRAINIENNES

AVEC

GRAMMAIRE, COMMENTAIRE ET LEXIQUE

PAR

ÉLIE BORŠČAK

CHARGÉ D'UN COURS LIBRE DE LANGUE UKRAINIENNE À L'ÉCOLE NATIONALE
DES LANGUES ORIENTALES VIVANTES

PARIS
IMPRIMERIE NATIONALE

LIBRAIRIE DROZ, 25, RUE DE TOURNON (VI)

1946

Lectures annotées de l'Institut d'Études slaves. — II.

LECTURES UKRAINIENNES

AVEC

GRAMMAIRE, COMMENTAIRE ET LEXIQUE

PAR

ÉLIE BORŠČAK

CHARGÉ D'UN COURS LIBRE DE LANGUE UKRAINIENNE À L'ÉCOLE NATIONALE
DES LANGUES ORIENTALES VIVANTES

PARIS
IMPRIMERIE NATIONALE

LIBRAIRIE DROZ, 25, RUE DE TOURNON (VIe)

1946

AVANT-PROPOS.

Le but de ce livre est de donner aux étudiants désireux de s'initier à l'étude de l'ukrainien un aperçu de la langue littéraire d'après les textes classiques.

L'ouvrage se compose de deux parties : d'une part, un précis de grammaire élémentaire, et, d'autre part, un choix de textes accentués. Ce choix a été conçu en vue de l'apprentissage de la langue. Il ne se présente donc pas comme une anthologie de la littérature ukrainienne, mais comme un simple groupement de textes classés d'après leurs auteurs et suivant un ordre chronologique. Cet ordre permet de saisir sur le vif l'évolution de la langue. Presque tous les textes ont été empruntés aux auteurs de l'Ukraine Orientale ou Grande Ukraine; deux pièces galiciennes (XIV, XV), de caractère dialectal, ont été empruntées à Franko. Les pièces prises au fonds de la poésie dite populaire terminent la partie proprement littéraire. Les pièces XXIII-XXV servent de modèles de prose scientifique tout en donnant quelques précisions d'ordre géographique, historique et ethnographique. Après l'étude des textes modernes, l'élève pourra plus facilement aborder les textes anciens (XXVI-XXIX) qui abondent en slavonismes et polonismes.

Toutes les pièces sont précédées de brèves explications bibliographiques donnant au lecteur une orientation rapide. Les notes mises au bas des pages sont exclusivement d'ordre linguistique et les *realia* sont réduits au minimum indispensable à l'intelligence du texte. Les indications de paragraphes renvoient aux paragraphes correspondants de la partie grammaticale.

Le lexique comprend tous les mots figurant dans les textes.

AVANT-PROPOS.

Nous sommes heureux d'exprimer ici notre reconnaissance à M. André Mazon, professeur au Collège de France, qui a bien voulu revoir notre manuscrit et l'enrichir à maintes reprises de conseils discrets, mais pertinents. La partie grammaticale, et tout particulièrement le chapitre du verbe, porte l'empreinte de son intervention.

Madame M. Scherrer, bibliothécaire de l'Institut d'Études slaves de l'Université de Paris, a bien voulu nous apporter la sûreté de son jugement dans le choix des textes, sa connaissance des choses slaves, son expérience pédagogique : qu'elle accepte ici l'expression de notre gratitude.

Nous remercions M. André Vaillant, professeur à l'École nationale des Langues Orientales vivantes et directeur d'études à l'École des Hautes Études, qui nous a apporté, pour la révision de notre travail sur épreuves, l'aide la plus précieuse.

Nous remercions également M. O. Savčyn, notre compatriote de Galicie, qui a bien voulu nous assurer son concours pour l'accentuation des textes galiciens et pour la correction des épreuves.

Paris, 1941-1943.

E. B.

PREMIÈRE PARTIE.

PRÉCIS DE GRAMMAIRE ÉLÉMENTAIRE.

I. — ALPHABET.

CHARACTÈRES DISSONANTS.	TRAN- SCRIPTION COÛRANTE.	TRANS- LITÉRATION INTER- NATIONALE.	CHARACTÈRES DISSONANTS.	TRAN- SCRIPTION COÛRANTE.	TRANS- LITÉRATION INTER- NATIONALE.	CHARACTÈRES SOUPLES.	TRAN- SCRIPTION COÛRANTE.	TRANS- LITÉRATION INTER- NATIONALE.
А, а	а	а	Ӣ, Ӣ	ј	ј	Т, т	т	т
Б, б	б	б	Ӣ, Ӣ	и	и	Ү, ү	ou	у
В, в	в	в	Ӣ, Ӣ	yi	ji	Ф, ф	ʃ	ʃ
Г, г	г	г	Ӣ, Ӣ	k	k	Х, х	kh	ch
Г', г'	g, gh	g	Ӣ, Ӣ	l	l	Ӣ, Ӣ	ts	c
Д, д	д	д	Ӣ, Ӣ	m	m	Ч, ч	tch	c
Е, е	е	е	Ӣ, Ӣ	n	n	Ӣ, Ӣ	ch	š
Г, ҕ	i̊, ẙ	j̊e	Ӫ, ӫ	o	o	Ҽ, ӫ	chtch	šč
Ӣ, ӝ	j	ӝ	Ӣ, Ӣ	p	p	Ӣ, Ӣ	iou, you	ju
Ӡ, ӡ	z	ӡ	Պ, Պ	r	r	Ӣ, Ӣ	ia, ya	ja
Ӣ, Ӣ	i	ҝ	Ը, Ը	s	s	Ը, Ը	Néant.	'

§ 1. ALPHABET. — L'alphabet ukrainien comporte 33 lettres. Chacune d'elles exprime un son déterminé, à l'exception de la lettre *ь*, dite *signe mou*, qui indique simplement la mouillure de la consonne précédente.

Le tableau ci-dessus donne la transcription, en translittération phonétique internationale et, entre parenthèses, en orthographe française courante, du son exprimé par chaque lettre. Il n'appelle d'explications complémentaires que pour les quelques particularités propres à l'ukrainien.

§ 2. PARTICULARITÉS D'ÉCRITURE ET DE PRONONCIATION.

— Les particularités suivantes doivent être signalées :

a. *Voyelles.* — Les deux lettres *e* et *е* représentent deux variétés du son *e* :

e est ouvert et non mouillé, comme dans le français *règne* : ainsi *день* « jour » est prononcé *dègne* (avec *u* mouillé = *gn*, comme l'indique le *signe mou* *ь* qui l'accompagne) ;

е est plus ou moins fermé et précédé d'une mouillure, comme dans le français *pitié*, et figure :

soit à l'initiale : *e* « il est » (*yé*), *единый* « unique » (*yédynyyj*);

soit après voyelle : *знаемо* « nous savons » (*znayémo*);

soit après consonne molle : *синя морé* « la mer bleue » (*sinyé more*);

soit après apostrophe intérieure : *вні б'e* « il bat » (*vin b'yé*).

Les trois lettres *i*, *ї* et *и* représentent trois variétés du son *i*, à savoir : *i* est identique au *i* français : *mistro* « ville » (*misto*);

ї, qui ne se rencontre qu'à l'initiale du mot ou de la syllabe, est un *i* précédé de la consonne *yod* (= *jī* intern. = *yi* fr.) : *Київ* « Kiev » (*Kyjjiv* = *Kyiéw*);

и est un *i* sourd et dur qui est tout proche, à l'audition, du *é* fermé français, et qui ressemble au *y* du polonais plutôt qu'au *ы* (*jery* = *yéry*) du russe ; le son en est transcrit conventionnellement par *y* (comme en polonais) : ainsi *годына* « heure » (*hodynna*).

Mais la lettre *ї* représente la consonne *yod* (voir ci-dessous).

Les deux lettres *я* et *ю* expriment respectivement :

я un *a* précédé de *yod* : *я* « je, moi » (*ja* = *ya*);

ю le son *ou* du français précédé de *yod* : *я маю* « j'ai » (*ja maju* = *ya mayou*).

b. *Consonnes.* — Les lettres *р* et *г* représentent deux sons différents : *р* est un *h* aspiré pareil à celui de l'allemand : *rólyb* « pigeon » (*holub* = *holoub*);

г est le *g* du français et ne figure que dans un petit nombre de mots

empruntés à des langues étrangères et notamment au polonais : газдійна « maîtresse de maison », ґрунт « sol », ґенерал « général ».

La lettre **в** peut représenter trois sons différents :

soit le son du français *v*, devant une voyelle : вода « eau » (*voda*);

soit le son du double *w* anglais, à la fois à l'intérieur d'un mot entre une voyelle et une consonne, comme dans вовк « loup » (*vovk*) ou певний « sûr, certain » (*pewnyj = pewny*), — et à la finale, comme dans я дав « j'ai donné » (*ja daw = ya daw*);

soit enfin le son d'un *ou* français, à l'initiale d'un mot et devant consonne : я взял « j'ai pris » (*ja uzyal = ouzyax*).

La lettre **й** exprime le *yod*, c'est-à-dire le son d'un *i* en fonction de consonne (intern. *j* = fr. *y*), à la suite d'une voyelle, par conséquent comme second élément de diphtongue : мій « mon, mien » (*mij = mij*), двайцять « vingt » (*dvaicjal' = draytsyal'*).

La lettre **ф**, exprimant un son originellement étranger à l'ukrainien, ne se rencontre que dans des mots empruntés, comme фальда « basque », фарба « couleur ». Son substitut normal est **хв** : ainsi Хвідір « Fédor », хвіртка « portillon ».

§ 3. RAPPORTS ENTRE CONSONNES ET VOYELLES. — Les consonnes sont prononcées *dures*, comme par exemple *n* dans *reine*, ou *mouillées*, c'est-à-dire adoucies comme l'est *n*, par exemple, dans le français *règne* (*n = gn*).

Elles sont *dures* devant les voyelles *a*, *o*, *y*, *e* et *и* et devant une consonne prononcée dure ou à la finale. Elles sont *mouillées*, par contre, devant la voyelle *i*, devant les voyelles *yodisées* *я* et *ю* et devant la lettre **в** qui est précisément leur indice de mouillure, le *signe mou*. Ainsi la prononciation sera :

dure dans минати « passer », лéдвє « à peine »;

mouillée dans рýсний « abondant », тютюн « tabac », лік « remède », кінь « cheval ».

Le contraste des deux séries est particulièrement frappant pour la consonne **л** dont l'articulation dure diffère sensiblement de l'articulation molle. Le **ль** *mou*, qui rappelle le français *cellier*, n'offre aucune difficulté. Mais le **ль** *dur* comporte le relèvement de la langue fortement appuyée contre les dents supérieures et aboutit à un son semblable à celui de la finale de l'anglais *bill*, ou même, chez la plupart des sujets, à celui du double *w* anglais : скyrá « serviteur » (*slluha, swouha*), лис « renard » (*llys, wys*). La confusion des finales est complète entre віт « bœuf » (*vw*) et жив « il vivait » (*zyw*).

Il faut noter que le **н** devant **ж**, **ч**, **ш**, **щ**, **дж** (consonnes *chuintantes*),

et devant з, ц, с, дз (consonnes *sifflantes*) se prononce *mouillé* (= fr. *gn*), comme s'il était suivi d'un *signe mou* : жéншй « plus petit » (*men'syj* = *megnchij*), інший « autre » (*in'syj* = *ygnchij*).

Le р dur tend à être généralisé par la langue littéraire : on écrit donc et l'on prononce р. ex. тенéр « maintenant », тюрмá « prison », цар « tsar », вітár « autel », секретár « secrétaire », etc. (tandis qu'une prononciation molle est encore conservée dans les régions de Poltava, Charkiv, Katerinoslav, Cherson et la partie méridionale de la région de Kyïv pour des mots comme тенéръ, тюрьмá, царь, вітáръ, секретáръ).

L'*apostrophe* accompagnant une consonne indique que celle consonne garde sa prononciation *dure* même devant une voyelle molle (е, і, я, ю). Elle s'emploie :

après labiale (б, п, в, м, ф), p. ex. б'ються « ils se battent », п'ю « je bois », в'язати « lier », ім'я « nom »;

après р, en fin de syllabe, p. ex. пір'я « plumes », подвір'є « cour »;

après les préfixes, p. ex. з'єднати « unir », роз'яснити « expliquer ».

Le *signe mou* (ъ) indique la prononciation *mouillée* de la consonne qu'il accompagne. Il s'emploie :

en fin de mot, après les consonnes д, т, з, с, ц, и, л : p. ex. вістъ « nouvelle », палецъ « doigt », сіль « sel »;

à l'intérieur du mot, soit devant consonne, soit devant voyelle, p. ex. сидьте « asseyez-vous », сьогодня (et сьогодні) « aujourd'hui ».

Le *signe mou* est en outre caractéristique du génitif pluriel de certains substantifs séminins en -ня (p. ex. пісень « des chansons ») et de suffixes servant à la formation des diminutifs (p. ex. малéнький « petit », зірочкa « petite étoile »).

Il n'est plus noté après les labiales б, п, в, м, ф et les chuintantes ж, ч, ш, щ : ainsi рóлуб « pigeon », степ « steppe », кров « sang », сім « sept », ніж « couteau », піч « poêle », дощ « pluie », ont perdu dans l'orthographe moderne le ъ final étymologique.

§ 4. ACCENT. — Tout mot porte un accent qui détache fortement la syllabe qu'il frappe. Cet accent peut frapper la finale, ou l'initiale du mot, ou une syllabe intérieure : вівчáр « berger », інодí « parfois », ходíти « marcher ».

Il peut se déplacer d'une forme à l'autre du même mot : плечé « épaule » (nom.), на плéчах « sur les épaules » (loc. plur.); ходíти « marcher », ти хóдиш « tu marches ».

Cet accent n'est pas indiqué par l'orthographe, mais il est un facteur important de la personnalité de chaque mot, et l'étranger qui apprend la langue doit se faire une loi de ne jamais enregistrer un mot sans en noter

en même temps l'accent. C'est à l'intention du lecteur étranger que les textes recueillis dans ce volume ont été accentués.

II. — ÉLÉMENTS DE PHONÉTIQUE.

§ 5. ALTERNANCES DE VOYELLES. — L'alternance la plus frappante de l'ukrainien résulte de la tendance à prononcer o et e en >i dans les syllabes fermées; cette tendance est appelée *ikanič*, c'est-à-dire « prononciation en i ». Elle se constate notamment au *nominatif singulier* de certains noms :

en syllabe fermée -i- :	<-o- en syllabe ouverte :
nomin. sing. : двір « cour »	гénit. sing. : дво́ру
ніч « nuit »	— нічі
сіль « sel »	— соли
ніж « couteau »	— ножа
схід « orient, est »	— схóду
masc. sing. : мій « mien »	фем. sing. : мо́й
<-e- en syllabe ouverte :	
nomin. sing. : осінь « automne »	гénit. sing. : осе́ни
— піч « four »	— пе́чи

Cette alternance se constate aussi :

au génitif pluriel sans désinence (à désinence zéro) du type féminin *шкóла* « école », gén. plur. *шкóл*, et du type neutre *слóво* « mot », gén. plur. *слíв*;

à l'instrumental singulier du type féminin *сіль* « sel », instr. sing. *сільно* (mais gén. *соли*, etc.);

dans les dérivés dont la formation implique la fermeture de la syllabe radicale : *вільний* « libre », de *воля* « liberté »; *робітник* « ouvrier », de *робота* « travail »; *сільський* « villageois », de *село* « village ».

Il convient de remarquer que, lorsque cette alternance se produit avec un o-initial, elle comporte le développement d'un v- prothétique devant i: ainsi : *овéć* « avoine », gén. sing. *вівса*.

L'alternance *oi* ou *eɪ* n'a pas lieu dans les groupes *oe*, *op*, *ep*, *opo*, *ojo*, *ere*, *eje*: p. ex. *вовк* « loup », *торг* « marché », *вóпор* « ennemi », *мóлот* « marteau », *céред* « au milieu », *шéлест* « bruissement » conservent, même en syllabe fermée, leur -o- ou leur -e- radical. Ne font exception à cette règle que les deux mots *поріг* « seuil », *смóрід* « puanteur » et quelques formes de génitif pluriel, comme *корів* (de *корова* « vache »), *воріт*

(de ворота « portail »), голів (de голова « tête »), беріз (de береза « bouleau »).

Cette même alternance n'a pas lieu non plus dans les mots où -o-, -e- sont *mobiles* (§ 15), comme сон « rêve », gén. sing. сну, ou день « jour », gén. sing. дня, — non plus que dans les mots d'origine étrangère, comme доктор « docteur » ou студент « étudiant ».

§ 6. ALTERNANCES DE VOYELLES AVEC DES CONSONNES. — Deux alternances de voyelles avec des consonnes évitent l'hiatus entre la voyelle finale d'un mot et la voyelle *initial* non accentuée du mot suivant :

— voy. + у-> в- прийшо́в учите́ль до вчите́ля « un professeur est venu voir un professeur »;

— voy. + і-> ї- він іде, а вонá не їде « il vient, mais elle ne vient pas ».

Ces alternances ne jouent qu'en fonction de la position du mot et de son accent.

§ 7. ALTERNANCES DE CONSONNES. — Les consonnes gutturales (к, г, х) et dentales (т, з, с, չ), par l'effet des voyelles molles е, і, des voyelles yodisées я, ю ou de la finale verbale -y (de *-ю), sont sujettes à alterner, soit avec des chuintantes (ч, ж, ш), soit avec des sifflantes (с, չ,) suivant les correspondances que voici :

D'une part :

к >	ц	loc. sing. руці, de рука « main »;
	ч	дérivé ручній « manuel »; він пече́ « il fait cuire au four », infin. пекти́;
г >	з	nom. plur. дру́зі, de друг « ami »;
	ж	vocat. sing. дру́же; він може́ « il peut », infin. могти́;
х >	с	loc. sing. кожу́сі, de кожу́х « pelisse »;
	ш	дérivé кожуші́на « pelisse »; я брешу́ « je mens », infin. бреха́ти.

D'autre part :

т >	ч	я свічу́ « je brille », de світіти; Німець « Allemand », Німеччина « Allemagne »;
ц >		
з >	дж	я ходжу́ « je marche », de ходи́ти;
	ш	я прошу́ « je demande », de проси́ти;
с >		
х >	ж	я мажу́ « j'enduis », de мазати.

Enfin les groupes consonantiques à second élément guttural ou dental :

ск >	щ	я плюшу « je claque », de плюскати ;
ст >		я пушу « je bâcherai », de пустыти ;
зд >	ждж	я јжджу « je vais à cheval », de јздити .

Ces alternances, comme on le voit par les exemples ci-dessus, font partie du jeu des formes de la déclinaison, de la conjugaison et de la dérivation. Elles seront rappelées ultérieurement (§§ 15, 39).

L'alternance de -л- intérieur avec -в en fin de mot, qui s'explique par l'identité de l'articulation de л et de в final (= w, § 3), est propre aux formes du prétérit :

дáти « donner », prétér. masc. він дав « il a donné », fémin. вонá дала « elle a donné » ;

хотíти « vouloir », prétér. masc. він хотів « il a voulu », fémin. вонá хотіла « elle a voulu ».

L'alternance сл>шл ne se constate que dans un petit nombre de verbes, comme par exemple :

слáти « envoyer », prés. я шлю, ты шлем... etc., impér. шли, шлім, шліть.

§ 8. ÉPENTHÈSE DE Л. — L'épenthèse de л se produit après labiale (п, б, в, ф, м) devant les désinences -ю et -я-ть (1re pers. sing. et 3e pers. plur. du présent) dans certains verbes de la classe C (§ 38) et de la classe D (§ 39). Ainsi :

инфн. : трéпáти « secouer »	прés. : я трéплю, вонý трéплють
— любíти « aimer »	— я люблю, вонý люблять
— ловíти « attraper »	— я ловлю, вонý ловлять
— терпíти « souffrir »	— я терплю, вонý терплять ;

спáти « dormir », prés. я сплю, mais ты спиш, etc., вонý сплять (§ 38).

§ 9. CONSONNES FINALES. — Les consonnes sonores placées en fin de mot gardent leur sonorité. Ainsi :

лоб « front »	ніж « couteau »
хід « marche »	віз « chariot »
луг « prairie »	хлів « étable ».

La dentale sifflante ч est généralement molle en fin de mot : юзéць « cavalier », борéць « lutteur »; elle n'est dure que dans des mots d'origine étrangère comme палáц « palais ».

§ 10. CONSONNES GÉMINÉES. — Le redoublement des consonnes dentales т et н est constant dans certains types de finales :

a. Les finales **ен** -ння и **-тти** qui sont ordinairement celles des substantifs verbaux : бажання « désir » (du verbe бажати), житті « vie » (du verbe жити), знання « savoir » (du verbe знáти), приобрáния « acquisition » (du verbe приобрáти); mais le redoublement ne se produit pas lorsque la finale est précédée d'une consonne, p. ex. щастя « bonheur »;

b. La finale **-енний** (-енне, -енна) de certains adjectifs ayant la valeur d'augmentatif : здоровénnий « très grand, très fort », страшénnий « épouvantable », числénnий « multiple »; mais le redoublement n'a pas lieu dans la finale du participe passé, p. ex. зроблений « fait ».

Le redoublement de la chuintante ч se constate dans quelques noms propres et dérivés de noms propres désignant un pays, une époque, un groupe : Греччина « la Grèce », Донеччина « le pays du Don », Туреччина « la Turquie », козаччина « l'époque, ou le mouvement des Cosaques », Хмельніччина « l'époque, ou le mouvement de Chmel'nyc'kyj ».

Par contre, les mots empruntés ne reproduisent pas à l'ordinaire la consonne géminée de leur original étranger : ainsi l'on écrit кáса « caisse », групa « groupe » (allemand *Gruppe*). Le cas de ві́лла « villa », вáниа « bain », іáпна « demoiselle » peut être considéré comme exceptionnel.

§ 11. SIMPLIFICATION DES GROUPES DE CONSONNES. — Les groupes de consonnes compliqués tendent à être simplifiés. Ainsi :

ст.и > с.и	щасливий « heureux », dérivé de щáстя « bonheur »;
сти > си	чесний « honnête, honorable », dérivé de честь « honneur »;
	злісний « méchant », dérivé de злість « méchanceté »;
	існувати « exister », en face de іctóta « l'être »;
ски > си	тиснути « presser », en face de тиск « pression »;
зики > зи	брíзнути « jaillir », en face de бризк « jaillissement ».

Cette simplification joue parfois dans la flexion d'un mot : ainsi dans нéрстéнь « bague », gén. sing. нéрсия (avec la même base нерсн- à tous les autres cas), ou тíждень « semaine », gén. sing. тíжнія (avec la même base тíжн- à tous les autres cas).

III. — LE NOM (ІМÉННИК).

§ 12. GENRE ET DÉCLINAISON. — L'ukrainien a trois genres : le masculin, le féminin et le neutre. À chacun de ces genres correspond un système de déclinaison comprenant un *type dur* et un *type mou*.

Le système de déclinaison auquel appartient un nom est reconnaissable à sa finale :

a. Au système masculin se rattachent les noms terminés par une consonne dure comme *стіл* « table », *плуг* « charrue » (*type dur*), — ou par une consonne molle (consonne + -ь ou voyelle -и-й), comme *кінь* « cheval », *краї* « pays » (*type mou*), — ou par les chuintantes *ш*, *ж*, *щ*, *ч*, comme *гріш* « petite monnaie », *муж* « homme », *дощ* « pluie »;

b. Au système féminin se rattachent les noms terminés soit par -а, comme *хата* « maison » (*type dur*), — soit par -я, comme *земля* « terre » (*type mou*), — soit par une consonne molle (consonne + ь) comme *тінь* « ombre » (*type mou*), — soit par les chuintantes -и-и ou -ж-ж ou -ч, comme *піч* « poêle » ou *молодіж* « jeunesse »; — quelques noms se déclinant suivant ce système sont cependant du genre réel masculin en tant que l'adjectif qui les accompagne prend la forme masculine, par exemple *воєвода* « général », *собака* « chien » (*type latin agricultor*);

c. Au type neutre se rattachent les noms terminés soit par -о, comme *вікно* « fenêtre » (*type dur*), — soit par -е, comme *поля* « champ » (*type mou*), — soit par -я, comme *життя* « vie » (*type mou*).

Le système de déclinaison des neutres est tout proche de celui des masculins et doit en conséquence être étudié immédiatement à la suite de celui-ci.

§ 13. NOMBRES ET CAS. — L'ukrainien a deux nombres, le singulier et le pluriel, et *sept cas* pour chacun de ces nombres, à savoir : le *nominatif* (називний), cas du sujet, — le *vocatif*, cas de l'appel (відчий), — l'*accusatif* (знахідний), cas du régime direct, — le *génitif* (родовий), cas de l'origine et de l'appartenance, — le *datif* (давальний), cas du régime indirect, — le *locatif* (місцевий), cas du complément de lieu, — et l'*instrumental* (ору́дний), cas du complément de manière.

L'accusatif a la particularité d'avoir une forme qui tantôt est identique à celle du nominatif (nominatif-accusatif), tantôt se confond avec celle du génitif (génitif-accusatif), tantôt a ses caractéristiques propres (accusatif propre) :

le *nominatif-accusatif* est commun aux neutres et aux noms masculins désignant des objets inanimés pour le singulier et pour le pluriel, en même temps qu'aux noms féminins pour le pluriel seulement;

le *génitif-accusatif* est celui des noms masculins désignant des êtres animés, pour le singulier et pour le pluriel;

l'*accusatif propre* est particulier aux noms féminins, pour le singulier.

Le *vocatif* n'a de forme propre que pour les masculins et les féminins, et au singulier seulement; au pluriel des trois genres et au singulier du genre neutre, il se confond avec le nominatif.

Le *locatif* est toujours accompagné d'une préposition et, pour cette raison, est appelé aussi *prépositionnel*. Le génitif, le datif, l'accusatif et l'instrumental ne sont accompagnés d'une préposition que dans une partie de leurs emplois.

§ 14. SYSTÈME DE DÉCLINAISON DES MASCULINS.

	TYPE DUR.		TYPE MOU.	
SINGULIER :	« frère »	« cheval »	« gars »	« moisson »
Nominatif	брат	кáнь	хлóпецъ	врожáй
Accusatif	брáта	конá	хлóни́ца	
Génitif	брáте	кóню	хлóнче	врожáю
Vocatif	брáтe	коню	хлóнчи	врожáю
Datif	брáтовí	конéвí	хлóпцевí	врожáевí
Locatif	брáтí (et брáтовí)	конí (et конéвí)	хлóници (et хлóпцевí)	врожáю (et врожáевí)
Instrumental	брáтом	конéм		врожáем
PLURIEL :				
Nominatif-vocatif.	братí	кóпí	хлóници	врожáй
Accusatif	братíв	коней	хлóпцив	
Génitif	братáм	кóням	хлóпчям	врожáев
Datif	братáх	кóнях	хлóпчях	врожáях
Locatif	братáми	кóнями,	хлóпциами	врожáями
Instrumental		(кíньми)		

§ 15. PARTICULARITÉS DE LA DÉCLINAISON DES MASCULINS. — Les particularités suivantes doivent être signalées :

le *nominatif singulier* offre dans certains noms une *royelle mobile*, -o- ou -e-, qui n'apparaît pas aux autres cas, par exemple садóк « jardin », gén. садéка (base сад- à tous les autres cas), день « jour », gén. дна (base дн- à tous les autres cas);

le *vocatif singulier* a tantôt la désinence -e-, et il en est le plus souvent ainsi : dans les noms terminés par une consonne dure non gutturale (брáтe) ou par un ч (хлóнче), — tantôt la désinence -y-, et cela

dans les noms terminés par une gutturale ou une chuintante (сынку « fils! », de синок; мұжу « homme! »), tantôt la désinence -ю, et cela dans les noms du type кінь et du type врожай; — les noms terminés par une gutturale ou par ң offrent devant la désinence -е les alternances connues (§ 7): ң/ч, ң/ж, ң/ш, ң/и, par exemple козáче « Cosaque! » de козák, Бóже « Dieu! » de Бог, дýше « esprit! » de дух, молðүе « jeune homme! » de молодéць;

le *génitif singulier* présente, à côté de la désinence -а, -я, une désinence -ы, -ю, qui est plus particulièrement propre aux noms désignant des objets inanimés, par exemple пероляк « peur » (-ы), край « pays » (-ю).

le *génitif-accusatif singulier* s'est étendu, à titre tout exceptionnel, à quelques noms désignant des objets inanimés : я купýв олівци « j'ai acheté un crayon », він написáв словникá « il a écrit un dictionnaire », ти одéржав листá « tu as reçu une lettre »;

le *datif singulier* est caractérisé par la terminaison -ові, -еві (-еві pour les noms en -й), mais les noms propres en -ов, qui sont d'anciens adjectifs d'appartenance, ont la terminaison -ы des adjectifs, par exemple Костомáрову « à Kostomarov », Писареву « à Pisarev »;

le *locatif singulier* a soit la terminaison -ові, -еві, fréquente surtout dans les noms désignant des êtres animés (брáтovі, конévi) et exceptionnelle dans une expression comme в рýхові « dans le mouvement », — soit la terminaison -і, normale dans les noms d'objets inanimés (на столі « sur la table », на дворі « dans la cour », на ножі « sur le couteau »), — soit les terminaisons -ы, -ю (toujours accentuées) respectivement réservées à quelques noms monosyllabiques au nominatif (на слідý « sur la trace », в медý « dans le miel », в рý « dans le ravin », в степý « dans la steppe ») et aux noms terminés par -ү (на краю « sur le bord », в рaiо « dans le bosquet », в паю « au paradis »); — les noms terminés par une gutturale (к, ң, ң) présentent souvent à la fois -и et -ы : на бáрезі et на берегý « sur la rive » (de бáрег), на языці et на языку « sur la langue » (de язык), и стрáci et в страхý « dans la peur » (de страх);

le *nominatif pluriel* des noms terminés par une consonne dure est en -и : братý; mais deux noms ont une terminaison -а, qui est en réalité celle d'un ancien duel : вýса « les moustaches », рукáва « les manches »;

l'*accusatif pluriel* des noms d'animaux est souvent identique au nominatif pluriel : я бáчу пóмі « je vois des chevaux », він продáв волі « il a vendu des bœufs »;

le *génitif pluriel* est normalement en -и-, et exceptionnellement en -ей dans гостéй « hôtes », грóмей « sous », кóпей « chevaux » et людéй « gens »; mais quelques noms sont dépourvus de toute désinence (désinence zéro) : день « jour », раз « fois », чóбіт « botte » et les ethniques du

§ 16 — DÉCLINAISON DES NEUTRES.

type рýмляни « Romains », болгáри « Bulgares » ont respectivement pour génitif plurIEL день, раз, чобít, рýмлян, болгáр ;

L'*instrumental plurIEL* de quelques noms est en -ъми au lieu de -ями : ги-
тьми, de гість « hôte »; чобітъмъ, de чобіт « botte »; грішми (ou гро-
ши́ма), de гріш « petit sou »; et même кіньми, à côté de кóнями, de
кінь « cheval ».

Deux particularités sont encore à noter, qui affectent non point un cas déterminé, mais toute la flexion des noms auxquels elles se rapportent :

d'une part, le suffixe -анин, -янин, en tant que désignant un membre d'un groupe et de ce fait ayant une valeur *singulière*, est propre aux formes du singulier et devient -аи, -ян- à celles du plurIEL : селанин « rau-
san », plur. селани ; кіянин « habitant de Kiev », plur. кіянин ; заробіт-
чанин « journaliste », plur. заробітчанин ;

d'autre part, les noms terminés par -р sont ambigus quant au caractère dur ou mou de leur finale (§ 3) et par conséquent quant à leur type de flexion : ainsi куховáр « cuisinier », амбáр « grenier » sont du type dur (gén. sing. куховáра, амбáру), tandis que друкáр « imprimeur », сухáр « bisette » sont du type mou (gén. sing. друкáра, сухáра); seul, le dictionnaire tirera l'étranger d'embarras en lui indiquant la forme du génitif singulier.

§ 16. SYSTÈME DE DÉCLINAISON DES NEUTRES.

	TYPE DUR.	TYPE MOU.		
SINGULIER :	« ville »	« lieu »	« foule »	« question »
Nominatif-vocatif.	—	—	—	—
Accusatif	місто	місце	стóвнище	питáння
Génitif	міста	місця	стóвнища	
Datif	{ місту (містові)	{ місцю (місцеві)	стóвнищу (стóвнищеві)	питáнню
Locatif	місті	місці	стóвници	питáнні
Instrumental . . .	містом	місцем	стóвнищем	питáнням
 PLURIEL :				
Nominatif-vocatif.	—	—	—	—
Accusatif	містá	місцá	стóвнища	питáння
Génitif	міст	місць	стóвниц	{ питáнь (пи- тáннів)
Datif	містáм	місцáм	стóвницам	питáнням
Locatif	містáх	місцáх	стóвницах	питáннях
Instrumental . . .	містáми	місцáми	стóвнищами	питáннями

A ces types généraux s'ajoutent trois types spéciaux dits *consonantiques* en tant que caractérisés par la présence d'une consonne, pour l'un -т-, pour l'autre -и- et pour le troisième -с- (ce dernier limité au pluriel) à tous les cas autres que le nominatif-accusatif singulier :

	TYPE EN -Т-.	TYPE EN -И-.	TYPE EN -С-.
SINGULIER :	« aiglon »	« nom »	« merveille »
Nominatif-vocatif	орлён	имя	чудо
Accusatif	орлёнъ	имѧ	чудо
Génitif	орлёнъти	имѧни	чудо
Datif	орлёнъти	имѧни	чуду
Locatif	орлёнъти	имѧни	чуді
Instrumental	орлёнъм	имѧм	чудом
PLURIEL :			
Nominatif-vocatif	орлёнта	имѧна	чудеса
Accusatif	орлёнты	имѧнъ	чудес
Génitif	орлёнтъти	имѧнъни	чудесам
Datif	орлёнтътиам	имѧнъниам	чудесах
Locatif	орлёнтътиах	имѧнъниах	чудесахи
Instrumental	орлёнтътиами	имѧнъниами	чудесахими

Au type орлён « aiglon » se rattachent les noms de petits d'animaux et d'êtres jeunes, comme поросъ « cochon de lait », телъ « veau », щеня « jeune chien », папя « enfant d'un seigneur », et, avec -а- pour -я- après chuintante, дівчя « jeune fille », кашя « caneton », ломя « poulain », старчя « jeune mendiant ».

Au type имѧ « nom » se rattache seulement le substantif вім'я « pis, mamelle ».

Le type чудо « merveille » n'a d'autre ressortissant que небо « ciel ».

§ 17. PARTICULARITÉS DE LA DÉCLINAISON DES NEUTRES. — Il n'y a lieu de noter que la double désinence de trois cas :

au *dativ singulier*, -оби, propre surtout aux noms de personnes (une forme comme містови est rare), et -у, -ю, constants dans tous les autres noms, p. ex. Петренкови, de Пётренко « Pétrenko », mais місту, місню, стóвницу, питанню ;

au *locatif singulier*, -и, terminaison normale, mais -у pour les noms à no-

minatif singulier en -ко, p. ex. у війську « dans l'armée » (de військо), на яблучку « sur la pomme » (de яблучко);

à l'*instrumental pluriel*, -ами, terminaison normale, mais -ьми dans un petit nombre de substantifs, p. ex. колінъми, de коліно « genou ».

La flexion du *pluriel* de óко « œil » est exceptionnelle : nom.-acc.-voc. очі (ancien duel), gén. очей, dat. очам, loc. очах, instr. очами (et очима).

§ 18. SYSTÈME DE DÉCLINAISON DES FÉMININS.

	TYPE DUR		TYPE MOU		
SINGULIER :	« тигр »	« лисица »	« renard »	« espoir »	« âme »
Nominatif...	стіна	книжка	лисіця	надія	душа
Vocatif.....	стіно	книжко	лисіце	надіє	душі
Accusatif...	стіну	книжку	лисіцю	надію	душу
Génitif.....	стіні	книжки	лисіці	надії	душі
Datif.....	стіні	книжці			
Locatif.....	стіні	лисіці	надіях	душах	
Instrumental.	стінбо	книжкою	лисіцею	надісю	душено
 PLURIEL :					
Nomin.-voc...	стіни	книжкі	лисіці	надії	душі
Accusatif ...		книжок	лисіць	надій	душі
Génitif.....	стін	книжкам	лисіцям	надіям	душам
Datif.....	стінам	книжках	лисіцах	надіях	душах
Locatif.....	стінах	книжками	лисіцями	надіями	душами
Instrumental.	стінами	книжкою	лисіцею	надісю	душено

Ces types sont caractérisés par un nominatif singulier en -а, -я, un accusatif en -ы, -ю et un génitif pluriel à désinence zéro. Ils sont complétés par un type mou à nominatif-accusatif singulier terminé par une consonne molle (consonne + ь ou consonne chuintante) et à génitif pluriel en -ей :

SINGULIER :	« ombre »	« nuit »
Nominatif-accusatif.	тінь	ніч
Vocatif.....	тіне	нóче
Génitif.....	тіни	нóчи
Datif.....	тіні	нóчи
Locatif.....		
Instrumental....	тінню	ніччю

PLURIEL :	« ombres »	« nuits »
Nominatif-vocatif...		
Accusatif.....	{ тіні	ночі
Génitif.....	тіней	ночей
Datif.....	тіням	ночам
Locatif.....	тінях	ночах
Instrumental.....	тінями	ночами

§ 19. PARTICULARITÉS DE LA DÉCLINAISON DES FÉMININS.

— Les particularités suivantes doivent être relevées :

Le *génitif pluriel* de certains noms est en -ів comme pour les masculins : ainsi : хатів (de хата « maison »), сарнів (de сарна « biche ») et quelques abstraits employés seulement au pluriel, comme ласонців (de ласонці « sucreries »), молодошів (de молодощі « jeunesse »), радошів (de радощі « joies »), хітрошів (de хітроці « ruses »);

L'*instrumental pluriel* est normalement en -ама, -ями, mais aussi pour quelques noms, à titre exceptionnel, en -ьми, p. ex. грудьми (de груди « seins »), двéрьми (de двéри « portes »), дітьми (de діти « enfants »), людьми (de люди « gens »).

Quatre noms d'usage courant ont une *flexion particulière*, l'un à la fois au singulier et au pluriel (маті « mère ») et les trois autres (дитина « enfant », дівчинка « jeune fille » et людина « personne humaine ») au pluriel seulement :

« mère »			
	SINGULIER :	PLURIEL :	
Nominatif-vocatif....	маті	матері	
Accusatif.....	матір	матерів	
Génitif.....	матери		
Datif.....	матері	матерям	
Locatif.....			матерях
Instrumental.....	матір'ю	матерями	

PLURIEL :	« enfants »	« jeunes filles »	« gens »
Nominatif-vocatif....	діти	дівчата	люди
Accusatif.....	дітей	дівчат	людей
Génitif.....			
Datif.....	дітям	дівчатам	людям
Locatif.....	дітях	дівчатах	людях
Instrumental.....	дітьми	дівчатами	людьми

§ 20. PRINCIPAUX SUFFIXES DES NOMS. — Les principaux suffixes des noms sont :

A. Pour les *masculins* :

-ар, -ач, -ець, -ик, qui désignent l'auteur d'une action : лікар « médecin », слухач « auditeur », читач « lecteur », видавець « éditeur », візник « cocher »;

-енько, -ечко, comportant une nuance de tendresse et servant à la formation de nombreux noms d'hommes : бáтенько et бáтечко « cher père », Бондарéнко « Tonnelier », Ковалéнко « Forgeron », Шевчéнко « Cordonnier »;

-ук, -юк, -чук, désignant des jeunes gens, des apprentis : Федору́к « le petit Fedor », близнюк « le petit jumeau », крамарчук « commis d'épicerie », кухарчук « marmiton »;

-унок, indiquant une action, comme un substantif verbal, ou son résultat : раху́нок « compte » (d'après рахувáти « compter »), дару́нок « cadeau » (d'après дарувáти « donner »), грабу́нок « pillage » (d'après грабувáти « piller »).

B. Pour les *femelles* :

-иха, désignant « la femme de... », et -івна, désignant « la fille de... » : Петри́ха « la femme de Pierre », Петрівна « la fille de Pierre » (d'après Петрò);

-ота, caractéristique de collectif ou de qualité, exprimant une nuance de dédain : голота « gueux », дрібнота « mesquinerie »;

-ість, exprimant une qualité ou une notion abstraite (gén. -ости) : півність « solidité, certitude », брехливість « menterie »;

-ицна, -чина, désignant un pays ou une époque : Полтавицна « le pays de Poltava », панчицна « l'époque des seigneurs », Німеччини « l'Allemagne », Туреччина « la Turquie », козацчини « l'époque des Cosaques »;

-ба et -оба, caractéristiques de substantifs verbaux : боротьбá « lutte » (de боротися « lutter »), лічбá « compte » (de лічити « compter »), журбá « tristesse » (de журитися « s'attrister »), хворобá « maladie » (de хворіти « être malade »), шанобá « respect » (de шанувати « respecter »);

-ниа, avec une valeur dépréciative : хатіниа « bicoque »;

-ка, s'ajoutant à -ар- pour indiquer l'auteur féminin d'une action : вівчárка « bergère » (masc. вівчár), лікарка « doctoresse » (masc. лікар).

C. Pour les *neutres* :

-ство et -цтво, signifiant un état, une profession : хліборобство « agriculture », парубо́цтво « célibat »;

-ице et -исъко, augmentatifs : бабыще, бабысько « une forte femme »; козачыще « un grand Cosaque »;

-ко, diminutif : відёрко « petit seau », браткъ « petit frère »;

-еня (plur. -еніта), caractéristique des noms de petits d'animaux, par exemple кошечя « petit chat ».

IV. — L'ADJECTIF (ПРИКЛІМЕННИК).

§ 21. SYSTÈME DE DÉCLINAISON DES ADJECTIFS. — Le système de déclinaison des adjectifs comprend un *type dur* et un *type mou* :

SINGULIER : TYPE DUR : вільний « libre ».

TYPE MOU : гусій « d'oie ».

MASCULIN.	NEUTRE.	FÉMININ.
-----------	---------	----------

MASCULIN.	NEUTRE.	FÉMININ.
-----------	---------	----------

ANIMÉS.	INANIMÉS.
---------	-----------

ANIMÉS.	INANIMÉS.
---------	-----------

Nom.-voc.	вільний		гусій	
Accusatif.	вільного	{ вільне	{ гусій	{ гуся
		{ вільну	{ гусію	{ гусю
Génitif.....	вільного	вільної	гусього	гусої
Datif.....	вільному		гусьому	
Locatif.....	вільнім	{ вільній	{ гусім	{ гусій
(Instrumental....)	(вільному)		(гусьому)	
Instrumental....	вільним	вільною	гусім	гусьою

PLURIEL :

MASCULIN ET FÉMININ.

NEUTRE.

ANIMÉS.	INANIMÉS.
---------	-----------

Nominatif-vocatif...	вільні, гусі		вільні, гусі	
Accusatif.....	вільпих, гусіх	{		
Génitif.....		вільних	гусіх	
Datif.....		вільним	гусім	
Locatif.....		вільних	гусіх	
Instrumental....		вільними	гусіми	

La grande majorité des adjectifs appartient au *type dur*; c'est à ce type qu'appartiennent également les noms propres en -ий, comme Котляревский « Kotliarev's'kyj », Смотрицкий « Smotryts'kyj », et les participes passés, comme зроблений « fait ». Quant aux adjectifs d'appartenance en -ів, -ове, -ова et -ин, -ина, ils se déclinent comme des adjectifs

du type dur, ainsi : Шевчénків « de Chevtchenko », Шевчénкове, Шевчénкова, gén. masc.-neut. Шевчénкового, fém. Шевчénкової, etc.

Un petit nombre d'adjectifs seulement se rattachent au type *mou* : quelques dérivés de noms d'animaux, comme бараний « du mouton », le personnel іхній « d'eux, leur », le numéral третій « trois » (§ 24) et des adjectifs signifiant une position dans l'espace ou dans le temps, comme вищий « d'en haut, supérieur », mais qui ont en Galicie une forme du type dur d'usage plus courant (вищий и de même спідний « d'en bas, inférieur », поспідній « dernier », новітній « nouveau », пінішній « d'à présent », etc.).

§ 22. DEGRÉS DE COMPARAISON. — Le *comparatif* se forme par l'adjonction des suffixes -ший, -ший, -чий ou -цій au radical de l'adjectif. Le *superlatif* est indiqué par l'apposition de la particule най- au comparatif. Ainsi, d'après білий, біле, біла « blanc » et слабий, слабо, слаба « faible » :

Comparatif :	більший	більше	більша ;
	слабіший	слабіше	слабіша.

Superlatif :	найбільший	найбільше	найбільша ;
	найслабіший	найслабіше	найслабіша.

Le suffixe -чий apparaît dans quelques adjectifs à radical terminé par une consonne, comme вужчий (de вузький « étroit »), біжчий (de близький « proche »), дужчий (de дужкий « fort »).

Le suffixe -цій est particulier à des adjectifs dont le radical est terminé par -e : ainsi високий, de високий « haut ».

Le comparatif et le superlatif se construisent avec les prépositions за « au delà de », над « par dessus », від (од) « de », ou sont accompagnés d'une proposition introduite par la conjonction ніж ou як « que » : кращий за (над, від) тебе, ou bien кращий ніж (як) ти « meilleur que toi ».

Le superlatif peut être renforcé par les conjonctions як, що ou par l'adjectif pronominal самий « même » : як (що) найкращий « le plus beau de tous », ou bien самий найкращий.

Le *superlatif absolu*, qui exclut toute comparaison, est formé par l'adjonction à l'adjectif de la particule пре-, p. ex. предобрядий « très bon, excellent », премудрий « très sage ».

Les formes d'adjectifs au comparatif et au superlatif suivent la déclinaison ordinaire des adjectifs.

Certains adjectifs empruntent leur comparatif et leur superlatif à

d'autres adjectifs. L'usage a ainsi formé les couples exceptionnels suivants :

добрый « bon »	comparatif	крайний	superlatif	найкрайний.
поганый « vilain »	—	лішній	—	найлішній.
великий « grand »	—	гірший	—	найгірший.
малій « petit »	—	більшій	—	найбільшій.
		менший	—	найменший.

§ 23. SUFFIXES DES ADJECTIFS. — Les suffixes suivants sont à signaler :

-авий, -явий, indiquant une qualité possédée à un faible degré : ainsi білявий « blanchâtre » (de білий), чорнавий « noirâtre » (de чорний);

-езний, -енний, augmentatifs : величезний « gigantesque », старезний « vétuste », страшепний « effroyable »;

-ичний, -ічний, propres aux adjectifs dérivés de mots d'importation étrangère, comme медичний « médical », архаїчний « archaïque », академічний « académique »;

-ський (-ський, -зький), signifiant l'origine ou l'appartenance, comme людський « humain », читацький « appartenant au lecteur », запорізький « Zaporogue ».

V. — LES NUMÉRAUX (ЧИСЛІВНИК).

§ 24. NOMBRES CARDINAUX ET ORDINAUX. — La série des nombres *cardinaux* et *ordinaux* est la suivante :

	CARDINAUX.	ORDINAUX.
1.....	один, однó, одна.	перший (-e, -a).
2.....	два (masc.-neut.), дві (fém.).	другий (-e, -a).
3.....	три.	третій (-e, -я).
4.....	четири.	четвертий (-e, -а).
5.....	п'ять.	п'ятий (-e, -а).
6.....	шість.	шостий (-e, -а).
7.....	сім.	сімий (-e, -а).
8.....	вісім.	восьмий (-e, -а).
9.....	дев'ять.	дев'ятий (-e, -а).
10.....	дέсять.	десятій (-e, -а).
11.....	одинаццять.	одинадцятий (-e, -а).
12.....	дванадцять.	дванадцятий (-e, -а).
20.....	двадцять.	двадцятий (-e, -а).

§ 25. — FLEXION DES NOMBRES.

	CARDINAUX.	ORDINAUX.
30.....	три́дцать.	тридцатый (-е, -а).
40.....	соро́к.	сороковый (-е, -а).
50.....	п'ятадесят(ъ).	п'ятдесятый (-е, -а).
60.....	шістдесят(ъ).	шістдесятый (-е, -а).
70.....	сімдесят(ъ).	сімдесятый (-е, -а).
90.....	дев'яносто.	дев'яностий (-е, -а).
100.....	сто.	стои́й (-е, -а).
101.....	сто оди́н.	сто пе́рший (-е, -а).
150.....	півтора́ста.	півторастий (-е, -а).
200.....	двісті.	двосотий (-е, -а).
300.....	три́ста.	трисо́тий (-е, -а).
400.....	чети́риста.	четирисо́тий (-е, -а).
500.....	п'ятсо́т.	п'ятсотий (-е, -а).
700.....	сімсо́т.	сімсотий (-е, -а).
800.....	вісімсо́т.	вісімсотий (-е, -а).
900.....	дев'ято́т.	дев'ято́тый (-е, -а).
1.000....	тисяча.	тисячий (-е, -а).
2.000....	дві тисячі.	дво́тисячний (-е, -а).
100.000..	сто тисяч(ів).	сто́тисячний (-е, -а).
1.000.000.	мільйон.	мільйони́й (-е, -а).

§ 25. FLEXION DES NOMBRES. — Les nombres se fléchissent : *a.* le nombre 1 et tous les nombres ordinaux comme des adjectifs ; *b.* les nombres de 2 à 7 suivant une flexion spéciale ; *c.* les nombres de 8 à 20 et tous les chiffres de dizaines comme des substantifs. Ainsi :

a. Type à flexion d'adjectif :

	SINGULIER			PLURIEL			
	MASCULIN.		NEUTRE.	FÉMININ.	Pour les 3 genres.		
	ANIMÉS.	INANIMÉS.	—	—	ANIMÉS.	INANIMÉS.	
Nom.-voc ..	оди́н	оди́н	оди́но (-е)	оди́а	оди́	оди́	
Accusatif ..	оди́ного			оди́ну	оди́х		
Géatif....	оди́ного	оди́бі	оди́й	оди́х			
Datif....	оди́ому			оди́м	оди́х		
Locatif....	оди́м	оди́му	оди́й			оди́ю	
Instr....		оди́м		оди́ми	оди́х		

Les nombres *ordinaux* se déclinent comme des adjectifs durs, à l'exception de трétiй qui se rattache à la déclinaison molle (§ 21).

b. Type à flexion spéciale :

	MASCULIN.		NEUTRE.	FÉMININ.	POUR LES TROIS GENRES.	
	ANIMÉS.	INANIMÉS.			ANIMÉS.	INANIMÉS.
Nom.-voc...	два		два	две	{ три	
Accusatif...		{ два	два	две	{ троих	три
	двоих					
Génitif...			двоих			трех
Datif....			двом			трём
Locatif....			двою			трёх
Instr....			двома			трёма

et de même *четыри* (4), *пять* (5), *шесть* (6), et *семь* (7). Par exemple encore :

	INANIMÉS		ANIMÉS.	INANIMÉS	
	ANIMÉS.	(pour les 3 genres).		ANIMÉS.	(pour les 3 genres).
Nom.-vocatif...	семь		семь	{ шесть	шесть
Accusatif.....	семь			{ шестью	шесть
	семь				
Génitif.....		семью			шестью
Datif.....		семью (ou семи)		шестью (ou шести)	
Locatif.....		семью			шестью
Instrumental....		семьмой			шестымой

On notera que *вісім* (8) se décline comme *сім* (instr. *вісімома*).

c. Type à flexion de substantif (conforme à la flexion des substantifs en *-ъ*), soit simple, soit composé (ce second type de 50 à 80) :

Nominatif-vocatif...	{	дέсять « dix »	п'ятдесят(ъ) « cinquante ».
Accusatif.....	{	дέсять « dix »	п'ятдесят(ъ) « cinquante ».
Génitif.....	{		
Datif.....	{	десятый (десятью)	п'ятидесятый.
Locatif.....	{		
Instrumental....	десятьма		п'ятидесятыма.

Il faut noter :

сорок « quarante », gén. *сорокá*, instr. *сорок(о)мá* ;
сто « cent », gén. *ста* et *сот*, instr. *стомá* et *стами* ;

тисяча, qui se décline exactement comme un substantif féminin singulier.

Le composé обі́два, сém. обі́дві, ne fléchit que le second élément : ген.-loc. оби́двóх, dat. оби́двóм, instr. оби́двомá.

§ 26. EMPLOI DES NOMBRES. — Le nombre 1 est un adjectif s'accordant en genre avec le substantif auquel il se rapporte : dat. одній сестрі « à une sœur ».

Les nombres 2, 3 et 4 sont accompagnés du pluriel du substantif, mais avec flexion parallèle du nombre et du substantif : два чоловíкі « deux hommes », чотири сестрí « quatre sœurs » ; gén. двох чоловíків, чотирьох сестрí.

A partir de 5 inclus, les numéraux sont tous suivis du génitif pluriel au cas du sujet ou du régime direct : тi п'ять, тi сорок хлóпців « ces cinq, ces quarante garçons ». Mais, au cas d'un régime indirect, le numéral de 5 à 10 et des chiffres de dizaines se fléchit en même temps que le substantif qu'il détermine : p. ex. gén. п'ятíх хлóпців, dat. п'ятíх хлóпцям, loc. п'ятíх хлóпцях, instr. п'ятьма хлóпцями ; mais сорок хлóпців, сорок хлóпцям, etc. (avec le numéral invariable).

Le génitif pluriel des mots чоловíк « homme » et день « jour », lorsqu'il dépend d'un numéral à partir de 5 inclus, est généralement à désinence zéro : п'ять чоловíк « cinq hommes », двадцять день « vingt jours ».

La notion de distribution est exprimée par la préposition по suivie de l'accusatif : ми одéржали по двí книгí « nous avons reçu, chacun de nous, deux livres ».

Le chiffre désignant une année est exprimé par un nombre ordinal accompagnant le mot рік « année » (qui peut au reste être sous-entendu) au génitif : ainsi тисяча сімсót двадцять четвéртого рóку « en 1724 ». Le quantième du mois est exprimé par un nombre ordinal, soit au nominatif neutre s'il s'agit d'un simple énoncé, comme завтра тридцяте січня « c'est demain le 30 janvier », — soit au génitif s'il s'agit de dater un événement, p. ex. це стáлося тридцятого квíтня 1927 рóку « cela s'est passé le 30 avril 1927 ». Les formules suivantes sont à retenir : мину́того рóку « l'an passé »; котrá годíна? « quelle heure est-il? », в котрý годíну « à quelle heure? ».

Les personnes ou les objets désignés par groupes comportent l'emploi d'une série spéciale de nombres *collectifs* qui s'accompagnent du substantif à la forme du génitif pluriel : двóе, трóе, чéтверо, п'ятьтеро, шéсттеро, сéмтеро, вóсьмеро, дéсятирео « un groupe de 2, ou 3, ou 4, ou 5, ou 6, ou 7, ou 8, ou 10 », p. ex. шéсттеро хлóпців « un groupe de 6 garçons » ou « 6 garçons ensemble ».

La notion de « moitié, demi » est traduite par половина et, dans les mots composés, par пів- suivi du nom à diviser à la forme du génitif : півхліба « une moitié de pain ». Mais le composé a la forme du nominatif dans південь « midi »; la fraction 1 1/2 s'exprime par півтора (masc.-neut.) et півтори (fém.) suivi du substantif au génitif : півтори години « une heure et demie ».

VI. — LE PRONOM (ЗАЙМЕННИК).

§ 27. PRONOMS PERSONNELS. — Les pronoms personnels se déclinent comme suit :

SINGULIER :		« je, moi »	« tu, toi »	« se, soi »
Nominatif.....	я		ти	
Accusatif.....	{ мене		тебé	себé
Génitif.....				
Datif.....	{ мені		тобі	собі
Locatif.....				
Instrumental.....	мною		тобою	собою
PLURIEL :		« nous »	« vous »	
Nominatif-vocatif.....	ми		ви	
Accusatif.....	{ нас		вас	
Génitif.....				
Datif.....	нам		вам	
Locatif.....	нас		вас	
Instrumental.....	нáми		вáми	

Le pronom de la 3e personne se fléchit ainsi :

	SINGULIER.			POUR LES 3 GENRES.
	MASCULIN.	NEUTRE.	FÉMININ.	
Nominatif . . .	він	воно	вона	вони
Accusatif . . .				
Génitif . . .	{ його		її	їх
Datif . . .	йому		їй	їм
Locatif . . .	нім (ньому)		ній	їх (них)
Instrumental . . .	ним		нейо	ними

L'apposition d'un *и*- initial à la forme du pronom de la 3e personne a lieu chaque fois que cette forme est immédiatement précédée d'une préposition : par ex. *до нього* « jusqu'à lui », *з нáми* « avec eux », mais par exception loc. pl. *на їх* (*них*) « sur eux ».

§ 28. POSSESSIFS. — Les possessifs sont : *мíй* « mon, mien »; *твíй* « ton, tien »; *свíй* « son, sien »; *наш* « notre »; *ваш* « votre »; *іхнíй* « leur ». Les trois premiers se déclinent suivant le type de *мíй*; le couple *наш* et *ваш* a sa flexion propre; quant au dernier, *іхнíй*, il se décline comme un adjectif du type *mou* (§ 21). Ainsi :

SINGULIER.				PLURIEL.			
MASCULIN.		NEUTRE. FÉMININ.		POUR LES 3 GENRES.			
ANIMÉS.	INANIMÉS.			ANIMÉS.	INANIMÉS.		
Nom.-voc. мíй « mon »	мíй	моé	мо́й	мо́й	мо́й	мо́й	мо́й
Accusatif.) могó	могó	(мойóго)	мо́го (мойóго)	мо́го	мо́го	мо́го	мо́го
Génitif . . .				мо́гí	мо́гí	мо́гí	мо́гí
Datif. . . .	мо́му (мойóму)		мо́й			мо́им	
Locatif . . .	мо́м (мойóм)		мо́й			мо́их	
Instr. . . .	мо́м	мо́ю	мо́ю			мо́ими	

La flexion de *наш*, commune à *ваш*, est la suivante :

SINGULIER.				PLURIEL.			
MASCULIN.		NEUTRE. FÉMININ.		POUR LES 3 GENRES.			
ANIMÉS.	INANIMÉS.			ANIMÉS.	INANIMÉS.		
Nom.-voc. наш « notre »	наш	наше	наша	нашí	нашí	нашí	нашí
Accusatif.) нашого	нашого	нашого	нашу	нашу	нашу	нашу	нашу
Génitif . . .			нашоí	нашоí	нашоí	нашоí	нашоí
Datif. . . .	нашому		нашíй			нашым	
Locatif . . .	{ нашím (нашому,		нашою			наших	
Instr. . . .	нашими					нашими	

§ 29. DÉMONSTRATIFS. — Les démonstratifs sont *цей* « ce, celui-ci » pour l'objet proche et *той* « ce, celui-là » pour l'objet éloigné, avec leurs composés de même sens *оцей*, *отой*, *тамтой* :

	SINGULIER.			PLURIEL.	
	MASCULIN.	NEUTRE.	FÉMININ.	POUR LES 3 GENRES.	
	ANIMÉS.	INANIMÉS.		ANIMÉS.	INANIMÉS.
Nominatif	цей	цей	це	ци	ци
Accusatif	цього	цього	цио	цих	цих
Génitif			циєї (цеї)		
Datif	циому		ций	цим	
Locatif	на цім (циому)			на цих	
Instr.	цим		циєю	цим	

La langue littéraire n'emploie plus l'archaïque *сей*, *ся*, *се* « ce, celui-ci », qui n'apparaît que dans certaines expressions figées : *сьогодні* « aujourd'hui », *сю ніч* « cette nuit », *себто* « c'est-à-dire » (*цéбто*).

§ 30. RELATIFS INTERROGATIFS ET INDÉFINIS. — Les *relatifs-interrogatifs* sont : *хто* « qui, lequel », *що* « quoi, lequel », *чий* « à qui appartient » (*relatif-possessif*), qui ont leur flexion propre, et *котрýй* « qui, lequel », *який* « de quelle sorte », dont la flexion est celle des adjectifs du type dur (§ 21). La flexion spéciale de *хто*, *що* et *чий* est la suivante :

	SINGULIER ET PLURIEL.		
	MASCULIN ET FÉMININ.	NEUTRE ET POUR LES 3 GENRES.	
Nominatif	хто		{ що
Accusatif	кого		чого
Génitif			чому
Datif	кому		чим / чому
Locatif	кім (кому)		
Instrumental	ким		чим

Le relatif par excellence est la forme originellement neutre *що*, qui est employée pour les trois genres comme une sorte de forme passe-partout. On dira, par exemple : *Мазепа*, *що гетьманував на Україні* « Mazepa, qui était hetman de l'Ukraine ».

§ 31. — ACCENT DES PRONOMS.

SINGULIER.				PLURIEL.	
MASCULIN.		NEUTRE. FÉMININ.		POUR LES 3 GENRES.	
ANIMÉS.	INANIMÉS.			PERSONNEL.	NON PERSONNEL.
Nom.	чий	{ чий	{ чиé	{ чий	{ чий
Accusatif.	чийого	чийого	чио	чийх	чиых
Génitif.			чией		
Datif.		чийому	{ чий	чийм	
Locatif.		чиым(чийому)		чиых	
Instr.		чиим	чию	чиими	

Les *indéfinis* sont : увесь « tout », qui a sa flexion propre, et хтось « quelqu'un », нікто « personne », qui se fléchissent comme хто, l'élément final -сь du premier et l'élément initial ні- du second demeurant invariables.

SINGULIER.				PLURIEL.	
MASCULIN.		NEUTRE. FÉMININ.		POUR LES 3 GENRES.	
ANIMÉS.	INANIMÉS.			PERSONNEL.	NON PERSONNEL.
Nom.	увесь	{ увесь	{ усé	{ усí	{ усí
Accusatif.	увього		уеíо	уеíх	
Génitif.		уе́ного	уеíї(уеíї)		уеíх
Datif.		уе́ому	уеíй	уеíм	
Locatif.	на ве́м(на ве́ому)		на ве́й	на ве́х	
Instr.	уе́им	{ уеíю (уеíю)		уеíма	

SINGULIER ET PLURIEL (pour les 3 genres).

Nominatif.	хтось	нікто
Accusatif.	когось	нікого
Génitif.	кому́сь	нікому
Datif.	на кімсъ(кімсъ)	на пікім(пікому)
Locatif.		
Instrumental.	кімсъ(кімсъ)	пікім

§ 31. DÉPLACEMENT DE L'ACCENT DES PRONOMS. -- Les pronoms accentués sur la finale reportent leur accent sur le radical lorsqu'ils

sont précédés d'une préposition. Ainsi я тебé прохáв « je t'ai prié », mais я зачнý від тéбé « je commencerai par toi ».

VII. — LE VERBE (ДІЄСЛОВО).

§ 32. TRAITS CARACTÉRISTIQUES. — Le verbe ukrainien offre les temps suivants répartis en deux groupes, suivant qu'ils sont formés sur la base du présent ou sur la base de l'infinitif :

a. Groupe du présent :

Indicatif présent ou présent-futur

Impératif

Gérondif présent

Participe présent actif de valeur adjective.

b. Groupe de l'infinitif :

Infinitif

Futur composé ou périphrastique

Prétérit

Gérondif passé

Participe passé passif.

Le verbe ukrainien a deux *aspects*, l'un dit *perfectif* et l'autre dit *imperfectif*. Ces deux aspects forment deux catégories, et tout verbe ressortit à l'une ou à l'autre d'entre elles. Le *verbe perfectif* exprime l'action conçue dans son achèvement : p. ex. « quand j'arriverai, il partira (ou il sera parti) ». Le *verbe imperfectif* représente l'action dans son développement, par conséquent dans sa durée et éventuellement sa multiplicité : p. ex. « il passera toute la journée avec moi » ou « chaque fois que vous irez au théâtre, je vous accompagnerai ».

Cette différence de conception a son incidence sur la valeur des formes verbales. La forme du présent des verbes perfectifs a la valeur d'un futur (*présent-futur*), car la notion d'achèvement exclut celle du présent proprement dit ; — seuls, les verbes imperfectifs ont un présent véritable, et leur futur, qui est une forme composée (§ 33), a la valeur d'un *futur de durée* ou de *réitération* par opposition au présent-futur perfectif qui est un *futur d'achèvement*. — La forme du prétérit des verbes imperfectifs répond de même à un *passé inachevé*, c'est-à-dire à un *imparfait* français, tandis que la forme du prétérit des verbes perfectifs répond à un *passé achevé*, c'est-à-dire à un *passé défini* ou *indéfini*, ou à un *plus-que-parfait*, ou à un *futur antérieur* du français.

§ 33. — FORMATION DES TEMPS. — Les temps sont formés les uns sur la base du présent, les autres sur la base de l'infinitif.

a. *Groupe du présent.*

Le *présent* est caractérisé par les désinences suivantes, soit précédées d'une voyelle thématique -e- ou -i- et éventuellement d'un suffixe, soit accolées directement à la racine :

1 ^{er} pers. sing.	-у (-ю)	-у (-ю)	-ю (у)	Suffixes éventuels -и- (nasal); -а-, -я-, -ва-; -ова- (-ева), -ува- (-юва), alternant avec -у-, -ю-.
2 ^e	-ш	-еш (-еш)	-иш	
3 ^e	-ть	-е (-е)	-ить	
1 ^{er} pers. plur.	-мо (-м)	-емо (-емо)	-имо	
2 ^e	-те	-ете (-ете)	-ите	
3 ^e	-уть, -ють	-уть, -ють	-ять	

Ainsi :

racine + désinence	да-ш « tu donneras », дас-ть « il donnera »;
racine + e + désinence	пас-é-ш « tu fais paître », пасé « il fait paître »;
racine + и + désinence	плáт-и-ш « tu payes », плáт-и-ть « il paye »;
racine + suffixe + e (e) + désinence	мах-и-é-ш « tu agiteras », мах-и-é « il agitera »; пит-á-е-мо « nous demandons », дар-ú-ete « vous donnez ».

L'*impératif* offre, suivant la base du verbe, les terminaisons suivantes :

α. après consonne, sous l'accent.	β. en dehors de l'accent.	γ. après voyelle.
2 ^e pers. sing.	-й	-ь (ou zéro)
1 ^{er} pers. plur.	-им	-ъмо, -мо
2 ^e pers. plur.	-ить	-ьте, -те

Ainsi :

- α. пас-й « fais paître », пас-им, пас-ить;
- β. стрíл-ь « tire un coup », стрíл-ьмо, стрíл-ьте, mais мов « parle », мов-мо, мов-те;
- γ. да-й « donne », дá-ймо, дá-йтe, ou дар-ú-й « fais don », дар-ú-ймо, дар-ú-йтe.

Le *gérondif présent* est en -учи (-ючи) ou -ачи (-ячи), p. ex. кáж-учи « en disant », чит-á-ючи « en lisant », бíж-ачи « en courant », плáт-ячи « en payant ». Une forme ancienne en -а, -я a été conservée par quelques verbes : мóг-а « en pouvant », хóд-я « en marchant », стóя « en se tenant debout ».

Le *participe présent actif* n'est plus attesté que par quelques formes ayant la valeur d'adjectifs, comme бíж-úчий « courant », роб-úчий « travailleur », род-ючий « fertile », гар-ячий « brûlant ». Il est remplacé par une périphrase précédée d'un pronom relatif : p. ex. вчítель, якýй (ou bien что) дае порáди « le maître, donnant des conseils ».

Il n'y a pas de participe présent passif.

b. Groupe de l'infinitif.

L'*infinitif* a la terminaison -ти (-ти-ся pour les verbes réfléchis), souvent abrégée en -ть (-ть-ся), surtout dans le langage poétique. Cette terminaison est tantôt accolée directement à la racine, tantôt précédée d'une suffixation : ainsi, d'une part бý-ти « être », мог-ти́ « pouvoir » — et, d'autre part, чит-á-ти « lire », ма.и-ювá-ти « dessiner ».

Le *futur composé*, propre aux verbes imperfectifs, comprend l'infinitif accompagné d'un auxiliaire : soit le présent-futur du verbe « être » бý.у, soit le présent-futur du verbe « prendre » ймý postposé sous la forme abrégée -му et écrit en un seul mot. Ainsi : я бýду читáти, ou bien я читáтиму « je lirai ». L'auxiliaire seul est conjugué, l'infinitif demeurant invariable : ти читáтишеш, ви читáтишеме, мы читáтишемо, ви читáтишете, вонý читáтишумъ.

Le *prétérit* est caractérisé par l'addition à la base de l'infinitif des finales -в pour le masculin singulier, -я pour le féminin, -ю pour le neutre et -ли pour le pluriel des trois genres : ви читá-в « il lisait », фém. вонá читá-ла, neut. вонó читá-ю, plur. вонý читá-ли (§ 7). Certains verbes radicaux ont une forme masculine à désinence zéro : ви pic « il grandissait », infin. ростý (§ 5). Accompagné du prétérit du verbe « être » був (masc.) en fonction d'auxiliaire, le prétérit prend la valeur d'un *plus-que-parfait* : я був маловá « j'avais dessiné ».

Le *gérondif passé* est en -(в)ши, p. ex. ждá-ши « ayant attendu », бáчи-ши « ayant vu ».

Le *participe passé passif* est soit en -ний, p. ex. зíбра-ний « rassemblé », ждá-ний « attendu »; — soit en -еный pour les verbes en -и-, p. ex. учé-ний « instruit, savant » (de учí-ти); — soit en -тий pour certains verbes radicaux, p. ex. тéр-тий « frotté », мýтий « lavé ».

Le *conditionnel* et le *subjonctif*, qui ne s'expriment que par une péri-

phrase munie d'un auxiliaire, se rattachent au groupe de l'infinitif. Cette périphrase, commune aux deux modes, se compose en effet de la forme du présent accompagnée de l'auxiliaire *бы* (forme figée de l'aoriste du verbe « être ») pour le présent du conditionnel et du subjonctif — et du présent du verbe « être » (*був*, au masculin) s'ajoutant à *бы* pour le passé du conditionnel et du subjonctif. Ainsi *я носив бы* « je porterais » et *я був бы носив* « j'aurais porté » (il faut noter la place de *бы*, intercalé entre les deux présents); *я все зробив, щоб усе було добре* « j'ai tout fait afin que tout soit bien ».

§ 34. VERBES RÉFLÉCHIS ET VOIX PASSIVE. — La plupart des verbes transitifs peuvent se transformer en verbes pronominaux par la postposition de la forme abrégée du pronom réfléchi *-ся* (ou *-сь*). Ces verbes pronominaux ont soit la valeur de *verbes réfléchis*, comme *бýтися* « se battre » (*бýтись*), *мýтися* « se laver » (*мýтись*), — soit la valeur de *verbes passifs*, comme par exemple dans *тróші витрачáються* « l'argent est dépensé ».

La *voix passive* peut être exprimée, en outre, par le groupement de l'auxiliaire « être » (*бýти*) et du participe passé passif comme en français : *пráця була зроблена* « le travail a été fait ».

§ 35. CLASSEMENT DES VERBES. — Les verbes se classent suivant la voyelle thématique du présent, telle qu'elle apparaît notamment à la 3e personne du singulier (comme au reste à la 2e pers. sing. et aux 1re et 2e pers. plur.), les subdivisions intérieures de chaque classe étant fournies par la forme de l'infinitif :

A. Verbes en *-e-* pur :

- a. Radicaux, type *пасé* « il fait paître », inf. *пáстти*;
- b. Mi-radicaux mi-suffixaux, type *ждé* « il attend », inf. *ждáти*.

B. Verbes en *-и-e-*, à suffixe nasal : *крýкнe* « il poussera un cri », inf. *крýкнути*.

C. Verbes en *-e-* valant *-je-* :

- a. Radicaux, type *крýтe* « il couvre », inf. *крáти*;
- b. Mi-radicaux mi-suffixaux, type *лýтe* « il verse », inf. *лýйти*;
- c. Suffixaux, type *питáс* « il interroge », inf. *питáти*.

D. Verbes en -и- :

- a. À base constante, type варить « il fait bouillir », inf. варить;
- b. À base alternante -и/-и-, type веरтіть « il fait tourner », inf. веरтіти;
- c. À base alternante -и/-а-, type кричіть « il crie », inf. кричáти.

E. Verbes « athématiques », c'est-à-dire sans voyelle s'intercalant entre la racine et la désinence : type дастъ « il donnera », inf. дати.

§ 36. CLASSE A : VERBES EN -E- PUR. — Ces verbes sont soit :

- a. *Radicaux*, comme насé « il fait paître » (inf. пásти), — soit :
- b. *Mi-radicaux mi-suffixaux*, comme жде « il attend » (inf. ждáти) :

Présent 1 ^{er} p. s.	насý « je fais paître »	жду « j'attends »
— 2 ^{er} p. s.	насéши	ждеш
— 3 ^{er} p. s.	насé	жде
— 1 ^{er} p. p.	насемó	ждемó
— 2 ^{er} p. p.	насетé	ждетé
— 3 ^{er} p. p.	насу́ть	ждуть
Impératif 2 ^{er} p. s.	наси	жди
— 1 ^{er} p. p.	насíм	ждíм
— 2 ^{er} p. p.	насítъ	ждítъ
Gérondif présent	насучí	ждучи
Infinitif	настíти	ждáти
Prétérit	нас, настá, наслó	ждав, ждáла, ждáло
Gérondif passé . .	насни	ждáвши
Part. passé passif	насений, насена,	ждáний, ждáна,
	насене	ждáне

Cette classe ne contient qu'un très petit nombre de verbes, à savoir :

a. D'une part, autre настí :

avec -e- ou -з- radical : несé « il porte » (нести; нес, несá . . .); трясé « il secoue » (трясти; трясе, тряслá . . .); гризé « il grignote » (грызти; гриз, гризла . . .); везé « il charroie » (везти; віз, везла . . .); лизé « il rampe » (лизти; ліз, лізла . . .);

avec -т- ou -д- radical : цвíté « il fleurit » (цвісти; цвів, цвілá . . .); метé « il balance » (метти; мів, мілá . . .); плетé « il tresse » (плести; плів, плелá . . .); ростé « il grandit » (ростти; ріс, росла . . .); ідé « il va » (йтти; прétér. irrégulier йшов, йшла . . .), le plus souvent remplacé

par ходить; краде « il dérobe » (крадти; крав, крала...); кладе « il pose » (класти; клав, клала...); веде « il conduit » (весті; вів, велá...); сяде, *pf.* « il s'assiéra » (сісти; сів, сіла...);

avec -б- radical : гребé « il creuse, il rame » (гребті; гріб, гребла...); скубé « il rabote » (скубти [ou скубсти]; скуб, скубла...);

avec -р- radical : дре ou дерé « il déchire » (дерті; дер, дерла...); мре « il meurt » (мерти; мер, мерла...); пре « il presse » (перти; пер, пєрла...); тре « il frotte » (тєрти; тер, тєрла...);

avec -м- ou -н- radical : дме « il souffle » (дуті; дув, дула...); ймé « il prend » (пáти; няв, няла) avec ses composés, comme візьме « il prendra » (взяти), ou війме « il tirera hors de » (віняти), ou наїмe « il louera » (нанáти), etc.; жне « il moissonne » (жати; жав, жала...); клянé « il jure » (клясті; кляв, кляла...); розпнé ou розіпнne, *pf.*, « il écartèlera, il crucifera » (розіп'ясти ou розіпнути; розп'яв, розп'яла...).

b. D'autre part, autre ждáти :

зве ou зовé « il appelle » (зваті; звав, звала...); рве « il déchire » (рваті; рвав, рвала...); ссе « il suce » (ссаті; ссав, ссаля...); берé « il prend » (брать; брав, браля...); et l'irrégulier женé « il chasse, il poursuit » (тиаті; гнав, гнáла...).

Il faut rattacher à cette classe les verbes exceptionnels имý ou my « j'ai », avec son infinitif de la classe D имáти, et іду « je vais (autrement qu'à pied) » avec son infinitif de la classe C іхати.

§ 37. CLASSE B : VERBES EN -И-Е-, À SUFFIXE NASAL.

Présent : 1er p. sing. крикну « je pousserai un cri »

2e — — крикнем

3e — — крикне

1er p. plur. крикнемо

2e — — крикнемете

3e — — крикнутъ

Impératif . . . . . крикни, крýкнім, крýкніть

Infinitif . . . . . крикнуть

Prétérit . . . . . крикнув, крýкнула, крýкнуло

Gérondif passé . . . . . крикнули

Part. passé passif . . . . . кінченій « jeté » (-на, -не).

Ainsi se conjuguent, par exemple, les perfectifs глянути « jeter un regard », горнути « recevoir dans son sein », вернути « retourner »,

дішти « mettre, sourrir », кáннути « goutter », кíннути « jeter », пles-
нýти « jaillir », пчýхнути « éternuer », скóкнуть « faire un bond », стá-
нути « se mettre à », сýнути « fourrer » (tous verbes où le suffixe -ну-
signifie l'unité d'action) et l'imperfectif тягнýти « tirer ».

D'autres verbes se conjuguent de même à cette différence près qu'ils perdent le suffixe -ну- au prétérit. Ce sont en règle générale des imperfectifs et de sens inchoatif, comme гáннути « s'éteindre » (гас, гáсла...), в'яннти « se faner » (в'яv, в'яла), кáннути « айтіr » (кис, кáсма...), мérзпнти « se geler » (мерз, мérзла...), мокпнти « s'humidifier » (мок, мокла...), сохнти « se dessécher » (сох, сохла...), etc. Quelques perfectifs, à titre exceptionnel, doivent y être ajoutés : двигнти « pousser » (двигнуv et двиг) et les composés замкнти « fermer » (замкнув и замк), одягнти « gevêtir » (одягнуv и одяг), привéкнти « s'habituer » (привик), здохнти « crever » (здох).

Le participe passé passif, qui n'existe que pour les verbes actifs, est en -тий : одягнтий « habillé », — ou bien одягнений en -еній, comme dans кíнненій « jeté » (infin. кíннути), à côté de кíннтий.

§ 38. CLASSE C : VERBES EN -(J)E. — Ces verbes se divisent en trois catégories principales : 1° radicaux, comme січé « il fend (du bois) », inf. січій ou сіктíй (1re pers. sing. pr. січý); 2° mi-radicaux (au groupe du présent) mi-suffixaux (au groupe de l'infinitif), comme опé « il laboure » (inf. опáти, 1re pers. sing. pr. опю) ou пíше « il écrit » (инф. писáти, 1re pers. sing. pr. пину́); 3° entièrement suffixaux, comme питáе « il interroge » (инф. питáти, 1re pers. sing. pr. питáю) :

VERBES :	RADICAUX		MI-RADICAUX, MI-SUFFIXAUX		SUFFIXAUX.
1 ^{re} p. pr. sing.	п'ю	січý	орю	пишý	питáю
2 ^e —	п'еш	січéш	орéш	пýшеш	питáеш
3 ^e —	п'є	січé	орé	пýшє	питáе
1 ^{re} p. pr. plur.	п'емó	січемó	оремó	пýшемо	питáемо
2 ^e —	п'етé	січетé	оретé	пýшете	питáете
3 ^e —	п'ють	січутý	орють	пýшуть	питáютъ
Impératif....	пий	січí	орí	пиши	питай
—	пýмо	січім	орім	пишім	питáимо
—	пáйте	січіть	оріть	пишіть	питáите
Gér. prés....	п'ючí	січучí	орючí	пýшучи	питáочи
Infinitif....	пýти	січí, сіктíй	орáти	писáти	питáти
Prétérit....	пїв	сік	орáв	писáв	питáв
Gér. passé ...	пýвшi	сікши	орáвшi	писáвшi	питáвшi
Part. passé pas.	пýтий	січеній	браний	пиšаний	питаний

La 1re catégorie, celle des verbes radicaux, est réduite à quelques unités, les unes à base terminée par une voyelle, comme знать « savoir » (знаю, знаеш...), чути « entendre » (чую, чуеш...), крýти « couvrir » (крýю, крýеш...), мыти « laver » (мыю, мыеш...), смéти « oser » (смю, смеш...), et avec réduction au présent бýти « frapper » (б'ю, б'еш...), вýти « enrouler » (в'ю, в'еш...), etc.; — les autres à base terminée par une consonne gutturale, к ou г, qui se palatalise respectivement en ч ou ж aux formes du présent, à savoir, outre сíкти : волочý ou волоктý « traîner » (волочý, волочеш..., прétér. волíк, волоклá...), лячý ou лягтý « se coucher » (ляжу, ляжеш..., прétér. лíг, ляглá...), печý ou пектý « cuire au four » (печý, печеш..., прétér. пíк, пеклá...), мочý ou могтý « rouvrir » (мόжу, мόженеш..., прétér. мíр, моглá...).

La 2e catégorie comprend un certain nombre de verbes à base terminée par une consonne et accompagnée aux formes du groupe de l'infinitif seulement du suffixe -а- :

soit verbes à base terminée par -и- ou -р- qui ne comporte aucune modification phonétique, comme иле « il verse », опé « il laboure »;

soit verbes à base terminée par une labiale -и- ou -б-, qui, aux formes du groupe du présent, s'accompagnent de -и- intercalaire, comme сíпати « répandre » (сíплю, сíплем...), здíбати « rencontrer » (здíблию, здíблем...);

soit verbes à base terminée par une dentale, -т-, -д-, -с-, -з-, qui, aux formes du groupe du présent, se palatalisent respectivement en т>ч, д>ж, с>ш и з>ш и et ст>ш, avec terminaison -ы (1re pers. sing.) et -утъ (3e pers. plur.), comme щебетати « gazouiller » (щебечý, щебéченш...), глоðати « ronger » (гложý, глоjеш...), чесати « peigner » (чешý, чешенш...), казати « dire » (кажý, кажеш...), свистати « siffler » (свищý, свищеш...);

soit verbes à base terminée par une gutturale, -к-, -г- ou -х-, qui, aux formes du groupe du présent, se palatalisent respectivement en к>ч, г>ж, х>ш и и ск>ш, avec terminaison en -ы (à la 1re pers. sing.) et -утъ (à la 3e pers. plur.), comme плáкати « pleurer » (плáчу, плáченш...), стру́гати « raboter » (стружý, стружеш...), брехáти « mentir » (брелý, брещенш...), полоскáти « rincer » (полошý, полошеш...).

La 3e catégorie comprend une masse considérable de verbes munis d'un suffixe constant à toutes les formes de leur conjugaison :

soit suffixe -а-, comme дýмати « penser » (думаю, думаетш...), займати « toucher » (займáю, займáеш...), бýльшати « agrandir » (бýльшаю, бýльшаш...);

soit suffixe -я-, comme гуляти « s'amuser » (гуляю, гуляеш...),

турлýти « pousser » (турлýю, турлýеш...), ганýти « chasser » (ганýю, ганýеш...);

soit suffixe -ва-, comme добувáти « acquérir » (добувáю, добувáеш...), вибивáти « battre » (вибивáю, вибивáеш...), спíвáти « chanter » (спíвáю, спíвáеш...).

A la classe C des verbes en -(j)e- doit être rattachée la catégorie très nombreuse, et sans cesse accrue d'emprunts nouveaux, des verbes à *suffixation alternante* :

-у-ю, -у-еш . . . }	au groupe	-ув-а-ти, -уваний . . . }	au groupe
-ю ю, -ю-еш . . . }	du présent :	-юв-а-ти, -юваний . . . }	de l'infinitif :
дарую « je fais don », даруеш...,		дарувáти, дарувáв . . . , дарувáши	
дару́й..., дару́ючи ;		дарований ;	
малюю « je peins », малюеш...,		малюва́ти, малювáв . . . , малювá-	
мало́й . . . , мало́ючи.		вти, мало́ваний.	

Ainsi se conjuguent quantité de verbes dont beaucoup sont empruntés à des langues étrangères, par exemple: d'une part, будувáти « bâtir », друкувáти « imprimer », дíкувати « remercier », жартувáти « plaisanter », почувáти « passer la nuit », панувáти « dominer », ратувáти « sauver », рахувáти « compter », панувáти « honorer »; — et, d'autre part, воювáти « guerroyer », половáти « aller à la chasse », працювáти « travailler », танцювáти « danser ».

C'est à ce type aussi que se rattachent un grand nombre de verbes imperfectifs composés qui sont dérivés d'autres verbes, tels que видумувати « imaginer », занéдбувати « négliger », покáзувати « montrer », підписувати « signer », виховувати « élever », запýтувати « interroger » et роздíлювати « partager », папóювати « abreuver », відмінювати « changer », запóвшювати « remplir », etc., en face des perfectifs вýдумати, занедбáти, показáти, підписáти, вýховати, запитáти, розділýти, напоýти, відмінýти, запóвшнити.

§ 39. CLASSE D : VERBES EN -И. — Cette catégorie se divise en deux types : a. l'un à thème unique pour les deux groupes; b. l'autre à double thème.

A. Type à thème unique :

	« louer »	« aimer »	« payer »	« enseigner »
1 ^{re} p. pr. sing. . . .	хвалю	люблю	плачу	учу
2 ^e — —	хвáлиш	любиш	плачáтиш	учиш
3 ^r — —	хвáлитъ	любить	платить	учить

	« louer »	« aimer »	« payer »	« enseigner »
1 ^{re} p. pr. plur. . . .	хвáлимо	любимо	платимо	учимо
2 ^e —	хвáлите	любите	платите	учите
3 ^е —	хвáлять	любить	платить	учить
Impér. 1 ^{re} p. sing. . . .	хвалий	люби́	плати́	учи́
— 1 ^{re} p. pl. . . .	хвали́м	люби́м	плати́м	учи́м
— 2 ^e —	хвали́ть	люби́ть	плати́ть	учи́ть
Gérondisf présent . . .	хвáлячи	люблячи	платячи	учачи
Infinitif	хвали́ти	люби́ти	плати́ти	учи́ти
Prétérit	хвали́в, ...	люби́в, ...	плати́в, ...	учи́в, ...
	хвали́ла	люби́ла	плати́ла	учи́ла . . . . .
Gérondisf passé	хвали́вши	люби́вша	плати́вши	учи́вши
Part. passé passif.	хвáленый	любленый	платченый	ученый

L'unité de ce type est reconnaissable à la présence du même thème en -я- au groupe du présent et au groupe de l'infinitif, les différences qui se manifestent par ailleurs tenant seulement aux phénomènes de palatalisation intervenant à la 1re pers. sing. du présent (et parfois à la 3e pers. plur.) ainsi qu'au participe passé passif :

Palatalisation respective de т, д, с, ст + ю en -чу, -джу, -шу, -шу à la 1re pers. sing. et en -чений, -жений, -шений au participe passé passif dans les verbes à racine dentale, comme золотыти « dorer » (золочу́), садыти « placer, planter » (саджу́), красыти « teindre » (крашу́), хрестыти « baptiser » (хрещу́), etc.;

Palatalisation par intercalation de я' mouillé à la 1re pers. sing. (quelquefois aussi à la 3e pers. plur.) et au participe passé passif dans les verbes à racine labiale (и, б, в), comme купыти « acheter » (куплю́), робыти « travailler » (роблю́), явытися « se manifester » (явлю́ся), etc.

Ainsi se conjuguent :

Comme хвалыти : бороныти « défendre », бубнити « répandre des bruits », ділнити « partager », маныти « tromper », мыслити « penser », палыти « allumer », пárити « échauder », снýтися « apparaître en rêve », чиныти « faire », числити « compter », etc.;

Comme любыти : голубити « caresser », дивытися « regarder », кормыти « nourrir », линити « coller », хилити « pencher », etc.;

Comme платыти (sous réserve des mutations respectives des consonnes radicales différentes) : баламутити « troubler », брыдитися « répugner », будыти « éveiller », квáсити « aigrier », крутыти « tordre », лázити « ramper », рáдити « conseiller », трáтити « dépenser », шкóдити « nuire », etc.;

Comme учи́ти : бáчити « voir », вáжити « peser », жи́чити « désirer »,

лишити « laisser », мочити « humecter », душити « étrangler », лучити « fier », страшити « effrayer », etc.

L'impératif des verbes à accent radical offre parfois les finales réduites : -ь, -ъмо, -ьте ou même -(zéro), -мо, -те :

« caresse »   « tire un coup de feu »   « tourmente »   « crois »

2 ^o p. sing.	глядъ	стріль	муч	вір
1 ^{re} p. plur.	глядъмо	стрільмо	мучмо	вірмо
2 ^e p. plur.	глядъте	стрільте	мучте	вірте

B. Type à double thème :

	« je tourne »	« je me tais »
1 ^o p. pr. sing.....	верчӯ	мовчӯ
2 ^o —	вертиш	мовчыш
3 ^o —	вертить	мовчить
1 ^{re} p. pr. plur.....	вертимо	мовчимо
2 ^e —	вертите	мовчите
3 ^o —	вертять	мовчать
Impératif 2 ^o p. sing.....	верті	мовчі
— 1 ^{re} p. plur.....	вертім	мовчім
— 2 ^o —	вертіть	мовчіть
Géronatif présent	вертажі	мовчажі
Infinitif	вертіти	мовчати
Géronatif passé	вертівші	мовчавши.
Part. passé passif	вérчений	—

Ainsi se conjuguent : d'une part, глядіти « regarder », горіти « brûler », громіти « tonner », мусіти « devoir » (all. müssen), відіти « voir », avec l'impératif à finale abrégée видъ, видъмо, etc.; --- et d'autre part : бліщати « être brillant », боятися « craindre », держати « tenir », кричати « crier », лежати « être couché », сніати « dormir », стояти « être debout » (impér. стій, стіймо), etc. Le présent du verbe бігти « courir » est du même type : біжу, біжіші... .

§ 40. CLASSE E : VERBES ATHÉMATIQUES. — Ces verbes, qui sont caractérisés par l'absence d'une voyelle thématique entre la racine et la désinence, sont seulement au nombre de quatre : дати « donner », пі..,

істи « manger », оповісти « raconter », *pf.*, et бути « être ». Leur conjugaison est la suivante :

1 ^{re} pers. pr. sing.	дам « je donnerai »	їм « je mange »
2 ^e —	даєш, даш	їсїй
3 ^е —	дасть	їстъ
1 ^{re} pers. pr. plur.	дамо	їмо
2 ^e —	дасте	їсте
3 ^е —	дајутъ	їдѣть
Impératif.....	{ дай даймо дайте	їж (їлж) їжмо (їджмо) їжте (їджте)
Gérondit présent.		їдячий
Infinitif.....	дати	їсти
Prétérit.....	дав, далá...	їв, Іла...
Part. passé passif.	даний	їдженій
1 ^{re} pers. pr. sing.	оповім « je raconterai »	е « je suis »
2 ^e —	оповіши (оповісїй)	е, есї
3 ^е —	оповість	е, сесть
1 ^{re} pers. pr. plur.	оповімо	{ есьмо
2 ^e —	оповісте	{ естé
3 ^е —	оповідять	{ суть
Impératif.....	{ оповіж (оповідж) оповіжмо (оповіджмо) оповіжте (оповіджте)	будь будьмо будьте
Gérondit présent.		будучи
Infinitif.....	оповісти	бути
Prétérit.....	оповів, оповілá...	був, булá...
Part. passé passif.	оповідженій	

Ces verbes ont des composés comme додати « ajouter », забути « oublier », відбутти « accomplir », etc.

§ 41. MORPHOLOGIE DE L'ASPECT. — La grande majorité des verbes simples (non composés) sont imperfectifs : ainsi може « il peut », сохне « il se dessèche », читає « il lit », любить « il aime ».

Quelques verbes simples sont perfectifs par eux-mêmes : ainsi буде « il sera », двигнє « il poussera », купить « il achètera », дасть « il donnera ». Leur caractère perfectif se reconnaît à la valeur de futur qu'offre leur présent (*présent-futur*).

Mais, d'autre part, tout imperfectif simple devient perfectif par l'apposition d'un préverbe, de telle sorte que tout *composé préverbal* du mécanisme de cette apposition est *perfectif* : зможе (з-може-) « il pourra », засóхне (за-сóхне) « il commencera à se dessécher », прочитáє (прочитáє) « il lira », полюбить (по-любить) « il aimera ».

Le préverbe apposé ajoute ordinairement un sens particulier à celui du verbe simple. Chaque préverbe évoque sa notion propre, à savoir :

в-(у) « mouvement de bas en haut »	встáти « se lever ».
ви- « idée de sortie ».	вийти « sortir, quitter ».
від- (од-) « éloignement ».	відкýнути « rejeter ».
віді- « séparation ».	відібрáти « choisir ».
до- (ді) « achèvement ».	довóдити « conduire jusqu'au but, prouver ».
з- « rassemblement, réunion ».	зібрáти « rassembler ».
з- « mouvement de haut en bas, ou de bas en haut ».	зйтý « descendre ».
за- « commencement de l'action ».	зійшлá зорý « le jour s'est levé ».
на- « pluralité des objets, de l'action ».	заплáкати « se mettre à pleurer », пабажáти « souhaiter beaucoup de choses ».
об- « autour de ».	обгорнýти « envelopper ».
пере- « à travers ».	перехóдити « traverser ».
при- « dans la direction de, auprès ».	прибíгти « accourir ».

On notera que le préverbe по- exprime souvent : soit la pluralité de l'action, comme dans виши пoїднýував папéри « il a signé quantité de papiers divers »; — soit la prolongation excessive de l'action, comme dans попоїсти « manger à satiété » ou попостóяти « rester debout un très long temps ».

Les verbes composés issus, par l'inclusion d'un suffixe, de composés préverbaux perfectifs sont, par contre, d'aspect imperfectif : les *dérivés suffixaux*, à l'opposé des composés préverbaux, sont *imperfectifs*. Ainsi : відповідає « il répond », накáзує « il commande » servent d'imperfectifs à відповість, накáже, dont ils sont dérivés. La suffixation alternante -ува-/у- ou -юва-/ю- est la plus caractéristique de la formation des imperfectifs : підписáти « signer », pf./ підпíсувати, impf.; наказáти « ordonner », pf./ накáзвати, impf.; смолýти « goudronner », pf./ наслóновати, impf. Le suffixe -а- ou -я- est un peu moins fréquent : позýчти « emprunter », pf./ позичáти, impf.; розрізнýти « distinguer » pf./ розрізняти impf.

Quelques verbes de forme identique, mais d'aspect différent, ne se distinguent que par l'accent : ainsi перенóсити « transporter », impf., en

face de переносити, *pf.*, ou викликати « appeler, susciter », *impf.*, en face de викликати, *pf.* (le préverbe ви- accentué est une caractéristique de l'aspect perfectif).

Le suffixe -чи-, comme on l'a vu, est propre à certains perfectifs d'unité d'action; sous la forme -ону-, il exprime le renforcement de l'action : стукнути « frapper un coup », *pf.*, en face de стукати « frapper », *impf.*, et стуконути « frapper fort », *pf.*

VIII. — PRÉPOSITIONS (ПРИЙМЕННИКИ).

§ 42. CAS RÉGIS PAR LES PRÉPOSITIONS. — Certaines prépositions ne régissent qu'un cas :

1° Génitif : до « jusqu'à », від (о_д) « de », без « sans », для « pour »;

2° Datif : к « vers »;

3° Accusatif : крізь « à travers », про « de, à travers », череа « par, au sujet de »;

4° Locatif : при « auprès de, devant ».

D'autres prépositions régissent deux et même trois cas :

1° Accusatif et locatif : на « sur », suivant qu'il y a ou non notion de mouvement : він вільз на гóру « il est monté sur la montagne », mais він стоїть на горі « il est sur la montagne »;

2° Accusatif et instrumental : над « sur », піред « devant », під « sous », suivant qu'il y a ou non notion de mouvement ;

3° Génitif et instrumental : з (із, зі) « hors de » (gén.) et « avec » (instr.) : він вийшов з дому « il est sorti de la maison »; він вийшов з дідом « il est sorti avec le grand-père »;

4° Accusatif, locatif et génitif : в (у) « dans, auprès de, chez », suivant qu'il y a (accusatif) ou non (locatif et génitif) notion de mouvement : він поїхав у ліс « il est allé dans la forêt », mais він нарубáв дров у лісі « il a coupé du bois dans la forêt », він купíв чоботи у шевця « il a acheté des chaussures chez le cordonnier ».

5° Datif, accusatif et locatif : по « sur, dans, parmi, après » : я вчуся по-українському « j'apprends l'ukrainien »; я поїду по сім' « j'irai chercher du sel »; вони роз'їхались по селах « ils s'en allèrent de divers côtés, chacun dans un village »;

6° Accusatif, génitif et instrumental, suivant qu'il y a (accusatif) ou non (génitif et instrumental) notion de mouvement : між « entre » et за « au temps de, derrière » : він захав між гори « il pénétra dans les montagnes », між хат визирала церква « l'église apparaissait entre les maisons », між ворогами живемо « nous vivons entourés d'ennemis »; він вийшов за місто « il est sorti au delà de la ville », це було за Наполеона « c'était au temps de Napoléon », він біг за візом « il courait derrière le chariot ».

Les prépositions composées, comme поміж « entre », понад « sur », задля « pour », régissent le cas indiqué par la dernière préposition, par conséquent поміж le génitif ou l'accusatif ou l'instrumental, понад l'accusatif ou l'instrumental, задля le génitif; mais із за « de derrière » et з-під « de dessous » régissent seulement le génitif.

IX. — ADVERBES (ПРИСЛІВНИК).

§ 43. — Les adverbes sont composés d'éléments différents :

Soit pronoms : тоді « alors », ніяк « aucunement », якось « dans une certaine mesure », etc.;

Soit adjetifs à la finale neutre adverbialisée -o ou -e, p. ex. гарно « bien », погано « mal », зле « méchamment ».

Le comparatif et le superlatif de l'adverbe ne sont autres que la forme neutre singulier de l'adjectif : добре « bien » a pour comparatif краще « mieux » et pour superlatif найкраще « le mieux »; de même дешево « bon marché » : дешевше, найдешевше. La conjonction як préfixée renforce le superlatif : якнайменше « le moins possible ».

Soit radicaux de substantifs, d'adjectifs ou de pronoms combinés avec différents suffixes et préfixes : p. ex. бокоронь « de côté, à part ».

Les principaux adverbes, par catégories de sens, sont :

Lieu : тут « ici », звідки « d'ici », звідти « de là », скрізь « partout », сюди « par ici », туди « par là », додому « à la maison » (ces trois derniers avec notion de mouvement);

Temps : коли « quand », ніколи « jamais », тепер « maintenant », доки... доти « jusqu'à ce que, jusqu'au moment où », вранці « le matin », доніру « maintenant que », влітку « en été », заздалегідь « d'avance », згодом « par la suite », сьогодні « aujourd'hui », незабаром « sans tarder, bientôt », торік « l'an passé », з давніх давен « depuis bien longtemps »;

Measure : вельми et дуже « très », на́дто « trop », багато « beaucoup », чимало « considérablement », трохи « peu », ледве « à peine »;

Qualité, manière : бáйдúжé « indifféremment », дóсить « assez », навпакí « au contraire », навмýсно, нарочító « exprès », абýяк « tant bien que mal », гарáэд « bien », мимохíть « involontairement », рáнтом « soudain », зненáцька « soudain », випадкóво « par hasard », нáшком « doucement ».

Les adverbes comprenant le préfixe в- (y-) s'écrivent toujours en un mot : вдень « de jour », упérше « premièrement ». Par contre, les adverbes comprenant le préfixe що- devant un substantif comportent un tiret entre le préfixe et le substantif : що-днá « chaque jour », mais, sans tiret, щодéнош « tous les jours ». Le préfixe по- s'accompagne aussi d'un tiret : по-українському « en ukrainien ».

X. — CONJONCTIONS (ЗЛУЧНИКИ).

§ 44. — Les conjonctions de *coordination* les plus usuelles sont :

и et та, signifiant toutes deux « et », la seconde unissant plus étroitement les mots et les propositions qu'elle rassemble;

абó-абó, чи-чи et хоч-хоч, signifiant toutes trois l'alternative « ou »; а et алé, marquant une opposition « mais ».

Certaines conjonctions s'emploient surtout en tête de la phrase : тéж, також « de même », прóтé « pourtant », тимтáсом « cependant », ба « bien mieux », нáвіть « même », бoдáй « que Dieu accorde, puisse... » (*utinam*), пехáй, хай (чай) « que... » (devant le présent sert à exprimer la 3e personne sing. et plur. de l'impératif : пехáй питáє « qu'il demande »).

Les conjonctions de *subordination* sont, d'après le sens :

causalité : бо « car, parce que » et, avec une valeur analogue, що-то, томý що, чéрéз te що et як-то ;

but : щоб « pour que »;

comparaison : як « comme » et, avec le même sens, мов, нáче, нещáче, бýцім, нáби, пíж ;

condition : колý « si » et як, якóй « comme si »;

temps : колý « quand, lorsque », пóки « jusqu'à ce que »;

corrélation : тýльки що, пéрше пíж « à peine que, seulement que », як « comme », inaugurant une proposition, comportent l'emploi, en valeur corrélative, de то, тóдí ou до тóго чáсу en tête de la proposition suivante : тýльки що відчинíв двери то побáчив пéред собóю доньку « à peine avait-il ouvert la porte qu'il vit devant lui sa fille »; пéрше пíж скінчíлась війна, тóдí почалíся чвáри « avant que la guerre ne fût

finie, les discordes commencèrent»; як позір Шевченко, до того часу підніслась слава Мárka Vovčká «quand Ševčenko mourut, la gloire de Marko Vovčok grandit».

XI. — L'INTERJECTION (ВІТУК).

§ 45. — Les principales interjections sont : ax « ah ! », ox « oh ! », ой « ohé ! », реј « holà ! ». Certaines interjections s'adjoignent des terminaisons verbales : ну-ну́мо « allons ! », гетьте « à bas, dehors ! ».

DEUXIÈME PARTIE.

TEXTES.

I

СПИРИДОН ЧЕРКАСЕНКО, né en 1876 dans la province de Cherson, mort en 1938 à Prague. Auteur de nouvelles, poète et auteur dramatique, il composa aussi une chrestomathie (Рідна школа, Кіїв-Львів, 1919), à laquelle ce texte est emprunté.

* МРІЇ ОДНОГО ХЛОПЦЯ.

В однім селі жив¹ дід Івán із своїм онуком² Миколкою. Його вони убого. Миколка возів па прòдаж у місто молокó, і з³ того вони живілися. Сдінним дрùгом Миколки був його собáка Патráп. Миколка запрягáв собáку в інвельчкій⁴ візок⁵ і⁶ ним возів молокó до міста. — Спокійно помér⁷ би я, Миколко⁸, тільки тодí, — казав юподі старій дідусь⁹, — коли б знов, що в тéбес буде завше свій притулок і свій шматочок землі.

Старому Івáнові за найбільше щастя було мати своє господárство, тому нічого крашого для свóго улюбленця він не міг і вýгадати. Отже Миколка не дуже про се думав : він марав собі зробитися

* Les titres marqués d'une astérisque manquent dans le texte.

(1) жів, prétér. de жити « vivre », живу, живеш, живé, живемо, живетe, живуть. En Galicie жію, живé. A noter : ви не маєте з чого жити « vous n'avez pas de quoi vivre ». —

(2) онуком, instr. sing. de онук, онука « petit-fils »; anciennement вънука et aujourd’hui, en Galicie, внук, внука. — (3) з : on emploie la préposition з après une voyelle du mot précédent et la préposition іz après une consonne (v. ci-dessus : Івán із...). Devant un mot qui commence par deux ou plusieurs consonnes, on emploie ¹ la préposition zo. Ex. : зо мною « avec moi ». De même le préfixe з dans les mots commençant par une consonne devient souvent із. Ex. : Батько ізвізі « le père l'a ordonné », тетя ізілді « hors d'ici ! ». —

(4) інвельчкий, dim. de малій « petit ». — (5) візок, -ка, m., de віз, вóза « chariot ». — (6) і, conj. « et ». La conjonction і ainsi que l'i inaccentué au début du mot, après une voyelle du mot précédent, passe à й. — (7) помér; prétér. de помéрти « mourir », -ирý, -ирéш; прétér. fém. помéрла, plur. помéрли, plr. помирати, -аю, -ши, ipf. Би, indic. du conditionnel : après consonne би, après voyelle б. Voir § 33. — (8) Миколко, voc. de Миколка. —

(9) дідусь, -са (= дідунь, -иа), m., « grand-père », appellation caressante.

художником. В уяві його перед ним стояли чудові картіни, його хвилювало все, що було гарне, вродливе.

Та мрії такі важко переказати словами, а до того не всякий і зрозуміє їх. Коли б старий зінав про сині Миколи, то напевно це вразило б його, занепокоїло. Він же нічогісінько¹ не шупив у мистецтві і поганішкі² базарні картини вважав за так само гарні, як і найкращі твори якогонебудь величного художника.

Діду́сь часто говорив онукові: « Ми бідні і не повійані нарікати за се на долю ».

Хлопець завше³ слухав про се міфчики, бо ціро шанував свого старого діда; але якась невиразна, солідка надія шепотіла йому на вухо: « Доля долею, але її бідаки можуть зробитись величими. »

II

ПАНЬКО КУЛІШ, né en 1819 dans la province de Chernihiv, mort en 1897. Son premier chef-d'œuvre, la nouvelle Opéra, fut écrit en 1844. Trois ans plus tard l'auteur, chargé d'une mission scientifique, fut envoyé à Prague. Une chaire de slavistique l'attendait à son retour à Saint-Pétersbourg. Mais en route, à Varsovie, Kuliš fut arrêté en tant que membre de la « Confrérie Cyrille et Méthode » et ami de Sevchenko; plus heureux que le poète, Kuliš se vit désigner une résidence forcée à Tula (1847-1851). Gracié, Kuliš fit paraître les deux volumes des *Zemstvi o józhoj Rycí* (1856-1857) qui contenaient des textes de folklore ukrainien d'une valeur inestimable (*Легенды, аўмы, песни*), et une grammaire ukrainienne. De 1861 à 1862, il dirigea la revue ukrainienne *Osnova* qui joua un grand rôle dans l'histoire de l'Ukraine. En 1862 parut le premier recueil de ses poésies : *Лістівки. Думи и поэзия И. Куліша*.

Kuliš était alors le véritable chef spirituel de son pays. Mais de graves dissensions le séparèrent bientôt de l'opinion. Il s'isolâ alors et demeura dans l'isolement jusqu'à sa mort. Auteur de nouvelles et romancier, ethnographe et historien, critique littéraire et traducteur de l'Ancien et du Nouveau Testaments, Kuliš a été surtout un grand maître de sa langue et le créateur de la prose classique; il a été aussi le réformateur de l'orthographe ukrainienne, en créant la *Кириліця* qui est à la base de l'orthographe moderne.

Les œuvres de Kuliš n'ont pas été réunies; l'édition des œuvres complètes qui avait commencé à paraître à Kiev (1908-1910) n'est pas terminée. Світін Кирилюк a donné en 1929 une bibliographie très complète des œuvres de Kuliš et relatives à Kuliš : Всеукраїнська Академія Наук : Українська бібліографія, випуск 2 : Світін Кирилюк, Бібліографія праць П. О. Куліша та писань про нього, у Київі, 1929.

Parmi les nombreux ouvrages consacrés à Kuliš, signalons : O. Makovéï, Панько Омелькович Куліш, Львів, 1900; — В. Шенрік, П. А. Куліш, біографічний очерк, Київ, 1901; — В. Шурат, Філософичні основи творчості Куліша, Львів, 1922; — П. Куліш, Поезії, вібір, редакція і статті М. Зерова, Київ, 1927; — М. Грушевський, «Соціально-грядційні підоснови кулішової творчості», Украйна, I-II, 1927.

La nouvelle Opéra, dont l'action se développe en Ukraine au XVIIIe siècle, a été inspirée par le chant VI de l'Odyssée.

⁽¹⁾ нічогісінько, dim. superlatif de вічого «rien» — ⁽²⁾ поганішкі, acc. plur. de поганішкій, dim. de поганій, -а, -е «vilein». — ⁽³⁾ завше [= завже = завжди = завсіди] «toujours». Завше et завжди, mots constants dans les textes du XVIe siècle.

ОРИСЯ¹.

Співають у пісні, що нема пайкранцого на врбоду, як яєспая² зоря в погоду. От же, хто бачив дочку нокайногого сотника Таволги, той би сказав, може, що вона краща ї над³ яєсную зорю в погоду, краща ї над півній місяць серед почі, краща ї над саме сонце, що звеселяє ї рибу в морі, ї звірі в дуброві, ї мак у городі.

Може ї гріх такé казати : де такі відано, щоб дівчá булó краще од святого сónця ї місяця ? Да вже, ма́буть, так нас гріших мати на світ породила, що як споглянеш на дівочку врбоду, то здається⁴ тобі, що вже ві⁵ на землі, ві на небі нема пічого крашого.

Гарна, дуже була гарна сотниківна⁶, Знáли ї по всій Україні ; бо вже в нас на Україні, скоро булó⁷ в кого виросте дочки хорóша, то вже й знають усіоди. Булó чи⁸ трéбba кому з молодого козацтва, чи не трéбba чого у Війтóвці⁹, ідé за сто верст, аби¹⁰ тілько побачити, що там за дочки в сотника Таволги, щотам за Орися, що усіоди про неї мов у труби трубліть. Да не багато з того виходило користі. Якось не булó козацтву приступу до неї з залицянням¹¹. Чи батько був дуже гордий¹², чи дочки дуже пішна, тогó не знаю ; а знаю, що булó вéрпеться юній крутіус¹³ із Війтовéць і ходить, мов пеприкальний. Спітає його про Орисю товáриш . . .

« Шкодá¹⁴, — кáже — , брате, паного новабу ї залицяння ! Не для нас зацвілá ся квітка ! Може, хто ї застромить ї собі за високу шапку, тілько той бúде не з пашого десýтка ».

А товáриш похітáє мóвчки головою, да ї подумас : « От же залицяньла козакá ! ».

(1) Орися, dim. de Irína « l'épée », par l'intermédiaire populaire Орина. — (2) яєспая, en fonction d'attribut, pour яєспа. — (3) краща ї над : sur l'emploi du comparatif (краща) avec la préposition над, v. § 22. — (4) здається, fut. de здатися «sembler». — (5) ні : particule négative. A noter : ні в сих, ні в тих «être perplexe»; ні сюдá, ні тудí «être embarrassé», ні па віно (= ні ві ніо) «à rien». Ані... ані «pas même» s'emploie pour exprimer une négation répétée. — (6) Sur la valeur du suffixe -івна, v. §. 20. — (7) скоро булó «dès que» : cette construction déterminant le temps est accompagnée généralement du présent-futur, comme avec як, de même sens. — (8) чи : particule d'interrogation, «est-ce que ?», conj. «ou, soit». — (9) у Війтóвці, loc. de Війтóвка, -ки, f., nom d'un village. — (10) аби = щоби. — (11) а залицянням, instr. sing. de залицяньла, -я, nom déverbal de залишатися «faire la cour», v. ci-dessous, p. 48, n. 5. — (12) гордий, -а, -е «fier», se construit avec з кого-чого ou ком-чим. — (13) крутіус, -са «moustachu», proprement «celui qui tourne les moustaches» (крутити, кручу, крутіти, ірф. «tordre, tourner»). — (14) шкодá, -и, f. «lompage»; ici en fonction d'adverb : «en vain, en pure perte».

* * *

А Оріся була вже не дитина, вирівнялась їй вікохалась, як біла тополя в леваді. Подивиться буде на її старий сітник, подивиться па її пішний зрост і хоробу вроду, порадується батьківським серцем, що дождає¹ на старість собі такої дочки, а часом і посумує: «Доспіла ссс², мої ясочки, як побійний колос на піві! Да чи знає³ женчик⁴, яку благодать берé собі од Господа милосердного? Сеть багато людей і статечних і значних, що залишаються⁵ на тебе, да не хотілось би мені oddавати тебе в руки сівому дідові: зв'ялить тебе ревніючи, як вітер биліау в ной. Ой, не хотілось би oddавати тебе її за молодого шибай-голову, що не поживе довго без стено да коня, поліже⁶ в поль буйною головою, а тебе зоставити горювати з дітоньками».

Так собі думаючи да гадаючи⁷, старий Таволга часом тяжко, тяжко засумує, аж слоза покотиться йому з очка.

А Оріся росла⁸ собі як та квітка в городі. Повна да хороба на виду, маяла то сям то там по господі в старого сітника, похожала, як по міду бжілка й всю господу звеселяла.

III

ЄВГЕН ГРЕБІНКА, né en 1812 dans la province de Poltava, mort en 1848. Fabuliste, poète, auteur du conte *Tak sobi do zemlyakiv*, l'une des premières œuvres en prose de la littérature moderne. Voir : Є. Гребінка, Українські твори, з передмовою С. Сірбекова, Київ, 1906.

BIL.

«Мабуть⁹, на небі звісно стало» —

(Про себе Віл в кошарі гомонів) —

«Про те, що ввесь мій вік я все¹⁰ за двох робив.

Та її вітерів такі чимало —

¹⁾ дождає, préter. de дождати «attendre», perf. Au passé le sens est «voir se réaliser ce qu'on attendait»; le préverbe до exprime l'idée d'achèvement. — ⁽²⁾ доспіла ессі : la forme slave essí est celle de la 2e pers. sing. prés. du verbe «être»; elle s'emploie assez souvent dans le style noble. Ainsi : добре ессі, хій побазарю, добре, батьку, робиш «c'est bien, mon Kobzar, tu fais bien, mon père» (Seychenko). Доспіла, fém. de доспіти, pf. «mürir». — ⁽³⁾ знаєти-ме, fut. de знаєти. — ⁽⁴⁾ женчик, -ка, m., dim. de женець, женця, vec. женче «moissonneur». — ⁽⁵⁾ Залишаються на тебе «te font la cour». Voir plus haut, p. 47, n. 11. — ⁽⁶⁾ поліже, fut. de полягти «se coucher», pf.; imperf. correspondant лягти, ляжу, ту ляжеш, вони ляжуть, passé à lit, я лягні, я лягло, ми лягли, лягні, gérond. passé лягши, impérat. ляж, ляжмо, ляжте (= лягайте). — ⁽⁷⁾ думаючи да гадаючи, gérond. présent de думати... гадати. — ⁽⁸⁾ росла собі спускаєт, grandissait, préter. fém. avec le datif d'avantage; masculin sing. a pic, plur. як росли. — ⁽⁹⁾ мабуть «probablement», adv., et aussi : має бути, ou має бутъ, ou майбутъ, ou мабуть. — ⁽¹⁰⁾ все = (усе), acc. neutre de весь (v. § 30), et aussi en fonction d'adverbe «toujours, sans cesse».

Що в плузі силкувавсь, копиці волочів,
 Iz¹ ранку у ярмі до півночи ходів,
 Іще² що-дня бував³ і бýтий!
 Хазяїна нерáз⁴ я проклина́в —
 Тепéр⁵ зовсім не той хазяїн став :
 До схóчу⁶ в мéне юсти⁷ й пýти,
 Несу́ть менí і сóли і крупів,
 Вівса́ і вýсівок; настись трьом би стáло! »
 Аж⁷ тут хазяїн шастъ⁸ у хлів,
 І взя́вши за рогій, Волá під піж повів,
 Бó⁹ скázano — його годóвано¹⁰ на сáло.
 Ти змáлку так любíв менé, як пýту пес...
 Чого ж так лáщишся тепéр до мéне Йáне?
 Ти зна́еш, що як ти чоломкатись ідéш, —
 Чогось менé морозить стáне.

IV

ЛЕОНІД ГЛІБОВ, né en 1827 dans la province de Poltava, mort en 1893 à Chernihiv. Fabuliste et poète lyrique. Voir : Леонід Глібов, Валкія та вірші. Відір твóрчі. édit. Юр. Меженко, Київ, 1926.

(1) iz, v. plus haut p. 45, I, n. 3. — (2) інце =ще «encore, dès, déjà» :ще зранку «des le matin», еще мину́лого віку «déjà au siècle passé». — (3) бував, прétér. de бувати, itér. de бýти. Бував ainsi que бував, 3e pers. prés. sing., sont très usuels à l'impersonnel en valeur adverbiale : «souvent». — (4) раз, proprement «coup», exprime l'idée de «fois» : раз, один раз, два рази «une, deux fois», кожного разу «chaque fois», раз-у-раз «coup sur coup», одного разу «il était une fois», як раз «justement, juste au moment». — (5) тепер «à présent», latin *nunc*, à ne pas confondre avec сáраз «à l'instant, tout de suite». — (6) до схóчу «à satiété», proprement «autant que je veux». — (7) аж, en valeur de conjonction ou d'adverbe, comporte plusieurs nuances : 1e «même» est le sens fondamental; — 2e devant les mots qui désignent la quantité, аж indique l'importance de cette quantité et peut se traduire «jusqu'à, en entier» : аж три нóчи я писа́в «j'ai écrit trois nuits entières»; — 3e devant les mots désignant le lieu ou le temps, аж s'emploie avec les prépositions до, за, на et indique que la limite extrême ou lointaine est atteinte : аж до мóря прихáли «ils sont arrivés jusqu'à la mer». A noter : аж пóки «jusqu'au moment où», аж ось, аж осьде «voilà», аж ось коли «enfin!». — (8) шастъ, interj. exprimant une apparition brusque. — (9) бо a deux sens : «puisque» et «donc». Dans le dernier sens la particule бо met pour ainsi dire en valeur le mot précédent. Le sens en est très souple : скóгоми бо «aujourd'hui même», mais він бо «lui, au contraire». Jadis la particule бо était toujours postposée, aujourd'hui elle n'est postposée que dans le style noble et peut, dans la langue courante, figurer au début de la phrase. — (10) годóвано : l'ukrainien a une préférence pour les tournures impersonnelles avec les participes passifs neutres en -но, -то. Ces tournures s'emploient surtout quand le sujet de l'action ne saurait être précisé, l'objet de l'action étant alors à l'accusatif : йорó годóвано «on lui a donné à manger», його вибрano «on l'a élu», багáто вýпито «on a beaucoup bu». En dehors de cet emploi très particulier, l'ukrainien évite le passif et préfère la forme active : ainsi on ne dira pas пóле посіло селянином, mais селянин пoсів пóле «le paysan a ensemencé le champ».

ЛÉБІДЬ, ЩУКА I РАК.

У товаристві лад — усяк тому́раде :
 Дурні́ безладдя ліхо діє,
 І діло, як на гріх,
 Не діло, тільки¹ сміх.

Колісь-то лéбідь, рак та щука
 Пристáвить хýру² узялісь.
 От троé разом запряглісь³,
 Смикнули — кат-ма⁴ хóду...
 Що за моробка? Що робítъ?
 А їй не велика, бáчся⁵, штука, —
 Так лéбідь рвéться підлетіть,
 Рак ушиráться, а щука тáгне в воду.
 Хто вінен з них, хто ні — судíть не нам,
 Та тільки хýра її дóсі там.

V-VI

ТАРАС ШЕВЧЕНКО, né dans une famille de serfs en 1814, dans la province de Kiev. Affranchi en 1838, il put faire ses études à l'École des Beaux-Arts de Saint-Pétersbourg. Arrêté en 1847 pour avoir appartenu à une société politique, la «Confrérie Cyrille et Méthode», il fut déporté comme simple soldat dans les steppes d'Orenbourg, avec «défense d'écrire et de peindre». Gracié en 1857, il mourut à Saint-Pétersbourg en 1861, et fut enterré en Ukraine, près de Kaniv.

En 1860 parut à Saint-Pétersbourg son premier recueil de poésies, le célèbre Kobzár, qui eut trois éditions du vivant de l'auteur et est devenu depuis lors le livre de chevet de tous les Ukrainiens. Poète lyrique et épique, dans l'esprit populaire et national du romantisme, il a eu un rôle décisif dans l'histoire de son pays. Génie national, il a donné à la langue ukrainienne une précision et une vigueur inconnues avant lui.

La bibliographie exhaustive des œuvres de Ševčenko a été publiée en 1939 par l'Institut scientifique ukrainien de Varsovie : Новине видання творів Таріса Шевченка, том XVI. Бібліографія, покажчик відомих творів із списком бібліографічних праць про Шевченка. Зібрав і впорядкув Володимир Доронінко. Укрaїнський Науковий Інститут, Варшава-Львів, 1939, тираж 355 pages.

Le même Institut a publié en 16 volumes les œuvres complètes du poète sous la direction de Навро́з Зайцев. Mais le poète attend toujours une biographie d'en-

¹⁾ тільки «seulement», ou quelquefois aussi тілько, forme ancienne constante dans les textes des XVIe-XVIIe s. — ⁽²⁾ хýру, acc. sing. de хýр, -и, f. «chariot»; mot d'origine allemande (Fuhre), dont le f original a passé à x (v. § 2). — ⁽³⁾ запряглісь, prêtér. plur. de запрягтися «s'atteler». Prêtér. masc. sing. запрягся, fém. запряглася; de même air (апоз. au fém.) de лягти «se coucher» (v. § 38). — ⁽⁴⁾ кат, -та, m. «bourreau». D'où plusieurs tours idiomatiques : кат-ва («m'a») «non», négation de e; кат-зиа «le diable le sait», до ката «beaucoup, en grande quantité». — ⁽⁵⁾ бáчся, abrév. de бачитися.

semble qui serait une mise au point des dernières recherches. On peut toutefois consulter deux publications monumentales, véritable encyclopédie de nos connaissances sur Ševčenko due à l'Académie des Sciences d'Ukraine : Українська Академія Наук : Твори Тараса Шевченка, том IV, журн. Текст, першісті варіанти. Коментарій. Редакція і вступне слово акад. Святослава Єфремова, Київ, 1927, xl + 787 pages; том III. Актуальна. Текст, коментарій. Редакція і вступне слово акад. Святослава Єфремова. Київ, 1929, xxv + 1.001 pages (correspondance active et passive).

Sur les œuvres de Ševčenko en France, voir : Наукове товариство імені Шевченка : Праці Комісії Шевченкознавства, випуск II, Ілько Борпляк, Шевченко у Франції, нарис із історії французько-українських взаємин, Львів, 1933, 66 pages.

V

МЕНІ ОДНАКОВО...

Мені¹ однаково², чи буду
 Я жити в Україні, чи ні,
 Чи хтось³ згадає⁴, чи забуде⁵
 Мене в снігі на чужині —
 Однаковісінько жені!
 В неволі⁶ віріс⁷ між⁸ чужими —
 І не оплаканий⁹ своїми,
 В неволі плáчучи¹⁰ умру,
 І все з собою заберу¹¹,
 Маючи¹² сліду не покину¹³
 На патрій славній Україні¹⁴,
 На патрій — не своїй землі.

(1) мені, noter la fréquence des constructions à datif absolu de ce type. — (2) однаково (= одинако) «de même»; dim. однаковісінько. — (3) хтось, v. § 30. — (4) згадає. з-гадати, -гада-ю, -гада-ши, perf. «se souvenir», impf. з-гадува-ти, -гад-ую; se construit avec l'acc. кого, що, ou avec la prép. про suivie de l'acc. · про кого, про що. Le substantif est zádka, -ки, f. «souvenir». — (5) забуде, présent-futur de за-бúти «oublier», se construit de même soit avec l'acc. (кого, що) soit avec про (про кого, що) ou за (за кого, що). — (6) неволі, loc. de неволя «esclavage», cf. невільник, -а, m. «esclave, prisonnier de guerre» et невільно, adv. «il est interdit, il est impossible». — (7) віріс, prêtér. de вірости «grandir, croître», -ету, -стеш, pf., ви-рост-а-ти, -тію, -еш, ipf. — (8) між, prépos., avec le gén., l'acc., ou l'instr. «entre, parmi». A noter : між люді́ «dans le monde». A éviter : між тим, qui est un russisme substitué à l'ukrainien proté, тим часом. — (9) оплака-ни́й, part. passé de о-плáка-ти «pleuvoir», -плáчу, -плáчени, pf. о-плáкува-ти, -плáкую, ipf. Construction : плáкати по кому ou за ким. — (10) плáчучи, gérontif prés. de плáкати. — (11) за-беру, fut. de забрати «prendre», -беру, -береш, passé забрав, -ла, pf.; забирати, -аю, -аш, ipf. — (12) маючи, gén. masc. sing. de l'adj. малій, -а, -é «petit». — (13) по-кінув, fut. de по-кінүти «abandonner», -кіну, -кеш, impér. -кінь, pf.: по-видати, даю, -еш, ipf. — (14) Україні: sur le nom Україна, v. ХХIII, p. 90.

VI. --- МЕНІ ТРИНАДЦЯТИЙ МИНАЛО.

І не пом'яне бáтько¹ з сýном,
 Не скáже сýнові : « Молісь²,
 Моліся, сýну! За Вкраїну
 Його замúчили колісь!
 Мені однáково, чи бúде
 Той син молітися, чи ні...
 Та не однáково мені,
 Як Україну злії люди³
 Приспíтъ лукáві, і в огні
 Її окраїнью збúдять...
 Ох, не однáково мені!

Петербúрг, у цитадéлі, 1847.

VI

МЕНІ ТРИНАДЦЯТИЙ МИНАЛО.

Мені трипáдцятий минаяло;
 Я пас⁴ лгнýта за⁵ селом.
 Чи то⁶ так⁷ сонечко сіяло,
 Чи так мені чого⁸ було —
 Мені так лобо, лобо стáло⁹,
 Неначе в Бóга...

(1) бáтько, -тька, plur. бáтьки, -ків, m. « père ». En style noble отéць, вітцá; nom de caresse тáто, тáга « petit père ». Noter : бáтько-маті « les parents », бáтьківщина, -ни, f. « patrie »; брехáли твоого бáтька дотíй (синій) « tu mens ». — (2) молісь, impér. de молітися « prier », моліся, молітися, ipf., помолітися, pf. Construction : кому ou до кóго. — (3) люди, plur. de людýна, -ни « personne humaine » (homme ou femme). La forme correcte chez les écrivains de l'Ukraine Orientale est люде, людéй, inst. людýмп; dans l'Ukraine Occidentale, plus souvent : люди. Ne pas confondre людýна avec чоловíк qui a en général le sens précis de « mari ». — (4) пас, prêtér. de пасти, -су, -сіш, « faire paître ». Noter l'idiomaticisme пастi задию « être le dernier ». — (5) за, prépos. « derrière, pour ». S'emp'oie fréquemment dans le sens de « d'après, selon » : за відомостями « d'après les nouvelles »; за-, comme pré-verbe, marque le début de l'action. — (6) то, conj. « tantôt, sìpon ». A noter : тóб-то (= сéбто = цéбто) « c'est-à-dire », тóщо « etc. ». — (7) так, adv. « ainsi, de cette sorte, de même ». A noter : а чом не так « et pourquoi pas ? », так-ся « tant bien que mal », за так грóмей « pour rien, gratis ». — (8) чого, gén. du pronom who (v. § 30); ici en valeur adverbiale : « pourquoi ». Voir ci-dessous, p. 53, n. 7. — (9) стáло, prêtér. de стáти, стáну, -неш, pf., станови, стаю, -ен, ipf. Le verbe стати suivi d'un infinitif a le sens de « se mettre à, commencer à ». Il est alors l'équivalent de бýду, et comme celui-ci est accompagné toujours d'un imperfectif. Я стáну робити (= бýду робити) « je travaillerai, je me mettrai à travailler ».

Ужé поклýкали до пáю.
 А я собí¹ у бур'йні
 Моліся Бóгу... І не знаю,
 Чого малéнькому менí
 Тодí так прýязно молі́лось,
 Чого так вéсело було,
 Господнє нéбо і се.тó,
 Ягнá, здáбтесь², веселíлось,
 І сónице грíю-не пеклó³.
 Та не дóвго сónице грíло,
 Не дóвго молі́лось;
 Запеклó, почервоніло
 І рай запаліло.
 Мов прокíнувся, - - дивліося :
 Селó почорніло,
 Бóже нéбо голубéе --
 І те помарніло.
 Поглянув я на ягнáта
 Не мої ягнáта;
 Обернúвся я на хáти --
 Немá⁴ в мénе хáти.
 Не дав⁵ менí Бог нíчого!...
 І хлýнули сльóзи!...
 Тяжкí⁶ сльóзи... А дíвчина
 При сámíй дорóзі
 Недалéко кóло мénе,
 Плóскінь вибирáла,
 Та їй почýла, що⁷ я пláчу:
 Прийш.á⁸, привítáла,
 Утиráла мої сльóзи,

(¹) собí, dat. du pronom réfléchi *себé*. Littéralement : « pour lui-même ». Ce datif d'avantage, très usuel en ukrainien, s'emploie de façon explicative : я пíшóв собí «je me suis en allé», я був собí «j'étais (seul avec moi)». — (²) здáбтесь, impersonnel, de здавáтися «sembler», здаюся, -спися, ipf., здáтись, здáмся, здається, pf.; здáбтесь signifie «semble-t-il, à ce qu'il paraît». — (³) пеклó, de пек-ти, печ-ý, печ-éш, вонí печутъ, impér. печи, part. passé passif пéчений «cuire au four». — (⁴) немá (= nemáe) forme avec кого, чого име locution verbale négative à complément au génitif : никóго немá «il n'y a personne», au passé никóго не було, au futur никóго не будé. — (⁵) дав, présent de dáти, v. § 40. — (⁶) тяжкí, nom. plur. de l'adj. тяжкий, -é, -é, comparat. тýжчий «lourd». Cet adjectif est employé surtout en Galicie; en Ukraine Orientale on préfère важкáй, de même sens. — (⁷) що, pronom : a. interrogatif-relatif, neutre sing. «quoi, ce qui, ce que»; b. relatif, sans acceptation de genre ni de nombre; c. conjonction «de telle sorte que...». — (⁸) прийш.á, présent de прaйтти (прийтý), -йдý, -йдеши, pf. «arriver», ipf. при-ходати, -джу, -даши.

І погліувала . . .
 Ненáче сónце засíяло,
 Непáче все на світі стáло
 Моé : ланí, гаí, садí . . .
 І ми жартуючи погнáли
 Чужí ягнýта до водí . . .
 Бриднý ! А і дóсі як згадáю ,
 То сérце плачє та болýть¹ :
 Чому не дав Госпóдь дожítъ
 Малóго вíку у тím ráю !
 Умбр би бýючи на нýві ,
 Нічого б на світі не знав
 Не був би в світі юродíвим ,
 Людéй і Бóга не прокликíв !

VII

O. ІЕРСА СТОРОЖЕНКО (1865-1876), auteur de nouvelles inspirées par les récits populaires.
 Œuvres principales : Жонатий чорт, Дорош, Марко Проклятий, Матусине благословлення. Ses œuvres complètes sont réunies dans les Українські оповідання, C. Нетербургъ, 1863, et Оповідання, Львів, 1901-1904.

ДОРОШ.

Післí шvéдської² пожóги був вíйськовíм осаўлом³ цей самíй Дóрош про кóтрого⁴ розkázую. Багáто⁵ дéчого⁶ доводíлось менí про нýбóго чýти; розkázували, що він був завzýтий і дýже письмénний :

⁽¹⁾ болýть, 3e pers. prés. sing. du verbe intransitif bolýti «être malade». A noter : в мéne болýть гомоñ «j'ai mal à la tête», болýти на сérce «avoir une maladie de cœur», йóгó не дýже болýть «il est indifférent» (proprement «ela ne le touche guère»). — ⁽²⁾ Les Suédois sont venus en Ukraine en 1708 avec Charles XII, qui s'était allié à l'hetman Mazepa contre Pierre le Grand. La campagne se termina par la débâcle des Suédo-Ukrainiens à Poltava (1709). — ⁽³⁾ осаўлом, instr. de осаўль, -ла, m. «officier-adjoint», mot d'origine turco-tatare. L'Etat Cosaque connaissait : 1e Генерáльший осаўль, officier supérieur qui dirigeait la Chancellerie militaire (Генерáльна Військова Канцелярія) et commandait en chef l'armée pendant la campagne avec le titre de Вельмíжний «tres puissant»; 2e Військовий осаўль, officier d'état-major du régiment (Іолковый осаўль) qui dirigeait la chancellerie du régiment ou de la compagnie (Сотеничий осаўль). — ⁽⁴⁾ кóтрого, acc. sing. de кóтрый, -á, -é, pronom «qui», usuel pour tous les noms, qu'ils désignent des êtres animés ou des choses. — ⁽⁵⁾ багáто «beaucoup», adv., mais avec un pluriel : багат্যох, багат्यом, багатымá (багатъом); se construit avec le gén. : багáто щастя «beaucoup de bonheur». Cet adverbe correspond à l'adjectif багатýй «riche». — ⁽⁶⁾ дéчого : la particule de placée devant un pronom interrogatif exprime l'indétermination.

знав по-туре́цьки і по-татáрськи¹ і був за товмачá². Як же кошо-вій³ Малашéвич⁴ вівів Запорóжців⁵ із Турéччини і знов осадив кіш на наїніх вольностях⁶ біля річки⁷ Підпóльної⁸, то Дорош розміряв окопи, бо знав і кріпості будувати. Скіячівші свое діло, не дово гже⁹ зістава́вся в коші, вéльми¹⁰ вже старий був, і подá-кувавши за хліб¹¹-сіль, помацдрувáв собі у степі, щоби денéбудь сісти зимовиком і завесті пáсіку, бо дуже кохáвся¹² у бжолі. Шукáв старий собі місця, шукáв, тай сюді зайшов на Маїу Тернівку. Якось йому сподобався памі лимáн. Та пам'є й шукати лúччого захистка? Кругом водá, а посередині остров, не трéба й огорó-джуватися; от він тутечки й осади́вся.

Тоді, як старий сюді прийшов, у лимáні тілько й рослій дé-не-де бázички, терні та лóзи; а він уже понасаджува́в скрізь дréва, панчешів груш і яблóнь¹³, пе наче цікай розвів¹⁴. Та тут у нього велика пáсіка булá, може колóдок із двісті, колі не більш. За мédom

(1) по-татáрськи : les adjectifs en -сыкýй, -а, -е (-çýkýj, -a, -e) forment des locutions adverbiales avec la préposition по, comme par exemple по-українському ou по-українському «en ukrainien», по-францúзькому ou по-францúзькому «en français, à la française». A noter : говоритьи татáрською мóвою, à côté de говорути по-татáрським (по-татáрському) «parler le tatar».

(2) за товмачá «faire fonction de traducteur». L'emploi de за suivie de l'accusatif, avec le verbe бути, est fréquent avec cette valeur : бýru за вчитеља «être instituteur», бýти за свіка «être témoin». — (3) копоziї, adjetif dérivé du substantif кім, коші, qui a deux sens *a.* panier, *b.* camp (ce dernier sens est celui du mot turco-tatar emprunté par l'ukrainien).

Dans l'histoire de l'Ukraine, кім a un sens technique précis : «camp des cosaques Zaporogues», d'où l'adjectif employé en valeur de nom копоziї, -oro «chef suprême des Zaporogues»; le titre officiel du commandant en chef des Zaporogues était копоziї отáман «otaman du camp». Voir XXVIII, n. 15. — (4) Іван Малашéвич, chef des Zaporogues à plusieurs reprises (1714, 1716-1718, 1731, 1733-1737, 1743). — (5) Le nom officiel des Zaporogues était Запорóзьке Вíйсько ou Пізное Козацтво. Leur camp était appellé Кім ou plus souvent Січ (d'où Запорóзька Січ) et se trouvait dans le bas Dnépr près de la mer Noire, au delà des rapides (за-порóги). Ayant pris part, en 1709, au soulèvement de Mazepa, les Zaporogues, après la défaite de Poltava, furent obligés d'émigrer dans les possessions de la Turquie où ils restèrent jusqu'à 1734. La Січ se trouvait près d'Озéшки, bourgade voisine de l'actuel Cherson. En 1734, les Zaporogues, sous la conduite de Малашéвич, revinrent sous la souveraineté russe. L'adjectif de січ est січовий, -а, -е (racine січ-, la même que dans пáсіка : voir plus bas, VIII, p. 61, n. 3). — (6) Вольностях, loc. plur. de воль-ність (= вільності) «liberté»; le pluriel вольності désigne ici le territoire des Cosaques Zaporogues (littéralement «les libertés des Cosaques Zaporogues»); l'expression Вольності Війська Запорóзького sert à désigner les steppes de l'Ukraine Méridionale. — (7) річки, gén. sing. de річка «fleuve». Le suffixe -на n'implique pas forcément l'idée de diminution : par exemple книжка, -и «livre», пárка, -и «verre», свічка, -и «bougie», etc. — (8) Д'оù Підпóльна Січ. — (9) вже (= ужé) «déjà». A noter la locution а же ж «certainement, à coup sûr». .... (10) вéльми «très» est employé de préférence dans le style noble, tandis que дуже est propre à la langue courante. — (11) хліб : on distingue au pluriel хлібá «les blés» et хлібн «des pains». — (12) кохáвся, prétér. de кохáтись. Le sens original de кохáти est «aimer» quelqu'un ou quelque chose. On distingue кохáтися з кім «aimer quelqu'un» et кохáтися в чому «avoir une préférence pour quelque chose». — (13) яблóнь, gén. plur. de яблóнja, -i (prononcé яблуня) «pommier». — (14) роз-вів, prétér. de роз-весіті (rac. вед- , вод-): cada роз-вів «il planta un jardin». Le sens général de la racine répandue вед- est «conduire, produire».

(15) хліб : on distingue au pluriel хлібá «les blés» et хлібн «des pains». — (16) кохáвся, prétér. de кохáтись. Le sens original de кохáти est «aimer» quelqu'un ou quelque chose. On distingue кохáтися з кім «aimer quelqu'un» et кохáтися в чому «avoir une préférence pour quelque chose». — (17) яблóнь, gén. plur.

de яблóнja, -i (prononcé яблуня) «pommier». — (18) роз-вів, prétér. de роз-весіті (rac. вед- , вод-): cada роз-вів «il planta un jardin». Le sens général de la racine répandue вед-

est «conduire, produire».

приїзділи купці із Харкова¹, з Білгорода². Дорош тіми грошима, що за мід добував, піколя³ не користувався⁴, а відавав їх бідним людям на будову, що приходили у степі селитися зимовиками, або віднесе на церков⁵ до монастирія.

Ті козаки, що сиділи тут зимовиками і знали Дороша, от як розказували мені про його життя у лимані. Жив він на тім бстромі неначе який пустельник; із власних рук годував дікіх кіз, журавлі ходили за ним слідком, як собаки, а під його хатою виводились бабаки. Ходів сам, як чернечъ⁶, у високій шапці, у чорній ризі і підперізувався ремінним поясом. З себе був дуже високий, а бородá, біла як молоко, дохіджа аж до колін. Такий, розказували, був із нього дідуган, що хто б не вздрів, то самі в'язі так і хильяється, щоб йому вклонітись. Тоді дуже мало було зимовиків, то по великих працниках парід приходив до Дороша, неначе до церкви (тоді тут не було церкви); от він і читав ім свягелю, апостола і псалтиря. Йоди кажуть: «На самоті чоловік живе з Богом»; то хоч⁷ і не в церкві слухаєш те слово Боже, а все ж таки покріпіть воно тобі душу, особливо, коли почуюши його з уст чесної піред Богом людини.

Старого Дороша всі дуже поважали: було⁸ як заведутися за щопі-будь⁹, або піколя одін єдному яку вчинить, то ідуть судитися до старого. У ті часи, як Дорош тут проживав, набігали ще на слободи¹⁰

(1) Харкова, gén. de Харків, le plus grand centre industriel de l'Ukraine orientale, ancienne capitale de la Слобідська Україна, c.-à-d. de l'Ukraine colonisée depuis la moitié du XVIIe s. par les Ukrainiens venus de la rive droite du Dnépr. En 1919-1934 cette ville était la capitale de la «République des Soviets de l'Ukraine» et comptait alors environ 800.000 habitants. — (2) Білгород: la ville de Білгород, entre Kursk et Charkiv, sur le Donec, jouait autrefois un rôle important dans la ligne de défense contre les Tatars. Білгород est aussi le nom, d'autre part, de Belgrade en Serbie et d'Akerman en Bessarabie. — (3) піколя «jamais» se distingue par l'accent et le sens de піколя suivi d'un infinitif «il n'y a pas le temps de...». — (4) користувався, préfér., de користуватися «profiter», qui se construit avec la préposition з et le génitif: з чого. — (5) церков, ne se dit que d'une église orthodoxe ou uniate (en Galicie). Une église catholique est désignée par un nom emprunté au polonais: kostel, -ы (koscioł). La forme церков est un archaïsme; on dit et on écrit ordinairement церква, -ы, instr. церквию, plur. церкви, церков. — (6) чернечъ «moine» présente dans sa flexion la chute de p ou de n: voc. чёрнеч, nom. plur. чёрнчи ou земні.

(7) хоч, forme réduite de хоча, anciennement grondif présent de хотіти «vouloir», signifie proprement «si l'on veut», d'où «quoique, bien que». — (8) було: il convient de noter l'emploi usuel de ce préférit neutre, et aussi de було, itér., après d'un présent-futur (заведутися, pf.) pour exprimer la répétition d'un acte dans le passé. — (9) не будь (= не будь), postposé à un adverbe ou à un pronom interrogatif-relatif, exprime une indétermination renforcée: xtonéбудь «quelqu'un», шонéбудь «quelque chose», якнéбудь «n'importe comment». — (10) слободя, -ай, f., désignait aux XVI-XVIIIe s. des terres en friche dont les colons étaient exempts pendant une période déterminée de taille et de corvée. C'était un moyen classique auquel recouraient les seigneurs pour coloniser les terres vierges de l'Ukraine Orientale et Méridionale, d'où le nom de Слобідська Україна «l'Ukraine des Sloboda» (le gouvernement actuel de Charkiv); v. plus haut, n. 1.

Татáри¹; отсé ж їх і шлях, що ідé побілій лимáну, бо тут скрізь водопої, на горах багато криниць. Булó, як почúють хутогáни, що ідé Татарвá, то заганяють скотину і ховáються по байрках і кітлови́нах; як же, бувáю, слобожáни турнúть звідси Татár, то й вонí де не вóзьмуться², на кóний³, за мушкéти і собí провожáють не прóшених гостíй⁴. А Дороша — так нікóли, не тýкали; сидítъ собí на пасíці і байдúже⁵ йому. Раз, як так проходили Татáри, Дорош варíв собí на вечéру кулиш, а татáрський ватажóк⁶ побачив, що з комина ідé дим і післáв кількох вéршиників по цvїти́тися, хто там живé. Колý молодий, кáже⁷, то вóзьметь його в ясíр⁸, а як старий — «Чикýн йому бáшка»⁹ (відрубáйте йому голову).

Такий, бáчите, у них був бісурмéпський, хýжий зvýчай. Похáли Татáри у лимáн, та, як кáжуть : « Не спитáвиши¹⁰ бróду, не лíзь у вóду » — і загrúали у болоті. Стáли гукáти, так Дорош вийшов¹¹ і розказáв їм іх мóвою, кудí об'хати; от вонí й прихали до йóго. Побалáкав¹² він із нýми, показáв свою пасíку, горóд — так гарно у йóго в садóчку; булó це сáме в Снáсівку¹³, як ужé і дýні і кавунí і садовинá поспíла.

Верну́лись вéршиники до свого ватажká, розказáли йому, що бáчали — от він і сам прихав до Дороша в гóсті. Нагодувáв його старý мéдом, кавунáми і чим Бог післáв. Ватажóк цíлéсінький вéцір із ним пробалáкав — тут у йóго в хáті й ночувáв, а на дру́гий¹⁴ день пропáючи́сь подарувáв Дорошу турéцкий коц¹⁵ і обіцáв, як бúде повертáти, знов заіхати до йóго. Так не привíв йóму Бог верну́тися,

(1) Tatári a pour gén. plur. Tatár plutôt que Tatári. — (2) вóзьмуться, 3° pers. plur. prés.-futur de вzýтиса « se prendre à, se mettre à », verbe à doubles formes : ordinairement вzýмý, вzýмéши, mais aussi вóзьму, вóзьмеш. A noter l'emploi de взýти за (він взял собі за жінку туркéю « il épousa une Turque ») et взýтиса до (я взýвся до роботи « je me mis au travail »). — (3) кóний, forme ancienne, au lieu de кóней. — (4) гостíй, forme ancienne, au lieu de гостéй. Гість, гóстя, plur. гóстї, гостéй, etc. — (5) байдúже, adv. « c'est bien égal ». S'emploie avec les prépos. про ou за (кóго, що), p. ex. : а йому про все байдúже « tout lui est égal ». — (6) ватажóк, chef d'une вatára, -ти, f., c'est-à-dire d'un « détachement de troupes », proprement d'une partie du « troupeau ». Le sens original de ватажóк, -ка, m., est « chef des pâtres », d'où « chef » en général. — (7) кáже, 3° pers. sing. prés. de казáти « dire ». Construction : казáти до кóго ou кóму, казáти що ou про що. — (8) ясíр, -py, m., mot d'origine orientale qui désignait en Ukraine les captifs faits par les Tatars lors de leurs incursions. — (9) Mots turco-tatars. — (10) спитáвиши, géront. passé de с-питáти « demander à quelqu'un » ; le rétréchi с-питáтиса signifie « demander pour soi (un conseil ou une permission) ». — (11) вийшов, présent. de ві-йти. — (12) по-балáкав, présent. de по-балáтти « parler », avec une légère nuance de dédain « bavarder ». Mot plutôt vulgaire auquel le style noble préfère розмовляти, ou говоряти, ou весті бéсіду. Но a ici comme une valeur atténuative : « bavarder un peu ». — (13) в Снáсівку : le carême qui précède la fête de l'Assomption (15 août). — (14) на дру́гий день « le lendemain » ; дру́гай s'emploie parfois aussi avec le sens de « autre », à la place de інший, mais son sens le plus courant est « second, deuxième ». — (15) коц, -чу, m., « tapis ». Mot d'origine allemande (*Kotze*), par l'intermédiaire du polonais *koc*.

бо там десь гетьмáнці¹ перехóпили його загін і завдали такоого чóсу, що і сам ватажóк не встиг спастý² життý пéред нýми, а його ордú у три вітри гнáли³ аж до рíчки Самáри⁴. Як тікали воїн побіля лимáну, у одного Татáрина захромáв кíнь; бáчить сердéшний, що йому вже не втектý; бо за спýною козакý — нíчого робítи! — от він із коня в очерéді приліз до Дороша.

— Ратý!⁵ — кáже, — як вратýеш, то я твíй на вíки!

— Не знаю, як менí тебе й вýратувати⁶, — відкаzує Дорош, — бо щéде гарáзд сховáти⁷; пéвно ще сьогóдні попахóдять наші козакý, то і вýтягнуть тебе, хоч би іззá пéчи. І в болоті теж не сховáєшся, бо і там воїн обнішпоряте усé куткý; дўже вже ви нам надосолíли!

Але подумав-погадáв старíй тай вýгадав, як його сховáти. Вíкопав у пásції ямку так, щоб тýльки улізти чоловíку до илечíй і посадíв тудí Татáрина, а звéрху накрýв його ýlnem (був у старóго ýlnia дўже великий). Тýльки що обгорчýв його гарпéнько землéю, бўцім⁸ то і спрávdí колóдка з бжóлою, аж бáчить-ідýть до його козакý.

— Добрý-вечír⁹, дíду! — кáжуть.

— Спасí Bir¹⁰! — відкаzує Дорош.

— А нагодýйте нас, дíду, мédom, — прósить, — бáчите, якá у вас гárна пásčika!

(1) rétymian, de l'allemand *Hauptmann*, désignait en Ukraine le chef du gouvernement militaire et civil; ce titre correspondait en réalité à celui de souverain électif, mais vassal tantôt de la Pologne, tantôt de la Russie et même de la Suède (1710). Le pays gouverné par les hetmans englobait surtout les régions situées sur la rive gauche du Dnépr, les provinces de Poltava et Cernihiv de l'ancien empire russe; ce pays portait le nom de Гетьманщина; le гетьмáнец (plur. гетьмáнці) est donc un habitant de la Гетьманщина. En 1764, Catherine II obligea Rozumovskij, le dernier hetman, à se démettre de ses fonctions. Le titre d'hetman réapparut en 1918 attaché à la personne de Pavlo Skoropádskyj. Il ne faut pas confondre le mot rétymian avec отáian (v. plus haut, p. 55, n. 3), mot d'origine orientale. Voir XXVIII, n. 15. — (2) Спастý життý «sauver la vie». Quand il s'agit de sauver quelque chose matérielle, on emploie le verbe ратувати. Ne pas confondre спасіти «sauver», perf. de l'imperf. спасати, avec спасти «спасти», perf. de l'imperf. спадіти. — (3) гнáли, прétérit, de гнáти, женý, женéш, женé, воїн женýтъ, impér. женý «poursuivre». Ce verbe se construit avec l'acc., mais le verbe réfléchi гнáтися est accompagné de за et de l'instr.: гнáтися туси «pousser devant soi des oies», mais гнáтися за гусьмí «poursuivre des oies». — (4) Самáри, gén. de Самáра, affluent de gauche du Dnépr. — (5) ратý, impér. de ратувати (= рату́вати); v. plus haut, n. 2. — (6) вý-ратувати, -тую, -ш, pf., вý-ратóувати, -ую, -ш, imperf.; le préverbе вý-exprime une idée de sortie ou d'achèvement; il est toujours accentué dans les perfectifs. — (7) с-ховáти «cacher»; le préverbе с- (= з-) exprime la notion de rassemblement, de réunion. — (8) бўцім : la locution (як) бўцімто (on omet souvent як) veut dire mot à mot : «comme soit ceci», «comme si» : бўцім = будь + си (= цим). — (9) добры-вечír! «bon soir!», добры-день! «bon jour!» [noter l'accent de l'adjectif]. — (10) спасí Bir. La forme originelle спасі Bir s'est réduite, par la chute phonétique du final, à la locution adverbiale répandue спасібі «merci». Спасі Bir est un archaïsme conservé dans le style noble. La langue courante connaît surtout дýкую «merci», du verbe дýквати «remercier», d'origine allemande (*danken*), qui se construit avec le datif : не мені дýкуй, дýкуй Бóгові! «ne me remercie pas, mais remercie Dieu».

— Добре діти, — кáже старíй, — е зáцо й нагодувáти : добре вабíли Татарvу!... Ідіть же в хáту, па тím тýжнí пíдрéував, то тáмечки у мéне є вже готовýй мíд.

Дéякі хотéли¹ вже йтí в хáту, а дру́гі не згóдились².

— Шí, дíду, — кáжуть, — не хóчемо ми тýжнéвого³, давáй нам із самóго пíдрíзу, свíжого!

— І той же з пíдрíзу, — кáже Дорош, — однáковий.

— Не хóчемо ми тогó, — гомонíть козакý, — давáй нам свíжого, а не дасíй, так ми пе питáючись і самí вóзьмемо! І все захóджають бíлý велíкого ýлия, пíд кóтрим сидíть Татáрин.

Бáчить старíй, що не перéливки⁴ : не дáти то воní і самí перевéрнуть велíкий ýлий, тодí вже поминáй, як звáли⁵ Татáрина.

— Ну⁶ стривáйте ж хлóпцí, — кáже, — як бáчу, трéба вам дáти свíжого, нíчого з вáми робítí!...

Тýльки що узéвся за однú колóдку, щóбí⁷ знáти, а козакý й гукну́ли:

— Давáй нам, дíду, з цéї, з велíкої! От тýтешка багáцько мéду!

— Не мóжна⁸ з цéї колóдки, — вíдказує Дорош.

— Чом? — загомонíли козакý. — Давáй, кáжем, із цéї, а не дасíй, ми самí добúдемо⁹ — нам рук не позичáти!

Дорош завíрє їх, що парóйки накíнув у цю колóдку. Так бýцім не їм кáже; в однó товчýть : « З цéї та й із цéї! » Кругом обстушили, дéкотрі вже й за колóдку берúться. Що тут на свíті робítí? От Дорош і кáже :

— Слúхайте, хлóпцí! Не рýпіте цéї колóдки, бо як схóчу, то — дармá що велíка, а не добúдете з неї ѹ однóї кráplí¹⁰ мéду. — хíбá¹¹ тýльки чортáкъ побáчите! Та й гукну́в до Татáрина, що йомú робítí¹².

(1) хотéли, prétér. de хотіти « vouloir », хóчу, хóчеш, хóче, хóчмо, хóчете, хóчуть (= хотіть). Gérond. prés. хотéчи = хотічай. — (2) згóдились, prétér. de згодитися. Construction : згóдииться на що « se mettre d'accord sur », et з ким, чи « convenir avec quelqu'un de quelque chose ». — (3) тýжнéвого, gén. de тýжнéвий, -а, -е « hebdomadaire », adj. dérivé de тýжень « semaine », du slavon тýжньднь. — (4) перéливки не s'emploie qu'au pluriel (перéливки, -вок) et précédé d'une négation, dans le sens de « ce n'est pas une plaisirterie ». Le verbe перéливáти, -вáю, -еш, ірб., перелýти, ps., signifie proprement « transvaser, faire déborder ». — (5) поминáй, як звáли « il est perdu » (properment : « et rappelle-toi maintenant comment il s'appelait ! »). — (6) ву, interj. « eh bien! allons! voilà ! ». L'infinitif absolu précédé de cette particule équivaut en français à l'infinitif de narration précédé de « de » : убігти « et lui, de courir ». — (7) тóби, conj. réduite souvent à тóб. Адó employé autrefois en valeur de тóб (latin ut) est devenu un archaïsme en Ukraine Orientale. — (8) мóжна (de la racine мог-, verbe могти, можу, можеш, вонí можутъ, passé міг, могла, могли « pouvoir ») est impersonnel : « c'est chose possible, peut-être », comme може бýти « peut-être ». — (9) добúдемо, fut. de добúти « atteindre, se procurer ». — (10) кráplí, gén. de кráпля (= кáпля). — (11) хíбá au sens de « est-ce que vraiment ? » appelle une réponse négative et exprime la surprise de celui qui interroge. L'accent est autre dans хíбá au sens de « erreur, faute » : хíбá не велíка хíбá? « est-ce vraiment une grande faute ? ». — (12) що йомú робítí « ce qu'il a à faire ». Le sujet logique de la proposition infinitive est ici au datif (йому) « c'est là un fait usuel ».

— Гарáзд! відказáв оди́н із козаків. — Я пе на свóму вíку не бáчив чóрта; подивлóсь, якá у пýбого парсéна!

За ýмíй — тýльки пíднýв, а Татáрин як вýскalиться, як зарéже іе своїм гóлосом, а козакí : « Свят¹, свят, свят! » та врóстіч та як мóга павтікачá.

— Постривáйте, хлóши!, — гукае Дóрош. — Я вам мéду дам!

— Подавíсь ти своїм мéдом! Годúй тóго, що пíд ýмíем сидíть! —

Чéрез тýждень, як усé втихомíрилось, розказáв Дóрош хутóрýм про свою комéдію — від них він ужé не тайвсь² — так вонí вже сміáлися³ й прозвáли тогó Татáрина « чóртом ». Три гóди⁴ жив він у Дóроша, а там на тýлого Микóля⁵ пíшобв у Самáрський манастир та й перехрестíвсь у нашу вíру. Знáтний вáйшов із йóго чолов'ята, а вже якíй скýсний був лíкар : і скотíну лíчíв і болячкí па людях вигbюював. Проживáв він десь за рýчкою Орéлькою⁶, там і оженівся⁷; се ж йóго і внуки-Чóртéнки, що живу́ть у Водяних Хутóрах.

VIII

Л. ГЛÍБОВ : voir la notice concernant cet écrivain, IV, p. 49.

У СТЕПУ.

Хоч доля привелá у гóрод⁸ сустáйвий,
Добра і зла приkráпненій вертéп⁹,

(¹) свят, свят, свят! « Saint, saint, saint! », invocation pour conjurer les démons. A noter : святíй день « fête de l'église », святíй вечíр « la nuit de Noël », святá недíля « Pâques », Святé Письмо « Ecriture Sainte ». — (²) тайвсь, прétér. de тайтися « se cacher ». Se construit avec від кóго, чóго. — (³) сміáлися, прélér. de сміáтися, qui se construit avec le gén. précédent de la préposition з : мої сміáтися з мéе « ils rient de moi ». Cependant, chez les classiques des années 40-60, on rencontre сміáтися construit avec le datif : ворогí сміáтися ій « les ennemis rient d'elle », чужому лíкові не смійся « ne rie pas du malheur d'autrui ». — (⁴) гóди, nom. plur. de год, -и, m. « année ». Archaïsme, à la place de рік ; gén. plur. год (п'ять год), désinence zéro. — (⁵) Le calendrier dit orthodoxe connaît deux Saint-Nicolas : celui d'hiver (6 décembre) et Saint-Nicolas du printemps (9 mai), que notre texte dénomme Тéлкий Микóла « Nicolas Chaud ». On notera la forme du gén. (Тýлого Микóля), après la prépos. на, à la place de l'acc. : il s'agit d'un gén. de temps. — (⁶) Орéлькою, instr. de Орéлька, dim. de Орéль, affluent gauche du Dnépr. — (⁷) оженівся, прétér. de ожени́тися, qui se construit avec з ким. Ожени́тися (= одружитися) « se marier ». — (⁸) гóрод « ville » est aujourd'hui un archaïsme à la place du mot courant місто. Ne pas confondre гóрод « ville » avec гóрод « jardin potager ». — (⁹) Вертéп, théâtre de marionnettes, très répandu aux XVIth-XVIIth s., donnant des mystères et des scènes de la vie populaire. Le représent ukrainien représentait une maisonnette de bois divisée en deux parties : le haut était réservé aux scènes inspirées par la fête de Noël, le bas aux « intermèdes » de la vie populaire.

Я все такі́ любліо сіножаті і ніви,
 Любліо широкий, тихий, рідний степ.
 Там ясная зоря, як радість, привітала,
 Літала на коні там молодість моя;
 Про¹ щастя, про любов надія там шепталा, — —
 І любо слухалось, і щиро вірив я.
 Даль степова кругом, як море, там синіла,
 І здалеку бренів густий зелений гай;
 Чи добрий чоловік², чи доля насадила — —
 То був наш тихий, невелічкий рай.
 Була там пасіка³, стойк курінь⁴ маленький,
 І пасічник-дідок там віку доживав;
 І дуже я любів його куток тихенький:
 Там, одихаючи, про все я забував.
 І опівдні⁵, і ввечері бувало,
 На таганку кипіть маленький казапок,
 І приязно мені, притікуючи сяло,
 Про давню давнину розказував дідок.
 Збиралася туди гулять молодіж панів;
 До півночі в гаю пісні лунали, сміх;
 Вечеряли гуртом⁶ — — і дідусява капів
 Була смачніша нам присмачок дорогих,
 Та . . . не був, сказав хтось⁷, двічі літа . . .
 Прийшла біда — і час⁸ смутний настáв:

⁽¹⁾ L'ancienne préposition *o*, об, après les verbes, est disparue aujourd'hui, elle est partout remplacée par *про*. Dans la langue parlée, *про* s'emploie souvent à la place de *за*, *на*; ex.: не *про* вас писано «cela n'a pas été écrit pour vous». Employé comme préverbe, *про* exprime un mouvement, soit dans l'espace, soit dans le temps. En Galicie on remplace parfois le préverbe *про* par *пере-*: *він пере-вів* (pour *про-вів*) відьво «il a passé de bonnes fêtes de Noël». — ⁽²⁾ чоловік: ici au sens de *людиня*, archaïsme: v. V, p. 52, n. 3. —

⁽³⁾ пасіка «l'emplacement des ruches». Nom dérivé du verbe *сікти*, січу, -чеш «couper, hacher». — ⁽⁴⁾ курінь «habitation, hutte, cabane». Ce mot, d'origine turque, a pris en ukrainien le sens technique d'une unité des Cosaques Zaporogues : l'équivalent du bataillon dans une armée moderne. — ⁽⁵⁾ південь «midi» et північ «minuit» se déclinent comme день и ніч. — ⁽⁶⁾ гуртом, adv. «ensemble». Le mot *гурт*, -тý, m., a plusieurs sens: 1° «troupeau»; 2° «foule, réunion, société». D'où les expressions в *гурт*, до *гурту*, за *гурт* «ensemble»; продавати на *гурт* «vendre en gros»; *гуртовий*, -а, -е, adj. «commun, collectif»; *гурток*, -ак, *дим* de *гурт*, « cercle»; *гуртувати*, -ю, -еш «шар, réunir». — ⁽⁷⁾ -сь, postposé à un pronom ou à un adverbe (хтось, яко, кудісь, лесь, якось), équivaut au français «on ne sait». Bien que lesdits pronoms et adverbes soient déjà eux-mêmes indéterminés, le sens obtenu est celui d'une indétermination plus grande. Ainsi хтось signifie «quelqu'un, on ne sait qui». — ⁽⁸⁾ час «temps, opportunité»; *годіна*, -ни, f. «heure», mais parfois aussi «temps». A noter: *одного* часу «une fois»; тим часом «pendant, pendant ce temps-là»; тим часом як «tandis que»; вже час «il est temps déjà»; час добрій! «bon voyage!»; того часу «depuis ce temps-là»; з якого часу «depuis combien de temps?» до чаю «en attendant»; часом «parfois, de temps en temps».

Шідкрайася кешеня грошовита,
Хтось без жалю веселий гай зрубаў, —
Цонівчило все чиесъ життѧ ледаче! . . .
І дуже, дуже жаль тепер мені,
Душа боліть . . . Тепер там ворон кряче¹
Та ятіл прилітає довбать гнилі пні.
Де пасіка була — трава зазеленіла,
І не куріть ужэ там любий таганок;
В густій траві скованася могіла,
В могілі тій забутый спіть дібок.
Колісь не так було; ще ранньою весною²
Злітались пташечки і соловії співати . . .
Осталається одна береза сиротою,
Самотньюю могіли доглядасть;
Схиллася вона, додому віття гнуться;
У головах старенький³ хрест стойте . . .
Настане ніч — з берези сльози лянутися
І вітрик по траві тихеніко шелестить . . .
О, скільки є могіл, де спіть життѧ козаче,
Та де ж вони? Де їх тепер шукати?
Ніхто⁴, ніхто над німи не заплаче:
І плакати нікому, і плакати не велять⁵ . . .

IX

ДУМА.

Cette *Douma*, publiée pour la première fois dans les *Zapiski o Южной Руси*, I, de Kulish, a inspiré plusieurs drames et poèmes. Voir les *Українські народні Думи*, Том п'ятий Кірпучу, Катерини Грушевської, Київ, 1927.

(1) праце, 3^е pers. sing. prés. de кракати, відчути, -чесъ «caqueter». — (2) весною «au printemps». Les expressions les plus usuelles pour rendre les questions de temps sont : pour le présent, à l'accusatif : в цю хвилю «à ce moment même», запас «tout de suite»; — pour le passé, à l'accusatif précédé de тому : шість років тому «il y a six ans», ou à l'instrumental, comme c'est le cas ici (ранньою весною), ou au génitif avec ou sans la préposition за, сх. ранньої весні = за ранньої весні; минулого тижня «la semaine passée», за Апостолового гетьманування «au temps de l'Hetman Apostol»; — pour l'avenir, avec за suivi de l'accusatif : за тиждень «dans huit jours». — (3) старенький, adj. dim. de старий. Le suffixe -сивий est le plus usuel pour former les diminutifs, il donne une idée de gentillesse. — (4) Accompagnés d'une préposition, les pronoms négatifs avec ни, comme ніхто, interviennent la préposition entre ни и l'élément pronominal : ни до кого, ни на кого, ни з ким, ни про що. — (5) велять, 3^е pers. plur. prés. de всліти qui, au présent, est à la fois imperfectif et perfectif, ainsi я веляю «ordonne» ou «j'ordonnerai»; le préterit, par contre, est toujours perfectif.

ДУМА¹ ПРО МАРУСІО² БОГУСЛАВКУ³.

Що на Чорному морі
На камені білсъњкому,
Там стояла темпіця кам'янáя.
Що у тій темпіці пробувáю сімсот козаків,
Бідних певольників.
То воні трíдцять літ у невóї пробувáють,
Бóжого світу, сónця прáведного в вічі⁴ собі не видáють.
То до їх дívка-брáнка,
Маруся, попівна Богуславка,

Приходжáе,
Словáми промовляє :
« Гей , козакý ,
Ви бідні певольники !
Угадáйте , що в нашій землі християнській за день тепéра⁵
Що тоді бідні певольники зачуvalи ,

Дívku-брáнку ,
Маруся , попівну Богуславку
По рíцах⁶ пізnaváli⁶ ,
Словáми промовляли :
« Гей дívko-брáнко ,
Маруся , попівно Богуславко⁷ !
По чім ми мóжем знати ,
Що в нашій землі християнській за день тепéра⁸ ?
Що трíдцять літ у невóї пробувáєм ,
Бóжого світа , сónця прáведного у вічі собі не видáєм .

(¹) Le nom conventionnel de дума , -и « pensée » (verbe думати) a été donné aux chants épiques exécutés avec accompagnement d'une kobza ou bandúra par le kobzár ou banduryst. La kobza était un instrument de musique d'origine orientale du genre de la cithare qui servait à accompagner les chanteurs populaires, que l'on appelle précisément *kobzari*. Elle a été remplacée vers le xviie siècle par la *bandura* qui en diffère par le nombre de cordes (8-10 pour la *kobza*, une trentaine pour la *bandura*). Aujourd'hui les *kobzari* et les *bandurysty* ont presque disparu. Il n'existe plus que des joueurs de vielle (приники, d'après ліра, sorte de vielle). Leur répertoire est composé principalement de pièces épiques, prises aux *dumy* et aux chansons historiques, aux cantiques (канті) et psaumes (псальми). Les *dumy* sont en vers libres et la mélodie en a le caractère d'un récitatif. Les sujets traités se rapportent à la vie des Cosacques. — (²) Маруся, acc. de Маруся, forme ukrainienne de Marie. — (³) Богуславку « habitante de Богуслав », vieille ville de la province de Kiev. — (⁴) вічі , acc. plur. de óко, óka « œil », nom. plur. вічі (ou óči), instr. очима , loc. в очах . — (⁵) рíцах , loc. plur. de ríč , ríchi , instr. ríčcho , plur. ríti , ríčey « objet , affaire ». De même que піч-пéчи « four », ríč se décline également : рéчи , ríčcho , plur. рéчи , речéй , etc. Construction : ríč про кого , що . A noter : в чому ríč ? « de quoi s'agit-il ? ». — (⁶) пізnaváli , prétérit. de пізнати « reconnaître », пізнатó , -ésh , ipf. пізнати , пізнатó , -ésh , pf. — (⁷) Богуславко , voc. sing. : noter les vocatifs nombreux de cette phrase (дívko-брáнко , Маруся , попівно).

То ми не можемо знáти,
 Що в нашій землі християнській за день тепéра ».
 Тодí дívka-bránka,
 Marúся, попівна Богуславка,
 Téé зачувае,
 До козаків словáми промовляє :
 « Ой козакý,
 Ви бідній невóльники !
 Що сьогодні¹ у нашій землі християнській
 Великодна субóта²,
 А завтра святій прázник, роковій³ день Велікденъ ! »
 То тодí козакій téé зачували,
 Ізним лицéм до сирóї землі припадáли,
 Дívku-bránku,
 Marúся, попівну Богуславку,
 Клямý⁴-проклинáли :
 « Та бодáй⁵ ти, дívko-bránko,
 Marúся, попівно Богуславко,
 Щáстя її дбáї собі не ма́ла⁶ ;
 Як ти нам святій прázник, роковій день Велікденъ сказáла ! »
 То тодí дívka-bránka,
 Marúся, попівна Богуславка,
 Téé зачувала,
 Словáми промовляла :
 « Ой, козакý,
 Ви бідній невóльники !
 Та пе лáйте менé, не проклинáйте ;
 Во як бúде наш пан⁷ турéцький до мечéти від'їждjати,

(1) сьогодні «aujourd'hui». Anciennement ceij дьни, gén. cего дьни, d'où сегодня = сьогодні = сьогодня (дня, gén. de день «jour»). — (2) Великодна субóта «samedi saint» (probablement «samedi du Grand Jour», c'est-à-dire de la fête de Pâques). — (3) роковий «annuel», adj. de рік, рóку «année». Ce sens de pîre ne date que du xve siècle environ : pîr, anciennement, signifiait seulement «d'éai judiciaire». — (4) клямý, présent de клясти, клянý, -нéти «maudire»; клятýй, -а, -е, part. passé passif en fonction d'adj. «maudit»; бляttý, -тý, n. «malédiction». — (5) бодáй vient de Бог даи, littéralement «que Dieu donne!». Au xvie siècle on écrivait encore бодай. Avec le présent d'un verbe (ici Бодай не ма́ла), бодай équivaut à l'utinam latin. A noter : бодай тебé ! бодай вас ! formule de blâme ou de malédiction. Бодай не казáти «il vaut mieux ne pas en parler». — (6) мáза, présent fémin. de мати «avoir». Noter les constructions мати кого за кого, что «considérer quelqu'un comme», ось мáеш книгу «tiens, voilà le livre», Бог мáс «non», мати на очi «avoir l'œil sur». — (7) Le sens original de пан, mot emprunté au polonais, est «seigneur». A la différence des Russes et des Bulgares, les Ukrainiens ne désignent pas les personnes par le prénom suivi du patronymique : on se contente d'employer le nom de famille précédé de пан «Monsieur», ou пані «Madame», ou панна «Mademoiselle», ou панове «Messieurs», ces mêmes titres servant pour les distinctions de fonctions ou de professions : пан генерал

То буде мені, дівці-бронці,
 Маруся, попівні Богуславці,
 На руки ключі віддавати :
 То я буду до темніці приходжати,
 Темніцю відмикати,
 Вас усіх, бідних невольників, на волю випускати ».
 То на святій праці, роковій день Великденя,
 Став¹ пан турецький до мечеті від'їджати,
 Став дівці-бронці,
 Маруся, попівні Богуславці,
 На руки ключі віддавати.
 Тоді дівка-бронка,
 Маруся, попівна Богуславка,
 Добре дбáє²,
 До темніці приходжáє,
 Темніцю відмикáє,
 Всіх козаків,
 Бідних невольників,
 На волю випускає
 І словами промовляє :
 « Ой, козакі,
 Ви бідні невольники,
 Кажу я вам, добре дбайте,
 В городі християнські уткáйте !
 Тільки прошú я вас, одного города Богуслава не минáйте,
 Мобму батькові її матері знáти давайте :
 Та нехай³ мій батько добре дбáє,
 Грунтів⁴, великих маєтків нехай не збуває,

• Mousieur le général », пані лікарська « madame la doctoresse ». La formule initiale d'une lettre est : шанованний або високошанованний пан ! (ou пані, ou панно). Un prêtre est appelé пан-стéпъ (« Monsieur le père »), sa femme пані-матка (« Madame la mère ») : les membres du clergé séculier chez les orthodoxes et les uniates sont mariés. Les titres пан-отець et пани-матка s'emploient également pour désigner des personnes haut placées. A noter : паненъ, -нати (plur. паніти) « enfant de seigneur »; панитига, -иця, -иця « se conduire comme un seigneur »; паніч, -ча, « jeune seigneur, cé libataire »; панібрать, -та « ami intime »; панок, -нка « petit propriétaire »; панство, -ва « État, domaine, état de noblesse, les messieurs »; панукіти, -нью, -ти « dominer, régner ».

(1) стан, prêtér. de стати. — (2) дбáє, 3rd pers. sing. prés. de дбáти « veiller », se construit avec про (про кого, чо), p. ex. : үскé про свою інкуру дбáє « chacun pense à sa peau », — ou avec за (кого, чо), p. ex. : він дбав за свої речі « il veillait à ses objets ». — (3) нехай... дбáє. Employé seul, нехай (= хай) se traduit par « soit, j'y consens » et peut être considéré comme un adverbe. Suivi du présent d'un verbe, нехай (= хай) exprime un souhait et sert d'auxiliaire à la 3rd personne de l'impératif, comme l'allemand lassen. — (4) грунтів, gen. plur. de ґрунт, -ту, m. (allemand Grund).

Велікіх скáрбів не збирáє,
 Та нехáїт менé, дíвки-брáпки,
 Марýсі, попíвки Богуслáвки,
 З певóлі не викуплýє,
 Но вже я потúрчилась, побісурмéнилась,
 Для рóскоші турéцької,
 Для лáкімства нещáсного !
 Ой, вýзволи¹, Бóже, нас усіх, бíдних невóльників,
 З тяжкóї невóлі,
 З вíри бісурмéнської,
 На ясні збрí,
 На тýхі вóди,
 У край весéний,
 У мир хрéщéний² !
 Вýслушай, Бóже, у прóсьбах³ цíрих⁴,
 У нещáсних молитвáх
 Нас, бíдних невóльників !

X

Texte extrait du roman historique Чóрна Рáда « Assemblée de simples cosaques », écrit par KULÍSH, 1845-1857, sous l'influence de Walter Scott. Le sujet est emprunté à l'histoire de l'Ukraine de la seconde moitié du xviie siècle, au moment où ce pays cherchait sa voie entre la Pologne et Moscou.

* КИЇВ 1663 РÓКУ.

Рíдко, мóже, есть на Вкраїні добра людіна, щоб ізжилá вік, да не будá нí ráзу в Кýїві. А вже хто був, то запé Брátство⁵ на Подóлі⁶, знае ту висóку з дзигárками дзвонінцю, мурóвану кругóм ограду, ту

⁽¹⁾ вýзволи, impér. de вýзволити « libérer ». — ⁽²⁾ мир хрéщéний « le monde chrétien »; хрéщéний, part. passé passif, en fonction d'adj., du verbe хрестити, -ицý, -стити « marquer du signe de la croix, baptiser ». Noter : хрéщéний бáтько ou simplement хрéщéний « parrain », хрéщéна мати, ou simplement хрéщéна « marraine ». — ⁽³⁾ прóсьбах, loc. plur. de прóсьба, -би, f. « prière, demande ». Construction : прóсьба про кóго, шо. — ⁽⁴⁾ цíрий, -я, -е « sincére »; dans l'expression цíрий українець, a pris récemment un sens spécial : « Ukrainien conscient de sa nationalité ». — ⁽⁵⁾ Брátство на Подóлі : confrérie pieuse et bienfaisante de fidèles, composée d'artisans et de petites gens. Les confréries de cette sorte ont apparu en Ukraine dans la première moitié du xviie siècle et elles y ont joué un grand rôle comme centres nationaux défendant l'orthodoxie contre le catholicisme militant. Подóлі, -дóлі est le faubourg commercial du nord à Kiev. En 1616, grâce à une généreuse Ukraïnienne de famille noble, Anna Гугуловичівна, et au futur métropolite de Kiev, Борéцький, le Богоявленське Брátство fut fondé à Kiev. Cette confrérie créa en 1617 une école

п'ятиголобу, пішно з переднього лиця розмальовану церкву, та високі кам'яніці по боках. Отже років за двісті назад, тоді як ото́т Шрам¹ був у Київі, все те було інше. Тоді ще стояла дерев'яна церква гетьмана Петра Сагайдачного²; і ограда, і дзвониця, і всі Братьські школи — усé те було дерев'яне. У середині в монастиріві стояв тоді густий старовітський сад: була то колісъ благочестіява пані, Ганна Гугulevичівна³, що подарувала на Братьство свій двір із садом; і на тому то дворі гетьман Сагайдачний церкву збудував і монастир Братьський з школами устроїв, щоб тёс Братьство дітей козачих, міцапських і всіх учнію⁴, льдам у темноті розуму загібнути не давало.

Постоявши прочане наші в церкві, подали срібла пан-отцям братським на школи, і прогляялись геть-то, оглядуючи монастир. А було тоді на що там задивитись. Придавсь⁵ один чорнець на мальованне і пообмальовував не то церкву, да і саму ограду округу Братьства, що вже де на яку дивовижу⁶, а в Братьство миряне йшли дивитись на мальованне. Що тільки в Біблії прописано⁷, усé чернечь той мов живе списав скрізь по монастиріві. Тож святі самі по собі, а то такий й наше козацьке рицарство⁸ було там скрізь по ограді помальоване, щоб нарід дивитись да не забував, як колісъ за батьків та за дідів⁹ діялось¹⁰.

Був там намальований і Нечай¹¹ і Морозенко¹². Круг його горять костели¹³ й замки, а він січ-рубає¹⁴, тóще конем Ляхів¹⁵ з Недолах-

(Братська школа) «des sciences helléno-slaves et latino-polonaises» dont Борщівський devint le recteur. La Братська школа devint plus tard (1635) le célèbre collège de Mohyla (Петро Могила, 1596-1647, métropolite de Kiev). Le Боголійське Братьство fonda également un couvent (Братський монастир) dont on lira plus loin la description.

⁽¹⁾ Шрам: nom d'un des héros du roman dont on trouve ici un extrait. Proprement «balafré». — ⁽²⁾ Сагайдачний: hetman des Cosaques en 1614-1632, célèbre par ses expéditions contre les Turcs, défenseur de l'Église orthodoxe. — ⁽³⁾ V. ci-dessus, p. 5. — ⁽⁴⁾ учні, 3° pers. sing. prétér. de учнік «enseigner». Construction : 1° avec gén. pour le nom de la chose enseignée (учні історії «enseigner l'histoire»); 2° avec l'acc. pour le nom de la personne à qui l'on enseigne la chose (учні дітей «enseigner aux enfants»). — ⁽⁵⁾ придавсь, прétér. de проплатитися : v. § 40. — ⁽⁶⁾ на-дивовижу «à l'étonnement». — ⁽⁷⁾ прописано, part. passé passif de про-писати. — ⁽⁸⁾ рицарство «chevalerie», forme d'un usage moins fréquent que les formes populaires лицарство et лицар «chevalier». — ⁽⁹⁾ за батьків та за дідів, génitifs de temps. — ⁽¹⁰⁾ дідість, прétér. de діятися. — ⁽¹¹⁾ Данило Нечай, colonel de Braclav, un des lieutenants de Chmel'nyc'kyj, tomba pendant une lutte héroïque avec les Polonois en 1651 en Podolie; il est le héros de plusieurs dury. — ⁽¹²⁾ Морозенко: déformation populaire de Морозовицький, noble ukrainien de Podolie qui, dès 1643, adhéra au mouvement Chmel'nyc'kyj. Colonel de Korsun', il commanda la cavalerie cosaque en 1649 et trouva la mort la même année. Héros d'un chant populaire «Ой Морозе, Морозенку, ти пресяживши козаче...». — ⁽¹³⁾ Sur костел, v. VII, p. 56, n. 5. Cette description est de pure invention littéraire. — ⁽¹⁴⁾ січ-рубає, 3° pers. sing. prés. de сістя-рубати. Expression d'insistance empruntée à la langue populaire. — ⁽¹⁵⁾ ляхів, gén. plur. de лах, -xa «Polonois», nom qui désigne dans la Chronique de Kiev (XIIe s.) un groupe de Slaves comprenant à la

шками¹, іщé їй піднісано : *Лáцар слáвного Вáйська Запорóзького*; а над Ляхáми : *А се пронлнтующi Лахи*. Знаєте, тогдi ще Хмельнýцина² тльки що втiхла, тож любíв народ, дíвлячись, споминати³, як нашi за сéбе oddáчили. А ченçí собi⁴ любíли мириýnam у голову задобувати, що немá на свiтi вóрога над⁵ катóлика. Палí, рубáй йогó, вивертáй з кóренем, то ѹ бúдеш слáвен i хвален⁶, як Морозéнко.

Був там i козáк Бáйда⁷, що висíв ребróм у Тýрків на гаку⁸, а не зламáв свої вíри. Так i те все помальóвано, щоб усяке знало, якi то колíсь булí рýцарí на Українi.

Був i Самíйlo Кíшка⁹, що ѹ досí про його¹⁰ спíвають кобзарí, як він попáвсь у Турéцьку небóлю i п'ятдесятотири рóки був на галéрах у кайдáнах, за замkámi, як йому Господь допомг¹¹ i себé i товаřства пíвчváргasta вíзволiti, i як, узýвши ту галéру, приплив¹² до козакíв, i корогví хрещatí давнi у кишéni козакам привiз, не зневáжив козацької слáви.

Дíвляться нашi на тiй намальóванi дíва, дохóдять ужé до дзвоñíci, аж слýхають — за оградою щось гудé, стугонíть, наче грíм grimítъ, oddalékъ, i музíki їгрáють¹³.

« Се », кáже чéнчик, що провожáv їх по монастирévi, « се добрí¹⁴

fois les tribus polonaises et les Vjatiči et les Radimiči, tribus des Slaves de l'Est. Plus tard нах passe en ukrainien où il reste encore aujourd'hui, employé avec un sens légèrement péjoratif.

⁽¹⁾ не-до-лáшкама, inst. plur. de не-до-лáшок, -ка « ukrainien polonisé » (proprement dit « qui n'est pas encore arrivé jusqu'aux Polonais »), mot qui apparaît au début du XVIIe siècle, dans la littérature dite polénique dirigée contre le catholicisme polonais. — ⁽²⁾ Хмельнýцина, époque de Хмельнýциий (1648-1657). — ⁽³⁾ споминати « se souvenir », se construit avec за ou про : за кóто, що, про кóто, що, ou simplement кóро-що, когó-чорó. — ⁽⁴⁾ собi любíли : sur ce datif d'avantage. v. VI, p. 53, n. 1. — ⁽⁵⁾ над : cette préposition régit l'instrumental ou l'accusatif, suivant que la phrase implique une notion d'immobilité ou bien, comme ici, de mouvement. — ⁽⁶⁾ слáвен... хвален, forme courte des adj. слáвний, хвалýний. En général, l'adjectif, en ukrainien, n'a pas de forme courte. La forme longue peut être épithète ou attribut. Il n'existe que de rares survivances de la forme courte, notamment : винен « coupable », варт « digne », лáскав « gentil », кóжен « chacun », жаден (= жóден) « aucun », слáвен, хвален, etc. — ⁽⁷⁾ Бáйда, héros d'un chant que la tradition attache à la personne du prince Dmytro Vyšnevec'kyj, célèbre chef cosaque exécuté, en 1563, à Constantinople. — ⁽⁸⁾ Le fait est historique : voir E. Charrière, *Négociations de la France dans le Levant* (Paris, 1848, II, 741-749) et Pitton de Tournefort, *Relation d'un voyage au Levant* (Lyon, 1717, I, 111). — ⁽⁹⁾ Самíйlo Кíшка, héros d'une *duma*. — ⁽¹⁰⁾ Його : à cette forme, on préfère aujourd'hui la forme нýого, qu'exige du reste la voyelle finale de la préposition про. — ⁽¹¹⁾ до-по-миг, présent. de до-по-могти. V. § 38. — ⁽¹²⁾ при-плáв, présent. de при-плáсти « aborder »; прa-, comme préverb, exprime l'approche, l'adaptation. — ⁽¹³⁾ їгрáють, 3e pers. plur. prés. грáти « jouer », avec un ѹ- initial qui manque à l'infinitif. — ⁽¹⁴⁾ Si le sujet est un pronom démonstratif suivi d'un attribut nominal, le pronom a toujours la forme du neutre singulier (ce = це, te = то) : ce добрí молóдci « ce sont de braves gaillards ». L'usage du présent du verbe « être », e, sous-entendu ici, a disparu depuis longtemps des parlers ukrainiens orientaux, mais il subsiste dans les parlers de l'Ukraine Occidentale,

молодці запорожці по Київу гуляють. Бачте¹, як наші бурсакі — спудеї біжать² за ворота? Жадною³ мірою не вдіржиш їх, як зачутуєтъ запорожців. Біда нам із цими іскусителями. Наїдуть, покрасуються тут, погуляють; дивіться-половина бурса⁴ і врідиться за порогами.

Тим часом музикі, галас і тупотні підходили все більше⁵. Люди, один одного піхе, да біжуть дивитись на січових гуляк. Тілько і чуті: «Запорожці, Запорожці з світом прощаються!»

Що ж то було за прощаання з світом? Було то в Запорожців гульня, на діво всьому мірові. Як доживе, було, котрий Запорожець до великої старости, що воювати більш не здужає, то наб'є чéрес дукатами да заберé з собою приятелів душ тридцять, або і сорок, да й іде з підміни в Київ бенкетувати...

XI

МАРКО ВОВЧОК (pseudonyme de Mарія Марковичева née Вілінська), née en 1834 dans la province d'Orel, morte en 1907 au Caucase. Sous l'influence de son mari Onanac Markovitch, ethnographe connu, membre de la Société Cyrille et Méthode, et sous l'influence de Kulish, elle publia en 1857 les *Народні оповідання* qui d'emblée la rendirent célèbre. Shevchenko, Herzen et Turgenev reconurent son talent et ce dernier traduisit en russe les *Народні оповідання*. Cette traduction fut connue de Mérimée qui lui consacra un article dans le *Moniteur de l'Empire* du 25 mai 1868. Les «Récits populaires» (*Народні оповідання*) sont un recueil de nouvelles qui stigmatisent le servage en Ukraine. Si le contenu en a vieilli, la langue reste un modèle de la prose ukrainienne. De 1859 à 1867, Marko Vovčok vécut à Paris où parut en français l'œuvre qui devait la rendre célèbre en France : le roman *Maroussia* qui parut pour la première fois en feuilleton dans le journal *Le Temps*, du 15 décembre 1875 au 9 janvier 1876.

En plus des *Народні оповідання*, les œuvres principales de Marko Vovčok sont : *Ледаціяця* (1861), *Інститутка* (1862), *Листі з Шаріка* (1863), *Невільничка* (1868). La meilleure édition des œuvres de Marko Vovčok est celle qui a paru en quatre volumes à Kiev, en 1928 : Твори Марка Вовчка, за редакцією Ол. Дорожкевича.

Le 4e volume de cette remarquable édition contient la meilleure biographie de l'écrivain, sa correspondance et une bibliographie complète. Le texte ci-dessous est emprunté aux *Народні оповідання*.

---

sans doute sous l'influence du polonais. En général l'ukrainien littéraire laisse tomber le présent dans la mesure où il joue le rôle de copule. Il se maintient, par contre, lorsqu'il a un sens plein, comme «se trouver», «avoir lieu», ex. : в мене є пікаві книжки «яй дес ливрів інтересантс» (proprement : «il se trouve chez moi des livres intéressants»). La forme ε vaut pour le singulier et pour le pluriel, la forme archaïque du pluriel суть n'ayant subsisté que chez certains écrivains de Galicie, sous l'influence du polonais.

(¹) бáчте, forme contractée pour бáчите, comme бáч ве бáчши. — (²) біжать, 3e pers. plur. prés. de бігти, біжу, біжиш, біжить, біжите, воїн біжать, impér. біжі, претér. я біг, бігла, бігло, ми бігли «courir». — (³) жадною : ne pas confondre жадний «chacun», (avec une négation) «аңсун» (tel est le sens ici), et жадний «avid». — (⁴) бурса, gén. de бýрса. Aux XVIIe-XVIIIe siècles, «école, collège». Depuis le XIXe siècle, бурса désigne une école primaire ecclésiastique, un petit séminaire. — (⁵) більше, comparatif de l'adverbe близько.

ЧУМАК¹.

1.

Як іномер нам батько, — нехай йому земля пером²! — оставив нам дів'ять пар волів полових, хоробрих. Нас було три брати; я — найменший, хлопчиком після батька застáвся³. Середній одружився і покинув чумакство. Мати дуже прохáла: Покінь, сйну, чумакувати; я тепер нещаслив у світі, хоч ти менé трохи розважитимеш... Да такий й плохий він був, частенько слабував⁴.

Стали ми з старшим братом чумакувати. Грицько був пárubok високий, чорнávий, кароóкий, — пárubok, як орёл. От, стали чумакувати...

Я вже й старий, ужé й дочка к осени й ручникі готує⁵, а ще й тепér мені так і сниться⁶ ширóкий степ безкрай... Стěльтися птиця, ідуть пані крутогіг, риплять возá, а місяць світить...

— А цю, хлопче, злічів збрі? — гукнé Гриць, як у дзвін удáрити; я так і склонлюсь.

Як ітá з пáшого селá в Крим, трéба перехóдити Кумíці, козаче село, велике, аж на двох горах, дві цéркви мурóвани⁷, рíчка, хати все нові. Коло кóжної красиці, прекрасний вýшник! Славне село! Тудí oddána⁸ пáпна тítка, материна сестра, то ми було⁹ усé захóдимо до іх. Тítка нам ráда, розшáтує, частує, розкáзує. Переночуємо в іх,

⁽¹⁾ Les chumak allaien d'Ukraine en Crimée chercher du sel. D'où le verbe чумакувати « faire état de чумак » et le substantif чумáцтво, -а, н., qui désigne cet état. Чумáцкий, -а, -е, adj. dérivé de чумак « voiturier ». — ⁽²⁾ нехай йому земля пером! « Que la terre lui soit légère (comme une plume)! ». — ⁽³⁾ хлопчиком... застáвся « je suis resté petit garçon ». L'attribut est ici à l'instrumental. Il est plus souvent au nominatif, tout au moins dans la langue populaire, et l'ukrainien littéraire, chez tous les classiques, à commencer par Kotljarevsky, suit à cet égard la tradition populaire. L'emploi de l'instrumental n'a pris quelques développements qu'à partir du xvie siècle, sous l'influence polonaise qui s'affirmait alors. L'attribut du complément est à l'accusatif, mais peut être aussi à l'instrumental : вýтегля Вéкly зовсім мéртву (Вéкlyka) « ils ont retiré Vekla morte » = вýтегля Вéкly зовсім мéртвасю. L'instrumental du complément est souvent remplacé par la préposition за avec l'accusatif : узáв сирétku за дитínu « il a adopté une orpheline » (Sévcenko). — ⁽⁴⁾ слабував, présent de слабувати « être malade ». Construction : слабувати на що, p. ex. : дитína слабувала на кíр « l'enfant a été malade de la rougeole ». Cf. за-пé-дúжати « tomber malade », qui se construit de la même manière : за-пé-дúжати на очi « avoir une maladie d'yeux ». Le verbe здúжати signifie « se porter bien ». — ⁽⁵⁾ ручникі готує « elle prépare les essuie-mains ». Chez les paysans ukrainiens le futur éprouve ne fait pas lui-même sa demande, il envoie des marieurs (сватý, de сват, -та) qui sont des parents ou les amis du fiancé. Quando les parents de la fiancée donnent leur accord aux сватý, on les décore de ручникі (ручник,-ка « essuie-main »). — ⁽⁶⁾ мені... сниться « je rêve ». — ⁽⁷⁾ мурóвани « construites en pierre », part. passé passif en fonction d'adjectif du verbe мурóвати « construire en pierre ». — ⁽⁸⁾ од-дана, part. passé passif de од-дáти « marier », v. VII, p. 60, n. 7. — ⁽⁹⁾ було... захóдимо : v. VII, p. 56, n. 8.

та й у дорóту, — а дáлі вже її барýться стáли, днів два або й три пере-бúдемо; то брат знакомого товáриша піджидає, то в їого віз заслабне... Менí, хлопчíші, се їй добре: чи з хлопцями заведéусь, або на тýні сижу¹, як пíвень.

2.

Однії весні² вийшли ми рано з дому, пристáли в Кумищях, як і звичайно, на трéтій день у вечéрні. Тéнію булó і віппі цвілý рýспо. Не дойхавши до тýтчиної хáти, Гриць спинів вóли³, та їй кáже:

— Дивíсь, Івáсю⁴, не одхóдь братíку; я зараз вернúсь.

— А кудá се Грицю⁵?

— Да трéба до знакомого чоловíка забігти. Возíв не лишай⁶! — та їй шíпóв; а я за пим пázирком; до яких се знакомих людíй⁷ ви хóдить?

Перейшли юлицю, підкрайлись під нову хáту. Гриць свíснув; пережdáv трóхи, свíснув удру́те... утрбте... Все пíчого не чути. А менé аж під п'ятí печé, — що се бúде? Обійшов Гриць садóк. Як раз під старою вýпneю, що, здається, найрýспійше цвілá, стойла дíвчина — хорóпа, як зоря ясна, рýса косá нíжче пóяса; стойла вона прóти місяця молодицá, піднівши бóлу рýку, промовітáла:

« Молодíк,
Як гвоздíк!
Тобі рóги краcні,
Менí очі ясні! »

Як почалá прикаzувати так удрýte, Гриць тихéсенько⁸ свíснув. Дíвчина стрепену́лась, як сіва зозу́лька⁹; прислухáється... Грицько біліжче. — « Грицю! — кáже, — се ти Грицю? »

Я собі послухати посóунувсь, та як був дурній, так і шурхну́в у яму, — уvéсь вид крапивóю пожалíв. Якийсь¹⁰ вráжий син під самí-

(1) сижу, prés. de сидíti. Noter les trois verbes différents par l'aspect et le sens : 1° сидíти, сиджу, сидíш, ірф. «être assis»; 2° сісти, сіду, -деш, pf. «s'asseoir»; 3° сідáти, -дáю, -еш, ірф. de même sens. — (2) однії весні, gén. de temps. — (3) спинів вóли «il arrêta les bœufs». Sur la forme du nom.-acc. plur. des noms d'animaux, v. § 15. — (4) Івáсю, voc. de Івáсъ, dim. de Івáн. — (5) а кудá се Грицю? (voc.) «où vas-tu Hryc' ? ». — (6) лешай, impér. de лишати «abandonner». — (7) людíй, forme dialectale (parler du sud-ouest), à la place de la forme littéraire людíй. — (8) L'ukrainien, qui multiplie les diminutifs de caresse dans les noms, les adjectifs et les adverbes, va même jusqu'à développer des formes de comparatif et de superlatif sur les diminutifs : ainsi, sur тихéсенький « bien gentiment tranquille » le comparatif тихéсенький и le superlatif тихісінький. — (9) сіва зозу́лька «coucou gris», expression usuelle dans les chansons populaires. — (10) прислухáється, 3e pers. sing. prés. de при-слухáти «préter l'oreille». Construction : до кóго, чого. — (11) якийсь, adj. indéfini «quelque», gén. якогось, якою, instr. якимсь et якимиось.

сіньким¹ тіном яму викопав. Гóді вже тоді слухати — віскочив та до возів! Мабуть, Гриць подумав, чи не зайдя спохопнув.

Перестояли ми три дні в Кумáцях. Грицько піджидав знов знакомих людей², — не прийшлі вражі синій! А сам тим часом, щовечора³ ходив, а світом⁴ вертав. Я, водівши⁵ з хлóпцями, дошітавсь, чий се нова хата : Данила Морóза. Козак був усáтий, здорбивий, а ще до того й дуже сердáтий : мав дочку Марíну.

3.

Сходили ми в Крим ічасмáво. Вертáючись, як тогó трéба⁶, стáли в Кумáцях. Гриць оговоривсь хутéнько од тітки і побіг. Тільки ж цього вечора швидко⁷ вернувсь, чогось дуже смутний.

Сíли ми⁸ вранці снідати; тітка й кáже : — Чи ти знов, Грицю, Данила Морóза дочку, Марíну?

— А що такé⁹?

— Оддав її бáтько заміж, — присíлував нещасмáву! Як вона побивáлась бíда! Мов пеживу повезли до свéкра.

Я глáпув на Гриця : він слухав і пíльно дививсь у вíкиб.

— Вáйшла заміж — як за стíнку засу́нулась¹⁰ : змарна, зв'áла, мої рýбочки. А дíвчина була, як сónце.

До мене було частéнько прибíжитъ¹¹ — щебéче, розпíтує...

— За кóго ж її oddápo¹²?

— Та за Івáна Бóндара, — от, у Дзвонаріх, недалéчко. Там багатíр!...

Як¹³ понúрив голову мій Гриць, то¹³ до сáмого дому не звів¹⁴.

(1) самінським «tout seul, seul», instr. superl., de самінський, dim. de caresse de сáмпí «seul». — (2) людей, forme régulière de люді : v. ci-dessus, p. 71, n. 7. — (3) щовечора «chaque nuit». Suivi de mots exprimant une notion de temps, mo a la valeur de «chaque» et régit le gén. (gén. de temps). Sur les différentes valeurs de mo, v. VI, p. 53, n. 7; VII, p. 59, n. 12. — (4) світом «à l'aube», instr. de temps de світ «monde, lumière». — (5) водівши, gérondif passé de водітися «être en rapport». — (6) як тогó трéба «comme de coutume (noter la construction avec le génitif)». — (7) швидко, adv. de швидкýй, -á, -é «rapide». Construction : швидкýй до чого. La notion de «rapidité» s'exprime en ukrainien par : швидкýй, хуткýй, бóрзий (arch.) et par le slavon скóрый. — (8) сіли ми, 1st pers. plur. passé de сісти «s'asseoir» : v. plus haut, p. 71, n. 1. — (9) що тає? Littéralement «quoi de tel» = «quoi donc? qu'est-ce que c'est?». On pourrait aussi dire simplement : a mo? «et quoi?». — (10) On notera les oppositions de l'accentuation : засу́нутися «se fourrer» et засу́нутися «se ruer». — (11) прибíжитъ, prés.-futur perf., précédé du présent. itér. було в fonctiон d'indice de fréquence d'une action dans le passé : v. VII, p. 56, n. 8. — (12) за кóго ж її oddáno? «a qui l'a-t-on mariée?». Littéral. : «à qui l'a-t-on donnée?». Sur l'emploi impersonnel du part. passé passif (оддáно), v. III, p. 69, n. 10. — (13) як...то (= та). — (14) звів, 3rd pers. sing. masculin présent de з-весті «relever», pf., весті, веду, ведéш (racine вед-) «mener, conduire», ipf.

4.

А мати все : — Одружісь, Гріцю, та й одружісь! Чому ні?

— А тому¹ ні, — каже Гриць, — що любої пари не знайшов; а побратись абияк, не гóже!

Сидимо було в хаті, мати їй почне журитись, а далі їй каже : — Що то за дівчата гарні у нас на селі! Нема і в Київі², мабуть, країшої, як Катя Барабашівна. — А сама лівиться на Гриця.

— А нема, — каже Гриць.

— Хіба Мотря³ Яковенкова? О-о, хорока дівка, дуже хорона!

— Хороша їй Мотря.

— А Мелася⁴?

— І Мелася гарна.

Мати аж було заплаче. Так до віку⁵ бурлакою їй зостав наш Гриць.

Марина — перечули ми чéрез⁶ люди — скоро вмérла : кажуть, дуже лихий чоловік був. Він ужé тепер третю жінку взяв.

XII

СТЕПАН РУДАНСЬКИЙ, né en Podolie en 1833, mort en 1873 à Ialta où il était médecin. Poète lyrique et satirique, il composa les fameuses *Співомовки* «Propos poétiques», adaptation poétique des contes, proverbes et anecdotes populaires. Le texte ci-dessous est emprunté à ce recueil : С. Руданський, *Співомовки*, вибрані твори, з передмовою В. Лизанівського. Харків, 1926.

A. Крімський et M. Левченко ont réuni en un volume une série d'études sur Budans'kyj : Нові знахідки для життєпису Степана Руданського, Київ, 1926.

БÁБА⁷ В ЦÉРКВІ.
(Треба всіоди прýятеля.)

Прийшла в цéркву старá бáба,
Свічóк накупила;
Де була якá ікона,
Всіоди полішила...

⁽¹⁾ тому répond à la question чому. — ⁽²⁾ Київ, nom de la capitale de l'Ukraine, gén. Київa, loc. Київi, etc., au lieu de Кіївa, Кіївi. — ⁽³⁾ Мотря, dim. de Мотрона. — ⁽⁴⁾ Мелася, dim. de Меланія. — ⁽⁵⁾ до віку «jusqu'à la mort». — ⁽⁶⁾ чéрез люди : poser le nom.-acc. ancien люди à la place du gén.-acc. moderne людій : cf. de même між люді «dans le monde», в рóсті ітý «faire des visites». — ⁽⁷⁾ бáба, -бá, f. «une vieille femme», plur. бáбы, gen. баб el бабів. Le gén. plur. peut avoir deux formes : l'une régulière à désinence zéro, et l'autre en -ів, par analogie avec les masculins. Ce phénomène a lieu dans les noms dissyllabiques qui portent au pluriel l'accent sur la finale : паний, панив и катiй, катiв.

Інці пáра остається.
 « Де їх приліпіти? . . .
 Ага! — кáже, — пошукáю
 Святого Микити¹! »

Пайшлá бáба і Микиту —
 Святíй чóрта ціпить! . . .
 Бáба однú йому́ стáвить,
 Дрúту чóрту лінить! . . .

Вíдять люди її розважають,
 Щоб там не лініла:
 « Що ти, бáбо, — кáжуть, — рóбиш?
 Та ж то вráжа сýла! »

Але бáба оберну́лась:
 « Не судíте, люди!
 Ніхто тогó не вíдаe²,
 Де по смéрті бúде³ . . .

Чи у нéбі, чи у пéрлі
 Скáжуть вíкувати?
 Тréба всюди, добрí люди,
 Прýятеля мати ».

XIII

ІВАН НЕЧУЙ-ЛЕВИЦЬКИЙ, né en 1837 dans la province de Kiev, mort à Kiev en 1918.
 Auteur de nouvelles, peintre des mœurs populaires. Œuvres principales : Дні Московки (1868), Микóла Глéрі (1873), Старосаїтські бáтюшки та матушики, Хмáри.

La plupart de ses œuvres ont paru dans les Пóвісті ѹ сповідания, Kiev, 1900-1911, I-VII.

Sur la vie et l'œuvre de Nechuij-Levyc'kij voir : С. Сорéмов, Іван Нечуй-Левицький, Київ, 1925.

Le texte ci-dessous est extrait d'une nouvelle Дні Московки, publiée pour la première fois en 1868.

* ПÓВОРИТ САДДАТА ДОДÓМУ.

Раз якось був тýхий літній вечір. Сόнце стояло вже на вечérньому прýзі¹! Чередá зверпýла з толóки в шлях, простяглáся до селá і підпýла за собóю кýраву. По дорóзі йшов молодий москáль додóму по

⁽¹⁾ Святого Микити, gén. dépendant de по-шукáю à la place d'acc. Микиту. — ⁽²⁾ вíдаe, prés. de відати «connaître, savoir». Construction : відати що ou про що. — ⁽³⁾ прýзі, loc. de пруг, -та, m. «le quart d'un jour ouvrable».

блéту¹. За пілечіма в йóго теліпáвся ранець та торбíна з сухарýми, чéрез пілечé вýсіла сіра москóвська шинéля, скрúчена² як бóїд. Мабуть здалека йшов москáль, бо підбýвся і пасýлу-насíлу волíк³ свої притóмлені нóги.

Кýрява тýхó поляглá на стернó, чередá вvíйшлá в селó. На яру стойло чимáле селó; посерéд селá бýла невелíчка новá цéрква. На самому низу блищáв ставóчок, один і другий, а кругом йóго її понáд грéблю рослí густí висóкі, зелéні та кучерáві вéрби.

Москáль став, подивíвся на селó, а далі сів на окóпі та й почáв наспінати тютюн⁴ в лóльку.

— Гóсподи, — подумав москáль, — п'ять лít вже, як я вýйшов з Момóтів, а вже вонí її бýльші стáли, вже її цéрква новá й вéрби понáд ставкáми порослí такí велíкі... Що ж то дíється тут у селí? Чи живá, чи здорóва моí старá матí, чи мóже спочíváе вже на кладовицí... I москáль похилив голову...

— А парубкý, а дíвчáта, з кóтрими я гуляв колíсь? Мабуть парубкý вже всí ноженíлись, а дíвчáта замíж повихóдили. Чи вýйшла та Нáстя та Мóтря. А гárні були дíвчáта. Гárні, мабуть, з їх і молодíцí...

Москáль устáв і пасýлу поволíк потóмлені нóги тихéсенько до селá.

А тим часом за ставkóм, за густýми вérbами, на сínéшníм порóзí, під малéнькою хатýною сидíла старá Хомíха⁵ Вárка⁶. Старéнька її невелíка була Хомíцьшина хатýна, однýм-однá на всíм огорóді. Кóло неї, а нí комóри, а нí загорóди, а нí хíбцí. Тíльки на причálku була притúлена до хáти якáсь повíточка, а там лежáло трóхи хворoстý, стойла старá тернýця та битéльня та валились два щербáti глýнняники. Весь горóд зарíс густóю та висóкою травóю. Шéред хатýною, на малéньких грядочkáx, рослá картóни, бурякý та цибúlia. На два сту́ні од дверéй⁷ зелéний гóрбик з лáдою, — то пóгрíb bábin⁸. Як же не пильнувати матéрі, колí вона шíла сорóчку за-для сíна свого Васíлý, котróго виглядала щó-бóжого дня⁹, котróго вона не бáчила вже п'ять рóків, з тóго часу, як їого взяли в москáль¹⁰.

(1) по бléту «il a reçu son congé» : бléт, -та, m. «permis». — (2) скрúчена, part. passé fém. de с-крутити «rouler». — (3) волíк, prétér. masc. «il trainait» (fém. волоклá), de волоктý, волочý, волóчни, волóчть, волóчню, вонí волочить. — (4) тютюн, gén. de тютюн «tabac», mot d'origine turque. Почáv наспінати тютюну «il se mit à bourrer sa pipe». — (5) Хомíха «la femme de Homá (Thomas)». — (6) Вárka «Barbe». — (7) дверéй, gén. de двери «porte» (дверям, дверíза, на дверях) est un mot qui ne s'emploie qu'au pluriel. — (8) пóгрíb bábin «la cave de la vieille femme» (бáбин, -а, -e, adj. d'appartenance : v. § 21). — (9) щó-бóжого дня «tous les jours que le Bon Dieu fait», gén. de temps. — (10) їого взяли в москáль «il a été pris comme soldat» (proprement «parmi les Moscovites»).

Хомі́ха наці́лилась ні́ткою до ву́шка та її не потрапила. Тоді вона́ встáла, прикрýла очі рукою, глянула на сонце, а потім на шлях . . .

XIV-XV

ІВАН ФРАНКО, né en 1856 en Galicie Orientale, mort à Lviv en 1916. Fils d'un forgeron, il avait fait ses études à la Faculté des Lettres de Lviv et à celle de Vienne, où, élève de Jagiell, il écrivit ses deux thèses : Ісаа Вапніський і його твори, Lviv, 1895; Варлаам і Йосаф, старохристиянський духовний роман і його літературна історія, Lviv, 1895-1897.

Il s'habilita en vue d'obtenir la chaire d'histoire de la littérature ukrainienne à l'Université de Lviv, mais ne fut jamais nommé professeur à cause de ses idées socialistes. En 1906, sur un rapport du professeur Mykola Sumcov, le conseil de l'Université de Charkiv lui décerna le titre de Docteur *honoris causa*. Franko est le plus grand homme de lettres que la Galicie ait donné à l'Ukraine.

Il a laissé, comme savant, des travaux nombreux et importants dans les domaines de l'histoire littéraire, de l'ethnographie et du folklore. Nouvelliste et romancier, il a écrit : Галицькі образки (1885), Бориславські оповідання (1905), *Bos Constrictor* (1878), Борислав сміється (1881), Захар Беркут (1883), etc. Poète, il doit sa célébrité à plusieurs recueils : З Верши і низин (1887), Мій замарाह (1898), *Semper tiro* (1906), Мойсей (1905). . . Depuis 1918, la Société Ševčenko à Lviv poursuit la publication de la bibliographie complète des œuvres de Franko : B. Дорошевко, Спис творів Ів. Франка з додатком статті про його, рецензії за його писання, вип. I, Lviv, 1918; вип. II, 1930.

Sur Franko, voir : l'article de Krymskyj dans le *Dictionnaire encyclopédique de Brockhaus-Efron*, et la revue Україна de Kiev, dont le sixième fascicule de 1926 est consacré à Franko.

Les œuvres complètes de Franko n'ont pas encore été réunies, bien que le Gouvernement soviétique ukrainien ait décidé en 1926 de les faire paraître comme édition nationale. Les 21 volumes publiés sous la direction de І. Лизанівський en 1923-1924, à Charkiv, ne contiennent que les œuvres principales de Franko. À noter un excellent choix de poésies : Ів. Франко, Псісії, редакція та вступна стаття М. Зерова, Київ, 1945.

Le texte ci-dessous, le célèbre Пролог до поеми « Мойсей », figure dans toutes les chrestomathies ukrainiennes.

ПРОЛОГ до поеми « Мойсей ».

Наробе мій замучений, розбýтий,
Мов паралітик той на роздорóжу,
Людським призирством ніби стрýпом вкрýтий!

Твоим будýщим дýшу я тривóжу . . .
Од сорому, який наїдків пíзних
Палитиме⁽¹⁾, заснýти я не мóжу.

⁽¹⁾ палитиме, fut. de палити « brûler ».

Невжé тобі на тáблицях залíзних
 Зацýсано в сусíдів бўти гибем,
 Тяглóм у поїздах їх бистроíзних?
 Невжé повíк удíлом бўде твóим
 Укрýта злість, облúдлива покíрність
 Усýному, хто зráдою й розбóем
 Тебé скувáв і заприсáг на вíрність?
 Невжé тобі лиш не судýлось дíло,
 Щоб вýявilo сил твоíх безмíрність?
 Невжé задáрмо стíльки серцъ¹ горíло
 До téбе найсвятíшою любóв'ю,
 Тобі оффíруючи дўшу й тíло?
 Задáрмо край твíй весь полýтий кróв'ю
 Твоíх борцíв? — Иому вже не пишáться
 У красотí, свобóді і здорóв'ю?
 Задáрмо в слóві твойому іскрýться
 І сýма й м'ягkість, дóтеп і потýга,
 І все, чим вгþру мóже дух пídnýться?
 Задáрмо в пíсні твойой ллéться тýга³?
 І смíх дзвíнкíй і жáлощí кохáння, —
 Надíй і втíхи свítлáная смýга?
 О, нí! Не сáмі сльóзи і зíтхáння
 Тобí судýлись . . . Вíрю в сýлу дўха
 І в день воскрéсний⁴ твойого повстáння!
 О, як би хvíлю⁵ вдать, що слóва⁶ слухá,
 І слóва вдать⁷, що в хvíлю ту блажéнну
 Вадорóвлюе, огнém живýщим бўха⁸!
 О, якби пíсню вдать палкý, надхнéнну⁹,
 Що мілýбони поривá з собóю,
 Окрýлюе, ведé на путь спасéння!

(¹) серцъ, gén. plur. de сéрце, -ца, n. «cœur» : forme dialectale à la place de la forme littéraire сердéцъ. — (²) здорóв'ю, loc. sing. de здорóв'я, -я, n. — (³) тýга, -ги, f. «regret, douleur». Construction : тýга за ким, чим, р. ex. : тýга за втíченою сýмкою «regret des forces perdues». — (⁴) в день воскрéсний «dimanche», périphrase courante pour воскрéсенье «résurrection, dimanche». Воскресéния, -ия, n., est un slavonisme, pour недíля en ukrainien. — (⁵) хvíля «minute, vague». Mot d'origine germanique (*hwil*) passé en ukrainien par l'intermédiaire du polonais (*chwil*). — (⁶) слóва, gén. sing. dépendant de слýха, 3e pers. sing. avec chute de -e final (слýха-е); le verbe слухати gouverne le génitif. — (⁷) вдать = вдáти. — (⁸) бўха (= бўхас), 3e pers. sing. prés. de бўхати «frapper». — (⁹) надхнéнну = натхнéнну.

Якбі!... Та нам, знесіленим¹ журбюю²,
 Україтим сүмнівами³, бýтим стýдом,
 Не нам тебе провадити до бóю.
 Та чрýйде час, і ти огністим вýдом
 Засяеш у парòдів вольних кóї,
 Труснєш Кавкаz, внерéжехся Бескýдом⁴:
 Покотиш Чорним мóрем гóмін вóлі
 І глянеш, як хазáїн домовítíj,
 По своїй хáті і по своїм иóлі.
 Приймí ж сей спів, хоч тúгою повýтий,
 Та пóвний вíри, хоч гíркий⁵ та вíльний;
 Твойї будýщini задаток, слизми злýтий,
 Твойому гéнію мíй скрómний дар весíльний.

XV

* СЕЛО ТУХЛЯ.
 (Extrait de Захáр Беркýт⁶.)

Стародáвne село Тухля-се⁷ булá велíка гíрська осéля в двомá, чи трьомá чимáлими прýслkами, весього кóло пíвторá тýсячí душ. Село і прýслki лежáли не там, де лежítъ тепéріння Тухля, але геть вýспе⁸ сéред gír, у простóрії подóвжній долýnі, що тепéр поросла лíсом і звéться Запáлою Долýною. В тí дávní часí, колí йдé пáше оповídániya, Запáла Долýна не булá порóсля⁹ лíсом, але навпакí, булá упráвлена її годувáла своїх жильцív достátním хлíбом. Простягáючися¹⁰ звimi¹¹ пíв мýlí vдовж і ма́ло що пе чверть мýlí в ширину, рíвна і намýlistá, обвéдена з усіх бokív стрímkými скé-pístimi стínamí, висóкими déкуди на три або її чотýри сáжні, долýna та булаа немóв величéзним кíтлом, із якóго вýлито вódu. І пéвино, що вонó її не ииáкше булó. Чимáлий гíрський потík уливáвся від схódu до тóї

(1) знесіленим, dat. plur., participe en fonction d'adj. du verbe знесáլыta «épuiser». — (2) журбюю, instr. sing. de журба, -бý «chagrin» : журба про кóго, -то ou за ким, чим «avoir du chagrin au sujet de quelqu'un». — (3) сýмнівами, instr. plur. de сýмнів, -лу, m. «doute» : сýмнів про кóго, що «un doute sur quelqu'un, sur quelque chose». — (4) Бескýдом, instr. de Бескýд, -да, m., nom d'une région des Carpates. — (5) гíркий «amer», compar. гíркіший - гíршій. — (6) беркýт, -та, ш., «aigle» dans le patois des Boïky, ici nom propre. — (7) ce, archaïque en cet emploi. — (8) вýспе, adv., compar. de висóко, forme dialectale à la place de la forme вýще. — (9) була по-рóсля, plus-que-parfait de порostý, passé по-pic. — (10) простягáючися, gérondis présent, «en s'étendant». — (11) звimi = звijk «plus haut, plus», ne s'emploie qu'en Galicie; en Ukraine Orientale вýще.

долінни високим на півтора сажнія водопадом, прориваючи собі дорогоу поміж тісні, тверді скелі й обкрутивши вужакою по долині, випливав на захід у таку ж саму тісну браму, розбиваючись поміж гладкі кам'яні стіни її гуркотячі ще кількома водопадами, поки чверть мілі понизше не влився до Опобра¹. Високі, стрімкі береги тухольської кітловини покріті були тімним смерековим лісом, що надавав самій долині позир інші більшого заглиблення й якось пустинної тіші та відрубності від усього світа. Так справді, се була величезна гірська криївка, з усіх боків тільки з великим трудом доступна, але такі були в тих часах ненастаних віян, усбідць і нападів майже всі гірські села, і тільки діакуючи тій своїй неприступності вони змогли довше, ніж подільські села, охоронити своє свободіде, староруське громадське життя, яке деяице сільувалися чим раз більше підтримати горді, війнами забагачені бояри.

Тухольський народ жив головно скотарством. Тільки та долина, де лежало село, а також, кілька помінних порічин, не покрітих лісом, надавалися до хліборобства й видавали що-ріку багаті збори вівса, ячмінню й проса. Зате в полонінах, що були, так само як і всі довколишні лісі, власністю тухольської громади, паслися великі отарі овець, у котрих спочивав головний скарб Тухольців; з них вони добували собі одежду і страву, омасти й м'ясо.

В лісах довкола села паслися корови й воли; але сама місцевість гориста, скеляста її неприступна забороняла держати багато тяжкої рогатої худоби.

XVI

ПАНАС МИРНИЙ (pseudonyme de Панас Рудченко), né en 1849 à Myrhorod, dans la province de Poltava, mort en 1920 à Poltava. Romancier, nouvelliste, auteur dramatique, Mytnyj a été le créateur du roman social ukrainien. Œuvres principales : Хіба ревуть волі, як їсні побі (1880), Лоби (1887), Лихі ліди (1878), Повіл, Морозенко (1896). Ses pièces (Лимерівка, Перемурив, Згуба) sont toujours partie du répertoire du théâtre ukrainien. Une édition des œuvres complètes de Mytnyj a été entreprise par l'édition d'Etat à Charkiv depuis 1928. Sur Mytnyj voir : С. Єфремов, Панаас Мирний, Критично-біографічний підсіc, et l'introduction de Б. Якубовський à l'édition de Морозенко, Київ, 1927.

СЕРЕД СТЕПІВ.

Доводилося вам їздити пізньої весні чи раннього літа² по Україні? Міряли ви її безмірні шляхи зелених та рівних степів, де ніщо не забороняє вітру очаї виміряти їх і вздовж, і вшир, і впоперек;

(1) Опобра, gén. de Опір, -бра, nom d'une rivière. — (2) пізньої весні чи раннього літа, gén. de temps.

де одні тільки високі могили нагадують¹ про давнє життя людське, про бої та чвари, хижакькі заміри та криваві січі; де сине небо², побратавшись з веселю землею, розгортає над нею своє блакитне, безмірно високе, безоднє, глибоке шатро; де тобе ваш погляд у безкрайому просторі, як і ваша душа у безмежній безодні того світу та сяйва, синьої глибини та сизопрозорої далечизни? Якщо вашим очам доводилось хоч раз бачити все те, то не забути вам тогодо віку...

Ось ранок... Ясний та погожий ранок після короткої нічі. Зірочки куди-сь зникли-пурнули³ у синю безодню блакитного неба; край його горить, палає рожевим огнем; червонуваті хвилі ясного світу миготять серед темноти; понад стілом вісії останнє зітхання; положисті балки дрімають серед темної тіни; он високі могили виблискують срібною росбою: підймається сизий туман і легесеньким димком чіпляючись за рослину, стільється по землі...

Тихо, — ніщо не шерхне, вішо не пісне... Ось зразу шугнуло світом, наче хто торкнув в головешку, що догоряючи тіла, — і сізе полум'я віхтем знялося угору серед червоного жару. Вітрінь легенький дихнув; поблизу у траві засюрчав кіник, десь даліко удалив шепшел, а там над шляхом понеслася — полілася, наче срібний дзвіничок, жайворонкова пісня. Недаліко від неї розкочується друга: перепели в траві розночали перегукування⁴; кінники один перед другими навчераїми сюрчали... Рушився більший вітрінь⁵ і пішов по траві, котючи непримітну хвилью, виграючі⁶ срібною росбою...

Ще наддало світу; ще раз кипуло з-за горі рожевим огнем; край неба мов кармазином укритий, мигоче, пашить, мов ліченчико сором'язливої дівчини... Аж ось, здається, паче хтось приснув! З-за горі скакнула невеличка іскорка серед рожевого сяйва і довгою променястою стрілою перетялаувесь степ; рідом з нею стільється друга, а третя мчиться навзогінці. Ось цілій пук знявся! Цілій оберемок мчиться! — на далікому небосхилі заграв, засвітив край іскристого кола...

Зраділа⁷ земля; усміхнувшись високі могили срібною росбою; закру-

⁽¹⁾ нагадують, 3e pers. plur. prés. de нагадувати «rapeler». Construction : про кого-що; le préfixe на- exprime ici le renforcement de l'action. — ⁽²⁾ небо : sur la déclinaison de небо, v. § 16. — ⁽³⁾ зникли-пурнули «elles disparaissent, elles plongent». L'ukrainien littéraire a emprunté à la poésie populaire les accouplements verbaux de cette sorte; voir plus bas понеслася-полілася. — ⁽⁴⁾ пере-гукування «cri répété» : substantif verbal dérivé de гукати, гукувати. — ⁽⁵⁾ вітрінь, -ця (— вітерень, -ця), m., dim. — ⁽⁶⁾ вігряючі, гіронди prés. de ві-грати, dont la valeur est variable : «gagner» ou «rayonner, reluire». — ⁽⁷⁾ зраділа землі «la terre se réjouit». Ne pas confondre зрадити «se réjouir», qui se construit avec кому, чому, et зрадити «trahir», qui se construit avec кого, що.

тáились полóжисті долíни пахúчим тумáном; жáйворовки, як не перервúться, щебéчутъ; пéрепели хавáвкають та пíдпíдьомкають, а неугáвні кóники завелí у травí такé сюрчáння, аж у вýхах¹ ляскóтъть . . .

XVII

ЛÉСЯ УКРАЇНКА (pseudonyme de Ларýса Косáч), née en Volynie en 1871, morte au Caucase en 1913. Lesja Ukráinka, nièce et élève du grand savant ukrainien Dragomanov et fille de Ольга Косáч, femme de lettres (pseudonyme : Олена Пчíлка), se révéla poète lyrique et auteur dramatique d'une rare puissance. Connaissant parfaitement les langues étrangères et les langues anciennes, elle fit connaître en Ukraine Mussel, Heine, Hugo... Par ses tendances elle appartenait à la lignée des écrivains occidentalistes.

(Œuvres principales : Самóн, Рóберт Брюс (1903), Ізвiя пáзка (1893), Ізóльда-Білокúра (1913). Recueils des poésies : Думí й ирї (1899), Еніпетські фантáзii (1913). Drames : Блакítва Троїцда (1893), В катакомбах (1906), Касáцдра (1907), Лісовá пíсня (1912). Les œuvres complétes de Lesja Ukráinka ont paru en 13 volumes à Kiev, en 1927. On y trouvera une série d'études consacrées à sa vie et à ses œuvres. À compléter par une monographie : М. Драй-Хмíра, Лéся Українка, життíй творчість, Київ, 1926.

СЛОВО, ЧОМУ ТИ НЕ ТВéРДАЯ КРИЦЯ.

Слóво, чому ти не твéрдая крýци,
Що сéред бóю так ясно іскрýться?
Чом ти не гóстрій, безжáйсний меч.
Той, що здíймá вражí голови з плеч?
Ти, моя шýра, гартоvана мóва²,
Я тебе вýдобутъ з пíхви готова³,
Тíльки ж ти кров з моого сéрця пролíеш,
Вráжого ж сéрця клíпником не проб'еш...
Вýгострю, вýточу збрóю іскрýсту,
Скíльки достáне снагí менí й хýсту,
Пóтім її почеплю при стíні
Іншим на вtíху, на смýток менí.
Слóво, моя ти едýная збрóс,
Ми не повíинні загíнуть обóе⁴!
Мóже в руках невíдомих братів
Стáнеш ти кráщим мечéм на катíв.

⁽¹⁾ у вýхах, loc. plur. de (a)ўхо «oreille», вýха, instr. вýхом, plur. вýха (= ўші), ушéй, вýхам (= ушáм), ушíма, на вýхах. — ⁽²⁾ мóва, -ви, f. «langage, langue», plus rarement «conversation» (мóва про кóго, що «conversation au sujet de ...»). — ⁽³⁾ гортóва «prête», de l'adj. готовый, -а, -е (до чóго). — ⁽⁴⁾ обóе «l'un et l'autre», uterque latin. Ne pas confondre avec авóе qui désigne deux personnes ou deux objets identiques.

Брýзне клинок об¹ залізо кайданів,
Шїде луна по твердýих тиранів,
Стрінеться з брýзкотом інших мечей,
З гúком нових, не тюрэмних речей.

Мéсники дýжі приймуть мою збрюю,
Кýнутися з нею одважно до бою . . .
Збрóс мой, послужй воякам
Кráще, нíж слýжиш ти хвóрим рукам!

XVIII

МИХАЙЛО КОЦЮБІНСЬКИЙ, né en 1864 à Vinnica en Podolie, mort en 1913 à Kiev. Écrivain impressionniste, il a été le maître de la nouvelle. Il fait penser à Maupassant, qu'il considérait, du reste, comme son modèle. Il traite des conflits sociaux dans la campagne ukrainienne, de la faiblesse de la bourgeoisie cultivée (*intelligencija*), de la vie des Tatars de Crimée et des Huculs des Carpates auprès de qui il cherchait la guérison de sa maladie incurable.

Recueils principaux : В пýтах шайтана (1899), По людському (1900), У гріпаний світ (1905), Тіні забутих прédків (1913), Fata morgana (1904-1910), На камені⁽¹⁾ (1905).

Les œuvres complètes de Kocjubyn's'kyj ont été publiées en 1922-1924, à Kiev : M. Koçjubyn's'kyj, Твори, під редакцією і з переднім словом акад. С. Соремова, I-V, Київ. Autre édition : M. Koçjubyn's'kyj, Твори, Харків, 1928-1930, LX.

Sur Kocjubyn's'kyj, voir : В. Коряк, Поэт украинской интеллигентии М. Коцюбинский, Харьков, 1923. Акад. С. Соремов, Коцюбинский, критико-биографический нарис с дополнением автобиографии Коцюбинского, Киев, 1926.

Хмáри est paru dans le recueil З глябин, оповідання, Львів, 1909.

XMÁRI.

Коли я дивлюсь на хмáри, ті діти землі і сонця, що знявшись високо, все вýще і вýще мандрують³ блакýтним шляхом⁴, — мені здається, що бáчу дýшу поета.

Я впізнаю її. Он пливé⁵ чиста⁶ і біла, спрágла незéмних роскошів, прозора і лéгка, з золотýм ýсміхом на рожéвих устáх, тремтýча бажáнням пíсні.

Я бáчу її. Велика і важка, повна тýги і невíплаканих слíз, вагітна⁶

⁽¹⁾ об, prépos. avec l'acc.; employé comme préverbe, об signifie «autour de».

⁽²⁾ Loc. de камень (== камінь), instr. камінем, collectif каміння «pierre». — ⁽³⁾ мандрують, prés. de мандрувати «voyager», de Gallemann *wandern*; мандрівник, -ка, m. «voyageur», en Galicie вандрівник. — ⁽⁴⁾ блакýтним шляхом «à travers une route azurée», instr. en fonction quasi adverbiale. — ⁽⁵⁾ пливé, prés. 3° pers. sing. de плисти «voguer». — ⁽⁶⁾ чиста «pure», comp. чистіша. — ⁽⁶⁾ вагітна «enceinte», adj. вагітний, -á, -é, de вага, -rн, f. «poids, fardeau».

всімá¹ скорбóтами свíту, тéмна од жалю до нещáсної землí, вона клубóчиться² чóрними хвíлями, вáжко дíхає перепóвненими грудьми³, ховáє лицé од сónця і гíрко плáче тéпими слызами, аж по́ки не стáне їй лéгше.

Я знаю їй. Вона неспокíйна, вся насычена огнem, вся палáюча великим і прáведним гníвом. Мчíться малéпо по нéбу і пíдганяе лíніву зéмлю золотóю рíзкою... Вперéд... Вперéд... Швидче, в повíтрі... I гукáє так, щóби всí почýли, щóб всí прокýнулись...

Я розумíю їй. Вíчно невдовóлена, вíчно пukáюча, з вíчним питанíям : « Нáцо? До чóго? » — Вона спустíла сíрі крýла над землéю, щóб не булó вíдко⁴ сónця, щóб потопа́ла в тíнях землý, і сíє дрібну мрýку сýму...

Поéте, я не дивúюсь, щó лóбини хмáри.

Але я спíвчуваю тобí, коли в тужлýвою зáздрістю стéжиши за хмárкою, щó тóне, роспливається і гíне в блакítнýй пустéлі.

XIX

ПАВЛО ТИЧÍНА, né en 1891 dans la province de Černihiv, poète lyrique symboliste, membre de l'Académie des Sciences de l'Ukraine. Ses recueils de poésies les plus connus sont : Сóлнчні клярнёти (1918), Заміські сонети і окта́ (1920), Пáг (1927), Бітер з України (1934). На майдáні a été imprimé pour la première fois dans le recueil Червоний Вінок, Одésa, 1919.

НА МАЙДÁНІ.

На майдáні, кóло цéркви
Революція ідé :
— Хай чабáн — усí гукнúли :
За отáмана будé⁵!

Прошавáйте⁶, ждите⁷ вóлі,
Гей, па кóні⁸, всí у путь!
Закипíло⁹, зашумíло —
Тýльки прáпори¹⁰ цвítуть...

⁽¹⁾ всíмá, instr. plur. du pronom весь. — ⁽²⁾ клубóчиться : forme rare, la forme usuelle est клубóтаться, de klubotáti se « s'élever en nuages ». — ⁽³⁾ грудьми, instr. de груди « poitrine », qui ne s'emploie ordinairement qu'au pluriel (sauf, parfois, en Galicie). — ⁽⁴⁾ вíдко. L'impersonnel вíдко (= вíдно) en fonction verbale se construit avec l'acc. : його вíдко (= вíдно) « on l'aperçoit ». — ⁽⁵⁾ хай... будé, 3e pers. sing. impér. de бýти. — ⁽⁶⁾ прошавáйте = прошáйтe « adieu », — ⁽⁷⁾ ждите, impér. plur. de ждати « attendre », se construit avec кого, чого... — ⁽⁸⁾ па кóні « à cheval ! », acc. plur. : v. § 15. — ⁽⁹⁾ за-кипíло, за-шумíло, prétérit de за-кипіти, за-шуміти. — ⁽¹⁰⁾ прáпори, nom. plur. de прáпор, -ру, -и.,

На майдані, коло церкви
Посмутішсь матері :
Та, світі ж — ти їм дорогу,
Ясен місяць¹ угорі!

На майдані пил снадає.
Замовкає річ...
Вечір...
Ніч.

ХХ

АНДРІЙ ПАНІВ, né en 1899 dans la province de Charkiv. Nouvelliste et poète. Le recueil principal de ses nouvelles est intitulé : Селó, збірка оповідань, Харків, 1925.

СЕЛО.

Обгорнули село ланя...

Підійшли до лісу, жартома² з пим персмовляючись³ та до себе ваблячи...⁴ Ліс хитав⁵ задумано головою і, по старечому всміхаячись на пустунів, трохи постунається, даючи⁶ їм місце в собі...

Село й ліс були байдужі одні до одного... Село приятелювало з цими ланами, що різами-стрічками помережили простори навколо. Чисто малі діти гуляються: підійшли аж до самого села та й тікають геть-геть аж до чорної толобки.

Підійшли до городів, обиляючись з ними. А тут і вулиця.

Гадікою в'ється між хатами, перебігає містком невеличким річку, пірнула між вірби і, поблукавши⁷ між хатками, вібігла занову на поле.

Хатки підсліпуваті, біленькі-біленькі, гуртками, як дівчата на буряках, виструнчуючи над вулицею й перемірнуються.

Білі, різні, наче сестрички. Заліз між них чужий чужийцець-попів⁸ дім муріваний та крамниця⁹ вгіздилася хазяйновіто, як перекупка на базарі...

«enseigne; étendard» : c'est le *signum*, *vexillum* latin; прапор est d'origine slave, tandis que коругва, -и est un mot emprunté soit aux Germains soit aux Turco-Tatars.

⁽¹⁾ ясен місяць, voc. sing. — ⁽²⁾ жартома, adv. «en riant, en badinant», de жарт, -ту, m., «plaisanterie»; жартливий, -а, -е, adj., «facétieux»; жартувати, -түю, -спи «plaisanter, badiner», se construit avec з того, чого. — ⁽³⁾ пере-мовляючись, gérondif prés. de перемовлятися «délibérer». — ⁽⁴⁾ ваблячи, gérondif prés. de вабити, -блю, -биш «attirer, séduire». — ⁽⁵⁾ хитав... головою «Il secoua la tête». — ⁽⁶⁾ даючи, gérondif prés. de давати. — ⁽⁷⁾ поблукавши, gérondif passé de по-блукати «erger». — ⁽⁸⁾ попів, -пова, -ве, adj., «appartenant au prêtre», de піп, попа, m., «prêtre». Le mot піп est souvent irrévérencieux, on lui préfère пан-отець (v. IV, p. 64, n. 7). — ⁽⁹⁾ крамниця,-ці, f., «boutique». A noter : крам, -му, m., «marchandise»; крамар, -ря, m., «marchand»; крамариха, -хі, f., «femme d'un marchand»; крамарювати, -рюю, -спи, ipf., «faire du commerce».

А хаткі на їх і уваги¹ не звертають... Чéрез вулицю лише одна однай підмòргують.

Поважно попіднімáли свої однобóкі плéчі колòдязні ключі. Однією рукою щось на землі шукáє, а другою в лéбо ун'яється. Прáйде молода́ця, начéпить відра, і поміняються руки: перша пíде вгòру до блакити розпитувати про все, а друга в вòду зазирає та відрó все в холòдній росі з прíрви витягає.

Кýна вітряків вíбігли за селó, і працюють-працюють, лóвлячи вітер. А один — високий-високий — в селі залишився. Стоїть, як чернéць у шáпці, і вечорами² сливé³ пíвсela хрестить тінями своїх крил⁴...

А цéрковка з блíскúчим хрестом перекидáється-грається ве chíрнім промінням⁵ з похмúрим вітраком. І здається — чернéць і чернáця прийшли на селó і шлють⁶ однé одному вітання, не мóжучи пíдійтí б.блíжче⁷.

XXI

МИКОЛА ХВИЛЬОВИЙ (pseudonyme de Філільов), né en 1893 dans la province de Charkiv, s'est suicidé en 1933 à la suite d'une crise politique dans le parti communiste. Poète, nouvelliste, romancier et critique littéraire, fondateur de l'école littéraire Вáлзaire (Вíльна Акадéмія пролетарської лíтературы), qui tendait à favoriser les influences occidentales dans la littérature ukrainienne soviétique. Ses œuvres furent réunies dans les Твори publiés en 1927 à Kiev et dans І-ї Вáлзарі твори, Львів, 1938. Sur Chvyl'ovyj, qui a joué un rôle de premier plan dans la littérature soviétique, voir : Володíмир Юркéць, «М. Хвильовий як прозаїк», Червоний Пілх, I, 1927; М. Рудаїцький, Від Мárного до Хвильового, Львів, 1936, pp. 356-361.

Le texte ci-dessous est extrait d'une nouvelle, Іерénda, publiée à Charkiv dans le recueil Сіні етюди.

ЛЕГЕНДА.

Влєтіла буря, кинула — дзвінко, — простóрно :

— Повстáння!

Зашуміло в зелéних гáйх, загрýмало, загулó⁸.

(1) увáги, gén. sing. de увáга, -гя, f., «note, remarque, attention». A noter : звертáти увáгу «attirer l'attention»; уважáти, -жю, -еш, іpf., уважáти, -жу, -жиш, pf., «prendre en considération»; увáжливий = увáжний, adj., «attentif». — (2) вечорами «les soirs», instr. de temps. — (3) сливé = мáйже «presque». En Galicie сливé s'emploie souvent dans le sens «à peine». — (4) крил, gén. plur. de крило, -лá, plur. крила, крил, instr. крильмí = крилами, pl., «aile». — (5) проміннях, instr. de проміння, -ня, pl., «rayons» dans le sens collectif. A noter : прóжінь, -ея, m., «rayon»; проміністíй, -а, -е, adj., «rayonnant». — (6) шлють, prés. 3e pers. plur. de слáти «envoyer», щлю, щлєш, щлемó, щлєтé, вонí щлють. Passé : я слáв, ми слáли. Impér. : щли, щліть. Ne pas confondre слáти «envoyer» avec слáти (= стелíти), стелó, стéлеш «étendre». — (7) близче, compar. de близько «près». — (8) загулó, prétérit impers. neutre de загустí «résonner» (masc. загу́в).

Прокинулась ріка, подумала світанком¹, та її розлилася широко-широко : на великі блакитні гони². Та її побрелі по коліна³ в воді туманій захурені, похілі.

... Йшля побінь... Летіла буря...

Падали панські маєтки, тікали пані. Йшли червоногвардійці — з заводів, з шахт, з Донеччини⁴, з Криворіжжя⁵. А далі йшли повстаниці-чабані, байстроюкі⁶, голодранці (відтіля, де на ставок ве́рби похилились). Проходили вздовж і вітоперек⁷ чорнозем, містя, пісکі, лісі, байракі...

... Грямали повстання. Лютували⁸ повстанці.

А найбільш за⁹ всіх лютував юнак — Стенька¹⁰. Одна чутка¹¹ про нього викликала велику тривогу. А де були пані, де були хутори (бліскучі трактори її череп'яні покріві), там тоді важко ходила сумна розпуха.

Казали : прийшов юнак із стéпу, з Хортíці¹² сюди, в лісі, помститься¹³. Казали : тільки країни радіють¹⁴ (де ве́рби на ставок скилились), тільки чабані її байстроюкі радіють, а іншим — смерть.

Тоді ворогій тримали владу, панували знов. І тремтіли ворогій, коли чули про Стеньку юнака.

Казали : ватажок Стенька-стрункий юнак і ясний, мов голубé небо, і буйний, непаче буря, і гордий, мов сокіл. Хто чув Стеньку, той ішов за ним і в огónь, і в воду. Його мова була блискуча, як весняний ранок. Він горів зáвіди, і вабив зáвіди, нáче степові огні в тéмряві. І як великий прорóк він віщував, — так інерекáзували по сéлах, по заводах.

— Збирáймося¹⁵ до гúрту! Насувається чорною хмáрою час

⁽¹⁾ світанком «à l'aube», instr. de temps de світанок, -ку, m. — ⁽²⁾ гони, гонів : le sing. гін, гону «mesure de terre arable, champ» est peu usuel. — ⁽³⁾ по коліна «jusqu'aux genoux» : la préposition по, avec ce sens, régit l'acc. — ⁽⁴⁾ з Донеччини «du pays du Don». La Донеччина ukrainienne comporte, entre autres villes, Бахмут (Аргéмівське), Луганське et Юзівка (Сталіне). — ⁽⁵⁾ Криворіжжя «pays de Kryvyj Ríg», région industrielle de minéraux de fer. — ⁽⁶⁾ байстроюк «bâlards» : le mot baiystroyk, -ka, semble être emprunté au *Bastard* allemand. — ⁽⁷⁾ вздовж і вітоперек «de long en large». — ⁽⁸⁾ лютували, passé de лютувати «sévir». A noter : лютий, -а, -е «cruel». Cet adj. désigne aussi le mois de «février». — ⁽⁹⁾ La prépos. за régit le gén. (scix) après le superlatif de l'adverbe (найбільш). — ⁽¹⁰⁾ Стенька, dim. de Степан. — ⁽¹¹⁾ чутка, -ка, f., «bruit», se construit avec про et l'acc. (про кого, що). — ⁽¹²⁾ Хортíці, gén. de Хортíця, île sur le bas Dnépr, siège des cosaques Zaporojoues du XVIIe s. jusqu'à 1738. En 1789, Catherine II y installa des colons allemands. — ⁽¹³⁾ помститься «venger» : помститься над ким за що, р. ex. : помститься над ворогами за грýву свою «se venger des ennemis de l'injustice que l'on a subie». — ⁽¹⁴⁾ радіють, 3e pers. plur. prés. de raditi «se réjouir» (з чого). Ne pas confondre raditi avec ráditi «conseiller» (construction : кому, про що). — ⁽¹⁵⁾ збирáймося, impér. plur. de збиратися «se rassembler». On notera la répétition des impératifs dans ce passage : виходьте, беріть, летіть, послу́хайте, точіть.

помсти, час розплати. Гей, вихόдьте на шлях — чекає болія.

Беріть ножі, одрізи, несіть смерть.

Через смерть запанує нам життя.

Виходьте із лісів, із нітрів, із тімряви, летіть, як метелики, на світло . . .

Послухайте! Послухайте! Неваже ви не чуєте, як вікій б'ють на сполоб? Неваже ви не бачите, що ми видиримось з провалля? Один крок — і ми в голубій країні, пе буде кроку — зніву безодні — тімна, слизька, як жаба . . . Послухайте! Послухайте! Ми кличемо вас огніним¹ повстанським словом : беріть² ножі! точіть² ножі . . .

І брали ножі, і точіли ножі, а Стеньчине слово лупало по оселях³, виходило із лісів, відходило даліко-даліко. І знову падали панські маєтки і череп'яні покрівлі. Ходила кривава помста, а лісі знову гуділи буйну слáву юнакові.

. . . І піднялися тоді вороги, вовчі загони пустіли на Стеньку, а за юнакову голову пообіцяли пригорщ червінців⁴. А тоді почали вибухати ще частіш повстання. Як вітер, літав юнак по оселях та підіймав пригноблених⁵, і пригноблені тягнулися з усіх кінців до нього, лиляся цéбрами ворожа кров⁶. Алé вже надходив кінець.

Тіхо, крадькома, мов кішка, насувалась юнакова загібель. Як осіння журба між дерев, м'яко ступала загібель. І прийшла⁷ загібель.

. . . А Зелений Ярóк⁸ оточіли вже вовчі загони. Скрадались вовкі. Тіхо, ніби вовк, насувалося ліхо . . .

Гей, гей! Булá тоді тімна ніч, як даліке-даліке минуле! . . . А потім раптою вибухли постріли. Затагакали кулемети-то оточіли повстанців ворогі. І зійшлися⁹ тоді дві сіли : одна сіла юнакова, а друга-вовча . . . Довго-довго не здавались повстанці.

Та тільки перемогла вовча сіла : перебили повстанців, тільки троє залишилось, а між ними Стенька-юнак.

Ой гудів та й тривожно ліс . . .

⁽¹⁾ огніним, instr. de l'adj. огніний (= огністий) «ardent». — ⁽²⁾ беріть . . . точіть, іспр. — ⁽³⁾ оселях, loc. plur. de осéia, -и, f., «habitation». A noter : оселяти, -зіти, -еш, ірф., оселяти, -зіти, -зити, pf., «établir, installer». — ⁽⁴⁾ червінців, gén. plur. de червінець, -ци, m., «monnaie de dix roubles». — ⁽⁵⁾ пригноблених «les opprimés», acc. plur. de пригноблiti, part. passé passé en fonction d'adj. — ⁽⁶⁾ кров, -ви, instr. крòв'ю, f., «sang», mais кривавий, -а, е, adj., «sanglant». A noter кривий, -а, -е, forme dialectale de Galicie. — ⁽⁷⁾ прийшла, présent de пройти (= при + іти). — ⁽⁸⁾ ярóк, яркá, m., dim. de яр, яру «ravin». — ⁽⁹⁾ зійшлися, préérit plur. de зійтися «se réunir» (зі+ітися), зійдуся, -дешся, pf., зійдитися, -джуся, -діпся, ірф.

ХХІІ

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА ПОЕЗІЯ.

Д'après Prof. М. Сумців, Хрестоматія по українській літературі. Харків, Державне видавництво України, 1922.

МИКОЛА СУМЦІВ, né à Saint-Pétersbourg en 1854, mort en 1922 à Charkiv où il professait à l'Université. Historien de la littérature, ethnographe et folkloriste, Nicolas Sumcov fut un esprit curieux, un savant aux larges connaissances, un cœur généreux.

Духовна вірша¹.

В чистім полі пілужок оре,
А в тім ілужку чотири² воли полові.
А в них роги золоті.
Святій Петро за плугом ходить,
Святій Павло воли гонить,
Пресвята Діва істи³ носить,
Істи носить, Бóга просить :
« Уроди⁴ Бóже, жито, пшеницю
Усяку пашеніцю ».

КОЛЯДКА⁵ ГОСПОДІНІ.

У нашого пана хоробша пані,
Бог йому дав слáвищу жіну в його дому :
По двору ходить, як місяць сходить.
По сінях ходить, як зоря сходить.
Садила синкі⁶ в чотири рядки,
Садила дочки⁶ в три рядочки.
Синочки зросли, у шкóлу пішли,
А дочки зросли у швачки пішли.
Синочки їдуть, хусточки несуть.
А донечки їдуть, хусточки несуть.
Княжечки на стіл, бáтеньці⁷ до ніг,
А донечки хустки на піл,
Матінці до піл.

⁽¹⁾ Cette « poésie spirituelle » est un spécimen de підрівка, -ки, f., « chant du nouvel an ». Les підрівки sont chantées par les jeunes gens devant les maisons des paysans. — ⁽²⁾ чотири = quatre. — ⁽³⁾ істи « manger » : sur la conjugaison de ce verbe, v. § 50. — ⁽⁴⁾ уроди, impér. de уродити « faire naître ». — ⁽⁵⁾ колядка, -ки, f. : chant de la fête de la Nativité. — ⁽⁶⁾ синкі... дочки, nom.-acc. plur. — ⁽⁷⁾ бáтеньці, dat. sing. de бáтенько, -ка, dimin. de бáтько, -ка « père ».

ГОЛОСІННЯ НАД ПОМЕРШИМ БРАТОМ.

Братіку¹, мое сонечко,
Братіку, май місяцю ясний,
Чом ти до мене не обізваніся,
Чом ти до мене не розмовляєш?
Де ж твої піженевки ходили,
Де ж твої рученевки робили,
На що не глянемо, тебе споминати булемо
Ми ж до твоїого слідочку
Припадасть булемо...
Ой², куди ж ти, братоньку³, вийхав,
В який край;
Що⁴ до тебе ні листа написати,
Ні людьми переказати.

ПРИКАЗКА.

Чоловік мав тільки одну конійку, купив на базарі хропу і став його істи: гіркий, сльози йдуть, а він все каже: «Плачте, скільки хочете, та йдте; бачили, що купували».

ПРИСЛІВ'Я.

На Вкраїні добре жити, мед, вино пити.
Нема слободи⁵, як на Вкраїні.
Де козак, там і слава.
Козацькому роду⁶ нема інервіду.
Просили — не хотів, а казали — мусів⁷.
Не дмухай іроти вітру.
Що панська хвороба⁸, мужіцьке здоров'я.
Не так напи, як ті підганки.

⁽¹⁾ братіку! voc. de братік, dim. de брат «frère». On notera la fréquence des diminutifs de carcasse, particulièrement au voratif, comme caractéristiques de la poésie dite po uilaire. — ⁽²⁾ братоньку, voc. sing. de братонько, -ка, dim. de брат. — ⁽³⁾ ой... що : nombreux sont les cas, dans la poésie dite po uilaire, des phrases qui commencent par une interjection ou par une conjonction qui a simplement la valeur de l'interjection : ой, та, да, а, ре, що, та, ей, ох... Ces interjections se trouvent aussi bien au milieu du vers. Ex. : Ой коню вороневський, та порадъ ти мене як рідна мати. Мандрували ой и в полье Запряжу сірі коні ще й воля. — ⁽⁴⁾ слободи, gen. sing. de слобода «liberté» et aussi «terre en friche» : v. VII, p. 56, n. 10. — ⁽⁵⁾ козацькому роду, dat. sing., «race Cosaque». — ⁽⁶⁾ мусів, passé masc. de мусити «devoir». La forme мусіти (*müssen allemand*) est celle de Galicie. En Ukraine Orientale мусити, мусиши, мусити, вони мусить. — ⁽⁷⁾ хвороба, -би, f., «maladie». A noter : хворий, -а, -е, adj., «malade»; хворіти, -рю, -еш, ipf., «être malade». Construction : на що, ex. хворіти на очі «avoir mal aux yeux».

ХХІІІ

АГАТАНГЕЛ КРИМСЬКИЙ, né en Volynie, en 1871. Orientaliste, professeur de philologie arabe à l'institut Lazarev à Moscou (1899-1918), membre de l'Académie des Sciences de l'Ukraine, philologue et grammairien ukrainien, nouvelliste et poète lyrique; Kryms'kyj a traduit des poètes arabes, persans et turcs.

La bibliographie complète des œuvres de Kryms'kyj jusqu'en 1919 a été publiée dans les Zapiski історично-філологічного відділу Української Академії Наук, Київ, I, 1919. Le texte ci-dessous est cité d'après A. Кримський, Українська грамматика, I, вип. 1, Moscou, 1907.

ПÁЗВИ : РУСЬ, МА.ІÁ РУСЬ, УКРАЇНА.

Найстаріша назва дія наших праців була Русь¹, а як одна людина, то звалися Русин². Треба завважити, що до ХІІ-го віку Рúссо звалися тільки сама Київщина³. Теперішня Західна Україна, себé — то Галичинá⁴ з Поділлям⁵, Волинь⁶ і. т. п. ще не звалися «Русь». Так само не звалися тоді Рúссо теперішні краї білорúські та великорúські. Тільки ж, ужé перед монгольським находом потрохи стали звати себе київським ім'ям⁷ «Русь» не тільки прéдки теперішніх західних Українців, що були такій найближчі до Київі своєю мовою, ба й прéдки теперішніх Білорúсів і теперішніх Великорúсів, що вже тоді трóхи одрізнялися своєю мовою від Київлян-поліян та Галичан із Волинянами.

В ХІІІ-ім віці, як підупав Київ та патомісъ піднялося могутнє⁸ галицько-волинське князівство, так воно зачало⁹ пишатися гордовітим тítулom «Малá Русь», аби й з тítulu вíдко вже було, що те князівство, вважає¹⁰ себé не сугíршим¹¹ од Київського. Тим часом пароділося на півночі московське князівство та й заходилося¹² гурту-

(1) Рúсь, Рúси, instr. Рúссио. — (2) Руси́на, Руси́на, plur. Руси́ни, Руси́нів; sém. Руси́нка. En Galicie : Рúсса, Рúсина, plur. Руси́н, Руси́нів. — (3) Київщина, -ни, f., «pays de Kiev». A noter Кáївчи, -на «habitant de Kiev». — (4) Галичинá «la Galicie», anciennement la partie fondamentale de l'Etat ukrainien Halyc-Volodymyr, limitée par les rivières Zbruc et San. En 1387 cet Etat cessa d'exister et tomba aux mains de la Pologne qui dé tint la Galicie jusqu'à 1772. Échue aux Habsbourgs en 1772, la Galicie, à la suite des traités de 1919, fut reprise par la Pologne. Depuis 1939, la Galicie fait partie de la République Soviétique Ukrainienne. Villes principales : L'iviv, Peremyshl, Stanislaviv, Ternopil'. — (5) Поділля, instr. de Поділля, -я, f., région entre le Dnestr et le Bug; villes principales : Kam'janec' et Vinnycja. — (6) Волинь «la Volynie» a pour villes principales : Lucke, Volodymyr, Rivne, Zytomyr. — (7) ім'ям, instr. sing. de im'a. Les formes de l'instr. im'ям et ім'нями sont équivalentes : v. § 16. — (8) могутнє, nom. sing. neutre de могутній, -ня, -не, «puissant». En Galicie могутній, -а, -е. — (9) зачало, prétérit neutre de зачати «commencer». — (10) вважає... не сугíршим : l'instr. de l'attribut сугíршим est remplacé plus bas par la préposition за avec l'acc. (вважаю воно за Русь). — (11) сугíршим = гíрним. — (12) заходилося, neutre de заходиться «se soucier».

вáти пíд собóю всí пívníchní zémlí, ta ý užé týlki tí pívníchní zémlí vvažámo vono za «Русь», забуваючи про Кýїvцину та Галичivу з Волýnniu. Todí Грéki, щоб якóсь одріznáti moskóvský zémlí od pívdénnix, od тепérišnýoї Vkráini, назváli Moskóvskú Rusь «Велíka Róssia» (*Μεγάλη Ρωσία*); а всю pívdénnu Rusь, сéb-to разом i Кýїvciunu i Галиchinu з Волýnniu voníi назváli одním спílñim ím'ým «Mala Róssia» (*Μικρά Ρωσία*) — себ-to takým názvičem, jakým dôsí tituluvaloся týlki gáličko-volýnnské kniazívstvo. I otóž iž XIV-go stolíttia ím'ý «Mala Rusь» zrobiloся spílñim dla vseiї Ukráini. Što právda, odcí ím'ý závscí bułó týlki kníjñim, písményskim. Zvichájñii Ukráinec i píslia XIV-go víku kazáv na sébe po dávnyomu: Русин, ta ý buv bi zavá¹ себé oták až do nášchis časív, kolí b Ukráina ne popálaся v XVII-mu vípí píd voldénnia Moskvy. Moskóvská dersháva kazála na sébe «Русь», a čeréz te Vkráina, щob odríznáti себé od Velikoróbsív, odkýnulaся od svoëi prádínoi názvi «Русь», «rúšskij kraj», «Rusíni».

Zvídki vzialoся náše ím'ý Ukráina? Vonó dávne; v lítópisí píd 1187-ym rókom zgáduetysia pro Lívoberéjnu² Ukráinu, a shíd 1213-ym rókom pro Prawoberéjnu. Popéredu zválaся Ukráinoю ne vsei malorúšska zemlja, a liši sami pígranični kraj, de potím bułá kozáčchina³. Za kozáčkých časív terpitórija «Ukráini» znáčno pošíršala i z právого i z lívogo bóku Dnéprá. Nové náše písménystvo píšlo ne zvídki, jak iž tibí kozáčkoї Vkráini, a čeréz te тепéř uci svídomy Malorúsi, choc bi de voníi žili, zvutъ себé Ukráinami.

XXIV

МИКОЛА СУЛИМА.

МИКОЛА СУЛИМА, philologue ukrainien, né en 1892, professeur à l'Université de Charkiv
Texte extrait de З істóрії Ukráinskoї móvi. Хáрків, 1997.

*ІСТÓРІЯ УКРАÍНСЬКОЇ ЛІТЕРАТÚРНОЇ МÓВИ.

За dávníh-davéni, vídcoli kniazь Volođimir zaví⁴ na Ukráiní grá-motu, za lítératúrnu móvu stála cerkóvno-slov'ánšska. Ce odín iž starodávníh⁵ bolgárskix dílaméktiv, lítératúrno obróblenniy⁶.

⁽¹⁾ був bi zavá себé •il se serait nommé», conditionnel passé. — ⁽²⁾ Lívoberéjnu Ukráinu «l'Ukraine de la rive gauche (du Dnépr)», plus bas Правоберéjnu (Vkráinu) «l'Ukraine de la rive droite (du Dnépr)». — ⁽³⁾ козáčchina (= козáčtvo) •cosaççetü». — ⁽⁴⁾ zaví, prétér-rit de за-vesti «établir». — ⁽⁵⁾ стародávníh, gén. plur. de стародávníj, -иј, -ије, adj., «ancien», composé de старий + dávnij. — ⁽⁶⁾ обróblenniy, part. passé passif en fonction d'adjectif de обробить «labourer, arranger».

За часів Литовської держави, за часів спільного життя українців і білорусів, утворюється особлива мішана мова освічених¹ верств — українсько-білоруська. Звичайно, в цій мішаній² мові церковнослов'яніцина мала ще дуже поважне місце. Пізніше³ (від кінця XVI століття) до тобі мішанини приєдналися ще й польські впливи. Це було за тих часів, коли державна звірхність над Україною перейшла від Литви до Польщі⁴.

Всі ці перехрещі впливи ї перехресяна боротьба аж чотирьох мовних чинників (церковно-слов'ян., укр., білоруськ., польськ.) спричинилися до якогось незграбного літературного жаргону (пізніше його звали «язичем»), що панував на Україні за XVII-XVIII ст. Багате українське письменство (надто полемічне) XVI-XVII ст. здебільшого й уживало⁵ того жаргону.

Уже за XVI століття⁶ починалося свідоме ставлення до народної мови (записи народних пісень). Уже від початку XVII століття були такі письменники, що навмисне обмінали літературний жаргон і церковно-слов'янішину, завідчи до своїх творів чистісіньку⁷ народну мову. Цей напрямок міцнішав і ширшав, а виявлявся в таких творах, як *от-інтермедії* та *інтерлодії*, різноманітні вірші духовні, сатиричні, історичні, побутові й ліричні.

Вся ця простонародна література й угорувала шлях до «Енеїди» Котляревського. Вихід її в світ (1798) означав насамперед остаточну перемогу народної мови в її боротьбі за своє право бути літературною. «Енеїда» справді починає собою новий період в історії української літературної мови, що потім уже цілком стала на родючий народний ґрунт.

XXV

D'après M. СУЛІМА, op. cit.

УКРАЇНСЬКА ТЕРИТОРІЯ.

Число всіх українських мовлян, щеб-то⁸ людей, що говорять українською мовою, можна визначити цифрою, близькою до 35 мільйонів. Суцільна територія, що її осягає український народ, станов-

⁽¹⁾ освічених, gén. plur. de освічений, part. passé passif en fonction d'adj. du verbe освітити «éclairer, instruire». — ⁽²⁾ мішаній, loc. sing. de мішана, part. passé passif en fonction d'adj. de мішати «mélanger, mélanger». — ⁽³⁾ пізніше, compar. de l'adverbie пізно «tard». Cf. пізній, -я, -е, adj., «tardif». — ⁽⁴⁾ En 1569, l'Union de Ljublin. — ⁽⁵⁾ уживало, 3° pers. sing. neutre passé de уживати (= вживати) «employer», avec le gén. — ⁽⁶⁾ Gén. de temps. — ⁽⁷⁾ чистісіньку, accus. fém. sing. de l'adj. diminutif de caresse чистісінський. — ⁽⁸⁾ щеб-то (== себ-то) «c'est à-dire».

вить тепер щось із 600 тисяч квадратових верстів, ц.-т. 60 мільйонів десятин¹. Найбільше Українці в УСРР² — мільйонів із 20. А ще живуть Українці в Румунії, Чехо-Словаччині, Польщі та РСФРР³. Найбільші колонії Українців є на Далекому Сході («Зелений Клин») та в Америці; менші — в Саратовщині, Самарщині, Астраханщині, тощо.

На півночі Українці живуть поборуч⁵ із Білорусами. Тут українську мову зв'язує з білоруською вузька⁶ смуга переходових говорів, що тягнуться Гродненчиною⁷, Мінчиною та Чернігівчиною⁸. На північному сході і сході сусіди українців-росіяні. Межа між ними йде від річки Десні⁹ (південніше¹⁰ від Трубчевська) па Глухів¹¹, Суджу¹², Білгород, Корочу¹², Богучар¹², Луганське¹³; від Луганського можна протягти прости лінію до Ставрополя¹⁴; від цієї межі йде Кубанню до Чорного моря.

На заході українці живуть поборуч із поляками. Польсько-українська межа йде від Суражу¹⁵ й Більського¹⁶ на південь до Буга¹⁷, від цієї через Радин¹⁸ до Вепржа¹⁹, потім сходить до Сяну²⁰ й Сяном до Сяпоку²¹, далі звертає на захід до Дунайця²² і між Попрадом²³ та Дунайцем заходить в Угорщину.

(¹) десятина, gén. plur. de десятіна, -ни, f., «mesure agraire de 2,70 acres». — (²) УСРР : abréviation de Українська Соціалістична Радянська Республіка «République Socialiste Soviétique d'Ukraine». — (³) РСФРР : abréviation de Російська Соціалістична Радянська Федеративна Республіка «République Socialiste Soviétique Fédérative de la Russie». — (⁴) Зелений Клин «Coin vert» : on appelle ainsi la colonie ukrainienne d'Extrême-Orient (30 % de la population); villes principales : Vladivostok, Blagoveschensk, Chabarovsk. — (⁵) поборуч «à côté de» se construit avec le génitif (коро, чоро) ou avec la préposition з (з вим, чим). — (⁶) вузька, nom. sing. fém. de вузький, -á, -é, adj., «étroit». Compar. вужчий, -а, -е. — (⁷) Гродненчиною, instr. de lieu de Гродненчина «province de Grodno». — (⁸) Чернігівчиною, instr. sing. de Чернігівчина, -ни, f., pays de Чернігів, -ова, ville historique de l'Ukraine. — (⁹) Десні, gén. de Десна, -ни, affluent de la rive gauche du Dnestr. — (¹⁰) південніше, compar. de південний «du sud». — (¹¹) Глухів, -ова, m., chef-lieu d'un arrondissement dans la province de Chernihiv; résidence des hetmans de 1708 à 1760. — (¹²) Суджу... Короча, acc. de Суджа, -жа, et Короча, -чи, f., villes dans la province de Kursk avec une forte population ukrainienne. Богучар, -ра, m., ville dans la province de Voronej. — (¹³) Луганське, -оро : importante ville industrielle dans le bassin du Donec. — (¹⁴) Ставрополь, gén. de Ставрополь, importante ville dans le Caucase du Nord. La province de Stavropol' compte 63 % de Russes et 37 % d'Ukrainiens. — (¹⁵) Суражу, gén. de Суріж, -жа, m., bourgade dans la province de Brjansk. — (¹⁶) Більський, -оро, m., bourg historique dans la Pidlijsja (Підляшия), partie méridionale de l'ancien gouvernement de Ljublin, peuplée par les Polonois, les Blancs-Russes et les Ukrainiens. — (¹⁷) Буга, gén. de Буг, -ра, m., affluent de la rive droite de la Vistule. A ne pas confondre avec la grande rivière de l'Ukraine qui se jette dans la mer Noire au-dessus de Nikolaev. — (¹⁸) Радин, -на, m., chef-lieu d'un arrondissement dans le gouvernement de Siedlec, en Pologne. — (¹⁹) Вепржа, gén. de Вепрж, ville dans l'ancien gouvernement de Ljublin. — (²⁰) Сяну, gén. de Сян, le plus important affluent de la Vistule venant des Carpates. — (²¹) Сяпоку, gén. de Сяпок, -оку, m., ville dans les Carpates, en Galicie orientale. — (²²) Дунайця, gén. de Дунайець, affluent de la rive droite de la Vistule. — (²³) Попрадом, instr. de Попрад, affluent de la rive droite du Dunaec.

Тут ужé починається українсько-словацька межá. А йдé вонá хвилястою лінією на південний схід по південних схíлах Карпатських гір аж до м. Ужгорода¹.

Від Ужгорода й до м. Сигету² українці живуть побути із угóрцями.

Далі від Сигету йдé українсько-румунська межá по річці Вішові, пересікаючи³ Прут, до Дністрá, а Дністром⁴ до Чорного Мóря.

На півдні Басарабії, крім румунів⁵, з українцями сусідять їщé трохи болгáри.

В Криму українці живуть побути із татáрами.

XXVI

Extrait de A. Крýмський, Хрестомáтія з пам'ятників письменської старо-українщини XI-XVII вв., annexe à Acad. Ag. Крýмський, Українська мóва, Київ, 1924.

* УНІВЕРСАЛ ГЕТЬМАНА БОГДÁНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО (1650)⁶.

Богдан Хмельницкий, Гéтьманъ Его Королевское
Милости Запорожкимъ. Ознаймúем сим писаинемъ нашимъ, кому́бы
о том ведати належало, так старшина⁷ и чéрни⁸, товариству Бóйска
Его Королевское Милости Запорожкого, яко тежъ мешчаномъ⁹ и
селаниномъ, подданимъ¹⁰ усýмъ, в воевóдстве Кýевскимъ знайдуючися¹¹.

⁽¹⁾ Ужгород, capitale de l'Ukraine carpathique, qui a fait partie de la République Tchécoslovaque de 1918 à 1939. Depuis 1945 l'Ukraine carpathique fait partie de la République Soviétique Ukrainienne. — ⁽²⁾ Сигету, gén. de Сигет, -гéту. Мармаро́ський Сигіт, ville sur la rivière Tisa, dans l'Ukraine des Carpates, appartient à la Roumanie depuis 1919. — ⁽³⁾ пересікаючи, gérondif prés. de пере-сикати «traverser». — ⁽⁴⁾ Дністромъ, instr. de Дністэр, -трá, m., «Dnëstr». — ⁽⁵⁾ румунів, gén. plur. de румунъ, -на, m., «Roumain». — ⁽⁶⁾ Богдан Хмельницкий (+ 1657), chef du soulèvement contre les Polonais en 1648 et fondateur de l'Etat Cosaque. — ⁽⁷⁾ старшина^b, dat. sing. de старшина, -ни, coll. Dans l'Etat Cosaque la старшина comprenait les dignitaires de la сотни, du полк et enfin de l'administration centrale, d'où старшина сотенина, полковá, генерáльшина. — ⁽⁸⁾ чéрни^b, dat. sing. de чернь, -ни, f., «les peuplés». Étaient ainsi désignés, dans l'Etat Cosaque, les simples cosaques, ceux qui n'appartenaient pas à la старшина. — ⁽⁹⁾ мешчаномъ, dat. plur. de жицанынъ, -на; «les citadins, ceux qui n'étaient ni cosaques, ni paysans». — ⁽¹⁰⁾ підданий, -а, -е, adj. (= піддáнець, -ница) «le sujet». Ici terme juridique qui désigne les paysans astreints à la corvée. — ⁽¹¹⁾ знайдуючися, ancienne forme du part. prés. actif de знайтися «se trouver». L'ukr. moderne n'a plus de part. prés. actif; il le remplace par une proposition relative (v. § 33). On dira donc aujourd'hui : усýм... які в воевóдстві знаходяться ou усýм... що ... знахóдяться.

Дошлá¹ нас вѣдомост, же² некотóрые³ своеволніе под час тепéрешньней, кгды Войско наше до землї Воло́ское⁴ рушáло, тъе меновите⁵, котóрые до подданства налéжат, не бўдучи паномъ своимъ послу́шными и зычлýвыми и óвшемъ⁶ неприятелями, мнogo шлáхъти, пановъ свойхъ, потопили, позабивали, и тепér, не устаючи в передсевзя́тъю⁷ своёмъ, на здорóве панское наступу́ютъ и послу́шными быти не хотят⁸, алé бўни и своеволю вчинаютъ. Про то сим универсáлом⁹ нашимъ позволиа́мъ, ижъ¹⁰ еслибы ешъчё таковые своеволники знайдовалися, котóрые-бы на здорóве пановъ свойхъ наступовали и послу́шными быти паномъ своимъ не хотели, жёбы сáми панове, вéспол¹¹ с повóвниками¹² нашимъ Белоцеркóвским¹³, абó Кíевскимъ, сурбово бы и на гóрле¹⁴ карáли; а тъе зас¹⁵, котóрые кров невíпну пролили и побо́й¹⁶ нарушили, горлового карáния не уйдутъ, яко жъ и тут за тое не одного на гóрло скарáли есмо.

Дан в Ямполю¹⁷, дня двадцатого сеня́тебъра, рóку 1650.

У тóго универсáлу при печáти подъпись рукí тýми слóвы: Богдан Хмелни́цкий рукóю власною¹⁸.

XXVII

Le manuscrit anonyme du **CAMOVÍDECZ** a été découvert par Kulis et publié pour la première fois en 1846 à Moscou dans les *Чтения Общества истории и древностей российских* sous le titre *Лéонтьев Самовидца о войнах Богдана Хмельницкого*. C'est Kulis qui avait donné ce titre. La 2e édition, avec commentaire, parut à Kiev en 1878 sous la rédaction de Opéct Léonтьевский. La meilleure monographie relative à cette œuvre est due à M. Пётрóвский, *Нáписи істóрії України XVII початку XVIII століття*. Дóслід надліт-

(1) On notera l'omission de la préposition *do*. — (2) же (pol.) «que». — (3) некотóрые (slav.), дéлки, en ukr. — (4) Вóлоское «Valachie» : en réalité il s'agissait de la campagne en Moldavie. — (5) меновите, part. passé passif en fonction d'adj. du verbe ancien меновити «dénommer». — (6) óвшемъ (pol.) «par contre». — (7) передсевзя́тъю, loc. sing., dans l'ukr. moderne завзя́ття, -ти, -и, «courage, énergie». — (8) хотят, 3e pers. plur. prés. de хотіти «vouloir». Cette forme archaïque se rencontre parfois encore aujourd'hui à la place de la forme usuelle хотути. — (9) универсáлом, instr. sing. de универсáлъ, -у, m. (универсáлъ) «manifeste, lettre patente». Le terme est emprunté au polonais où il désignait les lettres royales, ainsi appelées de leur formule de début : *Universis et singulis*. Lors de la révolution russe la Rada centrale de Kiev a repris le terme Універсалъ pour désigner les actes qui définissaient les rapports ukraino-russes. — (10) ижъ (slavor.) «que». — (11) вéспол (pol.) «ensemble». — (12) повóвниками = полковниками. — (13) Белоцеркóвским = Белоцеркíвским, instr. de Белоцеркíвский, -а, -е, adj. de Біла Церква, ville historique dans le midi du pays de Kiev. — (14) на гóрле карáли «exécuter» : voir ci-dessous горлового карáния «exécution». — (15) зас «de nouveau». Cet archaïsme se rencontre encore aujourd'hui en Galicie sous la forme зáci. — (16) побо́й (=пóлій) : ne pas confondre побо́й, побою «calme, paix» avec побо́й, побою «chambre». — (17) Ямпиль, Ямполя, ville sur le Dnestr en Podolie. — (18) Рукóю власною «manu propria».

писом Самовідця. Харків, 1930. Voir aussi un article important de M. C. Грушевський, «Самовідец Руїни и его позднійше отримання», Труды Інститута славіноведення Академии Наук ССР, I (1932), pp. 157-192.

L'auteur anonyme de cette chronique cosaque (косяцький літопис) est aujourd'hui identifié : il s'agit de Rakushka-Romanovskiy, qui a joué un rôle de premier plan dans la politique ukrainienne de la seconde moitié du XVIIe siècle. Il prit part au grand soulèvement contre la Pologne de 1648, fut colonel de Nizyn, premier ministre des finances de l'État Cosaque (войськовий підскарбій) et, après s'être retiré de la vie politique, devint protopope de Bracay en Podolie, puis de Starodub. Sa chronique a probablement été rédigée entre 1670 et 1700. Source historique très importante, elle est aussi une œuvre littéraire remarquable pour son époque. Le texte ci-dessous est extrait de la 2e édition.

* ЧИГИРІНСЬКА¹ РАДА.

По похоронѣ староѣ Хмельницкого, либо² то епѣ за живої³ старої Хмельницкї назначилъ⁴ гетьманомъ сина своєго Юрія, алѣ единакъ нещасливая зайдростъ⁵ албо хтівость⁶ уряду тое спрвила, же з старшины неодинъ того собѣ зичиль уряду, а не мотучи⁷ явне съ тимъ открыться и того явне доказувати⁸, тое умислили и намѣвили, яко⁹ молодого лѣти¹⁰, Хмельницкого, жёбы от того уряду отмовлялъся, здаочи бній. И такъ, бўдто учинивши раду, часть¹¹ козаковъ зобравши въ дворъ Хмельницкого, а пайболіше тихъ людей превративъ¹², а тымъ зичливыхъ, которихъ на тотъ урядъ гетманства прягнули¹³, а въостатку дворъ замкнули, не пущаючи¹⁴ никого. Где¹⁵ Юрій Хмельниченко¹⁶, въйшовши зъ светлицы у тую ралу, учинилъ подікуваньне отъ родича своего за урядъ гетманства и поклонилъся усому войску и положилъ булаву¹⁷ и бунчукъ¹⁸ въ той радѣ и поклонившия отойшолъ въ светлицю. А Выговскій¹⁹ писарь за писарство подякованыи чинилъ, а обозній²⁰ Ноєачъ Кіорсунскій²¹

⁽¹⁾ чигиринська (=чигринаська), adj. dérivé de Чигирин (Чигрин), ville historique dans la province de Kiev, résidence de Chmel'nyc'kyj. — ⁽²⁾ либо (=либовъ) «quoique, bien que». — ⁽³⁾ за живої «du vivant de», gén. de temps. — ⁽⁴⁾ назначилъ, passé de назначити, -чъ, -чаш, perf. || назначити, -чу, -еш, impf. «nommer». — ⁽⁵⁾ зайдростъ = зайдрість «envie», — ⁽⁶⁾ хтівость (pol.) «avidité». — ⁽⁷⁾ мотучи, gér. prés. de могти, archaïsme (мотучи en ukr. moderne). — ⁽⁸⁾ доказувати, -зую, -вш, impf. || доказати, -жу, -жеш, perf. «montrer». — ⁽⁹⁾ яко = як. — ⁽¹⁰⁾ лѣти (slavon), instr. en -(-ы). — ⁽¹¹⁾ часть, части, instr. частю, plur. части, частей, f., «une partie». — ⁽¹²⁾ превративъ (pol.) «faus», — ⁽¹³⁾ прягнули = прягнули. — ⁽¹⁴⁾ пущаючи, gér. prés. de пущати, forme populaire de пускати, -каю, -ши, impf., «lâcher, laisser aller». — ⁽¹⁵⁾ где = де. — ⁽¹⁶⁾ Хмельниченко «fils de Chmel'nyc'kyj». — ⁽¹⁷⁾ булава, исс. de булава, -ї, f., «bâton de commandement», insigne de la dignité hetmanenne. — ⁽¹⁸⁾ бунчук, -ка, m., «enseigne composée d'un cercle de fer auquel étaient suspendus trois rangs de queues de chevaux». — ⁽¹⁹⁾ Іван Баторовский, secrétaire d'État sous Chmel'nyc'kyj (генеральний писар), ensuite hetman de l'Ukraine (1657-1659). Il fut exécuté par les Polonais en 1664. — ⁽²⁰⁾ обозній «grand maître de l'artillerie». — ⁽²¹⁾ корсунский, adj. de Кіорсунъ, -уна, m., antique ville dans le pays de Kiev, jouait un grand rôle dans les guerres des Cosaques. Ne pas confondre avec Кіорсунъ des chroniques qui désignait la Chersonèse Taurique.

за урядъ обозицтва. И тая булава чашъ немалій лежала в той рідѣ. Кожному бы ся хотѣло узять тотъ урядъ, але же не позволяетъ войско. Пытапо по кілка кротъ¹ през асауловъ² войска, на чомъ бы воля іхъ была, жёбы³ зоставаль на томъ урядѣ гетманства. Але усъ одними голосами кричать, жёбы синъ Хмельницкого гетманомъ зоставаль звлаща, з посполитыхъ⁴ козаковъ тые голосы призываютъ молодого Хмельницкого и просить благо, жёбы тотъ урядъ справоваль на мѣсту отцёвскомъ. Которій отмовляется молодестю лѣть своіхъ и фрасункомъ⁵ смрти родича своего, а до тога придаючи, же ешё бному до такъ великого ураду лѣта не позволяютъ, не маючи такого довоцьшу⁶ войско справовати, ижебы Украина зоставати мѣла в тихости. Даётъ на тое бному раду войско посполитое⁷, жёбы онь тотъ урядъ гетманства держаль, жёбы тая слава была, же Хмельницкій гетманомъ, а справы войска и порадцы⁸ тис жъ, що и при небожчику Хмельницкому старомъ зоставали, то есть : Выговскій писар и Носачъ обознай и Григорій Лесницкій суддею, — и тые жёбы ужэ справовали, яко бній Хмельницкій передъ смртю в опеку⁹ тога сина своєго подалъ. Але оні тога ураду собѣ желаюти¹⁰, отражали¹¹ молодому Хмельницкому, жёбы не бралъся за тотъ урядъ : що усилювие¹² отирощивался¹³, але козацтво не хотѣло бного от ураду тога уволити, пам'ятуючи на значимость отческую. И так упросили молодого Хмельницкого, жёбы при нему зоставали булава и бунчукъ, а як у войско выходити, жёбы з руки и дворя Юрия Хмельницкого тое отбиралъ Выговскій, а пришовши з войска, знову тое отдавалъ то руки Хмельницкого. На що любо ся вымовлять Выговскій усты¹⁴, але сердемъ шукалъ тога способу, якъ бы тое цѣлкомъ опановати¹⁵, и просилъ войска, жёбы тое до третего дня, то есть до середы, отложено¹⁶, на що войско позволило.

(1) крот (= крат) est polonais; remplacé par раз (= разів) en ukr. moderne. — (2) асаулов, acc. plur. de асаул (= осавль); v. VII, p. 54, n. 3. — (3) жёбы (р. д.) = щобя. — (4) посполитий, -а, -е, adj., « populaire »; désignation d'un paysan libre dans l'Etat Cosaque. Les посполітії n'appartenaient pas à l'armée cosaque; dans notre texte l'adjectif посполитий veut dire « simple », l'auteur oppose les sum les cosaques à la старшина. — (5) фрасункомъ, instr. de фрасунокъ (pol.) = смътно • tristesse ». — (6) довоцьшу, кнін. de довоцьшы (pol.) « art, capacité », дотеп, -ну en ukr. moderne. — (7) посполитое, ici pol. « général, entier ». — (8) порадцы, nom. plur. de порадца, -ци (pol.) « conseiller », порадник, -ка, en ukr. moderne. — (9) в опеку = в опіку • en tutelle ». — (10) желаюти, gér. prés. de желати, slavon, бажаючи en ukr. moderne, du verbe бажати « désirer ». — (11) отражали = одражували « ils déconseillèrent ». — (12) усилювие (pol.) = сильно. — (13) отирощивался, passé du verbe од- ou відрошуватися, -шуюся, -шися, imperf., « obtenir la permission de ». — (14) усты, instr. en -ы, de устъ, уст « bouche », nom qui ne s'emploie qu'au : luriel. — (15) опановати (= опанувати), perf. « s'emparer ». — (16) отложено, part. passé passif de од- ou відложити, -жү, -жиш (= од(від)кладти. • відладу, -депі), perf. « mettre de côté ».

XXVIII

Ces vers de MAZÉLLA, qui expriment les idées politiques du célèbre hetman, sont conservés aux Archives des Affaires étrangères de Moscou où ils avaient été envoyés, vers 1708, par des délateurs. Le texte en est reproduit d'après les « Источники малороссийской истории собранные Д. Н. Бантышем-Каменским, и изданные О. Боданским », Чтения Общества истории и древностей российских. Москва, 1858.

* ВІРША.

Всѧ покою піре праѓнуть¹,
 А не въ єдень гужъ тагнуть :
 Той на і право, той на лево,
 А все братя, тото діво !
 Нé машъ² любвї, нe машъ згoлы
 Отъ Жóвтои³ взáвиши Вóды;
 Презъ⁴ незгбду всѣ⁵ пропали,
 Сами себѣ звоевали.
 Ей, братица⁶, пора⁷ знати,
 Шо не всѣмъ намъ паувати,
 Не всѣмъ дано всёе знати
 И рѣчами керувати !
 На корабель поглядимо
 И якъ мнoго, полѣчимо,
 Люду, однакъ самъ керуєть
 Стýриць⁸ и самъ управуєть ;
 Пчýлка⁹ бѣдна матку масть
 И оное¹⁰ послухаєть.
 Жáлься¹¹, Бóже, Україны,
 Шо не въ купѣ¹² маеть сыны¹³ !
 Сдѣнь живéть исъ погáны¹⁴,
 Кличетъ : « Сюдá, атамáны¹⁵ !

⁽¹⁾ праѓнуть, 3e pers. plur. prés. de праѓнути, іpf., « avoir soif », se construit avec чого ou до чого. — ⁽²⁾ нe машъ (pol.), nemá dans l'ukrainien moderne. — ⁽³⁾ Жóвтои... Вóды «les Eaux Jaunes», rivière de la province de Katerinoslav où en 1648 Chmel'nyc'kyj battit les Polonais. — ⁽⁴⁾ презъ (pol.) = через en ukrainien. — ⁽⁵⁾ всѣ : noter que є se prononce comme i. — ⁽⁶⁾ братица, -тица, voc. plur. = браті, expression familiale. — ⁽⁷⁾ пора «il est temps» se construit avec l'infinitif : пора знать «il est temps de savoir». — ⁽⁸⁾ стýриць « timonier » = стéрилка en ukrainien moderne. — ⁽⁹⁾ пчýлка = пчілка «abeille». — ⁽¹⁰⁾ оное, acc. sing. neutre, « ce dernier » (archaïsme slavon). — ⁽¹¹⁾ жáлься = пожалій, impér. de пожаліти, pf. « avoir pitié ». — ⁽¹²⁾ въ купѣ «ensemble», proprement «en tas» (купа, -пи «le tas»). — ⁽¹³⁾ сыны, acc. plur. dépendant de маеть. — ⁽¹⁴⁾ исъ погáны, instr. en -ы. — ⁽¹⁵⁾ атамáны, voc. plur. de атамáн, plus souvent отáман, -на, m., « chef », mot d'origine tatare, attesté dans les chartes ukrainiennes depuis le xve s., v. VII, p. 55, n. 3.

Идѣмъ матки ратовати,
Не даймо¹ ей погибати! »
Другій Лихомъ за грошъ служить,
По Вкраїнѣ и той тужить²:
« Мати моя старенкая³!
Чомъ ты вѣльми слабенкая?
Розно⁴ тебѣ розшарпали,
Кгды ажъ по Днѣпръ Туrkамъ⁵ дали,
Все то фортель⁶ щобъ слабѣла
И ажъ въ конецъ силъ не мѣла! »
Третій Москвѣ южъ⁷ голдуєть⁸
И ей вѣрне услугуетъ⁹.
Той на матку нарѣкаеть,
И недобло проклинаеть:
« Лѣпше¹⁰ було не родити
Нежли¹¹ въ такихъ бѣдахъ жити!
Отъ всѣхъ сторонъ ворогують,
Огнѣмъ, мечемъ руинують,
Отъ всѣхъ, не маши зычлости
А ни слушной учтности:
Мужиками¹² называють,
А подданствомъ дорѣкають.
Чомъ ты братовъ не учила,
Чомъ отъ сбѣхъ пустыла? »
Лѣпше було пробувати¹³,
Вкунѣ лихо отбувати!
Я самъ бѣдный не здолаю,
Хіба тилько заволаю:
« Ей, Панове Енералы¹⁴,
Чому же есте такъ оспали?

(1) даймо, 1er pers. plur. impérat. — (2) тужить, 3e pers. sing. prés. de тужити «pleurer». Construction : за ким, чим, plus rarement (comme іш : по Вкраїнѣ) по кому, чому. — (3) старенкая, dim. de caresse, de l'adj. старий. — (4) розно → різне, adv. de різний, -а, -е (= ріжний) «différemment». — (5) Par le traité qui fut conclu, le 3 janvier 1681, à Bachki-Seraï, le Dnѣpr partageait l'Ukraine entre la Moscovie et la Turquie. — (6) фортель, -я (pol.). — (7) южъ (pol.), уж (= вже) en ukr. — (8) голдуєть, 3e pers. sing. prés. de голдувати, дую, -еш, ісл., «préter serment», «être attaché». Mot d'origine allemande (*Hold*) emprunté par l'intermédiaire du polonais. — (9) услугуетъ, 3e pers. sing. prés. de услугувати, ісл., «rendre service». — (10) лѣпше ← ліпше, compar. de l'adverbe добре. — (11) Нежли (slavon) = ніж dans la langue moderne. — (12) мужиками, instr. plur. de мужик, -ка «payza». En Ukraine orientale мужик a un caractere plutot péjoratif, on y préfère le mot селянин. Par contre en Galicie le mot мужик s'emploie librement sans aucun caractere péjoratif. — (13) пробувати «être ensemble», ne doit pas étre confondu avec пробуваати -бую, -еш, ісл., «essayer, tenter». — (14) Панове Енералы, voc. plur.

И вы, Пáнство Полкóвники¹,
Безъ жáднои полéтики,
Озмéтесь² всé за рúки,
Не допустéть³ горкой⁴ мýки
Мáтцé⁵ свойй болшъ терпéти!
Нýте врагóвъ⁶, нýте быти!
Самопáлы набувáйте,
Острыхъ⁷ шабéль добувáйте,
А за вéру хочь умрéте,
И вольностей боронéте⁸!
Нехáй вéчна бýдетъ слáва,
Жé презъ шáбля маémъ прáва! •

XXIX

МИТРОФАН ДОВГАЛЕВСЬКИЙ, professeur d'art poétique à l'Académie de Kiev, auteur d'un drame de Noël, Комáческое дéйство (1736), l'oeuvre la plus remarquable de la littérature dramatique ukrainienne du XVIIIe s. Cinq «intermèdes» sont insérés dans ce drame. Notre texte est pris au troisième «intermède», imprímé dans les Труды Киевской духовной Академии (1865, II).

Sur Dovhalevskyj, voir : M. Возáк, «Начáтки Української комéдії», Україна, 1914, II.

* ІНТЕРМЕДІЯ З РІЗДВЯНОЇ ДРАМИ (1736).

[Спéршу виходить козак з пíснею] :

Мáти мой старéнькая,
Чи ти мнé радéнькая⁹,
Моéй молодости?
Бувъ у Тýрка подъ рукáми,
А въ Татáровъ, з кандалáми¹⁰
У самой жáлости.

(1) Пáнство Полкóвники «messieurs colonels», voc. plur. — (2) озмéтесь = вíзьмíтесь.
— (3) допустéть, impér. de допустити «permettre», — (4) горкой = гíркої, gén. sing. fém. de сírkij, -á, -é «amer», — (5) мáтцé, dat. sing. de мáтка, -ки, f., dim. de мáти «mère». — (6) врагóв, acc. plur. de вrар, rá, slavon, en langue moderne вórog, -ra (= вórig, -ora) «ennemí». — (7) острых, slavon = гóстрих. — (8) боронéте, 2° pers. plur. impér. (боронíти en ukr. moderne) du verbe боровíти, боронí, боронíти, вонí боронять, ірф.; impér. боронí = борóнь, part. passé passif борóненій, «défendre», se construit avec l'acc. et le gén., p. ex. боронíти свой праv ou своí прáva «défendre ses droits». — (9) радéнькая, dim. fém. de радíй, -á, -é «joyeux, content». Il s'agit de l'Ukraine. — (10) кандалáми, instr. plur. de жáндáли, qui ne s'emploie qu'au pluriel (mot russe) «fer»; le mot ukrainien est кайдáни, -iv.

Да вже пра́вда тепéрь немá добрá всюди,
 Дáрмо працóемъ¹ виставляемъ груди,
 Пойдú зно́ву на Сéчь Маты²!
 Пойдú долé в Низ³ шукáти,
 Коза́цкая долé!
 Ачей бýду поту́гою,
 А въ Москалá заслúгою.
 Ма́ти жъ мой блé⁴!
 Спитáю, чи не бýде хочь на Низу́ добра́,
 Чи не трапитъся де поймáти лíса або бобра́.
 Бýду тýрковъ воевáти⁵,
 Мечéмъ⁶ слáви добувáти,
 Бýду воевáти.
 Богъ вýручивъ мя оттýда,
 А тепéрь мéсци не найдú,
 Въ дому не сидéть.
 Лéсий, полý спустóшеннí
 Лугá, сéна покóшеннí⁷,
 Шороспускáвъ дéти.
 Тóлько жъ пра́вда, що трéба взирáти на Бóга,
 Той всéмъ есть въ добýчи простáя дорóга.
 Шáти дráги⁸ з сутáнами⁹
 Сóвсéмъ бýду брати,
 З очéй не спускати.
 Егéй! колí б впять¹⁰ якъ була коза́цкая слáва,
 Щобъ роспустíлась всюди якъ пéрьями¹¹ цáва,
 Щобъ зацвéмъ зно́ву, якъ рóжа¹² у лéтъ,
 Якъ Богъ позвóлить побрать турéцкіи дéты,
 Або Ляхóвъ на той чáсь трапитъся поймáти¹³
 И сéм¹⁴ киémъ коза́цкимъ по ребéсамъ¹⁵ дáти.

(1) працóем, 1er pers. plur. prés. de працюáти «travailler». Construction : над чим ou ко́до чого. — (2) Сéчь Маты «la mère Sié», cliché usuel de la poésie populaire. — (3) Низ «le pays des Cosaques Zaporogues», proprement «le bas, la région basse (du Dnépr)». — (4) блé, interj. «ah!». — (5) воевáти (= воювáти) «faire la guerre». Construc-
tion : за що (ex. : ...за вóлю «pour la liberté») et когó (тýрков воевáти «faire la guerre aux Turcs»). — (6) мечéмъ, instr. sing. de меч, мечá «glaive». Éviter la forme locale міч : l'ukr. littéraire ne connaît que меч, ancien мéч. — (7) покóшеннí, part. passé passif de покосítи, ірл., «faucher». — (8) дрáги (slavon) = доропí. — (9) сутáнами, instr. plur. de сутáна, -ни, f., «soutane» : allusion aux prêtres polonais. — (10) впять = оп'ять «de nou-
veau». Forme dialectale de Galicie; forme littéraire : знов, зно́ву. — (11) пéрьями, instr. plur.
de пíро (= шерó). — (12) рóжа «rose». — (13) поймáти=пíймáти «saisir». — (14) сéмъ = син
— дам. — (15) ребéсамъ = ребéрцимъ, dat. plur. de ребéрце, -ца, n., dim. de ребró,
pá «la côte».

XXX

ІВАН КОТЛЯРЕВСЬКИЙ, né à Poltava en 1769, mort en 1838, auteur de la fameuse *Енейда*, de Наталя-Полтавка, opérette représentée pour la première fois en 1819, et d'un vaudeville : *Москаль-Чарівник*. En 1798, à Saint-Pétersbourg, parut le poème héroï-comique *Енейда на малороссійскій языкъ переписанна...*, dédié *любитељамъ малороссійскаго слова* — une description vivante et colorée de la société ukrainienne et des mœurs populaires de la fin du XVIIIe siècle. Écrite dans une langue populaire qui rompt résolument avec le slavon artificiel et avec le russe, l'*Énéide* marque les débuts de la littérature ukrainienne moderne. La première édition fut publiée à l'insu de l'auteur, aux frais d'un mécène ukrainien nommé *Парпур*. La 2e édition, autorisée, parut à Saint-Pétersbourg en 1809 sous le titre *Бергамеса Энейда на малороссийской языке переложенная* И. Котляревским, вновь и исправленная и дополненная притом прёжних изданий, часть первая. L'œuvre complète fut publiée à Charkiv en 1842, et, depuis lors, les éditions se sont succédé, la meilleure étant : Твір Івана Котляревського, за редакцією, з передмію словом та примітками акад. С. Соринова. Київ, 1926. De la vaste littérature consacrée à Kotlyarevsky il faut retenir : И. И. Житецкий, *Энейда Котляревского и древнегреческий список ее в связи с обзором малороссийской литературы XVIII в.*, Київ, 1900; М. Грушевський, «Перші видання Енейда», *Літературно-науковий Вістник*. Львів, 1898, XI.

* ЕНЕДИ У ПЕКЛІ¹.

Смола́ там в пеклі клякотіла
І грілася все в казанах,
Живіця, сірка, нефть² кипіла,
Палав огонь великий — страх!
В смолі сій грійники сидія
І на огні цекнісь, горіли,
Хто, як, за віщо³ заслужів...
Пером не можна написати,
Неможна і в казках⁴ сказати,
Яких було багацько⁵ див!

Панів за то там мордували⁶
І жарили зо всіх боків⁷,
Що людям льготи не давали
І ставили їх за скотів;
За те воні дрова возіли,
В болотах очерет косили,

¹) пеклі, loc. sing. de пекло, -я, n., « enfer »; пекельний, -а, -е, adj., « infernal ». — ²) нефть = нафта, -ти, f., « pétrole, naphté ». Mot savant : le peuple préfère газ, -зы = gas, -сы. — ³) за віщо (= на віщо = через віщо), formé de за що > за ішо > за віщо (formation euphonique), pronom. Acc. de що employé après la préposition. — ⁴) казках, loc. plur. de казка, -ки, f., « conte »; казковий, -а, -е, adj., « de conte, fantastique ». — ⁵) багацько = багато « beaucoup ». — ⁶) мордували, passé de мордувати, -ю, -ати, ipf., « torturer, assassiner ». Le nom морд, морду, ш., ne s'emploie qu'en Galicie ; l'Ukraine Orientale ne connaît que убийство, -ства. — ⁷) боків, gén. plur. de бік, боку, « côté ».

Носіли в пекло па підпал.
Чорті за ціми приглядали,
Залізним пруттям підганяли,
Коли який з них приставав.

Багатим та скучим вливали
Розтоплене¹ срібло в рот,
А брехунів² там заставали
Лизати³ гарячих сковород;
Які ж ізроду не женились
Та по чужих кутках живились,
Такі повішані на крюк,
Зачеплені за тєе тіло,
На світі що гріцько сміло
І не бояюся⁴ сих⁵ мук.

Всім старшинам тут без розбору,
Панам, підлінкам і слугам,
Давали в пеклі добрку хльобу,
Всім по заслугі⁶, як котам.
Тут всікі були цехмістри,
І ратмани, і бургомістри.
Судді, підсудки, писарі,
Які по правді не судили
Та тільки грішники зупили
І одбирали хабарі.

І всі розумні філозопи⁷,
Що в світі вчались мудрувати;
Ченці, попі і кругопопи⁸
Мирян щоб знайти научать⁹,
Щоб не ганялись за гривнями,
Щоб не возілись з попадяями¹⁰

(1) розтоплене, part. passif neutre en fonction d'adj. du verbe роз(с)тоїти «fondre». — (2) брехунів, gén. plur. de брехунъ, -иá, m., «menteur». À noter : бреху́ха, -хи, f., «menteuse»; брехнá, -ни, f., «menteuse»; брехлівий, -я, -е, adj., «mensonger»; брехати, шу́, -шеш, ір., «mentir». — (3) лизати «lécher», se construit avec le génitif. — (4) боялося, passé neutre de боятися, боясь, боїтися, воній бояться, др. prés. боячись, «avoir peur», se construit avec кого, чого. — (5) сих = цих. — (6) заслугі, dat. sing. de заслуга, -ги, f., «mérite». — (7) філозопи = філосфи. — (8) кругопопи, nom. plur. de кругопоп, -опа, m., expression burlesque à la place de протопоп, -опа «protopope». — (9) научати = научати (= наука), -чию, -еш, ір., «enseigner (quelque chose à quelqu'un)». — (10) попадяими, instr. plur. de попадай, -ай «femme du prêtre». Le mot a

Га знали церкву щоб одну;
 Бісьондэй до баб щоб не іржали,
 А мудрі звізд¹ щоб не зімали —
 Булі в огні на самім дну².

.....

Паліводи і волоцюги,
 Всі звіодники і всі плуті³,
 Яріжники і всі п'янюги,
 Обманщики⁴ і всі моті⁵,
 Всі ворожбіти, чародії,
 Всі гайдамаки⁶, всі злодії,
 Шевці, кравці і ковалі;
 Цехі : різницький, коновальський,
 Кушнірський, ткацький, шаповальський —
 Кипіли в пеклі всі в смолі,

Там всі невірні і християнні,
 Булі пані і мужики,
 Булі тут шляхта і міщани,
 І молоді і старики;
 Булі багаті і убогі,
 Прямі булі і кривоногі,
 Булі видюші⁷ і суні,
 Булі і штатські і воїнні⁸,
 Булі і панські і казені⁹,
 Булі миряни і попі.

une nuance irrévérencieuse; le nom respectueux à donner à la femme du prêtre est пані-матка, -ки, f.

⁽¹⁾ звізд, gén. plur. de звіздá, -дý, f., «étoile». Mot archaïque : le mot courant est зоря.
 — ⁽²⁾ дну, loc. sing. de дно, дна, n., «fond». — ⁽³⁾ плуті, nom. plur. de плут, -та, m. (russisme) «воин». — ⁽⁴⁾ обманщики, nom. plur. de обманщик, -ка, «trompeur», mot russe = ulc. обманник, -ка. — ⁽⁵⁾ моті, nom. plur. de мот, -та, m. (russisme), «gaspilleurs». — ⁽⁶⁾ гайдамаки, nom. plur. de гайдамака, -ки, m., mot turc qui désignait ceux qui participaient aux soulèvements populaires du XVIIe siècle, dans l'Ukraine Occidentale, contre les seigneurs polonois; sens dérivé : «bandit». — ⁽⁷⁾ видюші, nom. plur. de видюшний, -а, -е (= видючий, -я, -е), adj., «voyant». — ⁽⁸⁾ L'adj. воїнний «militaire» est un russisme; l'ukrainien lui préfère військовий. — ⁽⁹⁾ L'adj. казенний, -а, -е «d'Etat» est un russisme (казенний); l'ukrainien lui préfère скарбовий, -я, -е. Il s'agit des paysans serfs appartenant aux seigneurs (панські) et à l'Etat (казені).

INDICATIONS BIBLIOGRAPHIQUES.

I. — HISTOIRE DE L'UKRAINEN.

Deux ouvrages dominent l'histoire du vieil ukrainien de l'époque kiévienne : Олекса Шахматов, Короткий нарис історії Української мови, Переяслав В. Дем'янчук, — et Агатаангел Кримський, Українська мова, звідки вона взялась і як розвивалася. Ces deux études importantes ont été réunies par l'Académie des sciences de l'Ukraine sous le titre : Акад. О. Шахматов-Акад. А. Кримський, Нариси з історії української мови та хрестоматія, Київ, 1922, 2e édition, 1924.

Pour l'ukrainien des XIVe-XVe siècles, les études fondamentales sont celles de : П. Владимиров, Обзор южно-русских и западно-русских памятников письменности от XI до XVII ст., Киев, 1890, — et В. Роазов, Исследование языка южно-русских грамот XIV и первой половины XV веков, Киев, 1913.

Ces études sont complétées par deux articles rapides, mais précieux : В. Дем'янчук, Морфологія українських грамот XIV-го і першої половини XV-го віку [Записки істор.-філол. відділу Укр. Акад. Наук, XVIII (1928)], — W. Kiraszkiewicz, Gramaty halicko-wolynske XIV-XV wieku (*Byzantinoslavica*, IV).

Les travaux capitaux sur l'ukrainien des XVIe-XVIIe siècles sont ceux de Pavlo Žytets'kyj : Описание Пересопницкой рукописи XVI в..., Киев, 1876 (Труды III-го Археологического съезда в России); — Очерки литературной истории малорусского наречия в XVII веке, с приложением словаря книжной малорусской речи по рукописи XVII века, Киев, 1889; — Энцида Котляревского и древнейший список ее в связи с обзором малорусской литературы XVIII в., Киев, 1900. Il y faut ajouter : І. Огієнко, Українська літературна мова XVI ст. : Крехівський Апостол 1560-х років, Варшава, 1930 (dépouillement d'un texte important du XVIe siècle, caractéristique pour la langue écrite de l'époque). On consultera toujours avec profit pour l'histoire de l'ukrainien le précieux livre d'Antoine Martel, *La langue polonoise dans les pays ruthènes*, Lille, 1938 (*Travaux et Mémoires de l'Université de Lille*, nouvelle série : Droit et Lettres, n° 20).

Les débutants trouveront un exposé utile de l'*histoire de l'ukrainien* dans : К. Німчинов, *Український язык у минулому й тепер*, Харків, 1925.

II. — LA LANGUE MODERNE.

O. Potebnja et P. Žytec'kyj ont posé les bases des recherches sur l'ukrainien moderne : O. Potebnja dans son étude *Заметки о малорусском наречии* (*Филологические Записки de Voronež*, 1870, I-IV), P. Žytec'kyj dans *Очерк звуковой истории малорусского наречия*, Кіев, 1876.

Un ouvrage de première importance a été publié par K. Mychal'čuk : *Наречия, под наречия и говоры Южной России в связи с наречиями Галичины* (Труды этнографическо-статистической экспедиции в западно-русский край ..., т. VII, вып. 2, Спб., 1877). Cet ouvrage est complété par celui d'Ivan Pan'kevych, *Українські говори Підкарпатської Русі і сумежних областей*, ч. I, звучня і морфологія, v Praze, 1938 (*Knihovna zboru pro výzkum Slovenska a Podkarpatské Rusi při Slovanském Ústavu v Praze*, č. 9).

O. Kurylo a exposé les tendances de l'ukrainien moderne dans ses *Уваги до сучасної української літературної мови*, Київ, 1925.

Deux bonnes descriptions de l'ukrainien littéraire contemporain sont dues à : A. Крымский, *Украинская грамматика*, I, вып. 1, Moscou, 1907, вып. 2 et 6, *ibid.*, 1908; II, вып. I, 1907 (l'ouvrage est resté inachevé), et B. Сімович, *Граматика української мови*, Leipzig, 1921. L'ouvrage de S. Smal-Stockyj et T. Gartner, *Grammatik der ruthenischen (ukrainischen) Sprache* (Wien, 1913) est trop personnel et ne doit être consulté qu'avec critique.

Parmi les grammaires de caractère pratique on peut signaler : O. Курило, *Початкова граматика української мови*, Київ, 1917-1918; O. Синявський, *Украинский язык*, Харьков, 1925; I. Огієнко, *Рідне слово, початкова граматика української літературної мови*, Жовква, 1937, I-II (claire et pratique).

III. — DICTIONNAIRES ET TEXTES ACCENTUÉS.

Le dictionnaire fondamental est celui de B. Грінченко, *Словарь української мови*, Kiev, 1907-1909, I-IV, 2e éd. photographique, Berlin, 1924.

Pour les lecteurs sachant le russe, il faut signaler : M. Уманець і A. Спілка, *Словарь російсько-український*, Харків, 1925; le diction-

naire russo-ukrainien publié par l'Académie des sciences de l'Ukraine (Київ, 1924-1928) est inachevé. Les petits dictionnaires de В. Дубровський (Словник українсько-московський, Kiev, 1905, 5e éd., 1918) et d'O. Ізюмов (російсько-український словник, Київ, 1927) rendront service aux débutants.

Le vocabulaire ukrainien du point de vue étymologique a été étudié consciencieusement par Roman Smal' Stoc'kyj : Українська мова в етимологічному словарі Е. Бернекера (*Slavia*, V, 1926-1927, pages 1-57).

Aux personnes sachant le polonais ou le tchèque on peut respectivement recommander : Е. Грицак-К. Кисілевський, Українсько-польський і польсько-український словник, Львів, 1931; et II. Шербуха, Словник чесько-український, Прага, 1935.

Les dictionnaires pour les lecteurs d'Occident sont : E. Ouats'kyj, *Vocabolario ucraino-italiano*, Roma, 1941; — *Ukrainisch-Deutsches Wörterbuch, im Auftrage des Ukrainischen Wissenschaftlichen Instituts in Berlin*, von Z. Kuzela und J. Rudnyc'kyj, Leipzig, 1943; le dictionnaire de E. Popowicz (*Ruthenisch-deutsches Wörterbuch*, Berlin, 1911) a bien vieilli.

Deux publications de textes accentués destinées aux étrangers sont à signaler : *Ukrainisches Lesebuch mit Glossar*, vom S. Smal-Stockyj, Berlin, 1927 (collection Göschen), J. Rudnyc'kyj, *Lehrbuch der ukrainischen Sprache*, Leipzig, 1940.

Deux répertoires bibliographiques sont à consulter : I. Огіенко, Українська мова, Київ, 1918; A. Червінська і A. Дикий, Покажчик з української мови, матеріали по 1929 р., Харків, 1929-1930.

*
* *

Trois ouvrages d'ensemble, différant d'inspiration et de méthode, sont à consulter pour l'histoire littéraire : le premier de Сепрій Сфремов, *Історія українського письменства*, Київ, 1917, 3e édition en 1924; — le second de Ол. Дорошкевич, *Підручник історії української літератури*, Київ, 1926, 2e édition; — le troisième de Михайло Рудницький, *Від Мирного до Хвильового*, Львів, 1936.

Le livre de Jesremov est une œuvre de vulgarisation scientifique qui expose l'histoire de la littérature ukrainienne depuis les origines les plus reculées jusqu'à la révolution d'octobre. Le livre de Doroškevyc, conçu dans l'esprit d'un sociologue, est un manuel précis et clair destiné à l'enseignement. Quant au livre de Rudnyc'kyj, c'est un recueil d'essais relatifs aux écrivains des XIXe et XXe siècles, étudiés du point de vue esthétique.

Nous nous permettons d'indiquer également : Élie Borschak, *Le mouve-*

ment national ukrainien au XIXe siècle (Le Monde slave, octobre, novembre et décembre 1930); et en volume séparé : L'Ukraine dans la littérature de l'Europe occidentale, bibliographie critique des publications en langues occidentales relatives à l'Ukraine et aux Ukrainiens, depuis le XVe siècle jusqu'à nos jours, Paris, 1935.

LEXIQUE.

[Les références renvoient aux matières contenues dans les notes au bas des pages.]

A

а, conj., et, mais.
абы, conj., afin que, pour que.
абы-як, adv., n'importe comment, tant bien que mal.
або, ou, est-ce que?
арá, interje., ah!
аж, conj., même, ainsi.
альбо (pol.) = або.
алé, à savoir, ou, c'est que.
алéж, marque plus d'assurance.
ангел (= ангол = ангол), -я, m., ange.
анí = а-ні, particule négative, pas même.
апостол, -я, m., apôtre.
Астрахáнщина, -я, f., le pays d'Astrachan.
атáман = отáман.

Б

ба, conj., même, ce n'est pas tout.
бáба, -я, plur. бабы, бабів, f., femme du peuple.
бабáк, -ка, m., marmotte.
бáбин, -на, -не, adj. d'appartenance, ce qui appartient à la бáба.
багáтлй, -я, -е, adj., riche.
багатýр, -рá, -реv, -рém, m., richard.
багáто, adv., beaucoup.
багáтство, -я, n., richesse.
багáцько, adv. = багáто.
бажáния, -я, n., désir.
бажáти, -аю, -еui, ipf., désirer.
базáр, -ру, m., marché.
базáрний, -я, -е, adj., du marché.
Байдá, X, p. 68, n. 7.

байдúжé, adv., cela est indifférent, cela ne fait rien.
бáйка, -ки, f., fable.
байráк, -ку (= бáлька, -ки, f.), m., ravin.
байстрóк, -кá, m., bâtard.
балáкати, -каю, -еш, ipf., bavarder, parler.
бáлька, -ки, = байráк, -ку.
бандúра, -ра, f., IX, p. 63, n. 1.
бандурист, -та, m., *ibid.*
Барабашáна, -я, f., fille de Барабаш.
барáн, -нá, plur. баранý, -нів, m., mouton.
барáтися, -рýся, -рýться, ipf., tarder.
Басáрбицина, -ни, Bessarabie.
бáтько, -ка, dim. de бáтько.
батíг, -торá, m., souet.
бáтьківський, -я, -е, adj. de бáтько.
бáтько, -ка, m., père.
бáточка, -ки, m., prêtre.
бáч, vois-и, бáчте, voyez-vous.
бáчити, бáчу, -чиш, ipf. || по-бáчити, pf., voir.
бджолá, -ли (== бжолá = пчолá), f., abeille.
без, prépos. avec le gén., sans.
безжалéсний, -я, -е, adj., impitoyable.
безкрай, -я, -е, adj., illimité.
безладдя, -ля, n., désordre.
безмíрний, -я, -е, adj., immense.
безмíрність, -ности, f., immensité.
безмéжний, -я, -е, adj., illimité.
безоднý, -ня, -не, adj., insondable.
безодна, -ні, f., abime, gouffre.
безумный, -я, -е, adj., fou.
бенкетовáти (= бенкетуáти), -ýю, -еш, ipf., banqueter.
берéза, -зи, plur. берéзи, берíз, f., bouleau.
берест, -ту, m., écorce de bouleau.
бéрег, бéрега, на бéрегi, plur. берегí, берегí, m., bord, côte.

- Берлін, -ну, m., Berlin.
 Бескід, -да, m., Beskide.
 біжака, -ки, f., dim. de біжолá.
 біжолá, v. біжолá.
 бп = б, indice du conditionnel.
 биліна, -ни, f., brin d'herbe.
 бистроізпій, -а, -е, adj., rapide.
 бітєльня, -ні, f., outil à égouer.
 біти, бю, б'єм, іpf., battre.
 біг-жé, ma foi.
 бігти, біжу, біжип, воній біжатъ, іmpér.
 біжу, іpf., courir, fuir.
 бідá, -й, f., malheur.
 бідáка, -ки, m., homme, femme pauvre.
 бідний, -а, -е, adj., pauvre.
 бідолапшний, -а, -е, adj., malheureux.
 бій, бою, в бою, plur. бої, боів, m., bataille, combat.
 бік, бóку, на бóці, plur. бóки, бóків, ш., côté, flanc.
 Біла Церква, XXVI, p. 95, n. 13.
 Білогород, -да, m., ville en Ukraine orientale, VII, p. 56, n° 2.
 білёнський, -а, -е, dim. de білій.
 білёт, -ту, m., permis.
 біллій, -а, -е, adj., blanc.
 біліти, -ю, -еш, іpf., devenir blanc.
 Білорусь, -са, m., Blanc-Russien.
 білоруський, -а, -е, adj. de Білорусь.
 Більський, -ого, m., XXV, p. 93, n. 16.
 більш (= більше), adv., compar. de великий, plus, davantage.
 біля, prépos. avec le gén., à côté de, auprès de.
 бісурмáнський, -а, -е (= бусурмáнський), adj., musulman, mécréant, païen.
 благодáть, -ти, grâce divine, abundance.
 благочестій, -а, -е, pieux, orthodoxe.
 блаженний, -а, -е, adj., heureux, bést.
 блакитний, -а, -е, adj., bleu.
 блакйт, -ту, m., azur.
 блазький, -а, -е, adj., proche, prochain.
 блázько, adv., près.
 бласкунчий, -а, -е, adj., brillant.
 бліснути, -ну, -непі, іpf., briller, étinceler.
 блінцати, -шү, -шніші, іpf., briller.
 бо, parce que, puisque, donc.
 Бог, -а, m., Dieu.
 Богдан, -на, m., Dieudonné.
 Богучар, -ра, m., XXV, p. 93, n. 12.
- богуслáвка, -ки, IX, p. 63, n. 3.
 бодáй, conj., Dieu donne!
 бóженько, -ка, m., dim. de caresse de Бог.
 бóжесъкий, -а, -е, adj., divin.
 бóжий, -а, -е, adj. de Бог.
 Болгáрия, -на, plur. Болгáри, m., Bulgare.
 болгáрський, -а, -е, adj., bulgare.
 боліти, -лю, -еш, іpf., être malade, avoir mal à.
 болото, -та, plur. болотá, болот, la boue.
 болéчий, -а, -е (= болéчий, -а, -е), adj., malade.
 болéчка, -ки, f., plaie, blessure.
 бόндар, -ря, m., tonnelier.
 борéць, борцá, plur. борцí, борців, m., lutteur, combattant.
 бородá, -дý, f., barbe.
 бороnити, бороніо, борониш, вони боропять, іmpér. бороні (== боронь), іpf., défendre.
 боротьба, -бý, f., lutte.
 борщ, -щý, m., potage aux betteraves.
 борщиk, -ка, ш., dim. de борщ.
 бойкин, -на, plur. бойки (== бойре).
 бойр, m., boyard.
 боятися, боїсь, боїшся, іpf., avoir peur.
 бráма, -ми, f., porte cochère, grande porte.
 бранка, -ки, f., captive de guerre.
 брат, -а, plur. брати (== братта), m., frère.
 братéрський, -а, -е, adj. de брат.
 брати, беру, берёш, воній беруть, іpf. || взáти, візьму, візьміш, візьмè, воній візьмутъ, я взяла (== вóзьму, вóзьмеш, вóзьме, я взяла), pf., prendre.
 братиця, іpf. || взáтиця, pf., se prendre, se mettre.
 братік, -ка, m., dim. de брат.
 братоnико, -на, m., dim. de брат.
 братство, -а. n., fraternité, confrérie.
 братський, -а, -е == братéрський, -а, -е.
 бревіти, -ніо, -ніші, іpf., résonner.
 бреху́, -нá, ш., menteur.
 брідкість, -ости, f., ordure.
 брідній, -ні, f., absurdité, fadaise.
 бриніти, v. бревіти.
 бріл, -фу, m., le gué.
 брязкіт, -коту, m., cliquetis.
 брásнуты, -ну, -непі, pf. || брásкати, -каю, -еш, іpf., cliqueret, sonner.

бувáти, -вáю, -вш, ipf. itér. de бути, être, exister.
 Бур, -ра, m., XXV, p. 93, n. 17.
 будóва, -ви, f., construction, édifice.
 бýдто, comme si.
 будувáти, -дýю, -вш, ipf. || з-будувáти,
     -дýю, -вш, pf., bâtier, construire.
 будúщий, -а, -е, adj., futur.
 будущинá (= будучинá), -ни, f., avenir.
 бýйний, -а, -е, adj., violent.
 булавá, -вá, f., bâton de commandement.
 бунт, -у, m., rébellion.
 бунтёрство, -ства, n., esprit de révolte.
 бунчук, -кá, m., XXVII, p. 96, n. 18.
 бургомістр, -тра, m., maire.
 бурунда, -ки, m., vagabond, pauvre diable;
     célibataire.
 бурса, -си, f., collège, école, petit sémi-
     naire.
 бурсак, -ка, m., écolier, boursier.
 бурия, -рі, f., tempête.
 бурáк, -кá, m., betterave.
 бур'ян, -нý, m., hautes herbes dans la
     steppe.
 бути, être, exister (v. бувáти).
 бухти, -хаю, -вш, ipf., frapper.
 бўцин (= будъ + си), comme si.

B

в (y), prépos., dans, en, chez.
 вáбить, -блю, -шиш, ipf., attirer, charmer.
 варá, -кý, f., poids, fardeau, balances.
 вагітний, -а, -е, adj., ce qui pèse; вагітна,
     grosse, enceinte.
 вагóн, -кы, m., voiture de chemin de fer,
     wagon.
 важкий, -а, -е (= тяжкий, -а, -е), adj.,
     lourd.
 вáжко, adv., lourdement, péniblement.
 валáтися, -лáося, -вшся, ipf., traîner, se
     rouler.
 варýти, варю, варючи, вони варять, parl.
     passé варений, faire bouillir.
 Варка, -ки, f., Barbe, dim. de Варвáра.
 варт (= вárтний, -а, -е), adj., digne.
 ватáра, -ги, f., soule, détachement, bande.
 ватажóк, -жкá, chef d'une bande.
 вбóти, pf.. tuer.

вважáти, -áю, -вш, ipf., compter, juger.
 вгніздитися, -ждкуся, -дýшся, pf., nichier,
     faire son nid.
 вдарити, -рю, -риш, pf. || вдаряти, -рáю,
     -вш, ipf., frapper.
 вдáти, pf., v. дати.
 вдéржати, pf., v. держати.
 вдовж, adv., en longueur; prépos., le long
     de (quelque chose).
 вдáчишнý (= дáчиний), -а, -е, adj., recon-
     naissant.
 ведмедиця, -цí, f., ourse.
 ведмíдь, ведмéдя, m., ours.
 нестý, везý, -вéш, ipf., conduire.
 Велíкденъ (= Велíкодень, -дня), -ана,
     m., dimanche de Pâques.
 великий, -а, -е, adj., grand.
 велико́днý (= велико́дний), -иа, -ие,
     adj., de Pâques, IX, p. 64, n. 2.
 Великорóс (= Великорúс), -са, m., Grand-
     Russe.
 велíти, -мю, -лиш, ipf., ordonner.
 вéльми, adv., très, fort.
 вербá, -бý, plur. вéрби, верб, f., saule.
 вернутися, -нýся, -нешся, pf. || вертá-
     тися, -тáося, -вшся, ipf., retourner,
     revenir.
 верстá (= верстá), plur. вéрсты, верст
     (= верстóв), f., verste, mesure rou-
     tière (1 km. об7).
 верстá, -вý, plur. верстáй, верста, f.,
     couche, milieu.
 вертáтися, v. вернутися.
 вертéй, -шу, m., théâtre de marionnettes.
 вершина, -ни, f., sommet.
 вéршик, -ка, m., cavalier.
 весéлый, -а, -е, adj., gai, joyeux.
 вéссло, adv., gaîment, joyeusement.
 веселитися, -мýся, -лишся, ipf., se réjouir.
 весёле, -ля, n., joie, Noël.
 весельнý, -а, -е, adj., de noce, nuptial.
 весна, веснý, acc. вéсну, plur. вéсни,
     вéсен, f., printemps.
 веснáнý, -а, -е, adj., printanier.
 вéспол (pol.), ensemble.
 вестý, ведý, ведéш, passé я вів, велá,
     велó, mi велý, conduire.
 всé, вся, все, tout, entier.
 вечéра (= вечéра), -и, f., dinner.
 вечéриз, -ні, f., vêpres.

вечеряти, вечерлю, -еш, ірф., dîner.
 вечірний, -ни, -не, adj. de вечір.
 вечір, -ора, m., soir.
 вже (= ужé), adv., déjà.
 изабмина, -ни, f., rapport.
 вздовж == вдовж, en longueur.
 вздорювати, -люю, -еш, ірф. || вздоро-
     вяти, рф., assainir.
 вздріти, v. взирити.
 взирити, -рю, -риш, рф. (= уздріти,
     уздрю, -риш), regarder.
 взйти, v. брати.
 взйтися, se charger de, prendre sur soi
     de.
 вбір, -ору, m., choix.
 вибирати, -рлю, -еш, ірф. || вібрати,
     -беру, -реш, рф., enlever, choisir.
 вибігти, рф., sortir en courant.
 вибліскувати, -кую, -еш, ірф., briller.
 виборний, -а, -е, adj., choisi.
 вибухати, -аю, -еш, ірф., jaillir, prendre
     feu.
 взвертати, -тлю, -еш, ірф. || вівернути,
     -ну, -неш, рф., retourner.
 вивести, v. вести.
 виводитися, -джуся, -дяшся, ірф. || ві-
     вестися, -ведуся, -дешся, рф. éclore.
 вигадати, -даю, -еш, рф. || вигадувати,
     -дую, -еш, ірф., inventer, imaginer.
 вигладати, -дяю, -еш, ірф. || віглянути,
     -ну, -неш, рф., guetter.
 Вигóвський, -ого, hetman de l'Ukraine,
     XXVII, p. 96, n. 19.
 вигóювати, -тюю, -еш, ірф. || вігойти,
     -гою, -иш, рф., guérir une blessure, cica-
     triser.
 вигострити, -рю, -риш, рф. || вігострю-
     вати, -трюю, -еш, ірф., tailler.
 виграти, -раю, -еш, рф. || вигравати,
     -вюю, -еш, ірф., scintiller.
 вид, -ду, m., aspect, vue, visage.
 видавництво, -тва, n., maison d'édition.
 видання, -ня, n., édition.
 видати, -даю, -еш, ірф., voir, argercevoir.
 видиратися, -райся, -ешся, ірф. || відер-
     тися, -руся, -решся, рф., sortir avec
     peine.
 видіти, виджу, видиш, ірф., regarder.
 видко (= видно), impers., il est visible,
     on voit, évidemment.

видно == видко.
 видобути, -бýду, -деш, рф. || видобувати,
     -вáю, -еш, ірф., extraire, ravir.
 візволяти, -лю, -лиш, рф. || візволяти,
     -ллю, -еш, ірф., libérer.
 визначати, -чу, -чиш, рф. || візначати,
     -чáю, -еш, ірф., marquer, désigner.
 виймати, -йму, -меш, рф. || віймáти, -мáю,
     -еш, ірф., tirer, prendre.
 вийти, -йду, -деш, рф. || віхóдити, -джу,
     -деш, ірф., sortir.
 викликати, -чу, -чеш, рф. || вікликати,
     -кáю, -еш, ірф., évoquer.
 викопати, -ваю, -аш, рф. || вікóпувати,
     -пюю, -еш, ірф., creuser, exhumer.
 вікохатися, étre élevé, v. кохáтися.
 викупати, -ляю, -еш, ірф. || вікупнати,
     -плю, -пши, рф., racheter.
 вільти, -лю, -леш, рф. || вільвати,
     -влю, -еш, ірф., vider.
 вімірти, рф., v. мірти.
 вимова, -ви, f., prononciation.
 вимовляти, -яю, -еш, ірф. || вімовити,
     -мовлю, -виш, рф., prononcer.
 війнен = війний, coupable.
 випускати, -каю, -еш, ірф. || віпустити,
     -шу, -стиш, рф., lâcher, faire sortir.
 виплатити, -чу, -чеш, рф., pleurer toutes
     les larmes, obtenir par des larmes.
 вірівнатися, -няюся, -ємся, рф. || ві-
     рівнюватися, -нююся, -ешся, ірф.,
     s'aligner.
 вирости, -сту, -теш, рф. || віростати,
     -тлю, -еш, ірф., croître, grandir.
 виручати, -чу, -чиш, рф. || віручать,
     -чáю, -еш, ірф., venir en aide à quel-
     qu'un.
 вісівки, -вок, plur. tantum, f., son.
 вісіти, -шу, -слиш, ірф., étre pendu.
 віскакитися, -люся, -лишся, рф. || віска-
     лятися, -ляюся, -ємся, ірф., montrer
     les dents.
 віскочити, віскочу, -чиш, рф. || скакá-
     ти, -чу, -чеш, ірф., bondir, sauter
     dehors.
 віслухати, -хаю, -еш, рф. || віслухати,
     -хáю, -еш, ірф., entendre, ouïr.
 високий, -а, -е, adj., haut, élevé.
 височінь, -ні, f., hauteur.
 виставляти, -ляю, -еш, ірф. || віставити,

- жю, -виш, pf., exposer, mettre en avant.
- вістринчтися, -чуся, -ишся, pf., s'ali-
gner.
- вітерніти, -плю, -шиш, pf. || вітерну-
вати, -герплюю, -еш, ipf., souffrir, en-
durer.
- вітися, в'юся, в'юшся, ipf., s'enrouler.
- віточити, -чу, -чаш, pf. || віточувати,
-чую, -еш, ipf., repasser, assécher.
- вітягти, -гну, -еш, pf. || вітяга́ти,
-гáю, -еш, ipf., tirer.
- віхід, -оду, m., sortie, parution.
- віходити, -джу, -деш, ipf., sortir.
- вишнік, -ка, m., cerisaie.
- вишня, -ні, f., cerise, cerisier.
- вищий, -а, -е, adj., le plus haut.
- віявити, -влю, -виш, pf. || віявля́ти,
-лáю, -еш, ipf., révéler, manifester.
- вівця, вівці, plur. мівці, овέць, f., brebis.
- відати, -аю, -еш, ipf., savoir.
- віддавати (од-), -аю, -еш, ipf. || від-
да́ти (од-), -дам, -даш (даси), pf.,
donner, rendre.
- віддаватися (од-), ipf., se marier.
- відділ, -ду, m., section, détachement.
- Відень, -дия, m., Vienne.
- від'їжджати (од-), -жáю, -еш [= від'їздя-
ти (од-)], ipf., partir.
- відказувати (од-), -зую, -еш, ipf. || від-
каза́ти (од-), -жу, -жеш, pf., répondre.
- відкоми, берніс que.
- відмикати (од-), -каю, -еш, ipf. || від-
імкнүти, -чү, -неп, pf., ouvrir.
- віднести (од-), -су, -сеш, pf. || відноси-
ти (од-), -шу, -шиш, ipf., emporter,
porter.
- відомість, -ости, f., nouvelle.
- відро, -ра, n., plur. відра, відер, seau.
- відрубати (од-), -бáю, -еш, ipf., couper.
- відрубність, -ности, f., séparation.
- відтіль (= відтіль), adv., de là.
- відціль (= відціль = відсіль = відсіль),
adv., d'ici.
- відчийти (од-), -нію, -нен, pf. || відчи-
ніти (од-), ipf., ouvrir.
- віз, вóза, m., charrette.
- війна, -ні, f., guerre.
- військо, -са, n., armée.
- військовий, -а, -е, adj., militaire.
- Війтóвка, -ки, f., nom propre.
- вік, -ку, у віці, m., siècle, âge.
- вікно, -нá, plur. вікна, вікон, n., fenêtre.
- вікувати, -кую, -еш, ipf., passer sa
vie.
- віз, волá, m., bœuf.
- вільний, -а, -е, adj., libre.
- він, вонá, вонó, il, lui.
- вінок, -ка, m., couronne.
- віра, -ри, f., foi.
- вірити, вірю, вірш, ipf., croire.
- вірність, -ностя, f., fidélité.
- вірша, -ши (= вірш, -ша, m.), gén. plur.
вірш ou віршів, f., poésie, vers.
- вісник, -ка (= вістник, -ка), m., messa-
ger.
- вістка, -тки, f., nouvelle.
- віта, -ти, f., branche.
- вітання, -чя, n., salut.
- вітати, -аю, -еш, ipf., sauver.
- вітер, -тру, m., vent.
- вітерéць, -цá, m., dim. de вітер.
- вітрік, -ка, dim. de вітер.
- вікоть, -хтя, m., touffe de paille.
- вічний, -а, -е, adj., éternel.
- віття, -тя, n. coll., branches.
- віщо, pronom, acc. de що, employé après
la préposition за.
- віщувати, -шую, -еш, ipf., prédire.
- віпти, вію, -еш, ipf., souffler, flotter.
- віленітися, -ніся, -шишся, pf. || віло-
нітися, -ніюся, -шишся, ipf., sauver.
- Віраїна = Україна.
- вірювати, -влю, -еш, ipf. || вірюти,
-крию, -еш, pf., couvrir, cacher.
- вімада, -ди, f., роствоir.
- віасний, -а, -е, adj., propre.
- віасність, -ности, іnstr. віасністю, f.,
пропriété.
- влетіти, pf., v. летіти.
- вливати, -аю, -еш, ipf., verser.
- вливатися, -люся, -шишся, ipf., se jeter.
- візти, v. лізти.
- вмирати, -раю, -еш, ipf. || вімерти, вмру-
-реш, pf., mourir.
- внук, внука (= онук, онука), m., petit-
fils.
- вовк, -ка, m., loup.
- вовчий, -а, -е, adj., de loup.

- вовчок, -чка, dim. de вовк.
 водá, -ді, f., eau.
 водйтися, -жуся, -дішся, ipf., étre en rapport.
 водопáд, -ду, m., cascade.
 водопой, -ю, m., abreuvoir.
 воево́дство, -ва, n., voévodie.
 воини́й, -а, -е (russe), adj., militaire.
 возы́ти, вожу́, -зин, ipf., transporter.
 Волынь, -ні, f., Volynie.
 волини́ши, -на (= волинік, -ка), plur.
 волини́ши, волинік, m., habitant de Volynie.
 Володи́мир, -ра, Vladimir.
 володіння, -ня, n., possession.
 волоктý, -чý, -чеш, ipf., trainer.
 волоцько́га, -га, m., vagabond.
 волочитý, -чý, -чиш, ipf., trainer.
 вольни́й (= вільний), -а, -е, adj., libre.
 вольно́стъ (= вільність), -ости, f., liberté.
 воля, -і, f., liberté.
 ворог, -га, m., ennemi.
 ворогуватý, -гю, -еш, ipf., étre hostile.
 ворожбít, -тá, m., diseur de bonne aventure.
 ворожий, -а, -е, adj., ennemi.
 ворон, -на, m., corbeau.
 ворота, воріт, ворітьмí, на воротах, plur.
tantum, n., porte de ville, porte cochère,
 grande porte.
 воскреси́й, -а, -е, adj., de dimanche,
 dominical.
 воскреси́ти, -ну, -неш, pf. || воскреси́ти,
 -сю, -ши, ipf., ressusciter.
 воюватý, -юю, -еш, ipf., guerroyer.
 войк, -ка, m., guerrier.
 внастí (упадти), впаду́, -деш, pf. || впади́ти,
 -дю, -ен, ipf., tomber.
 вперед, adv., en avant (movement).
 вперезати́ся, -жуся, -жешся, se ceindre.
 впізнати, pf., v. пізнати.
 вплив, -ву, m., influence.
 впóперек, adv., en travers.
 вп'ять, v. оп'ять (= занов, заново).
 врази́ти, -чү, -зин, pf. || вражатý, -жако,
 -еш, ipf., frapper.
 вражи́й, -а, -о, adj., diabolique, hostile.
 вризати́ся, -жуся, -ешся, ipf., faire irruption.
 врода, -ді, f., beauté.
- вродйтися, -джу́ся, -дішся, pf. || вро-
 жати́ся, -жакося, -ешся, ipf., naître.
 вродзíвий, -а, -е, adj., beau.
 все (=ycé), neutre de весь, toujours, sans
 cesse.
 все ж таки́, loc. adv., tout de même.
 всміхати́ся, ipf., v. усміхнутся.
 встáти, -тану, -неш, pf. || вставатý, -таю,
 -еш, ipf., se lever.
 встáгнути, -гнай, -неш, pf. || встигатý,
 -глю, -еш, ipf., réussir à.
 вступни́й, -а, -е, adj., inaugural, d'entrée.
 всюди, v. усюди.
 всяк, всякий, v. усáк, усáкий.
 втекти́, -чý, -чеш, pf. || втикатý, -жю,
 -еш, ipf., sortir.
 втéрти, втру, -реш, pf. || втиратý, -рояю,
 -еш, ipf., frotter.
 втихати, -хáю, -неш, ipf. || втихнутý, -хну,
 -неш, pf., s'apaiser, cesser.
 втихомирити́ся, -рюся, -ришся, pf. || вти-
 хомирювати́ся, -рююся, -ешся, ipf., se calmer.
 втикач, -чá, m., fuyard.
 втика, -хи (= утика, -хи), f., consolation.
 втóма, -ми, f., fatigue.
 втóмлени́й, -а, -е, adj., fatigué.
 втомлýти, -мáю, -еш, ipf., fatiguer.
 вужака, -ки, m., couleuvre.
 вузький, -а, -е, adj., étroit.
 ву́лиця (= улица), -ци, f., rue.
 ву́лик (= юлій), m., ruche.
 вус, v. ус.
 ву́хо (=ухо), ву́ха (j-), plur. ву́х (== юпи),
 ву́х (==ушéй), на ву́хах (== на юпáх),
 n., oreille.
 ву́шко, -ка, n., dim. de ву́хо.
 вчénість (у-), -ети, f., savoir.
 вчини́ти, -ні, -нин, pf. || вчинятý,
 -нью, -ши, ipf., faire.
 вчíти, вчу, вчинш, ipf., enseigner, in-
 struire.
 вшир, adv., en largeur.
 в'язти, в'язу́, в'яжеш, ipf., lier.
 в'язи, в'язів, instr. в'язами, plur. tantum,
 m., vertèbre.

Г

- гадати, -аю, -аш (avec про кого, что),
 penser, supposer, imaginer.

гадюка, -ки, f., vipère.	глáнти, -иу, -неш, pf. глядити, -джу,
гай, гáю, m., bosquet.	-дйш, ipf., regarder.
гайдамáка, -ки, m., XXV, p. 104, n. 6.	гнати, женé, женéш, вонí жеңүтý, impér.
гак, -ку, m., crochet.	женý, ipf., pousser devant soi, chasser.
гáлас, -су, m., cri, bruit, lamentation.	гнилýй, -á, -é, moisí, pourri.
галéра, -ри, f., galére.	гнів, -иу, m., colère.
гáлицыкý, -а, -е, adj., Galicien.	гнівний, -á, -é, adj., irrité.
Галичáнци, -на, plur. Галичáни, Галичáн, m., habitant de Galicie.	гній, гною, m., fumier.
Галичинá, -иí, f., Galicie.	гнýтися, гнýся, гнéшся, ipf., se courber.
ганáтися, -нýюся, -ешся, ipf., poursuivre.	гóвор, -ру, m., le parler.
гарáз, en fonction d'adverbe, bien, d'accord, il suffit, heureusement; (сce) гарáз, tout va bien.	говарýти, говорю, говориш, вонí говорить (avec про кого, что et до кого), ipf., parler, dire; le perfectif correspondant est сказати.
гáрний, -а, -е, adj., bon, beau, joli.	год, гóду, plur. гóди, год, m., année.
гáрво, adv. de гарáй.	годи́на, -иа, f., heure.
гартованый, -а, -е, adj., trempé, durci.	годи́, adv., c'est assez, assez, il est impossible.
гартувáти, -тýю, -еш, ipf., tremper.	годувáти, -ую, -еш, part. passif годований, ipf., pourgir.
гарáчий, -а, -е, adj., chaud.	гóже, adv. de гóкий.
гáяти, гáю, -еш, ipf., tarder, traîner en longueur.	гóкий, -а, -е, adj., bon, beau.
гвоздíк, -ка, m., millet.	голдуáти, -айю, -спи, ipf., prêter serment.
гdi, slavon = колí.	гóзий, -а, -е, adj., nu, simple, pauvre.
гей, exclamation = holà!	головá, -ви, acc. головы, f., tête.
геть, plur. гетьте, adv. et interj., à bas!	головой, -á, -é, adj., principal.
au large! dehors! loin.	головéшка, -ки, f., tison.
гéтьман, -на, m., hetman.	голóдный, -а, -е, adj., affamé.
гетьмáнец, -иця, m., habitant du pays des hetmans.	голодráнец, -иця, m., gusuk.
гетьмáнство, -иства, n. (=: гетьмáнат, -ту, m.), dignité ou époque des hetmans.	голос, -са, plur. голоси, m., voix.
гетьмáншина, -и, f., pays ou époque des hetmans.	голосыти, -шү, -сыш, ipf., se lamenter, pleurer, proclamer.
гíнути, -иу, -неш, ipf., périr.	голосина, -иа, n., lamentation.
гíн, гóну, m., mesure agraire.	голосий, -а, -е, adj., fort (d'un bruit).
гíник, -á, -é, adj., mince.	гóлуб, гóлуба, plur. голуби, голубів, m., pigeon.
гíркай, -á, -е, adj., amer, triste, douleurieux.	голубий, -á, -е, adj., bleu, bleu clair.
гíрський, -á, -е, adj., montagneux.	гóмін, гóмому, m., cri, bruit.
гíрший, -а, -е (=: сугíрший, -а, -е), adj. comparat., pire.	гомонити, -нію, -ніш, ipf., parler, bruire.
гíсть, гóстя, plur. гóсті, гостéй, гостям, гíстыми, m., hôte.	гонáти, ү. гнáти.
гладкýй, -á, -е, adj., uni, plat, gras.	горá, -ри, acc. гору, plur. гори, rip, f., montagne.
глибина, -иí (= глубина), f., profondeur.	горбáк, -ка, dim. de горб, -ба, m., bosse.
глибóкий, -а, -е, adj., profond.	гордий, -а, -е, adj., fier.
глáбоко, adv., profondément.	гордовитий, -а, -е, adj., fier.
глáма, -ин, f., argile.	горе, -ри, n., malheur.
глáниак, -ка, m., pot d'argile.	горíта, -ріо, -ріши, ipf., brûler (neut.), briller, luire.
Глúхів, -ова, m., XXV, p. 93, n. 11.	горло, -ла, n., gorge; на горло карáти, exécuter.

- горний, -а, -е, adj., montagneux.
 город, -а, m., ville.
 город, -у, m., jardin potager.
 горох, -ху, m., pois.
 горщик, -шик, m., pot.
 горювата, -рюю, -еш, ipf., s'affliger, se lamenter de.
 господа, -ди, f., maison, ménage.
 господар, -ра, m., maître.
 господарство, -ва, n., économie ménagère.
 господина, -ні, f., maîtresse de maison.
 господний, -ня, -не, adj., qui appartient à Dieu.
 Господь, Господа, Господіві, m., Dieu.
 гострий, -а, -е, adj., aiguisé, affilé.
 готовий, -а, -е, adj., prêt, préparé.
 готовувати, -ю, -еш, ipf., préparer.
 гра, -ри, f., jeu.
 грамота, -ти, f., l'art de lire et d'écrire.
 грата, -ти, f., barre de fer, grille.
 грата, -юся, -ешся, ipf., jouer.
 гримля, -лі, gén. plur. гребель, f., digue.
 грек, -ка, m., Grec.
 гривна, -ні, f., petite monnaie de cuivre.
 граміти, граммо, -маш, ipf., gronder.
 Григорій (= Гриць), Grégoire.
 гризний, -а, -е, adj., redoutable.
 грім, грому, m., tonnerre, foudre.
 гріти, грію, -еш, ipf., chauffer.
 гріх, гріхá, в гріхі, m., péché, faute.
 гріш, грішá, plur. гріші, грішай, грóшам, грішми (= грішіма), в грішах, m., argent.
 грішити, -ти, -шаш, ipf., pécher.
 грішний, -а, -е, adj., pécheur.
 грітник, -ка, m. = грітний.
 Гродненщина, -ни, f., le pays de Hrodno.
 громада, -ди, f., cercle, société.
 громадський, -а, -е, adj., public, social.
 гропник, -ка, pl., dim. de гріш.
 грошовий, -а, -е, adj., d'argent, pécuniaire.
 грошовий, -а, -е, aisé.
 грудя, грудей, грудам, грудам, в грудях, plur. tantum, f., poitrine, gorge.
 грудлий, -а, -е, adj., lourd.
 груша, -и, f., poirier, poire.
 грядочка, -ки, dim. de грідка, -ки, f., plate-bande.
 тубить, -блю, -бии, ipf., perdre.
- гудіти, гуді, гудеш, він гудé (= густі -лý, -деш), ipf., bourdonner, résonner.
 гуж, -жá, m., courroie d'un collier.
 тук, туку, m., son, cri, bruit.
 гукати, -лю, -еш (avec кого, на кого- до кого), ipf. || гукнутi, -пї, -нєш, pf., crier fort.
 гул, -ху, m., écho.
 гульни, -ні, amusement.
 гуліка, -ки, m., noceur.
 гуляти, -лію, -еш, ipf., se promener, s'amuser, jouer.
 гулятися = гуляти.
 гуркотіти, -кочý, -тіш (= гуркотати, -кочý, -чеш), gronder, faire du fracas.
 гурт, -тá, m., troupeau, soule.
 гурток, -кá, dim. de гурт, cercle, réunion.
 гуртом, ensemble, beaucoup.
 (до) гурту, adv., ensemble.
 гуртувати, -ю, -еш, ipf., rassembler.
 гущавина, -ни, f., fourré.

Г

- грунт (= грунт), -ти, m., terre, lot de terre, sol.
 грунтовий, -а, -е, adj., du sol.

Д

- да (= та), conj., et, mais.
 давати, даю, -еш, ipf., v. дати.
 давнина, -ні, f., l'ancien temps, le bon vieux temps.
 (з) давній давнін, depuis longtemps.
 давній, -ні, -не, adj., ancien.
 давнó, adv., depuis longtemps, il y a longtemps.
 даю (= та), conj., ainsi, mais.
 далéкий, -а, -е, adj., lointain, éloigné.
 далéко, adv. de далéкий.
 далечізна, -ні, f., lointain.
 далі, adv., compar. de далéко.
 даль, -лі, f., lointain.
 Данило, -ла, m., Daniel.
 дарéний, -а, -е, adj., gratuit.
 дárма (= дárмо), adv., en vain, rien, soit.
 дати, дам, даси, pf., donner.

- дах, -ху, m., toit.
 дбати, дбаю, -еш, ірф., s'efforcer de, prendre soin de.
 два (m., n.), дві (f.), deux.
 двері, дверей, plur. *tantum*, porte.
 двір, двору, m., cour, maison, propriété.
 двісті (= двісті = двіста), двохсот, deux cents.
 двічі (= двічі, forme dialectale), deux fois.
 де, où.
 дев'ять, дев'ятій ou дев'ятьох, дев'ятай ou
     дев'ятьом, instr. дев'ятьмá, neuf.
 дейнде, adv., par-ci par-là, ailleurs.
 дéкотрий, -а, -е, quelque, certain.
 лéкуди, adv., par-ci par-là.
 дешéбудь, adv., quelque part.
 де-не-дб, adv., ça et là, par endroits.
 день, дні, gén. plur. день ou днів, m.,
     jour.
 деревляний, -а, -е, de bois, en bois.
 дерево, -а, plur. дерева, дерев, n., arbre,
     bois coupé.
 держава, -ви, f., État.
 державний, -а, -е, adj., d'État.
 держати, держу, держиш, ірф., tenir.
 Деснá, -ни, f., XXV, p. 93, n. 9.
 десь, adv., quelque part.
 десятіна, -ни, f., mesure agraire.
 десяток, -тка, m., dizaine.
 дéкто, дéкого, quelqu'un.
 дéшо, дéчого, quelque chose.
 дéякий, -а, -е, certain, quelque.
 джéрело, -а, gén. plur. джерéл, f., source.
 дзвін, дзвону, m., cloche.
 дзвінкýй, -а, -е, adj., sonore.
 Дзвонарí, -иа, m., nom d'un village.
 дзвоціти, -нио, -ниш, ірф., sonner.
 дзвоніця, -ци (= дзвініця, -ци), f., clo-
     cher.
 дзвінчик, -чка, dim. de дзвін, sonnette.
 дзéркало, -ла, n., miroir.
 дзигáрок, -ра, m., horloge.
 дивитися, дивлюсь, дивашся, ірф., regarder.
 діво, -ва, n., miracle.
 дивовіжка, -жі, f., rareté, prodige.
 дивуватися, -вúюся, -ешся, ірф., s'étonner.
 дíкій, -а, -е, adj., compar. дикіший,
     sauvage.
 дім, -му, m., sumée.
 дімок, -мкý, m., dim. de дім.
- дýмчастий, -а, -е, adj., fumeux.
 дýча, -ні, f., melon.
 дитýна, -ни, f., enfant.
 дитя, -тáти, в., enfant.
 дитячий, -а, -е, adj., d'enfant.
 дýхати, дýхну, дýхеш (= дýхаю, -еш),
     passé я дýхав, дýхала, іmpér. дýши
     (= дýхай), ірф. || дыхнути, -нý, -неш,
     рф., respirer, souffler.
 дівка, -ки, f., jeune fille.
 дівочий, -а, -е, adj., virginal.
 дівчá, -чáти, petite fille.
 дівчинá, -ни, f., jeune fille.
 дід, -да, m., vieillard.
 дідóк, -дá, m., dim. de дід, vieillard.
 дідугáн, -на, m., augmentatif de дід.
 діду́сь, -сá (= діду́нь, -нá), m., grand-père.
 діду́сів, -éва, -éве, adj., appartenant au
     grand-père.
 дійсність, -ости, f., réalité.
 діляти, діляю, -еш, ірф., faire.
 діло, -ла, n., œuvre, affaire.
 дім, дому, m., maison.
 діти, дітей, дітям, дітьмá, на дітях, plur.
     de дитя, -тáти, в., enfant.
 дітонько, -ка, plur. дітоньки, -њьок, dim.
     de дітка.
 діялéкт, -та, m., dialecte.
 діяти, дію, -еш, ірф., faire.
 діятися, діться, verbe impers., avoir lieu,
     arriver.
 для, prépos. avec le gén., pour.
 діухати, -хаю, -еш, ірф. || думнути, -нý,
     -неш, рф., souffler.
 Дніпро, -rá, m., Dnépr.
 Дністéр, Дністрá, m., Dnestr.
 дно, дна, nom. plur. дéна, gén. plur. ден,
     n., fond.
 до, prépos., jusqu'à, à, avant.
 добачати, -чáю, -еш, voir, apercevoir.
 добич (= здобич), -чи, f., butin.
 добrý-вечír, bonsoir.
 добrýй, -а, -е, adj., bon.
 добре, adv. de добrýй.
 добро, -rá, plur. добра, дібр, n., le bien.
 добувати, -нáю, -еш, ірф. || добути, -бýду,
     -деш, рф., se procurer, trouver, prendre
     (avec gén. ou acc.).
 довбáти, -бáю, -еш, ірф., creuser.
 довг й, -а, -е, adj., long.

- дóвго, adv., longtemps, pendant long temps.
 дóвжнýй, -а, -е, adj., дú, convenable, nécessaire.
 довічнýй, -а, -е, adj., éternel.
 довкóла, adv., autour.
 довкóлістнýй, -я, -е, adj., qui se trouve autour.
 довбóдитися, -дýкся, -дýшся, ipf. || до-
     вестýся, -дýся, -дéшся, avoir lieu, arriver,
     être obligé de.
 доглядáти, -дáю, -еш, ipf. || доглядítî,
     -dáju, -dásh et догляднуть, -иу, -неш, pf.,
     surveiller, veiller, observer.
 догорáти, -рýю, -еш, ipf. || догорíti,
     -rýo, -rýsh, pf., s'éteindre.
 додáток, -тку, m., augmentation, annexe.
 дождáти, -ждýся, -ждéшся, pf. || дожидá-
     тися, -ждáюся, -спisя, ipf., attendre jus-
     qu'à ce que.
 додýлу, adv. = до + лóлу (лíл, лóлу, m.,
     bas, vallée, plancher), jusqu'au sol.
 дождáти, v. ждáти.
 доживáти, -аю, -еш, ipf. || дожити, -живу,
     -вéш, pf., vivre, atteindre.
 дожидáти, -аю, -ши, ipf. attendre.
 доіхати, pf., v. іxати.
 докáзувати, -зую, -еш, ipf., montrer.
 докýпи, adv., ensemble, v. кýпа.
 долýна, -ни, f., vallée.
 доля, -лі, f., lot, destin, fortune.
 дóма, adv., à la maison.
 домовійтнýй, -а, -е, adj., ménager.
 дóменчка, -ка, f., dim. de дóня, -ні, nom de
     caresse, fille.
 Донéтина, -ни, f., pays du Don.
 допитáтися, v. питати.
 допомогтнýй, -можу, -жеш, pf., aider.
 допустити, pf., permettre.
 дорікáти, -каю, -еш, ipf. || доріктнýй, -речу,
     -чéш, pf., reprocher.
 дорóга, -га, gép. plur. доріг, f., chemin,
     route, voyage; дорóгою, instr. adverbial,
     chemin faisant.
 дорогий, -а, -е, compar. дорожчий, cher.
 Доропт, -ша, m., Dorothée.
 дóсі, adv., jusqu'à présent.
 дóсід, -ду, m., étude, recherches.
 доспіти, -шю, -еш, pf. || доспівати, -аю,
     -еш, ipf., mûrir.
- достáток, -тку, m., aisance.
 достáти, -стáну, -неш, pf., être suffisant,
     atteindre.
 достáтвýй, -ня, -не, adj., suffisant.
 доступнýй, -а, -е, adj., accessible.
 [до] скóчу, loc. adv., à satiéte.
 дóтеп, -пу, m., finesse, mot d'esprit, capa-
     cité.
 дохóдити (avec до чого си до кóго), -джу,
     -dish, ipf. || дíйтý (= дойтý), дíйдý,
     -désh, pf., parvenir, arriver.
 дочиати, -аю, -еш, pf., lire jusqu'au
     bout.
 дóчка, -кý, plur. дóчки, дóчка, f., fille.
 драгýй, slaven = дорогий.
 дракон, -на, m., dragon.
 дрібнýй, -а, -е, adj., petit, fin.
 дрімáти, -мáю, -еш, ipf., sommeiller.
 дróва, дров, plur. tantum, n., bois à
     brûler.
 друг, -га, m., ami.
 дру́гýй, -а, -е, second.
 дуб, -ба, m., chêne.
 дубро́ва, -ви, f., chênaie.
 дуже, adv., très.
 дужчий, -а, -е, adj., compar. дужчий,
     fort.
 дука́т, -ту, m., ducat.
 дýма, IX, p. 63, n. 1.
 думати, -аю, -еш, ipf., penser, méditer.
 думка, -ки, f., pensée, intention.
 Дунáсьць, -йца, m., XXV, p. 93, n. 22.
 дурнýй, -а, -е, adj., sot.
 дух, дýха, в дýсі, plur. дýхи, дýхів, m.,
     esprit.
 духóвний, -а, -е, adj., spirituel, ecclésias-
     tique.
 душá, -ші, f., âme.
 дáкувати, -кую, -еш (avec комý), remar-
     cer.
 дáкуючи, grâce à.

E

- ерé, adv., oui, c'est que.
 екзотичнýй, -а, -е, adj., exotique.
 Енéй, -я, m., Énée.
 ex! interj., ah! hélas!

Е

е, 3e pers. sing. prés. de бýти.
 едén (pol.) = едýнýй, seul, unique.
 едýнлýй, -а, -е (= едýн, едýн, -и, -е = одýн), unique, seul.
 едýнлýк (=одýнлýк), adv., cependant.
 едýнати, -вáю, -ем, ipf., упир.
 есть = е.
 ёднісгъ, -ости, f., unité.

Ж

ж (après voyelle, p. ex. : вонá ж) et же (après consonne, p. ex. : він же), particule postposée qui met en valeur le mot précédent.
 жаба, -би, f., grenouille.
 жадный, -а, -е, chaque, chacun; dans les négations, aucun, nul.
 жадный, -а, -е, avide.
 жайворонків, -а, -е, adj., appartenant à l'alouette.
 жайворонок, -ика, m., alouette.
 жалість, -losti, f., pitié.
 жаломі, жалошів, plur. tantum, f., chagrin, affliction.
 жаль, жалю, жален, rarement plur. жалі, жалів, m., chagrin, malheur, pitié.
 жар, жáру, m., chaleur.
 жарити, жáрю, жáриш, ipf., référ.
 жарт, -ту, m., plaisirterie.
 жартливый, -а, -е, adj., facétieux.
 жартомá, en riant, en badinant.
 жартувати, -тýю, -еш, ipf. || пожартувати, pf., plaisirter, badiner.
 живáйй, -а, -е, adj., énergique.
 ждати, жду, ждеши, ipf. || дождати, pf., attendre.
 же, v. ж.
 же (pol.), que, quoi.
 жéбі (pol.), v. щоб.
 жени́тися, -ниօլ, -ниշся, ipf., se marier, épouser.
 жéничк, -ка, dim. de жнецъ.
 живýй, -а, -е, adj., vivant, viv.
 живити, -вáюся, -вáишся, ipf., se nourrir.
 живиця, -ци, f., résine.
 живот (=живіт), -вотá, m., ventre, vie.

живу́щий, -а, -е, adj., vivant, vivace.
 жи́лець, -льца, m., habitant.
 жи́ти, живу́, -еш, и жив, живá, живо, ми живá, ipf. || прожáти, pf., vivre, demeurer.
 жи́ттєпис, -су, m., biographic.
 жи́ттј, -тя, n., vie.
 жи́то, жи́та, n., seigle.
 жи́нець, женця, voc. жéнче, m., moissonneur.
 жи́нка, -ки, f., femme, épouse.
 жи́втй, -а, -е, adj., jaune.
 Жи́втї вóди, XXVIII, p. 98, n. 3.
 жи́втёнъкъ, -а, -е, dim. de жи́втй.
 жи́на, -и, f., épouse, femme.
 жионати, -а, -е, adj., marié.
 жупан, -иá, m., manteau.
 жорстокий, -а, -е, adj., cruel.
 журавль, -вáй, m., grue (animal).
 журба, -бý, f., chagrin.
 журтися, -рился, -ришся, ipf., être triste.

З

з, prépos., avec.
 за, prépos., derrière, pour.
 забы́тися, pf., v. бýти, être enfoncé.
 забы́ти, pf., v. бýти, accourir.
 забороня́ти, -чáю, -еш, ipf., interdire.
 забра́ти, pf. || забирати, -аю, -еш, ipf., prendre.
 забу́ти, -бýду, -еш, pf. || забыва́ти, -вáю, -еш, ipf., oublier.
 завáда, -ди, f., obstacle, difficulté.
 заважа́ти, -жáю, -еш, ipf. || заважакити, -жу, -жиш, pf., remarquer.
 завади́ти, -дám, -дасá, pf. || за(в)дагати, -дайб, -еш, ipf., donner.
 завести́, -веду, -дёш, я завéв, завелá, pf. || вести́, -дý, -еш, ipf. (=заводити, -джу, -деш), mener, conduire, tromper.
 завести́ся, -дýса, -дёшса, pf. || завéдтися, -джуся, -дышся, ipf., entamer une discussion.
 завéже (=зажеди), adv., toujours.
 завзятый, -а, -е, adj., énergique.
 завзятти, -тя, n., courage, énergie.
 завірять, -рýю, -еш, ipf. || закíрити, -рю, -риш, pf., assurer.

- засіт, -ту, m., testament.
- засіти, -вію, -еш, pf. || засівати, -вію, -еш, ipf., souffler, flotter.
- засід, -ду, m., usine.
- засідти, -джу, -вш, ipf. || завесті, -дју, -деш, pf., introduire.
- засолати, -ляю, -еш, pf., clamor, faire appel.
- засовівати, -воюю, -еш, pf., conquérir.
- засіди (=засіди), adv., toujours.
- загальний, -а, -е, adj., général.
- засвтра, adv., demain.
- засвше (=засіди, засвжи), adv., toujours.
- заганити, -нію, -еш, ipf. || загнати, -жено, -неш, pf., pousser devant soi, chasser.
- загібель, загібелі, f., perte, destruction.
- загібнути, -ну, -неш, pf. || загібати, -бяю, -еш, ipf., périr.
- загінути, pf., v. гінути.
- загін, -гону, m., détachement.
- загліблена, -ня, n., approfondissement.
- заголосити, pf., v. голосити.
- загомошти, v. гомовити.
- загорілий, -а, -е, adj., basancé.
- загорнути, -ніу, -неш, pf. || засортати, -тію, -аш, ipf., envelopper.
- засгорода, -ди, f., étable.
- загріти, v. гріти.
- загрімати, -млю, -еш, pf., gronder, retenir.
- загрузти, -зну, -звеш, pf. || загрузати, -зяю, -еш, ipf., s'embourber.
- загусті, -гуді, -деш, pf., bourdonner.
- задармо, adv., en vain, pour rien.
- задарок, -тку, m., atthes, acompte.
- задивітися, v. дивитися.
- заділ, v. для.
- задовбувати, -бую, -еш, ipf. || задовбати, -бяю, -еш (=задовбти, -бі, -беш), pf., enfoscer.
- задумано, adv., d'un air rêveur.
- засець, зайдя, plur. зайці, m., lièvre.
- зажурити, -рю, -риш, pf. || зажурювати, -рюю, -еш, ipf., attrister.
- засдрість, -ости, f., envie.
- зазеленіти, -нію, -еш, pf., verdir.
- зазирати, -райю, -еш, ipf. || зазирнути, -ніу, -неш, pf., jeter un coup d'œil.
- зайкати, v. юхати.
- зайті (=за + іті), зайді, -деш, pf. || заходити, -ходжу, -ходиш, ipf., entrer.
- закінчити, pf., v. кініти.
- закрітий, -а, -е, adj., fermé.
- закрітися, -кріюся, -ешся, pf., se fermer.
- закрутити, pf., v. крутити, retourner.
- залицяння, -ня, n., galanterie.
- залицятися, -ціюся, -ешся, ipf., faire la cour.
- залишити, pf., v. лишити, laisser, abandonner.
- залишний, -а, -е, adj., de fer.
- зализо, -за, n., fer.
- замахнутися, -хнуся, -нешся, pf., lever la main.
- замёт, -ту, m., tas de neige.
- замислити, -лю, -лиш, pf. || замислати, -ляю, -еш, ipf., méditer, projeter.
- заміж (оддати), marier; заміж (вийти), se marier.
- замір, -ру, m., intention.
- замісце, prépos., au lieu de.
- замкаути, -ніу, -неш, pf. || замикати, -каю, -еш, ipf., fermer.
- замовчати, -клю, -еш, ipf. || замовленути, -кну, -неш, pf., se taire.
- замок, замку, m., château.
- замучити, -мучу, -чим, pf. || мучити, -чу, -чим, ipf., supplicier.
- замадто=надто.
- запаластати, -щу, -стяш, pf. || запалашати, -щаю, -еш, ipf., perdre, détruire.
- занедбати, -бяю, -еш, pf. || занедбувати, -бую, -еш, ipf., négliger.
- занедужати, -жаю, -аш, tomber malade.
- занепад, -ду, m., décadence.
- занепокоїти, -кою, -иш, ipf., inquiéter.
- запалити, -лю, -ши, pf. || запалювати, -люю, -еш, ipf., allumer.
- запавувати, pf., v. панувати.
- запекти, -чу, -чеш, pf. || запекати, -каю, -еш, ipf., cuire au four.
- запис, -су, m., inscription.
- записати, pf., v. писати, noter, inscrire.
- записка, -ки, f., note.
- заплакати, -чу, -чеш, pf. || плакати, плачут, плачеш, ipf., pleurer.
- Запорожець, -жця, m., cosaque zaporogue

- Запороб'єка Січ, la Sič zaporogue.
 запорозький, -а, -е, adj., zapologue.
 запрятати, -пряжу, -жéш, pf. || запрягáти, -аю, -еш, ipf., atteler.
 заприєктати, -гáю, -еш, ipf. || заприєктати, -гúй, -неш, pf., jurer.
 зáраз, à l'instant.
 заржати, -жу, -жéш, pf., bennir.
 заросту, -стý, -тéш, pf. || заростати, -тáю, -еш, ipf., se couvrir de quelque chose, se cicatriser.
 зас (=зaci), de nouveau.
 засвітити, v. світити.
 засіяти, pf., v. сіяти.
 заслабнути, -бну, -неш (=заслабити, -бю, -еш), pf., tomber malade.
 заслонити, -нію, -ніш, pf. || заслонити, -нáю, -еш, ipf., boucher, fermer.
 заслугити, -жу, -жéш, pf. || заслужувати, -жую, -еш, ipf., mériter.
 заснути, заснү, засн.ш, pf. || засинати, -пáю, -еш, ipf., s'endormir.
 заставляти, -ллю, -еш, ipf. || заставити, -влю, -вш, pf., forcer, barrer, mettre en gage.
 застраймити, -млю, -міш, pf., enfoncer.
 засумувати, -мю, -еш, pf., s'altirister.
 засувутися, -нуся, -нешся, pf. || засувати, -ваюся, -віся, ipf., se fourrer.
 засюряти, -чу, -чаш, pf., bourdoarer.
 засйтти, pf., v. сіти.
 зататáти, -ую, -еш, faire du bruit.
 затула, -ли, f., défense, sauvegarde.
 Захáр, -ръ, m., Zacharie.
 зáхисток, -тка, dim. de зáхист, -ту, m., refuge, asile.
 захóджувати, -жу, -еш, ipf., entrer en passant, v. ходити.
 зáхід, -бу, m., occident.
 західний, -ня, -не (=західний), adj., d'ouest.
 захромати (=захроміти), pf., v. chromati.
 зацвісти, -тý, -тéш, pf. || зацвітати, -тáю, -еш, ipf., fleurir.
 зачати, -чиу, -неш, pf. || зачинати, -нáю, -еш, ipf., commencer.
 зачепити, -плю, -пиш, pf. || зачіпати, -пáю, -еш, ipf., accrocher.
 зачувати, v.чувати.
- зачуття, v. чути.
 зашуміти, -млю, -міш, pf., faire du bruit.
 обагатити, -чу, -тіш, pf., enrichir.
 збиратися, -рónся, -віся, ipf. || зібратися (=зібраться), зберуся, -рéши, pf., se réunir.
 збір, збору, m., réunion.
 збірка, -ки, f., collection.
 зброя, -роj, f., arme.
 збувати, -вáю, -еш, ipf. || збутти, збýду, -деш, pf., vendre, se débarrasser.
 збудити, -джу, -діш, pf. || збуджувати, -джу, -еш, ipf., réveiller.
 збудувати, v. будувати.
 звати, зову (=зву), зовéш (=звеш), impératif зови, ipf., appeler, nommer, inviter; зватися, звуся, зовéшся, s'appeler.
 звернути, -чу, -неш, pf. || звернати, -тáю, -еш, ipf., tourner, rendre.
 звéрху (=звéрха), adv., d'en haut.
 звéрхність, -ності, f., suprématie, souveraineté.
 звеселити, -ллю, -еш, ipf., égayer.
 звести, -веду, -деш, я звів, звела, pf., lever, relever.
 звітчай, -ю, m., coutume.
 звичайний, -а, -е, adj., ordinaire.
 звичáйно, adv., d'habitude, certes, bien entendu.
 звінк =звінж, plus haut, plus.
 звідси (=звідсі), adv., d'ici.
 звіздá, -ді, f., étoile.
 звір, звіра, plur. звірі, звірів, m., bête.
 звіріна, -ни (=звір), f., bête.
 звісно, adv., il est de notoriété, on sait.
 зводник, -ка, m., entremetteur.
 звоеvati = зовоевати.
 звучна, -ні, f., phonétique.
 зв'їздувати, -зую, -еш, ipf. || зв'їзди, -жу, -жеш, pf., lier.
 зв'їздити, -лю, -ліш, pf., flétrir.
 зв'їти (=зав'їти), зв'їну, -неш, pf., se fener.
 згадати, -дáю, -еш, pf. || згадувати, згадую, -еш, ipf., se souvenir.
 згода, -ли, f., concorde.
 згодитися, -джуся, -дішися, pf. || згода-жуватися, -джуся, -віся, ipf., consentir.

- згуба, -би, f., perte.
 здавати, -даю, -бш, ipf. || здати, здам,
 здаси, pf., remettre.
 здаватися, ipf., v. здатися.
 здалеку (= здалека), adv., de loin.
 здатися, -дамся, здаси, pf. || здава-
 тися, -даюся, -бши, ipf., sembler.
 здається, semble-t-il.
 здебільшого, adv., pour la plupart.
 здіймати, -аю, -еш, pf., enlever, soulever.
 здолати, -аю, -еш, pf., vaincre, surmonter.
 здоровий, -а, -е, adj., robuste, vigoureux.
 здоров'я, -в'я, n., santé.
 адужати, -жаю, -еш, ipf., surmonter, se
 porter bien.
 зелений, -а, -е, adj., vert.
 земля, -а, plur. землі, земель, f., terre.
 pays.
 земляк, -ка, m., compatriote.
 земний, -а, -е, adj., terrestre.
 зимовик (= зимовник), -ка, m., habitation
 d'hiver.
 зичити, -чу, -чиш, ipf., souhaiter à quel-
 quelqu'un.
 зичливий, -а, -е, adj., bienveillant.
 зичливість, -ости, f., bienveillance.
 зідхання (= зіхання), -я, n., soupir.
 зійтися, -йдуся, -дешся, pf. || зіходиться,
 -джуся, -даюся, ipf., se rassembler.
 зірочка, -я, f., dim. de зірка, -ки, étoile.
 заставатися (= застакатися), -ається,
 -бши, pf. || зістяться, -тінуся, -нені-
 ся, pf., rester, demeurer.
 залямата, v. замати.
 злідні, -нів, plur. злідні, misère.
 злой, -а, -е, adj., méchant.
 злість, злоба, f., méchanceté.
 алітатися, -таяюся, -вішся, ipf. || алеги-
 тися, -чуся, -тінися, pf., accourir.
 злічти, -чу, -чиш, pf. || алічувати, -чу,
 -еш, ipf., compter.
 зло, зла, gène. plur. зом, н., mal.
 алодій, -дя, m., voleur.
 змалку, adv., depuis peu, du jeune âge.
 змарніти, -нію, -еш, pf., déperir, se con-
 sumpt.
 зміна, -ни, f., changement.
 змінювати, -нюю, -еш, ipf., changer.
 згадоба, -ба, f., nécessité.
 знайтися, -дуся, -дешся, pf. || знаходитися,
 -джуся, -дінися, ipf., se trouver.
 знак, знаку, m., signe.
 знакомий, -а, -е, adj. (plus souvent знай-
 мий, -а, -е), connu.
 знати, -аю, -еш, ipf. || пізнати, pf.,
 connaître.
 знайти, -а, -е, adj., distingué, grand.
 знаходиться, у. знайтися.
 зважаний, -а, -е, adj., visible, important.
 знайчно, adv., considérablement.
 зневажати, -жако, -еш, ipf. || зневажити,
 -жу, -жши, pf., outrager, offenser.
 знесильти, -лю, -еш, ipf., affaiblir.
 зникнути, -чу, -еш, pf. || зникніти,
 -кою, -еш, ipf., disparaître.
 знов (= знова = знову = знова), adv., de
 nouveau.
 знятти, зняту, -жеш, pf. || знімати, -млю,
 -еш, ipf., enlever, ôter.
 знятися, знимуся, -мешся, pf. || зніма-
 тися, ipf., se lever.
 зонцем, adv., tout à fait; зонці не, pas du
 tout.
 зозу́лька, -ки, f., dim. de зозуля.
 зозу́ля, -я, f., coucou (oiseau).
 золотий, -а, -е, adj., d'or.
 золото, -та (= злото, -а), n., or.
 зоря, sopі, plur. зорі, зір, f., étoile, aurore.
 зостатися, -нуся, -ненісся, pf. || зостава-
 тися, -таяюся, -бши, ipf., rester,
 demeurer.
 зрада, -ди, f., trahison.
 зрадити, -джу, -деш, trahir.
 зрадити, -лю, -еш, ipf., se réjouir.
 зраду, adv., tout d'un coup.
 зристи, -сту, m., bâille.
 зробитися, зроблюся, зробишся, pf., se
 faire, devenir.
 зрозуміти, v. розуміти.
 зрості, pf., v. рості.
 з'явитися, -влюса, -вішся, pf. || з'явля-
 тися, -жлюса, -бши, ipf., apparaître.

И

- иж (pol.), que.
 інакше (= інакше), adv., autrement.
 іноді (= іноді), adv., parfois.
 інший, -а, -е, adj., autre.
 піще = ще.

I

- і, conj., et.
 Івáн, -на, Jean.
 Івáс, dim. de Івáн.
 із = з.
 ізжити, pf., v. жити.
 іззá, prépos. avec le gén., de derrière, de
 parmi.
 ікона, -на, f., image (sainte).
 імлá, -й (= мла, -я), f., brume.
 ім'я, імени, n., nom.
 інститутка, -ка, f., élève de l'Institut de
 jeunes filles nobles dans l'ancienne
 Russie.
 іштaiй = мишай.
 іржати, -жý, -жéш, ipf., hennir.
 іскорка, dim. de іскра, -ра, gén. plur.
 іскор, f., étincelle.
 іскристий, -а, -е, adj., étincelant.
 іскріться, іскріся, -шsся, ipf., étinceler.
 існуáння, -ня, n., existence.
 істóрія, -ї, f., histoire.
 історичний, -а, -е, adj., historique.
 ітý, іду, ідеш, ipf. || пітý, піду, -деш,
 pf., aller (à pied), marcher, partir.
 інгé = пie.

I

- ідити, іджжу, ідеш, ipf., partir.
 істи, ім, іса, чи імó, істé, вони ідáть, ipf.,
 manger.
 ікати, іду, -деш, ipf. || поікати, pf., aller,
 partir.

II

- ї remplace la conjonction і ainsi que le i
 initial non accentué après la voyelle du
 mot précédent.
 йгрáти, v. грáти.

K

- кавúн, -на, m., melon d'eau.
 казáн, -на, m., chaudron.
 казанóк, -нкá, dim. de казáн.
 казáти, казý, кáжéш, ipf., dire.
 казéний, -а, -е, adj., d'état.

- кáзка, -ки, f., conte.
 кайдáни, -нів, plur. tantus, m., fers,
 chaînes.
 камінь, каміню (= камéню), камінem, plur.
 каміння, m., pierre.
 кам'янíй, -á, -é, adj., de pierre.
 кам'янíця, -ці, f., construction de pierre.
 кам'яны, m. plur., mot russe, fers, chaînes.
 карáння, -ня, n., châtiment.
 карáти, -аю, -аш, ipf. || снарати, pf.,
 châtier.
 кароóкий, -а, -е, adj., aux yeux noirs.
 кармáзин, -иу, m., drap de couleur fram-
 boise.
 карпáтський, -а, -е, adj., carpathique.
 картáна, -на, f., tableau.
 картóпля, -лі, f., pomme de terre.
 кат, -та, m., bouteau.
 Кáтря, -рі, f., Catherine.
 кáша, -ші, f., bouillie de grains farineux.
 квадратóвий, -а, -е, adj., carré.
 квілітти, -ю, -ши, ipf., pleurer, gémir.
 квітка, -ки, f., fleur.
 кгди, v. гда.
 керувáти, керуó, -еш, ipf., diriger.
 кешéня, -ні (= камéня, -ні), f., poche.
 Кіев, -ава, m., Kiev.
 Кіївщина, -ня, f., pays de Kiev.
 кій, вія, m., bâton.
 кілька крот (pol.) = кілька разів.
 кінуть, pf., jeter; кінуться, -нуся, -нем-
 ся, pf. || кідатися, -даюся, -єшся, ipf.,
 se jeter.
 кініти, -плó, -ніш, ipf. || закініти, pf.,
 bouillir.
 кійнин, -на, m., habitant de Kiev.
 кільвість, -єсти, f., quantité, nombre.
 кілько (= кільки = кілька), кількóх, кіль-
 ком, adv., combien, un certain nombre
 de, quelque peu.
 кінець, кінця, m., fin, bout.
 кінеський, -а, -е, adj., de cheval.
 кінь, коня, конéви, на конí, plur. конí,
 коней, коням, кіньми, на конях, m.,
 cheval.
 кіт, котá, m., chat.
 кітловіна, -ні, f., valion, bassin.
 кіш, кошá, m., panier, camp.
 кішка, -ки, f., chatte.
 клáдовище, -ща, n., cimetière.

- клінітися, -илюся, -ешся, іпф., saluer.
 клекотіти, -кочу, -тіш, іпф., trompetter.
 клякати, -чу, -чеш, іпф., appeler.
 кіни, -ну, м., coin.
 кінік, -нкá, ш., lame.
 кілуботатися, -чуся, -челся, іпф., s'élever
 en nuages.
 клу́ня, -ні, f., grange.
 ключ, -чй, plur. ключі, ключів, м., clef.
 клястій, клянү, клянеш, part. passif кля-
 тий, іпф., taudire.
 книжечка, -ки, f., dim. de книга, -ги, f.,
 livre.
 книжка, -ки, f., livre.
 книжний, -а, -е, adj. de книга,
 книзівство, -ва, п., principauté.
 кобза, -зи, f., IX, p. 63, n. 1.
 кобзар, -рі, plur. кобзарі, м., un kobzar.
 ковалъ, -лі, м., forgeron.
 кожний, -а, -е (= кóждый, -а, -е), chaque,
 chacun.
 коза, -зі, plur. кози, кіз, f., chèvre.
 козак, -кá, м., Cosaque.
 козацтво, -ва, п., cosaquerie.
 козачий, -а, -е, adj., de Cosaque.
 козаччина, -ни, f., cosaquerie.
 колі, adv. et conj., quand, si, tout à coup.
 колі б, si.
 колісь, adv., jadis.
 коліно, -на, plur. коліна, п., genou.
 коло, -ла, п., cercle.
 коло, adv. et prépos., près de.
 колода, -ли, f., ruche.
 колодка, -ки, dim. de колода.
 колодязний, -а, -е, adj., de puits.
 колонія, -ї, f., colonie.
 колідва, -ки, f., chant de la fête de la Na-
 тивіте.
 комедія, -ї, f., comédie.
 комін, -на, м., cheminée.
 комір, -ра, м., col.
 комора, -ри, f., grenier.
 комік, -ка, м., dim. de кінь.
 комік, -ка, м., сгікут, grillon.
 комовальський, -а, -е, adj., de vétérinaire.
 комілка, -ки, f., kopeck.
 коміція, -ци, f., meule.
 корабель, -блі, м., vaisseau.
 коренъ, кореня (= корінь, коріння), м.,
 racine.
- корістуватися, -туюся, -ашся, іпф., pro-
 fiter, se servir.
 корість, -ти, f., profit.
 корова, -ви, f., vache.
 корогвá, -ві, plur. корогвá, корогвóv
 (= корогвів), f., étandard.
 королевський, -а, -е, adj., royal.
 короткий, -а, -е, adj., bref, court.
 Корóча, -чи, XXV, p. 93, n. 12.
 корчувати, -чую, -аш, іпф., essoucher.
 коса, -сі, f., faux, tresse de cheveux.
 косити, -шу, -ши, іпф., faucher.
 костéль, -лу, м., église catholique.
 котéль, котлá (= кітлá), м., chaudron.
 котýти, -чу, -тиш, іпф., rouler.
 котрýй, -а, -е (= котóрый), qui, quel,
 lequel.
 коханий, -а, -е, adj., aimé.
 кохання, -ня, п., amour.
 кохатися, -юся, -ашся, іпф., jouir de.
 копц, -ца, м., tapis, couverture.
 кошáра, -ри, f., bergerie.
 кошовий, -ого, м., chef suprême des
 Cosaques Zaporogues.
 крапéць, -вія, м., tailleur.
 крадіжкоmá, adv., furtivement, en cachette.
 край, -аю, м., bord, fin, pays.
 країна, -ни, f., pays.
 крамнітia, -ци, f., boutique.
 крапеліна, -ни, f. = крапля.
 крапля (= капля), -ї, gén. plur. крапель,
 f., goutte.
 красавий, -а, -е, adj., beau, joli.
 красота, -ти, f., beauté.
 красти, краду, країш, іпф., voler.
 кращий, -а, -е, adj., meilleur.
 країнин, -на, м., compatriote.
 крівний, -а, -е, adj., consanguin.
 кривалій, -а, -е, adj., sanglant.
 крікнути, -ну, -неш, pf. || кричати, -чу,
 -чиш, іпф., crier.
 крівла, -ла, f., iniuité.
 Криворіжжя, -жа, п., pays de Кривий Ріг.
 кривоногий, -а, -е, adj., boiteux.
 крівіка, -ки, f., atri, carhelte.
 кріло, -лі, plur. кріла, п., aile.
 Крим, -ма, м., Crimée.
 криніця, -ци, f., source, fontaine.
 критичний, -а, -е, adj., critique.
 кріця, -ци, f., acier.

- кричать, -чі, -йіп, crier.
 крикний, -йі, -е, adj., fort.
 крівость, -ності, f., force, forteresse.
 кров, -ви, mslr. кров'ю, f., sang.
 крок, -ку, m., pas.
 крапива, -ви, f., ortie.
 круглый, -а, -е, adj., rond.
 кругом, adv. et prépos., autour, autour de.
 круг = кругом.
 кружинн, -ня, n., tournoiement.
 крупа, -пі, plur. крупи, круп (= крупові), f., grain.
 крутига, кручу, крутиш, ірф., tourner.
 крутис, -са, m., moustache.
 крутопіп, -попа, m., protopore.
 кругорогий, -а, -е, adj., aux grandes cornes.
 крюк, -ку, m., crochet.
 кракати, крачу (= країкаю), крачеш
 (= країнаєш), ірф., saquer.
 ксьондз, -аза, m., prêtre polonais.
 Кубань, -ні, instr. Кубаю, f., Kuban.
 куди (= куда), où.
 кулемёт, -ту, m., mitrailleuse.
 кулиш, -ешу, m., bouillie de grains farineux.
 культурний, -а, -е, adj., culturel.
 Кумиця, -ці, f., nom d'un village.
 купа, -пи, f., tas.
 купити, куплю, купиш, pf. || купувати,
 -шую, -ши, ірф., acheter.
 купець, -оця, m., acheteur, marchand.
 курити, -рію, -риш, ірф. || курнути, -ві,
 -неш, pf., fumer.
 курінь, куреня, instr. куренем, hutte,
 cabane, habitation, unité militaire.
 курява, -ви, f., poussière.
 куток, -тка, dim. de кут, -ті, m., coin,
 angle.
 кулерівий, -а, -е, adj., bouclé, crépu.
 кушнірський, -а, -е, adj., pelletier.
- Л
- ляз, -ду, m., ordre.
 ламіство, -ва, n., friandise, plaisir.
 ламати, ламаю, -еш (= ламлю, ламлеш,
 ламле), ірф., briser.
 лан, -ну, m., mesure de terre arable envi-
 ron de 100 hectares, champ.
 ласва, -ки, f., amour, caresse.
- лайшитися, -шусл, -щишся, ірф., se joler.
 лаяти == лаятися.
 лаятися, лаюся, -ешся, ірф., injurier.
 лебіль, -едл, plur. лебеді, лебедів, m.,
 cygne.
 левада, -да, f., pré entouré d'un enclos.
 легенда, -да, f., légende.
 легенький, -а, -е, adj., dim. de легкий.
 легесенький, -а, -е, adj., dim. superlatif
 de легкий.
 легкий, -а, -е, adj., compar. лёгчий (= лёг-
 ший), facile, léger.
 ледачий, -а, -е, adj., paresseux, stupide,
 піл.
 ледачиця, -ці, négligent, varien (homme
 ou femme).
 Леся, -ci, f., dim. de Лександра, -ра, f.,
 Alexandra.
 лизати, -жу, -жеш, ірф., lécher.
 лиман, -ну, m., le liman.
 лимарівна, -ни (= лимерівна, -ни), f.,
 fille du sellier.
 ліна, -ни, t., tilleul.
 лисиця, -ці, f., renard.
 лист, -ту, m., feuille.
 листування, -ня, n., correspondance.
 листя, -тя, n., feuillage.
 лис, -са, m., renard.
 літися, ллююся, ляблюся, імпр.
 лий, лійте, parl. passif літати, ірф.,
 couler.
 Литва, -ві, f., Lituanie.
 литовський, -ка, -ке, adj., lituanien.
 лихий, -а, -е, adj., méchant.
 ліхко, -ха, n., malheur, chagrin; на ліхко,
 par malheur.
 ліцар, -рі, m., chevalier.
 лиці, -ця, n., visage, face.
 лицемір, -рі, n., hypocrisie.
 личинко, -ка (= личко, -а), n., dim.
 de лицé.
 лишати, -аю, -еш, ірф. || линяти, лину,
 лашини, pf., laisser.
 ліше = лиш, adv., seulement.
 (на) ліво, à gauche.
 лівобережний, -а, -е, adj., de la rive
 gauche.
 лісти, -зы, -зеш, ірф. || полісти, pf., grim-
 per, descendre.
 лікар, -рі, m., médecin.

- лінійай, -а, -е, adj., paresseux.
 лінія, -ні, f., ligne.
 ліпіті, -плю, -плю, іpf., coller.
 лірічнай, -а, -е, adj., lyrique.
 ліс, -су, plur. лісі, m., forêt.
 лісовай, -а, -е, adj., de bois.
 літати, -аю, -еш, іpf., voler (des oiseaux).
 літо, -а, plur. літі, n., été.
 літогіс, літогісу, m., chronique historique.
 лічити, -чу, -чиш, іpf., compter, soigner,
     traiter.
 ліві, лівів, ш., plur. tantum, chasse.
 ловіти, ловію, ловиш, іpf., attraper,
     saisir.
 лоса, -зі, f., verge.
 лоскотати, -чу, -чеш, іpf., chatouiller.
 лут, -ту, m., pré.
 Іуганське, -ка, n., v. ХХХ, p. 93, n. 13.
 лудан, -на, m., tissu brillant.
 лукавий, -а, -е, adj., astucieux.
 луня, -ні, f., écho, lune.
 луцати, -нію, -еш, іpf., retentir.
 лупити, -плю, -плю, іpf., écorcher.
 лубчий (-чий), -а, -е, compar. du
     добрый, meilleur.
 любий, -а, -е, adj., gentil, gracieux.
 любіти, любію, любиш, вони люблять,
     іpf. || полюбіти, pf., aimer.
 любо, adv., agréablement; quoique.
 любов, любови, instr. любово, f., amour.
 люд, -ду, m., monde.
 людина, -ни, personne humaine (homme,
     femme, enfants), plur. люде (-п), -ей.
 людський, -а, -е, adj., humain.
 лілька, -ки, f., pipe.
 лютувати, -чю, -еш, іpf., sévir.
 ліда, -ди, f., porte d'une cave, d'un grenier.
 лягті, ляжу, ляжеш, вони ляжуть: passé
     le lit, ляглі, лягло; impératif ляж, ляж-
     но, ляжте, pf., être couché, se coucher.
 ласкотіти, -чу, -тиш, іpf., claquer.
 Лях, -ха, m., Polonais.
 Львів, -вова, m., Léopol.
 льгота, -ти, f., franchise, facilité.
- М
- мабуть, adv., probablement.
 маєток, -ху, m., fortune, propriété.
 Майдан, -ну, m., place.
- майстер, -тра, m., maître, travailleur.
 нах, -ху, m., pavot.
 Малá Русь (= Mazá Pócia == Малоросія),
     f., Petite-Russie.
 маленький, -а, -е, adj., dim. de малій.
 малій, -а, -е, adj., petit.
 мало, adv., peu.
 Малорус, -са, m., Petit-Russian.
 малоруський, -а, -е, adj., petit-rusien.
 малювати, -юю, -еш, іpf., peindre.
 малюнок, -ику, m., dessin.
 чальовіння, -ил (= малювання, -ня), n.,
     art du dessin.
 мама, -мп, f., maman.
 монастир = монастyr.
 мандрувати, -чю, -еш, іpf., voyager.
 манячти, -чу, -чиш (= майчти), іpf.,
     se voir au loin.
 Маріана, -ни, f., nom propre.
 марити, -рю, -риш, іpf., rêver.
 Марко, -ка, m., Marc.
 марирубовий, -а, -е, adj., de mariage.
 Маруся, -і, f., Marie.
 матерія, -ша, -ие, adj., maternal.
 мати, мію, -еш, іpf., avoir.
 мати, матері, матері, матір, матір'ю, gen.
     plur. матерів, f., mère.
 матінка, -ки, f., dim. de маті, mère.
 матка, -ки, dim. de маті, mère.
 матушка, -ки, f., femme d'un prêtre.
 матусин, -а, -е, adj., de maman.
 махати, -лю, -еш, іpf. || махнuty, -чу,
     -неш, pf., brandir, agiter.
 мачуха, -ху, f., marâtre.
 майти, маю, -еш, іpf., Dotter, faire
     signe.
 мед (= мід), меду, m., miel.
 чека, -жі, f., frontière, limite.
 мені, v. я.
 меновати, -нію, -еш, іpf., nommer.
 мінший, -а, -е, adj., moindre.
 мертвéць (= мрець, arch.), мерця, plur.
     мерці, мерців, m., mort.
 месник, -за, m., vengeur.
 метелик, -ка, m., papillon.
 меч, мечá, m., glaive.
 мечеть, -ти, f., mosquée.
 миготати, -чу, -тиш, pf. || миготати, -чу,
     -тиш, іpf., scintiller.
 Микита, -ти, m., Nikita.

- Мико́ла, -иц, m., Nicolas.
- Мико́лка, -иц, dim. de Мико́ла.
- милосéрдний, -а, -е (= милосéрдий), adj., miséricordieux.
- мíлость, -ости, f., grâce.
- мíлья, -и, f., mille (mesure itinéraire).
- минáти, -иаю, -еш, ipf. || минáты, -иў, -неш, pf., passer (neut.), se passer, traverser.
- мину́-е, -оро, n., le passé.
- мину́лый, -а, -е, adj., passé, dernier.
- мир, -ру, m., monde, paix.
- мирянин, -на, plur. мирянин, m., laïque, fidèle.
- мистéцтво, -ва, n., art.
- між, prépos., entre, parmi.
- мій, мой, моё, mon, mien, le mien.
- Мінщина, -иц, f., le pays de Mensk, capitale de la Russie Blanche.
- міра, -ра, f., mesure.
- мірка, -ки, f., dim. de міра.
- мірятъ, -рюю, -еш (- мірити, -рю, -риши), ipf., mesurer.
- місто, -та, plur. містá, міст, v., ville.
- містóк, -тка, dim. de міст, мосту, m., pont.
- місце, -ца, plur. місцá, місцъ, n., lieu, endroit.
- місцéистъ, -ости, f., endroit, lieu.
- місяць, -ца, m., lune; mois.
- міцнáти, -аю, -еш, ipf., devenir fort.
- мішаний, -а, -е, adj., mêlé, mêlé.
- мішанина, -ни, f., mélange.
- мішок, -шкá, m., sac.
- міща́нин, -на, plur. віцáни, міщáн, m., petit bourgeois, artisan, citadin dans l'Etat Cosaque.
- міща́нський, -а, -е, adj., de міщанин.
- мож, adv., en effet, tout à fait, comme, comme si.
- мóва, -ви, f., язы́к, language.
- мовити, мовлю, мовиш, ipf., dire.
- мовляи́ц, -а, m., celui qui parle (une langue).
- мовя́ти, -лю, -ши, ipf., dire, prononcer.
- мови́ти, -а, -е, adj., linguistique.
- мовоизáство, -ва, n., la linguistique.
- мовчáти, мовчý, -чаш, ipf., se taire.
- мовчкы, adv., en cachette, en sourdine.
- (як) мóга, de toutes ses forces.
- моги́ла, -и, f., tombe, tumulus.
- могtй, можу, можеш, ipf., pouvoir.
- могутый, -ия, -не, adj., puissant.
- могуче, adv., de могучий.
- могучий, -а, -е, adj., puissant, fort.
- може, adv., peut-être.
- можна, impers., il est possible, on peut.
- Мойсéй, -еев (= Мусéй), m., Moïse.
- молитва, -ви, gén. plur. молитвó, f., prière.
- молитися, молося, молашися, ipf. || помолитися, pf., prier.
- моло́децъ, молодчá, молодчевí, plur. молодчí, -и, gars, gaillard.
- молодий, -а, -е, adj., jeune.
- молодик, -ик, m., jeune homme, célibataire; la nouvelle lune.
- молодица, -ци, f., jeune femme mariée.
- молоди́к, моло́дежь, f., jeunesse.
- молодость, моло́дость, f., jeunesse.
- молово, -ка, n., lait.
- Момоти, -тия, m., nom d'un village.
- монастыр (= манастир), монастырь, m., couvent.
- мордувóти, -ую, -еш, ipf., torturer, assassiner.
- море, -ря, na морі, plur. моря, морів, n., mer.
- мороз, -зу, m., gelée.
- морозити, -жу, -шиш, ipf., faire geler.
- морока, -ка, f., tapage, embarras, soucis.
- москáль, -я, m., moscovite; soldat.
- москóвка, -кá, f., une Russe; femme d'un soldat.
- москóвский, -а, -е, adj., moscovite.
- мот, -та, m., (russisme), gaspilleur.
- мотив, -зу, m., motif.
- Мотріл, -рі, f., Matrone.
- мрія, -рій, f., rêve.
- мріка, -ки, f., brouillard.
- мудрый, -а, -е, adj., sage.
- мудрувати, -ую, -ши, ipf., faire le malin.
- музык, -ка, m., paysan, v. селянин.
- мужай́цкий, -а, -е, adj. de мужайк.
- музайка, -ки, plur. музайки, -и, m., musicien, musicienne.
- мýка, -ки, f., supplice.
- мурувáти, -рюю, -еш, ipf., bâtit.
- мусити (= мусити), мýшу, мýсит, ipf., devoir.
- мýчити, мýчу, -чиш, ipf., supplicier.
- мýшка, -ка, f., guidon.

иушкёт, -ту, m., mousquet.
ичáтися, ичуся, ичáться, ірф., courir, se hâter.
и'лгkай, -á, -é (= и'лгkай == ишагий), adj., doux, mou.
и'лгkисть, -ости, f., douceur, mollesse.
и'иза, -зів, plur. tantum, m., muscles.
и'ико (=и'лгко), adv., mollement.
и'ко, -са, n., viande.

II

иа, prépos., sur, à, dans, vers.
иабыти, pf., remplir, v. бýти.
иабигатъ, -тю, -еш, ірф. || иабыти, -бижу, -жиш, ірф., fondre, heurter.
иабути, -вáю, -еш, ірф., acquérir, se procurer.
иавздогін, adv., à la poursuite (= иавздогіці).
иáвіть, adv., même.
иавколо, adv., autour.
иавмýсне, adv., à dessein, exprès.
иавпакі, adv., au contraire, par contre.
иавперéими, adv., à la rencontre.
иагадувати, -ую, -еш, ірф., rappeler.
иагинáться, -иаюся, -ешся, ірф. || иагиúться, -шуся, -нёшся, ірф., se pencher.
иагодувати, -дую, -еш, ірф. || иагодобувати, -вую, -еш, ірф., donner à manger.
иаголос, -су, n., accent.
иад, prépos. avec l'instr. et l'acc., au-dessus de, sur.
иадаватися, -даёся, -ешся, ірф. || иадáться, -дáмся, -сíца, ірф., étre bon à.
иадати, pf., v. дати.
иадія, -її, f., espoir.
иадеатіти, -лечу, -тіши, ірф., accourir, voler.
иадосоліті, -міо, -лиш, ірф. || иадосолювати, -люю, -еш, ірф., causer des ennuis, littoral. saler beaucoup.
иадто, adv., trop, surtout.
иазад, adv., en arrière.
иазна, -ви (= иазвище, -ща, n.), f., nom.
иазирком, adv., sur les traces.
иазначити, -чү, -тіши, ірф., pommer, marquer.
иазустріч, à la rencontre.
иаістись, pf., v. fiati.
иахати, pf., v. fixati.

иабільшай, -а, -е, le plus grand.
вайтý, -йдý, -деш, pf. || находити, -джу, -деш, ірф., trouver.
иакинута, -чу, -жеш, pf. || иакидати, -даю, -еш, ірф., jeter sur.
иакрýти, -крýю, -еш, pf. || иакривати, -вáю, -еш, ірф., couvrir.
иакупити, v. купити.
иалежати, -жу, -жиш, ірф., appartenir.
иамовити, -вáю, -вш, pf. || иамовітити, -лію, -еш, ірф., persuader.
иамул, -лу, m., limon.
иаму́листий, -а, -е, adj., limoneux.
иапад, -ду, m., attaque.
иапéнио (= иапéниe), adv., certainement.
иапай, -бю, m., boisson.
иарис, -су, m., essai.
иарід (= иарóд), иарóду, m., peuple.
иаректý, -речү, -чеш, pf. || иарікати, -како, -еш, ірф., faire des reproches.
иарóдний, -я, -е, adj., populaire.
иарушити, -шу, -шин (slavon), pf., violer.
иасадити, -джу, -деш, pf. || иасаджувати, -дкую, -еш, ірф., planter.
иасамперéд, adv., avant tout.
иасілу, adv., à peine.
иасіпти, pf., v. сіпти.
иасічений, -а, -е, adj., saturé.
иасінна, -ні, n., grain.
иаставляти, -лію, -еш, ірф. || иастáвити, -вáю, -вш, pf., poser, mettre.
иастати, v. стати.
Иастя, -ті, f., Anastasie.
иасуватися, -вáюся, -ешся, ірф. || иасунуться, -нуся, -нешся, pf., s'approcher.
Иаталка, -ки, f., Nathalie.
иатомість (= иатомісць), adv., pour, au lieu de.
иатхівній, -а, -е, adj., inspiré.
иаука, -ка, f., science.
иауковий, -а, -е, adj., scientifique.
иаучати, -чю, -еш, ірф., enseigner.
иахід, -оду, m., invasion.
иапýтися, -зюся, -ешся, ірф. || иапýниться, -зіюся, -ешся, ірф., viser.
иація, -її, f., valion.
иаче, v. ченаче.
иачерк, -рку, m., écriture.
иачепіти, -плю, -пиш, pf. || иачіплювати, -плюю, -еш, ірф., accrocher.

- наш, -а, -е, нашого, нашої, plur. наші, notre, le nôtre.
нашідок, -дка, m., descendant.
нашепіти, -влю, -тиш, pf., gresser.
нашо, adv., pourquoi
не, v. ni.
небесний, -а, -е, adj., céleste.
небо, -ба, n., ciel.
небожчик, -ка, m., d'funt.
небосхіз, -у, m., horizon.
невдоволений, -а, -е, adj., mécontent.
невеличкий, -а, -е, adj., dim. dérivé de невеликий, -а, -е, pas grand, petit.
неважé, adv., est-il possible ?
невинний, -а, -е, adj., innocent.
невіраzний, -а, -е, adj., confus, vague.
невідомий, -а, -е, adj., inconnu.
невірний, -а, -е, adj., infidèle.
невольник, -ка (= неспільник), m., prisonnier de guerre, esclave.
невольничка, -ки (= неспільничка, -ки), f., une esclave.
неволя, -лі, f., esclavage, servitude.
недалéко (когó, чорó), adv., pas loin, tout près.
недалéчко, adv., dim. de недалéко.
недбáй, -а, -е, adj., négligent.
недобрий, -а, -е, adj., méchant.
недéваго, adv., pas longtemps, peu de temps.
недéвірок, -рка, m., renégat.
недоля, -лі, f., malheur.
Педóлáшок, -шка, m., Ukrainien polonisé.
недостíжний, -а, -е, adj., inaccessible.
недýжий, -а, -е, adj., malade.
неживýй, -а, -е, adj., mort.
нéжли, v. нíж.
незгода, -ди, f., discorde.
незграбний, -а, -е, adj., lourdaud, gauche.
незнáй, -а, -е, adj., inconnu.
некогóрýй, -а, -е (slavon), adj., quelque, certain.
некá = не має, non, négation de e.
нéмати, pol. = немá.
немóв, adv., comme.
ненастаний, -а, -е, adj., continual.
нечаче (= нáче), comme si.
нéма, -а, f., nom de caresse de матя, mère.
непохáтний, -а, -е, adj., inébranlable.
- непріkáннý, -а, -е, adj., maudit, damné.
непрічíтний, -а, -е, adj., imperceptible.
неприсéнність, -ости, f., inaccessibilité.
неприятель, -ля, m., ennemi.
непрjиленнý, -а, -е, adj., non invité.
нерухомий, -а, -е, adj., immobile.
неспокійний, -а, -е, adj., inquiet.
нестá, весý, -сéш, я нíс, неслá, mi неслá, ipf. || понéстý, pf., porter, apporter.
нéтра, -ра, f., peu usuel au sing., fourré.
неугáвний, -а, -е, adj., remuant.
нефть (= наfta), -ти, f., naphtle.
нехай (= хай), adv., soit, je consens que.
нéхтування, -ня, n., délai.
нешасливýй, -а, -е (= нещáсний, -а, -е), adj., malheureux.
ніва, -ви, f., champ.
ніжче, adv., plus bas.
ніз, -зу, plur. нізá, m., le bas, vallée; la pays des Zaporogues, proprement : la région basse (du Dnépr).
нізнина, -ий, f., basse contrée.
нізка, -ки, f., rang, série.
нійні, adv., à présent, aujourd'hui.
нітка, -ки, f., fil.
ніти, нію, -еш, ipf., se lamenter.
ні, part. negative.
ніби, adv., comme, comme si.
ніде (de l'ancien нигде), adv., nulle part.
ніж, вожá, m., couteau.
ніж, conj., que.
ніженька, -ка, f., dim. de ногá, -гá, f., pied, jambe.
ніздра, -рі, plur. ніздri, ніздriв, f., pige.
ніком (= ні + комá), adv., il n'y a pas de temps.
нікóзи, adv., jamais.
нікéцький, -а, -е, adj., allemand.
німáй, -а, -е, adj., mue.
німіти, -ю, -еш, ipf., devenir mue.
ніхтó, нікóго, -кому, personne.
ніч, ночи, ніччию, gén. plur. ночей, f., nuit.
нічого, rien.
нічогісінько, dim. de нічого.
ніщó, нічого, rien.
новáй, -а, -е, adj., neuf.
новáна, -ай, f., nouveauté, nouvelle.
ногá, -гá, gén. plur. ногr, f., pied, jambe.

ночувати, -чую, -еш, ірф., passer la nuit.
ну = нүте.

нүте, interj., allons ! eh bien ! voilà !

О

об, прépos., contre, sur.

обгорнути, -нý, -неш, рф. || обгортати,
-тáю, -еш, ірф., envelopper, entourer,
сouvrir.

обдирати, -рію, -еш, ірф. || обідрати,
-лерý, -рéш, рф., écorcher, ériller.

оберемок, -ка, тм., brassée.

обернүтися, -нýся, -нешся, рф. || оберта-
тися, -тáмся, -ешся, ірф., se tourner,
s'adresser.

обід, ободу, тм., jante de roue.

обід, -ду, тм., dîner.

обізватися, -звýся, -вéшся, рф. || обзві-
тися, -вáюся, -ешся, ірф., répondre à
quelque chose.

обійтý, -йáю, -деш, рф. || обіхóдити, -джу,
-деш, ірф., contourner.

обіхати, рф., віхати.

обіцяти, -пáю, -еш, ірф., promettre.

обікрасти, -крáду, -деш, рф. || обікрадати,
-дáю, -еш, voler, dévaliser.

обілетити, -лечý, -тáп, рф., voler autour
de quelque chose, tomber (feuillage).

обілюдни́к, -ка, тм., trompeur.
обілюдни́ца, -ваю, -еш, ірф. || обілюднутi,
-нý, -неш, рф., éviter.

обінятися, -німýся, -жешся, рф. || обіймá-
тися, -хáюся, -епся, ірф., s'embrasser.

обійшпорити, -рю, -риш, ірф., fouiller.
обоє, tous les deux, l'un et l'autre.

обознай, -ного, тм., grand maître de l'artil-
lerie dans l'État cosaque, chef d'état-
major.

обознайство, -ва, poste de обознай.

образóк, -зкá, тм., dim. de óбраз, -зу, тм.,
ímage.

обробити, -блю, -биш, рф. || обробляти,
-лáю, -еш, ірф., labourer, arranger.

бставши, -ни, f., circonstance.

обступити, -плó, -пиш, рф. || обступати,
-пáю, -еш, ірф., entourer.

овес, віскá, у віскí, plur. вісca, тм.,avoine.

овечка, -кп, f., agneau.

овшем (пол.), en général, certainement.

оглядати, -аю, -еш, ірф. || оглядіти, -джу,
-дйт, рф., regarder autour de soi.

огністий, -а, -е (= огніний, -а, -е,
= огнєвий, -á, -é), adj. de огонь.

оговоритася, -ріося, -рýшса, рф., s'excus-
ser.

огонь, огніо, огнєві, огнéх (= вогóнь,
вогніо, etc.), тм., feu, lumière.

огород, -да, тм., potazъг.

огороджуватися, -джуєся, -ешся, ірф. ||
огородитися, -джуся, -ешся, рф., se sé-
parer par une clôture.

ограда, -ди, f., enceinte, rempart.

од (= від), прépos., de chez, de la part
de.

одбивати (від-), -вáю, -еш, ірф., reflé-
ter.

одбути (від-), -бáю, -еш, ірф. || одбýти
(від-), -бýду, -деш, рф., accomplir, ter-
miné.

одважно, adv. de одважний (від-), -а,
-е, adj., hardi.

оддалевій (від-), adv., de loin.

оддавати (від-), рф. || оддавати (від-), ірф.,
v. дати.

оддахати (від-), -хáю, -еш, ірф. || одда-
хати, -хаю, -еш, рф., se separer, res-
pirer.

оддягти (від-), -чу, -чин, рф. || оддýку-
вати, -кую, -чиш, ірф., remercier, payer,
одýка, -жí (= одýк, -жí), gén. plur. одéж,
f., vêtement.

одéржати, -жú, -жин, рф. || одéрживати,
-жу, -еш, ірф., recevoir.

одиін, одинá, одинó, un, seul, le même,
одиін одногó, l'un l'autre.

одібрати (від-), одберý, -реши, рф. || оди-
брати, -рáю, -еш, ірф., enlever.

одіїтý (від-), -дїдáю, -деш, рф., s'en aller.

одкінутися (від-), рф., renoncer.

одложити (від-), -жý, -жин, рф., mettre de
côté.

одмовлятися (від-), -жáюся, -ешся, ірф.

геноңсег.

одиá, одиоі (= одиéi), fém. de одиá.

- однáковый, -а, -е, adj., de même, identique.
 однáково, adv.
 однáм-однá, toute seule.
 однобóкý, -а, -е, adj., unilatéral.
 однóчáти (від-), v. спочатки.
 однóрóкувати, -шуюся, -ешся, ipf., obtenir la permission de.
 одріз, -за, m., mosqueton, carbine.
 одрізнати (від-), -ніюся, -віша, ipf. || одрізнати (від-), -ніюся, -віша, pf., se distinguer.
 одружити, -жуся, -жишев, pf. || одружувати, -жуєся, -віша, ipf., se marier.
 одхóдиг (від-), -лжу, -лиш, ipf. || одійтá, -лїду, -деш, pf., s'éloigner.
 оженитися, -женюся, -женишся, se marier.
 баero, -ра, plur. сáбра, баér, n., lac.
 бзички, бзичок, f., groseille.
 ознаймувати, -мую, -ши, ipf. || ознаймити, -млю, -мши, pf., apprendre, proclamer.
 означати, -чую, -ши, ipf. || означити, -чү, -чыш, pf., signifier.
 ой, interj., oh!
 окáйний, -а, -е, adj., maudit, damné.
 окіп, окопу, m., retranchement.
 óко, óка, plur. óти (= віci), insir. очіма, в очах, n., œil.
 окрадáти, v. обкрадáти.
 окрémий, -а, -е, adj., séparé, particulier.
 окрýлювати, -люю, -ши, ipf., donner des ailes.
 окрýга, -ти, f., district.
 округá, adv., autour.
 октáва, -ви, f., octave.
 óле, interj., ah!
 Олéкса, -си, m., Alexis.
 Олéна, -ни, f., Hélène.
 омáста, -ти, f., graisse.
 он, adv., voici, voilà.
 óннý, -а, -е (slavon), celui, ce, cet.
 онук, -ка (= унук, -ка), m., petit-fils.
 Опанáс, -са, m., Athanase.
 опишувати, v. позиціти-опис, -чи, m., description.
 опівднí, adv., à midi.
- опіка, -ка, f., tutelle.
 Опíр, -óра, m., pom propre.
 оплакати, оплачу, -чеш, pf., pleurer.
 оповідання, -ня, n., récit.
 оп'ять, adv., de nouveau.
 орáти, -рю, -рёш, ipf., labourer.
 ордá, -дý, f., horde.
 оріз, вірмá, m., aigle.
 Ориєт, дім. de Irène.
 осадити, -джу, -ши, pf. || осаджувати, -джую, -ши, ipf., faire asseoir, placer, reposer.
 осаýа (= осавýа), -ла, m., dignité militaire dans l'armée cosaque.
 освіченій, -а, -е, adj., instruit.
 осéля, -лі, gen. plur. осéль, f., habitation.
 осінь, осеня, instr. осінню, f., automne.
 осіннý, -я, -не, adj., d'automne.
 особливий, -а, -е, adj., particulier, spécial.
 особýво, adv., surtout.
 оставити, -влю, -ши, pf. || оставляти, -ллю, -ши, ipf., laisser, abandonner.
 останнý, -я, -не, adj., dernier.
 останітися, -стáнусь, -стáнемшся, ipf. || остати, -стáнуся, -вшся, ipf., rester, demeurer.
 остаток, -ткý, m., reste.
 остаточний, -на, -не, adj., décisif.
 óстрів (= остров), острозву, m., île.
 ось, воіci, ici.
 осягати, -хлю, -ши, ipf., atteindre.
 от, adv., воіci, voilà.
 отáман, отáмана, m., chef.
 отáра, -ра, f., troupeau.
 отéць, вітцí (= отцá), m., père.
 отже, adv., à savoir, c'est que.
 отóй-то,セルシ-ci.
 оточити, -чю, -ши, pf. || оточати, -чю, -ши, ipf., entourer.
 отсéже (= отсéже), adv., et voici.
 отческý (slavon) = отцéвский, -а, -е, adj., paternel.
 оñірувати, -юю, -ши, ipf., offrir.
 охороняти, -юю, -ши, pf., sauvegarder.
 отé = отсé.
 очерéдт, -ту, plur. очеретá, m., jone, гравеau.

II

- пáва, -ви, f., paon.
Павлó, -иá, m., Paul.
падати, -аю, -еш, ipf., tomber.
пай, пáю, m., lot, part.
палáти, -аю, -еш, ipf., flancher.
палáти, -аю, -еш, i pf., brûler.
палáвода, -ди, m., un casse-cou.
палáкий, -а, -é, adj., brûlant, ardent.
палáчий, -а, -е, adj. = палáкий.
пам'ятати, -аю, -еш, ipf., se souvenir.
пам'ятник, -ка, m., monument.
пам'ять, -ти, f., souvenir
пан, -ва, plur. пани (-= панóре), m., sei-
gneur, monsieur.
Панас (= Опанас), Athenase.
пáні (ne se décline pas), f., dame, ma-
dame.
пáнина, -ви, plur. пáниги, панина, f., made-
moiselle.
пан-отéць, -цé, m., prêtre.
пáнський, -а, -е, adj., seigneurial.
панууати, -аю, -еш, ipf., dominer,
régnier.
Панькó, -кá, m., nom propre.
пáра, -ри, f., paire, couple.
паралитик, -ка, m., paralysé.
пароíк, -ка, dim. de пáртїй, -ros, m., es-
saim (d'abeilles).
парéуна, -ви, f., visage, physionomie.
парубок, -ка, m., jeune homme, céliba-
taire.
пасíка, -ки, f., rucher.
пасíчиник, -ка, m., apiculteur.
пасмо, -ма, n., mèche.
пáстя, -сý, -сéш, ipf., paître.
пáхнути, -иу, -неш, sentir.
пахúчий, -а, -е, adj., odorant.
пáша, -ши, f., pâture.
пашíти, -ши, -шиш, sentir fort.
пéзвий, -а, -е, adj., fidèle, sûr, certain,
сопни.
пéвно (= пéвне), adv., certainement, à
coup sûr.
пéкло, -я, n., enfer.
пекти, печéти, ipf., cuire au four.
пáнь, пáя, instr. пáни, m., racine.
перíстий, -а, -е, adj., primitif.
перебýти, pf., tuer, vaincre, v. бýти.
- перебíгти, pf. || перебíгáти, ipf., traverser
en courant.
пер бýти, pf., v. бýти.
перважати, -аю, -еш, ipf., l'emporter,
prendre.
переважно, adv., principalement.
перевернýти, -аю, -неш, pf. || перевер-
тати, -тою, -еш, ipf., remuer, retourner
sous dessus dessous.
перевéд, -вóду, m., détérioration.
перегóкування, -ва, n., cri, appel.
нéред, près, avec l'acc. ou l'instr., de-
vant, avant.
перемога, -ви, f., préface.
перóдний, -вя, -не, adj., de devant.
переждати, pf., v. ждти.
пережи-
вати, -живу, -вóмт, pf. || пережи-
вагт, -вáю, -еш, ipf., survivre.
перейнýти, -ймý, -неш, pf. || переймáти,
-ймю, -еш, ipf., emprunter, s'approprier.
перейтý, pf., v. itý.
переклаувати, -зую, -еш, ipf. || пер-
казати, -жу, -жеш, pf., raconter, répé-
ter, rapporter.
переклáдтиса, ipf., v. пýнутися.
перекласти, -кладý, -дéш, pf. || перекла-
дати, -даю, -еш, ipf., traduire.
перекупка, -ки, f., marchande.
перéлики, -вок, f., plur. tantum, ce n'est
pas une plaisanterie.
перемо́йтися, -люся, -ємся, ipf., déli-
hérit.
перемо́га, -ви, f., victoire.
перемо́гти, -можу, -жеш, pf. || перема-
гати, -гáю, -еш, ipf., vaincre.
перенóргувати, -гуюся, -ешся, ipf. ||
переноргнýтиса, -нýся, -нёшся, pf., se
faire des signes de l'œil.
перену́драти, -мудрó, -мудрýш, pf., se
montrer plus fin.
переночувати, pf., v. ночувáти.
перенýті = перейнýти.
перенея, -ла, m., caille.
переповяний, -а, -е, adj., comblé.
пер рвати, -рвуся, -рвешся, pf. ||
переривáтися, -ваюся, -ешся, ipf., se
rompre, s'arrêter.
перестóять, -стою, -иш, pf. || перестóя-
вати, -юю, -ши, ipf., rester.
пересýнутися, -муся, -нешся, pf. || пере-

- супатрієл, -ваюся, -ешся, іпф., se déplacer.
перегіти, -тиш, -вёш, рф. || перетицята, -ваю, -еш, іпф., couper.
переходити, рф., passer, franchir, v. ходити.
переходовий, -а, -е, adj., transitoire.
перехопити, -влю, -шиш, рф. || перехоплювати, -ваю, -еш, іпф., intercepler.
перехрестий, -а, -е, adj., croisé.
перехреститися (перехрестятаися), -щу-
са, -стичса, рф. || перехрещуватися,
-щуюся, -еняся, іпф., se baptiser, se si-
gnier.
перечутти, ne pas entendre, v. чути.
перо, -рè, plur. пір'я, пір, п., flamme.
перед, avant tout.
перший, -а, -е, premier.
пес, пса, м., chien.
Піеро, -ра, м., Pierre.
печатати, -таю, -аш, іпф., imprimer; по-
чагатися, -таюсь, -ешся, faire publier
ses œuvres.
печатать, -ти, f., cachet.
пиль, пиль, м., poussière.
пильний, -а, -е, adj., zélé, minutieux,
attentif.
пильно, adv. de пильний.
пильнувати, -вюю, -еш, іпф., se soucier,
s'efforcer d'avoir soin de quelqu'un,
observer, veiller.
писання, -ня, n., écrit.
писар, -ря, plur. писарі, м., secrétaire.
писарство, -ва, n., poste de secrétaire.
писати, пишү, -шеш, іпф., écrire.
піснуги, -ну, -еш, рф., pianer.
пісніений, -а, -е, adj., qui sait lire et
écrire.
пісменник, -ка, м., homme de lettres.
пісменський, -а, -е, adj., savant.
пісменство, -ва, n., littérature.
пісмо, -на, n., écriture, art de lire et d'é-
crire.
питання, -ня, n., question, problème.
питати, -аю, -еш, іпф., demander.
питатися = питати.
піти, -ю, -еш, іпф. || від-піти, рф.,
boire.
пітигатися, -пітося, -еняся, іпф., être fier.
підень, підніт, м., midi.
підений, -а, -е, adj., méridional.
півень, півня, m., coq.
півміль, -жі, f., demi-mille.
північ, -ноча, f., minuit.
північний, -а, -е, adj., septentrional.
півтори, півтори, un et demi.
півчврагаста, 350.
під, prépos. avec l'instr., sous, au-dessous.
підбігти, підіб'єся, -башся, рф. || підби-
гати, -ваюся, -ешся, іпф., se fatiguer.
підважна, -ни, f., fondement, base.
підвості, -веду, -деш, рф. || підвіднити,
-дху, -даш, іпф., amener, soulever, jouer
un mauvais tour.
підганяти, -вяю, -аш, іпф., presser.
підгладити, -даю, -еш, іпф., épier.
піддавати, -даю, -еш, іпф., sujet.
підгадати, -даю, -еш, іпф., attendre.
підземний, -а, -е, adj., souterrain.
підймати (= піднімати), підймаю, -еш,
іпф. || підймати, підйму, -меш, рф.,
soulever, monter.
підійти, рф., aller, convenir, v. іти.
підкрадати, -дуся, -дається, рф. || під-
крадатися, -даєся, -еняся, іпф., s'appro-
cher furtivement.
підлетіти, -лечу, -тіш, рф. || підлітати,
-таю, -еш, іпф., voler vers.
підморгувати, -гую, -еш, іпф. || підмор-
гнути, -ші, -вёш, рф., cligner de l'œil.
піднайти, рф., lever.
підніматися, -віїўся, -мешся, рф. || підні-
матися, -матися, -еняся, іпф., se lever, se
hisser.
підпал, -зю, м., bûchette, allume-feu.
підпопок, -вка, domestique chez le seigneur.
піднерізуватися, -зуюса, -еняся, іпф. || під-
перізатися, -жуся, -женяся, рф., se
ceindre.
підпірки, підпірү, -преш, рф. || підпірата,
-раю, -еш, іпф., étayer.
підпис, -су, m., signature.
підписати, signer, v. пісати.
підпідбомката, -каю, -еш, іпф., crier (des
caillles).
Підволинна, -ної, f., nom d'une rivière.
підривати, -аю, -еш, іпф., saper, miner.
підріз, -зу, m., action de couper.
підрізувати, -зую, -еш, іпф. || підрізати,
-жу, -жено, рф., couper, rogner.
підскарбій, -біл, m., tresorier.

- підспівати, -а, -е, adj., qui a des yeux de taupe.
- піасу́док, -дка, m., juge d'arrondissement.
- підупа́ти, -даю, -еш, ipf., tomber en décadence.
- пізнáти, -аю, -еш, pf. || пізнавáти, -изю, -еш, ipf., apprendre.
- пізний, -л, -е, adj., tardif.
- піймáти, -мáю, -еш, pf., saisir, prendre.
- пійтý, -йдý, -деш, pf., aller.
- піла, пóлу, m., banc le long du mur dans la хата ukrainienne.
- піп, попá, m., pope, prêtre.
- пірнýти, -иý, -кéш, pf. || пірнати, -мáю, -еш, ipf., plonger.
- пісати (= послáти), -шлю, -шлем, pf., envoyer.
- пісá (== поесí), adv. et prépos. avec le gén., après.
- пісна, -и, gén. plur. пісéнь, instr. піснáни, f., chant.
- пісок, -скý, m., sable.
- піт, пóту, m., sueur.
- піхва, -хов, plur. tantum, f., fourreau.
- піч, пéчи, instr. пітчю, f., four.
- пілавня, -и, f., broussaille de roseaux.
- плáкати, плáчу, плáчеш, ipf. || заплáкати, pf., pleurer, avec по кому ou за кого.
- плáкатся == плáкати.
- платити, -чý, -тиш, ipf., payer.
- плéнитатися, -таюся, -ешся, ipf., se trainer.
- плетé, -чá, plur. плéч, пліт (= плетéй), плечý, плéч, на плéчах, n., épaule.
- плїстá (== пливстý = пливтý), пливý, -вéш, в плив, плямá, -лó, -ий, ipf., voguer.
- плóсквы, -коны, f., tiges du chanvre.
- плокýй, -á, -é, doux, paisible.
- плуг, -га, m., charrue.
- плужок, -кá, dim. de плуг.
- плут, -та, m. (russisme), coquin.
- по, прépos. avec le loc., après, sur, dans.
- побачити, v. бáчити.
- побалакати, -аю, -еш, pf. || балакати, -аю, -еш, ipf., bavarder, parler.
- побиватися, -вáюся, -ешся, trembler, palpiter.
- побігти, v. бігти.
- побізя (== бізя), prépos. avec le gén., auprès de, à côté de.
- побітурмáнитися, -мáнося, -нішся, pf., devenir musulman.
- поблизý, adv., tout près.
- поблукати, -ио, -епи, pf., errer.
- побрратáтися, -яюся, -ешся, pf., fraterniser.
- побррататися, -берýся, -берéшся, pf., se marier.
- побрестý, -бредý, -дéш, pf., se trainer.
- побутóвий, -а, -е, adj., de mœurs, de vie.
- повáба, -би, f. (= пóваб, -бу, m.), séduction.
- поважати, -жáю, -еш, respecter, considérer.
- повéжний, -а, -е, adj., important, grave, sérieux, honorable.
- повезтý, повезý, -зéш, pf. || везтý, -везý, -зéш, ipf., mener, conduire.
- повéнен, -на, -не (== повéнний), adj., obligé.
- повйтý, -вýю, -еш, pf. || повивáти, -вáю, -еш, ipf., engouler.
- повиходати, pf., v. виходить.
- повíк, adv., éternellement.
- пóеинь, -веня, f., inondation.
- пóвість, -ти, f., nouvelle, récit.
- пovіточка, dim. de повітка, -ки, f., bûcher.
- пovітра, -ри, n. air.
- пovішати, -шаю, -еш, pf., pendre.
- пovія, -йi, femme publique.
- пóвний, -а, -е, adj., plein.
- позóлі, adv., lentement.
- повоюютý, v. воююти.
- пóвріт, -ту, m., retour.
- пovстанець, -ця, m., insurgué.
- пovставши, -я, n., insurrection; résurrection.
- пovстанський, -а, -е, adj., insurrectionnel.
- погадати, pf., v.гадати.
- поганéнький, -а, -е, adj., dim. de поганий, -а, -е, vilain, mauvais.
- поганéнь, -ица, n., saouïte.
- погибати, -бáю, -еш, ipf. || погінути, -иу, -неш, pf., périr.
- погляд, -ду, m., regard.
- поглядати, -дáю, -еш, ipf. || поглянути, -иу, -неш, pf., jeter de temps en temps un regard.

- поглядіти, -джу, -ши, pf., regarder.
 погнати, -жену, -неш, pf. || гнáти, жену,
     жесш, ірф., chasser, pousser devant.
 погода, -ди, f., temps (beau ou mauvais).
 погожий, -а, -е, adj., clair, propre.
 погранічний, -а, -е, adj., limitrophe.
 погріб, -еба, m., cave.
 погуляти, pf., v. гуляти.
 подаватися, -віся, -вішися, pf., s'étran-
     gler.
 подати, pf., v. дати.
 подарувати, -рую, -ши, pf. || дарувати,
     -ю, -ши, ірф., faire cadeau.
 подданий (= підданий = піддáнець, -ница,
     м.), sujet.
 подивитися, v. дивитися.
 Поділля, -ля, n., Podolie.
 подільський, -а, -е, adj. de Поділля.
 подовжний, -а, -е, adj., longitudinal.
 подумати, pf., v. думати.
 подякування, -ня, n., gratitude.
 подякувати, -кую, -ши, pf. || дýкувати,
     -кую, -ши, ірф., remercier.
 поёт, -та, m., poète.
 пожаліти, -лю, -лиши, pf., piquer.
 пожаліти, -ю, -ши, pf., avoir pitié.
 пожити, v. жити.
 пожертвий, -а, -е, adj., jarni.
 пожога, -ги (= пожéка, -ки), f., incendie.
 позабівати, ірф. || позабіти, pf., tuer.
 позволяти, -лю, -ши, ірф. || позволяти,
     -ю, -ши, pf., permettre.
 позичати, -чю, -ши, ірф. || позичата, -чу,
     -чиши, pf., emprunter, prêter.
 позир, позору, m., aspect.
 поїзд, -ду, m., train.
 поїхати, v. їхати.
 показчик, -ка, m., index.
 показати, -кажу, -жеш, pf. || показувати,
     -зю, -е н, ірф., montrer, indiquer.
 пóка, tant que, tout le temps que, tandis
     que. jusqu'à ce que.
 покинути, покину, -неш, pf. || поки-
     дити, -лю, -ши, ірф., jeter, abandonner.
 покій, покою, m., paix, calme.
 покій, покою, m., chambre.
 покійний, -а, -е (= покойний), adj.,
     désaut, feu.
 покірність, -ності, f., soumission, obéis-
     sance.
- пóклик, -ку, m., appeler.
 покликати, -кую, -еш, ірф. || покликата,
     -чу, -еш (= покликнута, -ну, -неш),
     ірф., appeler, inviter.
 поклонитися, -віся, -вішиша, pf. || покло-
     ниться, -віяся, -вішиша, ірф., saluer.
 покосити, -шю, -шиш, pf., faucher.
 покотити, -чү, -тиш, pf., rouler.
 покрасуватися, -сюся, -ешся, ірф., faire le
     beau, se pavaneer.
 покрýти, -крайю, -еш, pf. || покривати,
     -вáю, -еш, ірф., couvrir.
 покрýляя, -лі, f., loit.
 покрýти, -плю, -пáш, pf. || покріплáти,
     -злю, -еш, ірф., renforcer, fortifier.
 полá, -лі, plur. поль, польв, в., pan.
 полé, -ля, plur. полá, полів, в., champ.
 полемічний, -а, -е, adj., polémique.
 політися, -млюся, -млєшися, pf., couler.
 полічти, pf., v. лічата.
 полк, -ку, m., régiment.
 полковий, -а, -е, adj., de régiment.
 полковник, -ка, m., colonel.
 половий, -а, é, adj., couleur jaune de blé
     mûr.
 половина, -ни, f., moitié.
 половистий (= половгий), -а, -е, adj., à
     rente douce.
 положити, -жү, -жиши (= покласти, -клади,
     -дечи), pf., poser.
 полоніна, -ни, f., pâturage au sommet des
     montagnes.
 Полтавка, -кі, f., habitante de Poltava.
 Полтавщина, -нп, f., pays de Poltava.
 полуця, -м'я, n., flamme.
 полятгі, v. лягати.
 Польє, -ка, m., un Polonais.
 польський, -а, -е, adj., polonaïs.
 Польща, -щі, f., Pologne.
 помандрувати, -рюю, -еш, ірф., se mettre en route,
     voyager.
 помаринти, -шю, -ши, pf., se faner.
 поженений, -а, -е, adj., diminué.
 померанець, -віця (= помаранча, f.), m.,
     orange.
 помережити, -жу, -жиши, pf. || помережати,
     -жаю, -еш, ірф., orner.
 померкнүти, -ку, -неш, pf., пálir, s'ob-
     scureir.

- помірти, -мрѣ, -мрѣмъ, pf., mourir.
 помершай, -а, -е (=померлий), adj., mort.
 поминати, -вáю, -еш, ipf. || пом'януть, -нý, -нéш, pf., mentionner, parler de, faire dire une messe pour un mort.
 поміж, v. між.
 помінятися, -нáюся, -еніся, pf., changer.
 помічатися, -люся, -еніся, ipf., être remarqué.
 помолитися, v. молитися.
 помста, -та, f., vengeance.
 помстятися (= помстяти), -ицуса, -стіцися, pf., venger.
 понад, prépos., au-dessus de.
 понаходити, існує, v. ходити.
 понасаджувати, -джую, -еш, ipf. || понасадити, -джу, -дши, pf., planter en grande quantité.
 понестися, -сýся, -сéшся, pf., courir, rouler.
 понижче, adv., plus bas.
 понівечити, -чу, -чаш, pf., mutiler, déformer.
 понурити, -рю, -риш, pf., baisser la tête.
 пообіцяти, -цю, -еш, pf., promettre.
 пообмлювати, v. маювати.
 понаяд, -ді, f., femme de prêtre.
 поплестися, -дуся, -денися, pf. || попадатися, -даєся, -еніся, ipf., être pris, tomber sous la main, rencontrer.
 попереду, adv., par devant.
 понаїв, -пóва, -ве, adj., appartenant au prêtre.
 понаїна, -ни, f., fille de prêtre.
 понаїя, поноїя, m., cendre.
 Попрад, -да, m., XXV, p. 93, n. 23.
 пора, -рý, f., temps, opportunité.
 порадоюська, -ки, f., dim. de порáда, -ди, f., conseil.
 порадуватися, v. радуватися.
 порадца (pol. = порадник, -ка), conseiller.
 порнати, -раў, -реён, pf., déchirer.
 поріг, -рóгу, m., seuil, caractère.
 порічина, -ни, f., bord de rivière.
 поробляти, v. robîти.
 породити, -джу, -даш, pf., mettre au monde.
 порода, -ди, f., race, espèce.
 порожнювати, -нію, -еш, ipf., être vide.
- пóруч, adv., l'un à côté de l'autre.
 посадити, -джу, -сáдиш, воні посадять, pf. || садити (=саджати), ipf., faire asseoir.
 посеред, adv., au milieu.
 послужити, pf., v. служити.
 послухати, -хáю, -еш, ipf. || послухати, -хаю, -еш, pf., écouter.
 послушний, -а, -е, adj., obéissant.
 посмутитися (= засмутитися), -тимося, -титеся, pf., s'attrister.
 посніти, -спію, -еш, pf. || поспівати, -ваю, -ши, ipf., mûrir.
 посполитий, -а, -е, adj., paysan libre dans l'État Cosaque.
 постанити, -сáвлю, -вши, pf., placer, éléver.
 постоїти, v. стояти.
 постречати (= пострікати), attendre.
 постриг, -зу, m., coup de feu.
 поступати, -паю, -еш, ipf. || поступити, -паю, -пши, pf., entrer.
 поступатися, reculer.
 посунутися, -нуся, -нешся, pf. || посунутися, -вáюся, -еніся, ipf., se mouvoir, se pousser en avant.
 потік, потоку, m., torrent.
 пótік, adv., ensuite.
 потомлений, -а, -е, adj., fatigué.
 потопити, -топію, -топиш, pf., noyer.
 потоптати, -пчý, -чені, pf., foulir.
 потрапити, -плю, -пши, pf. || потрапляти, -лáю, -еш, ipf., atteindre au but, porter juste.
 погрóхи, adv., peu à peu.
 погу́га, -ги, f., vigueur, force armée.
 потурчитися, -чуся, -чишися, pf., devenir Turc.
 потъмарйтися, -рýся, -рýшся, pf., devenir sombre.
 похильний, -а, -е, adj., incliné, soumis.
 похильги, -зю, -лиш, pf. || похилати, -лáю, -еш, ipf., pencher, incliner.
 похитати, pf., v. хитати.
 похід, -хóду, m., démarche, allure.
 похмурий, -а, -е, adj., sombre, bourru.
 поховати, pf., v. ховати.
 походжати, -джю, -ши, ipf., se promener.
 похорон, -ну, m., enterrement.
 поцілувати, -лáю, -еш, pf., embrasser

- почати, почнү, -чепі, pf. || починати,
-нію, -еш, ipf., commencer.
- початок, -тку, m., début.
- почепнати, -лію, -еш, ipf. || почепнати,
-плю, -еш, pf., accrocher.
- почервоніти, -нію, -еш, pf. || червоніти,
-нію, -еш, ipf., rougir.
- почувати, -ваю, -еш, ipf. || почутти,
-чю, -еш, pf., entendre, apprendre.
- пошарпати, -шаю, -еш, pf., élargir.
- пошукати, pf., v. шукати.
- пояс, -са, m., ceinture.
- пояснити, -нію, -ніш, pf. || поясніти,
-нію, -еш, ipf., expliquer.
- прівда, -да, f., vérité.
- {на} пріво, à droite.
- правобережний, -а, -е, adj., de la rive
droite.
- правопис, -су, m., orthographe.
- прагнути, -ну, -еш, ipf., avoir soif, désirer
fort, brûler de (+ infin.).
- предділ, -да, m., arrière-grand-père, bis-
oncle.
- презник, -ка, m., fête.
- пропор, -ру, m., étendard.
- працювати, -юю, -еш, ipf., travailler.
- прáця, -ци, f., travail.
- прекрітний (pol.), faux.
- прóдох, -ака, m., ancêtre.
- проз (pol. = чéрез), par, à travers.
- прекрасний, -а, -е, adj., beau, parfait.
- пресвятий, -а, -е, adj., très saint.
- пра, prépos. avec le loc., en présence de.
- прабути, -буду, -еш, pf. || прибувати,
-влю, -еш, ipf., arriver.
- привезти, -везу, -еш, pf. amener.
- привітати, -тлю, -еш, pf. || вітати, -ю,
-еш, ipf., saluer.
- приглядати, -ю, -еш, pf., surveiller.
- притягобити, -блю, -бши, pf., opprimer.
- прігоріц, -ці, f., poignée.
- придавати, ipf., ajouter.
- придатиця, -дамся, -лася, pf. || прида-
ватися, -даюся, -бшася, ipf., être utile,
servir à.
- приєднатиця, -найся, -шася, ipf., s'unir.
- призирство, -ва, n., mépris.
- прізьба, -би, f., banc de terre autour de
la хата.
- приїжджати, -джую, -еш, ipf. (= при-
- їздити, -жджу, -здіш), venir, arriver.
- пріхрати, v. іхати, arriver.
- приймати, -млю, -еш, ipf. || приймати
(= привéта), -йму, -меш, pf., accepter.
- прийті, -йду, -йдеш, pf. || приходити,
-джу, -деш, ipf., arriver.
- приказка, -ки, f., anecdote.
- приказувати, -ую, -еш, ipf. || приказати,
-кажу, -жеш, pf., ordonner, répéter.
- прикрашоти, -шлю, -еш, ipf. || при-
красити, -шу, -сіш, pf., orner, embellir.
- прикрýти, -крю, -еш, pf. || прикрýвати,
-ваю, -еш, ipf., fermer, dissimuler.
- прилізти, pf., se glisser, entrer, v. лізти.
- приліпити, -плю, -паш, pf., coller.
- прилітати, -тлю, -еш, ipf., arriver en
volant.
- примітка, -ки, f., annotation.
- прімовка, -ки, f., proverbe.
- принаджати, -жу, -жиш, ipf., appartenir.
- принадати, -даю, -еш, ipf. || принадти,
-паду, -деш, pf., tomber aux pieds.
- пріпливти, -вў, -веш, pf. || припливати,
-влю, -еш, ipf., voguer, naviguer.
- пріп'ятувати, -зую, -еш, pf., forcer.
- присілок, -зка, m., hameau.
- присів'я, -з'я, n., proverbe.
- прислухатися, -юся, -ешся, ipf., écouter,
préter l'oreille à.
- присмáчка, -ки (= присмáка, -ки), f.,
assaisonnement.
- пріслути, -ну, -веш, pf., jaillir.
- приспіти, -сплю, -спіш, pf. || приспі-
ти, -шлю, -еш, ipf., bercer, endor-
mire.
- пріставати, -аю, -еш, ipf., se fatiguer.
- пріставати, -влю, -веш, pf. || приста-
вати, -ллю, -еш, ipf., fournir, pro-
curer.
- прістяти, -стяну, -стянемш, pf. || прі-
ставати, ipf., s'attacher à, se coller à.
- пріступ, -пу, m., accès, assaut.
- притовкувати, -ую, -еш, ipf. || притовкти,
-вчу, -чеш, pf., presser.
- притомлений, -а, -е, adj., fatigué.
- притулати, -лю, -лаш, pf. || притулати,
-ллю, -еш, ipf., mettre à côté de quelque
chose, héberger, servir.
- притулок, -жку, m., refuge, asile.
- прихильний, -а, -е, adj., bienveillant.

- приходжатъ (= прихожатъ == праходитъ),
-джю, -еш, ірѣ, venir, arriver.
прачилок, -ка, m., frontal.
причиня, -ни, f., cause, malheur.
пріязно, adv., affablement.
пріятель, -я, m., ami.
пріятелювати, -юю, -еш, ірѣ, étre ami.
прірва, -ви, f., gouffre, abîme.
про, прѣpos. avec l'acc., au sujet de.
проблакати, v. балакати.
пробйтъ, рѣ, percer, trouer, v. бѣти.
пробуявати, -влю, -еш, ірѣ, étre ensemble,
se trouver.
промахити, -джу, -деш, ірѣ, conduire,
faire, répéter..
провалъ, -ля, n., crevasse.
проводжати, -юю, -еш, ірѣ, accompagner.
проглатись, -глюсь, -ешся, ірѣ, perdre du
temps.
продаж, -жу, m., vente.
прожити, -живу, -вёш, рѣ. || прожигати,
-влю, -еш, ірѣ, vivre, passer le temps.
просаѣк, -ка, m., prosateur.
прозвати, -зву, -звёш, рѣ. || прозивати,
-влю, -еш, ірѣ, surnommer.
прозириний, -а, -е (= прозорій), adj.,
transparent.
прокинутися, -нуся, -ешся, рѣ. || про-
кидатися, -кося, -ешся, ірѣ, s'éveiller.
прокляти, -нлю, -еш, ірѣ. || проклястъ,
-клию, -еш, рѣ, maudire.
проклятый, -а, -е, adj., maudit.
проклятущий, -а, -е, adj., augm. de прѣ-
блѣтій.
пролетарський, -а, -е, adj., prolétaire.
проміта, рѣ, v. літися.
промоѣ, -га, m., prologue.
променієтій, -а, -е, adj., rayonnant.
промінь, -ена, m., rayon.
проміння, -ня, n., coll., rayons.
промовляти, -млю, -еш, ірѣ. || промовити,
-влю, -вш, рѣ, parler.
пропасті, -паду, -леди, рѣ || пропадати,
-длю, -еш, ірѣ, disparaître, péir.
прописати, єстире, v. писати.
прорвати, -рву, -рвеш, рѣ. || проривати,
-влю, -еш, ірѣ, percer, rompre.
проскіти, прону, просини (= прокати,
-влю, -еш), ірѣ || попроскіти, рѣ,
demander, supplier.
- прѣсо, -са, n., millet.
прѣстій, -а, -е, adj., simple, droit, sim-
cere.
простір, простору, m., vaste espace.
просторий, -а, -е, adj., vaste, spacieux.
просторно, adv. de просторний (= про-
сторий), au large.
простягатися, -глюся, -ешся, ірѣ. || про-
стягніяся, -гнуся, -ешся, pf., s'étendre.
просьба, -би, f., prière, demande.
протѣ, adv., cependant.
прѣти, прѣpos. avec le gén., en face de,
vis-à-vis, auprès de.
протягти, рѣ, v. тясті.
прокати, v. проскіти.
прокходитъ, -ходжу, -деш, ірѣ. || пройтъ,
-йду, -деш, рѣ, traverser à pied, passer.
прочаніи, -на, plur. прочаніи, m., pèlerin.
прощане, -ня (= прощання, -ня), n.,
adieu, congé.
прощати, -шлю, -еш, ірѣ. || простіти,
-шу, -стїш, рѣ, pardonner, faire grâce.
пропіатися, -кося, -ешся, ірѣ, prendre
congé.
пруг, -га (= упруг, -га), m., le quart d'un
jour ouvrable.
Пррут, -та, Pruth.
пруття, -тя, n. coll., verges.
прямій, -а, -е, adj., droit, direct.
псалтир (= псалтир), -рѣ, m., psautier.
пташечка, -ки, f., dim. de пташка, -ка,
f., oiseau.
птача, -чи (= птах, -ха, m.), f., oiseau,
volaille.
пұра, -ти, f., souci.
пук, -ка, m., faiseau, boite.
пурнүти, -нү, -вёш, рѣ. || пурнавата, -нлю,
-еш, ірѣ, faire un plongeon.
пустельник, -ка, m., ermite.
пустеля, -ли, f., désert.
пустінний, -а, -е, adj., désert.
пустіти, пущу, пустиш, рѣ, lâcher, laisser
aller.
пустун, -нік, m., poisson.
пұто, -та, plur. пұти (= пұта), n., en-
trave, chaîne.
путь, путі, f., chemin.
пхати, -ю, -еш, ірѣ, pousser.
пчілка, -ки, f., dim. de пчола, -зі, f.,
abeille.

- п'яній, -а, -é, adj., ivre.
 п'яніога, -ти, m., ivrogne.
 п'ята, -тú, f., talon.
 п'ятиголовий, -а, -e, adj., aux cinq coupoles.
- Р
- рáда, -ди, f., conseil, Assemblée des Co-
saques.
 радéнький, -а, -e, dim. de páдий, -а, -e,
adj., joyeux, content.
 рáдити, radjou, ráditi, impér. radъ,
rádьте, ipf., conseiller.
 рáдість, râdisti, instr. rádіstю, f., allé-
gresse, joie.
 рáліти, ráliu, -еш, ipf., se réjonir.
 рáдоші, rádoši, f. [le sing. rádoš, -ти,
est rare], joie.
 рáдуватися, -уюся, -еніса, ipf., se réjouir.
 рáдзінський, -а, -e, adj., soviétique.
 раз, râz, plur. razý, razé, m., une fois.
 разом, adv., à la fois, ensemble.
 раñ, ráю, m., paradis.
 рак, -ка, m., écrevisse.
 рапеñь, -акя, m., havre-sac.
 раній, -а, -e, adj., matinal, prématûrë.
 рано, adv., de bonne heure, tôt.
 ранок, -аку, m., matin; шо-ранку, chaque
matin.
 раптóво, adv., inopinément.
 ратувати (= рятувати), -ýю, -еш, ipf. ||
     вýратувати (= вýратувати), -тую, -еш,
    ipf., sauver.
 рáтман, -на, m., membre du conseil mani-
cipal dans les villes de l'ancienne Ukraine.
 рáчей (pol. := скоріше), plus vite.
 рвáтися, rvýtsja, rávitsja, ipf., se déchirer.
 ребéрце, -ца, n., dim. de ребро.
 ребрó, -pa, plur. ребра, rébôr, n., côté.
 рев, -ву, m., mugissement.
 ревнувати, -ую, -еш, jalouser, être
jaloux.
 ревúчий, -а, -e, adj., mugissant.
 революція, -ї, f., révolution.
 ревті (= ревіти), revý, -ésh, ipf., mugir,
meugler.
 рéльса, -си, f., rail.
 ремінний, -а, -e, adj., de la couverte.
- рáба, -бп, f., poisson; рáбочка, -ка, f.,
dim. de раба.
 рíза, -зи, f., habît sacerdotal.
 рíзл, -лі (= рíзля, ролá), f., champ labouré.
 рибіту, -ваю, -ыйш, ipf., grincer.
 рíцар, -ри, m., chevalier.
 рицáрство, -ва (= лицáрство, -ва), n.,
chevalerie.
 рíвній, -а, -e, adj., égal.
 ріг, рóга, m., corne.
 рід, рóду, m., famille, lignée, tribu, gêbre.
 рідко, adv., rarement.
 рідинний, -а, -e, adj., lié par le sang, natal,
propre.
 ріжний, -а, -e (= різний, -а, -e), adj.,
différent.
 різа, -зи, f., lot de terrain.
 різдвяний, -а, -e, adj., de Noël.
 різка, -ки, f., verge.
 різниця, -ци, f., différence.
 різницький, -а, -e, adj., de boucherie.
 різноманітний, -а, -e, adj., d'éléments, varié.
 рік, рóку, plur. рóки, -іс, m., année.
 ріка, -ки, f., rivière.
 річ, рéти, instr. ríčno, plur. ресі,
речей, f., discours, propos, affaire, fait,
chose.
 річка, -ки, f., rivière.
 робити, robati, robati, вони рóблять, ipf.,
faire, travailler, se comporter; робить
плáту, payer.
 рогатíй, -а, -e, adj., cornu; рогата худоба,
bétail à cornes.
 родити, -джу, -дити, pf. et ipf., mettre au
monde.
 родич, -ча, m., proche parent.
 ролючий, -а, -e, adj., fertile.
 рóжа, -жи, f., rose.
 рожевий, -а, -e, adj., couleur de rose.
 розбítи, casser, briser, désarcе, v. біті.
 розбій, розбóю, m., brigandage.
 розабір, -збóру, m., qualité, distinction.
 розважити, -жу, -жити, pf. || розважати,
-жу, -еш, ipf., consoler, distraire; dis-
suader.
 розвесті, -дý, -дéш, pf. || розвéдти,
-джу, -дити, ipf., désunir, séparer.
 розвýтися, розвíкся, -éши, ipf. || розви-
вáтися, -вáюся, -ешся, ipf., se dévelop-
per, se former.

- розгорта́ти, -аю, -еш, іпф. || розгорну́ти, -ну, -еш, іпф., діployer, dérouler.
 роздорож, -жу (= роздоріжка, -жя, п.), м., bifurcation, carrefour.
 розказува́ти, -ую, -еш, іпф., raconter.
 розкіш (�= рóскіш), розкóшн, gén. plur. розкóшнів, f., luxe.
 розкішний, -а, -е, adj., luxueux.
 розкóчуватися (= роскáчуватися), роз-
 кóчуюсь, -ешся, іпф., se rouler, s'étendre.
 розлітися, розліта́ся, -літися, іпф. || роз-
 лізнатися, -вáтися, -ешся, іпф., se ré-
 pendre.
 розлýта, -ти, f., séparation.
 розлукитися, -чýся, -чишся, іпф., se sépa-
 ger.
 розмалювати, recouvrir de peinture, v.
 малювати.
 розмірти, -райю, -еш, іпф. || розмíрти,
 -рю, -риши, іпф., mesurer.
 розмова, -ви, f., conversation.
 розпитува́ти, -тую, -еш, іпф. || розпитá-
 ти, -тáю, -еш, іпф., interroger.
 розпіта, -ти, f., payement.
 розпочати, -чину, -нéши, іпф. || розпочи-
 нати, -нáю, -еш, іпф., commencer.
 розпýка, -ти, f., désespoir.
 розум, розуму, m., raison.
 розуміти, -ю, -еш, іпф., comprendre.
 розумний, -а, -е, adj., intelligent.
 розшарпти, -паю, -еш, іпф., déchirer.
 роковий, -а, -е, adj., annuel.
 роса, -й, f., rosée.
 російський, -а, -е, adj., russe.
 Ресійкин, -на, plur. Російкин, m., ти
     Русse.
 рослýна, -ни, f., plant.
 роспливатися, -вáтися, -вешся, іпф. || рос-
     пливти́ся, -вáтися, -вешся, іпф., dispara-
     raitre.
 рості, -тý, -тéши, passé je pie, рослá,
     рослý, іпф., croître, pousser.
 ростич, -чи (= ростів, -ї), f., débandade;
     у ростич, à la débandade.
 ростоплýти, -мáю, -еш, іпф. || ростопыти,
     -мáю, -ши, іпф., fondre.
 рот (= ріг), рота, рóтоти, plur. ротý, m.,
     бouche.
 рубати, -бáю, -еш, іпф., couper, abattre.
- руйнува́ти, -нýю, -еш, іпф., ruiner.
 рукá, -кá, plur. руки, f., main, bras.
 рукáв, -вá, plur. рукáва, m., manche.
 Румýнія, -нї, f., Roumanie.
 ру́сий, -а, -е, adj., blond.
 Русин, Русина, m., un Ukrainien, XXIII.
 Русь, Рýси, f., Ruthénie, Ukraine, XXIII.
 руче́нька, -ки, f., dim. de рука.
 руський, -а, -е, adj., ukrainien (arch.).
 ручий (руший), -кá, m., essuie-
     main.
 рушéти, -аю, -еш, іпф. || рушата, -му.
     -шиш, іпф., mouvoir, déplacer.
 рушийця, -ци, f., fusil.
 рядок, -дкá, m., rang.
 рядом, adv., côté à côté.
 рядочок, -чка, dim. de рядок.
 расий, -а, -е, adj., abundant.
 рáсно, adv., abondamment.

C

- сад, сáду, в саду, m., jardin.
 садити (= саджати), саджу, сáдити, сá-
     дить, вони садять, іпф., planter.
 садовник, -нý, f., fruitier; fruits.
 садо́к, -дкá (= садочок), dim. de сад.
 салдат, -та, m., soldat.
 сало, -ла, n., lard, graisse.
 Самáрщина, -ни, f., le pays de Samara.
 same, adv., justement, tout juste, ainsi, à
     savoir.
 самий, -жá, -мé, lui-même, le même.
 Самуїло, я, m., Samuel.
 самісінівский, -а, -е, dim. de самій.
 самовідець, -пя, m., témoin.
 самонах, -иу, m., fusil.
 самоті, -тý, f., solitude; на самоті, en
     particulier, tête-à-tête.
 самотнй (= самітний), -ни, -нє, adj., seul,
     solitaire.
 Сарáтовщина, -ни, f., le pays de Saratov.
 сатиричний, -а, -е, adj., satirique.
 свéкор, -кра, m., beau-père (père du
     mari).
 свіснути, -сну, -неш, іпф., siiller.
 свист, -ту, m., siflement.
 свýта, -ти, f., vêtement de gros drap.
 свідок, -дка, m., témoin.

- свідомий, -а, -е, adj., conscient.
 свідомість, -ости, f., conscience.
 свіжий, -а, -е, adj., frais.
 свій, своя, своє, son, sien, le sien.
 світ, тут, m., monde, lumière.
 світанок, -ку, m., aube
 світити, спічу, світиш, ipf., faire, éclairer.
 світлиця, -ці, f., chambre.
 світло, -ла, n., lumière.
 світланий, -а, -е, adj., clair.
 світовий, -а, -е, adj., matinal, mondial.
 світом, adv., à l'aube.
 свічка, -ки, f., bougie.
 свободний, -а, -е, adj., libre.
 свободда, -ди, f., liberté.
 своєволінник, -ка, m. := своеволінний.
 своеволінний, -ая, -ое (slavon), adj., indiscipliné, qui agit à sa guise.
 своеволія, -ли (slavon), f., licence, désordre.
 свят, -а, -е (= святий), adj., saint.
 се = це.
 сéбто, c'est-à-dire.
 себé, pronom refléchi, se, soi, me, moi, te, toi, etc.
 селитися, -люся, -лишся, ipf., s'établir, se fixer.
 селó, -á, plur. села, сіл, n., village.
 селянин, -на, plur. селяни, селян, m., paysan.
Сéрпíй, -гíй. Serge.
 сердешний, -а, -е (=сердечный), adj., cor-dial, sincère, pauvre diable.
 сердитий, -а, -е, adj., irrité, irritable.
 сéреа, adv. et prépos. avec le gén., au milieu, parmi.
 середа, -дá, f., mercredi.
 середина, -ни, f., milieu.
 середній, -ні, -не, adj., du milieu.
 серпанок, -нку, m., mousseline.
 сéрпень, -шия, m., août.
 сéреа, -ца, plur. серпá, сердебъ, n., cœur.
 сестричка, -ки, f., dim. de сестра, -ри, f., sœur.
 сіній, -а, -е, adj., blanc (des cheveux).
 Сарій, -гету, m., ХХV, p. 91, n. 2
 сіязий, -а, -е, adj., gris.
 сизонрозорий, -а, -е, adj., bleutre.
 сила, -ли, f., force, beaucoup (en fonction d'adverbe); що-сíла, de toutes ses forces.
 сіакуватися, -куюся, -ешся, ipf., s'efforcer.
 син, -на, voc. сіну, plur. сині, -ів, m., fils.
 синій, -л, -е, adj., bleu.
 синіти, -мю, -еш, ipf., devenir bleu.
 синок, -нка (синючик, -чка), dim. de син.
 сіпати, -лю, -плеши, ipf., verser.
 сирій, -а, -е, adj., humide.
 сирота, -ти, plur. сироти, сиріт, un orphelin, une orpheline.
 сікти, -чү, -чеш, ipf., couper.
 сіль, соли, instr. сілью, f., sel.
 сімбóт, 700.
 сінепний, -а, -е, adj., qui se rapporte à l'entrée.
 сіні, сіній, instr. сінімá, в сініх, f., plur. tinctum, antichambre.
 сіно, -на, n., foin.
 сіножатъ, -ти, f., prairie.
 сірій, -кп, f., dim. de сіра, f., soufre.
 сісти (= сідати), сиджú, сидіш, сидіть, passé я сідів, сіділа, ipf., être assis.
 Січ, -чи, f., camp des Cosaques Zaporegues.
 сіта, сіті, f., bataille.
 січовий, -а, -е, adj. de Січ.
 сіяти, сію, -еш, ipf., semer.
 сійти, сію, -еш (= сáти, сію, -еш), ipf., rayonner, laire.
 сказати, -кажу, -кажеш, -кажуть, impér. скажи, pf., dire.
 скакнути, -нү, -неш, pf. || скакати, -чү, -чеш, ipf., sauter.
 скарб, -бу, m., trésor.
 скелістий, -а, -е, adj., rocheux.
 скеля, -лі, f., rocher.
 скільки (= скілько = кілька = кілько), adv., combien, autant que.
 скінчити, -чү, -ніш, pf. || кінчати, -ю, -еш, ipf., finir,achever.
 склад, -ду, m., composition, élément, style.
 складати, -дáю, -еш, ipf. || скласти, -дáю, -еш, pf., déposer, composer.
 сковородá, -ді, f., poêle.
 скорбота, -ти, f., douleur.

- скоро, adv., vite, bientôt.
 скот, -тá, m., bétail.
 скотарство, -за, n., élevage du bétail.
 скотина, -ни, f., bétail.
 скралатся, -дáюся, -емся, ipf. || скралетися, -дуся, -дешся, pf., s'approcher furtivement.
 скрізь, adv., partout.
 скромний, -а, -е, adj., modeste.
 скрутити, v. крутити.
 скубати, скую, -еш, pf. || скубувати, -вую, -еш, ipf., enchaîner.
 скүпий, -á, -é, adj., avare.
 скүсний, -а, -е, adj., habile, adroit.
 слабеникъ, -а, -е, adj., dim. de слабий.
 слабый, -á, -é, adj., malade.
 слабіти, -ю, -еш, ipf., faiblir.
 слабувати, -ю, -еш, ipf., être malade.
 слáва, -ви, f., gl. ire.
 слáвникъ, -а, -е, adj., glorieux, parfait.
 слáти, шлю, шлеш, ipf., envoyer.
 слáвн, adv., presque.
 слізький, -á, -é, adj., glissant.
 слід, -ду, на слідú, plur. слідý, m., trace.
 слідкомъ, prér., aussitôt, après.
 слідóчокъ, -чиу, dim. de слід.
 сліпий, -á, -é, adj., aveugle.
 словобода (= свободы), -да, f., liberté.
 словодá, -дá, f., village dont les habitants étaient exempts de taill et de corvée.
 словожанинъ, -на, m., habitant de словодá.
 словакъ, -а, -е, adj., slovaque.
 словникъ, -кá, m., dictionnaire.
 слово, -ва, plur. словá, слів, n., parole.
 слугá, -ти, m., servit·ur, domestique.
 служити, служу, служаш, ipf., servir.
 слухати, -аю, -ши, ipf., écouter.
 слухатися, -хрюся, -емся, ipf., obéir.
 слухач, -чá, m., auditeur.
 слу́дникъ, -а, -е, adj., convenable, actuel, juste, sondé, solide.
 сльоза, -зý, plur. сльози, сліз, f., larme.
 смачний, -á, -е, adj., savoureux, exquis.
 смерекъ, -ка, m., épicéa.
 смерековий, -а, -е, adj. de смерекъ.
 смéртникъ, -а, -е (= смéртнъинъ, -а, -е), adj., mortel.
 смерть, -ти, f., mort.
 смикнти, -иу, -неш, pf. || смéкнати,
- каю, -еш, ipf., tirer, traîner; смикнти лóмьки, allumer la pipe.
 сміливо, adv., hardiment.
 смілив, -а, -е, adj., hardi, audacieux.
 сміх, сміху, сміхомъ, в сміху, m., rire.
 сміятися, -йесь, -ешел, ipf., rire.
 смола, -мá, f., goudron.
 смýга, -ти, f., trait, raie, zone, période.
 смутний, -á, -é, triste.
 смýтокъ, -тиу, m., tristesse.
 смáра, -ти, f., force.
 смýтися, impers., ipf., réver.
 сніг, -ту, в снігъ, plur. снігá, m., neige.
 сніговий, -á, -é, adj., neigeux.
 снідати, -даю, -ем, ipf., déjeuner.
 себака, -кп, m. ou f., chien.
 себі, pronom réfléchi, da себé.
 сокія, сокола, plur. соколи, m., faucon.
 соловей, соловія, plur. соловії, соловіїв, m., rossignol.
 солдатий, -а, -е, adj., doux, sucré.
 сон, сну, m., rêve, sommeil.
 сонёт, -ту, m., sonnet.
 сонечко, -ка, n., dim. de сонце, сонця, n., soleil.
 соняшникъ, -а, -е, adj., de soleil.
 сорок, 40.
 соромъ, сорому, m., honte.
 сором'язливий, -а, -е, adj., pudique.
 сорбчка, -кп, f., chemise.
 сотникъ, -ка, m., chef militaire et civil d'une unité territoriale (сотни, -ни) dans l'État Cosaque.
 сотниківна, -ни, f., fille du сотникъ.
 сотна, -ни, f., centaine.
 спадки, pf., v. підаги.
 спасеній, -а, -е, adj., bon.
 спасібіс (= спасібі), adv., merci, littéral.
 « Dieu te sauve ».
 Спасінка, -кп, f., le carême de l'Assomption (du 1er au 15 août).
 спасіти, -ти, -ем, pf. || спасати, -аю, -ем, ipf., sauver.
 спасти, -ти, -ем, pf. || спасати, спасаю, -еш, ipf., paître.
 спіти, сплю, спиш, ipf., dormir.
 спéрну, adv., d'abord.
 спіна, -ни, f., dos.
 спинати, спиню, -неш, pf. || спінати, -нлю, -еш, ipf., arrêter.

- спис, -áса, m., lance.
 спітати, v. питати.
 спів, -ву, m., chant.
 співати, -аю, -еш, іпф., chanter.
 співучий, -а, -е, adj., chantant, harmonieux.
 співувати, -аю, -еш, іпф., plaindre, sympathiser avec quelqu'un.
 спілка, -ка, f., com. агнє.
 спільній, -а, -е, adj., commun.
 спішатися, -шуся, -ишися, іпф., se dépêcher.
 споглянути, -иу, -неш, рф. || споглядати, -дяю, -еш, іпф., jeter un regard.
 сподіання, -ня, n., espérance.
 сподобатися, -аюся, -ешся, рф., plaire.
 спокійно, adv., tranquillement.
 сполох, -ху, m., peur, frayeur.
 сполохнути, -хніу, -неш, рф., effrayer.
 споминати, -аю, -еш, іпф. || спом'януть, -нү, -чеш, рф., se souvenir, se rappeler.
 спосіб, способу, m., moyen.
 спочавати, -вайо, -виш, іпф. || спочати, -чайу, -неш, рф., dormir, se reposer.
 справді, adv., véritablement.
 справедливий, -а, -е, adj., juste, équitable, véritable.
 спріяти, -влю, -виш, іпф., faire, accomplir.
 справовати, -вую, -шиш, іпф., réparer, exercer.
 спрівца, -ци, m., auteur, créateur.
 спріта, -ти, f., soif.
 спрітний, -а, -е, adj., astucieux.
 спричинитися, -ніся, -нитися, рф., contribuer à.
 спроба, -би, f., essai.
 спулої, -дя (== бурсак, -ка), m., boursier dans une école, écolier.
 спустити, -шу, -шиш, рф. || спустошувати, -шую, -шиш, іпф., dévaster.
 спріло, -ла, n., argent (métal).
 спрібний, -а, -е, adj., d'argent.
 ставити, -зю, -виш, іпф., mettre, placer.
 ставлення, -ил, n., attitude envers quelque chose.
 ставок, -вка, m., étang.
 ставочок, -чка, dim. de став, -ву (= ставок, -вка), m., étang.
- становити, становлю, -ваш, рф. || становляти, -лјаю, -еш, іпф., mettre, lâter, composer.
 старенький, -а, -е, adj., dim. de старий.
 старечий, -а, -е, adj., sénile.
 старий, -рд, -рэ, adj., vieux.
 старик, -кá, m., vieillard.
 старість, староста, instr. старістю, f., vieillesse.
 стародавній, -ил, -не, adj., antique.
 староруський, -ка, -ке, adj., vieux russe, vieux-ruthène, ukrainien.
 старосітський, -ка, -ке, adj., antique, ancien.
 старший, -а, -е, adj., aîné.
 старшина, -иц, coll., le corps d'officiers, les anciens dans l'armée Zaporogue.
 статечий, -а, -е, adj., grave, posé, solide.
 стати, станову, -неш, рф. || становляти, становіти, -еш, іпф., se placer, se dresser, devenir.
 статися, -нуся, -нешся, рф. || становатися, стаюся, -ышся, іпф., arriver, avoir lieu.
 стаття, -тті, f., article.
 стежити, -жу, -жиш, іпф., surveiller.
 стелитися, -ліся, -лешся, іпф., s'étendre, s'étaler.
 Степани, -а, -е, adj. d'appartenance, de Степан, dim. de Степан, Étienne.
 степ, степи, в степі, m., steppe.
 степовий, -а, -е, adj., de steppe.
 стерні, -ні, f., chame champ couvert de chaume.
 стиг, стиду, m., honte.
 стернік (= стернік), -ка, m., timonier.
 стиха, adv., sans bruit, lentement, à voix basse.
 стіл, стола, m., table.
 стінка, -ки, f., dim. de стіні, -ні, f., mur.
 сто, cent.
 століття, -тті, n., siècle.
 сторона, -ні, plur. сторони, сторін, f., côté, contrée.
 стояти, стою, стоиш, impér. стї, стїте, іпф., être debout, demeurer, se tenir.
 страта, -ви, f., nourriture, plat.
 страх, -хі, m., peur.
 страшний, -а, -е, adj., terrible.
 стреміти, стрежло, -ліш, іпф., se précipiter.
 стрепенутися, -нуся, -нешся, рф., tressaillir.

страйти, -аю, -еш, ipf. || стрінути, стріну, -иши, pf., aller à la rencontre de quelqu'un.

стріла, -лі, f., flèche.

стрімкий, -а, -é, adj., haut et mince.

стрінутися (= стрітися), -нуся, -ишися, pf., rencontrer, trouver.

стрічка, -ки, f., ruban.

струна, -нá, f., corde.

струнний, -а, -é, adj., svelte.

strup, -ну, m., croûte.

стугоніти, -илю, -иши, pf. == гудіти.

стукати, -каю, -еш, ipf., frapper.

ступати, -аю, -еш, ipf., marcher.

ступінь, -еня, m., pas.

субота, -ти, f., samedi.

сугірний, -а, -е, adj., v. гірський.

суд, -ду, в суді, m., jugement, tribunal.

судити, суджувати, судити, ipf., juger.

судитися, -джуся, -дишися, ipf., être en procès, être prédestiné.

суддя, судді, instr. суддею, plur. судді, суддів, m., juge.

суетливий, -а, -е, adj., affairé.

сум, -му, m., chagrin, tristesse.

сумежиний, -а, -е, adj., limitrophe.

сумний (= смутний), -а, -é, adj., triste.

сумнів, -ва, m., doute.

сумувати, -ю, -еш, être triste, s'affliger.

сунутися, -нуся, -ишися, pf., se fourrer, se mouvoir lentement.

сунутися, -нуся, -ишиша, pf., se jeter, se ruer.

сурово, adj. de сурівий (= суворий), -а, -е, adj., rude, sévère.

сусід, сусіда, plur. сусіди, сусідів, m., voisin.

сусідити, -джу, -дим, ipf., être voisin.

сутана, -ни, f., soutane.

сухар, -рі, m., biscuit.

сущільний, -а, -е, adj., intact.

схил, -му, m., pente.

схилитися, -ліюся, -лишися, pf. || схилитися, -ліюся, -ишиша, ipf., se pencher, s'incliner.

схід, сходу, m., orient, levant.

сховати, -ваю, -еш, pf. || ховати, -аю, -еш, ipf., cacher.

сходитися, -джуся, -дишися, ipf., se réunir.

схопитися, -пліюся, -пішися, pf., se saisir de, s'apercevoir de.

схочіти, схочу, -чеш, pf. || хотіти, хочу, хочеш, ipf., vouloir.

съогодні (= съогодня), adv., aujourd'hui.

сюді (= сюдою), adv., ici, y (movement).

сюрчання, -ня, n., bourdonnement.

сюрчать, -ш, -йш, ipf., bourdonner.

сажень (= сажемъ), сажни, plur. сажні, сажнів (= саженъ), m., mesure de longueur == 2 mètres 134.

свіно, -ва, n., rayonnement, au soleil.

сям таң, par-ci par-là.

Сип, -на, m., XXV, p. 93, n. 20.

Сівік, -оку, m., XXV, p. 93, n. 21.

сійти, v. сійти.

T

та, conj., mais, et.

таблиця, -ці, f., table.

тавро, -рі, n., empreinte, marque.

таганок, -нка, dim. de таган, -на, marmitte.

таїтися, таїся, -їнся, ipf., se cacher.

так, adv., ainsi, de même, de cette sorte, oui, alors (avec l'antécédent аж).

такý = так, originellement simple doublet de tak. L'adverbe такý s'emploie souvent au sens de «cependant, enfin».

такий, -а, -é, tel.

також, adv., aussi, de même.

такоже, parfaitement.

талановитий, -а, -е, adj., de talent.

там, adv., là, là-bas.

тамечки = там.

Тарасів, -ова, -ове, adj. de Тарас, m., Taras.

татарапи, -ві, f., au sens collectif «des Tartares».

Татарин, -на, pl. Татары (= Tarapé), Tarap, m., Tatare.

(по) татарськи, adv., en tatare.

тато, -та, m., père.

твірдий, -а, -é, adj., dur.

тврдина, -ні, f., fortresse.

творір, твору, m., œuvre, cr.ation.

творіти, -рію, -риш, ipf., créer.

творчість, -ості, f., génie créateur.

- тегінáться, -наюся, -ешся, іpf., s'agiter, se balancer.
 тéмний, -а, -е, adj., obscure, тёмный, -я, -е, adj., обсур, тёмно, adv., obscurément, темнота, -ти, f., ténèbres, тёмрыва, -ви, f., ténèbres.
 тенéр (= тенéра), adv., maintenant, тенéріншій, -ня, -не, adj., actuel, présent.
 тéплый, -а, -е, adj., chaud, тёреи, -ру, m., prunellier.
 теритóрия, -ї, f., territoire, тéрница, -ци, instrument à tailler.
 ти, тебе, ти, toi.
 тýждень, тýжня, plur. тýжні, -ів, m., semaine.
 тýжнéй, -а, -е, adj., hebdomadaire.
 тýкать, -каю, -ши, іpf., toucher, enfoncez, тиы чáсом, conj., cependant, entre autres.
 тюн, -ну, clôture de branchages entrelacés.
 тиrан, -на, m., tyran.
 тýснуты, -ну, -неш, іpf., presser, opprimer.
 тýтуз, -лу, m., litre.
 тýтулизатыся, -уюся, -ешся, іpf., se donner un litre.
 тахéнький, -а, -е, adj., dim. de тýхий.
 тýхий, -а, -е, adj., calme, lent.
 тýхість, -хости, f., le calme.
 тýша, -ши, f., silence.
 тýкати, -аю, -ши, іpf., courir.
 тýло, -ла, n., corps.
 тýльки, adv., seulement, ne... quo, à peine.
 тýльки шо, à peine, littéral. « seulement que ».
 тýм'a, -я'п, n., sinciput.
 тýнь, тýни, f., ombre.
 тicннý, -а, -е, adj., étroit.
 тýтка, -ки, f., tante.
 тýтчин, -ва, -не, adj., de la tante.
 тýнити, -шу, -шиш, іpf., consoler, soulager.
 ткацкýй, -а, -е, adj., de tissage.
 тýти, тýю, -ши, іpf., couver, se consumer.
 то, conj., sinon.
 товариство, -ва, n., compagnie, société, désignation de l'armée Zapadogue.
 товáриш, товáриша, plur. товáриші, -ів, m., camarade.
 товáтки, -вчý, -чéш, іpf., piler, broyer.
 товáч, -чá, m., interprète.
 товстый, -а, -е, adj., gras.
- тодí, adv. (= тогá), alors.
 тодíшнй, -ва, -е, adj., d'elors, de ce temps-là.
 той, та, те, celui-là, celui, ce, cet.
 тóлока, -ка, f., pâturage.
 тонкýй, -а, -е, adj., mince.
 тонути, тонý, тóнем, іpf., se noyer.
 тополя, -ли, f., peuplier.
 топтати, топчý, тóпчеш, іpf., fouler.
 торбáна, -ни (= тóрба, -би), f., sac, besace.
 торшнй, -ня, -не, adj., de l'année passée.
 торкнти, -вý, -неш, pf. || торкáти, -кáю, -еш, іpf., toucher.
 точить, -чý, -чиш, іpf., aiguiser.
 тóцко, etc.
 травá, -вý, f., herbe.
 трактор, -ра, m., tracteur.
 траплайтися, -яюся, -ишся, іpf. || траплнтися, -плюся, -пишся, pf., avoir lieu.
 трéба, il faut.
 тремтіти, tremchý, tremtáш, іpf., trembler.
 трéтий, -я, -е, troisième.
 три, трьох, trois.
 трапога, -га, f., alarme.
 тривóжати, -вóжу, -жиш, іpf., alarmer.
 тривóжаний, -а, -е, adj., anxieux, inquiétant.
 трýднть, trente.
 трýкнти, -яю, -енг, іpf., tenir.
 трóє, trois ensemble.
 трóхи (= трошки), adv., peu.
 тройнда, -ди, f., rose.
 трубá, -бý, f., trompelette.
 трубáти, -блó, трубаш, іpf., jouer de la trompette.
 Трубчáевск, -ка, m., ville dans la province de Kursk.
 трул, -ду, трудом, plur. труди, -и, m., travail, peine.
 трусынти, -нý, -неш, pf., secouer.
 трастися, -уся, -сéшся, іpf., trembler.
 тýга, -ги, f., douleur.
 тýдй, adv., là-bas, là, y (mouvement).
 тужкáти, тужчý, -жиш, іpf., s'affliger, pleurer.
 тумáн, -ну, m., brouillard.
 тупотнá, -ви, f., piétinement.
 туподумство, -ва, n., stupidité.
 турéцкýй, -а, -е, adj., turc; (no) турéцка, adv., en turc.

Туреччина, -ни, f., Turquie.
турніту, -нý, -нéш, pf., pousser.
Тýрок, -рка, m., un Turc.
тут, adv., ici.
түтешка, dim. de тут.
турéмнай, -а, -е, adj. de тюремá.
турнá, -мý, gén. plur. тóрем, f., prison.
тютюн, -нý, m., tabac.
тягло, -зá, n., instrument de traction.
тагнúти, тягнý, тагнеш, ipf., tirer, tendre.
тягтý = тасцутý.
тяжкáй, -á, -é, adj., lourd, difficile.
тýмнитися, -мýюся, -мýшся, ipf., se sou-
venir, avoir conscience.

У

у = в.
убогнáй, -а, -е, adj., pauvre, indigent.
увáга, -ти, f., note, remarque, attention.
увольнáти, -нýо, -нýш, pf. || увольнáти,
-нýю, -нýш, ipf., libérer, accomplir un
voeu.
Угорець, -рца, ш., un Hongrois.
Угориццна, -ни, f., Hongrie.
удáрати (в.), удáрю, удáриш, pf. ||
удáрати (в.), -рýю, -нýш, ipf., frapper.
удíл, -зу, m., sort, destin.
ужб (извс), adv., déjà.
Ужгород, -рода, m., XXV, p. 94, n. 1.
уживати (в.), -нýю, -нýш, ipf., employer.
узáйтися = взйтися.
Україна = Вкраїна.
Українка, -ки, f., une Ukrainienne.
український, -а, -е, adj., ukrainien.
укрýтти (в.), -а-, -е, adj., caché, dissim-
mulé.
ұлай (= ұлай), -ія, ш., ruche.
ұлнáтиса = влизнáтиса.
ұлнцл (= вўзълиц), -ци, f., rue.
ұлзети = влизта.
улюбленең, -ци, m., favori.
умéрти (= смéрти), умрý, -рéш, pf. || уми-
рати (в.), -нýю, -нýш, ipf., mourir.
умýслити, -лю, -лиш, pf. || умýшлáти,
-нýю, -нýш, ipf., inventer.
умýти, -то, -нýш, ipf., pouvoir, savoir.
умóма, -ви, f., condition.
універсал, -лу, m., manifeste, lettre pa-
tentie.

упирáтися (в.), -нýся, -нýшся, ipf., s'obsti-
ner.
упорядкувати, -кýю, -нýш, pf. || упоряд-
ковувати, -вую, -нýш, ipf., mettre en
ordre.
управлítи (в.), -влю, -виш, pf. || управлýти,
-нýю, -нýш, ipf., cultiver.
уплýстися, упнýся, -нýся, ipf. || упинá-
тися (в.), -нýся, -нýшся, ipf., s'en-
fouir.
уродáти (в.), -дкýю, -дшп, pf. || урожáти (в.),
-нýю, -нýш, ipf., donner naissance.
урожай, -зю, m., récolte.
урáд, -ду, m., dignité, poste, emploi, gou-
vernement.
ус (= ус), ўса, plur. ўси (= нýса), ўсі,
instr. ўсýма, m., moustache.
усатýй, -а, -е, adj., moustachu.
усалóвне (pol.) = сáльмо.
услугувати, -гýю, -нýш (= услугóвувати,
-вую, -нýш), ipf., rendre service.
ұсмíх, -ху, m., sourire.
ұсмíхнáти (в.), -хнýся, -нýшся, ipf. ||
ұсмíхнáти (в.), -хнýся, -нýшся, ipf., sou-
rire.
усобиця, -ци, f., guerre intestine.
успíх, -ху, m., succès.
устá, уст, plur. tantum, n., bouche, lèvres
(dans le style noble).
уставати (в.), -таю, -нýн, ipf. || устáти (в.),
-тáну, -нýш, pf., se lever, se soulever.
устрóйти, -бýю, -нýш, pf., arranger,
fonder.
устóди (в.), adv., partout.
устá = всяк, устáкай = вејкай, n'importe
qui ou quel, chacun, chaque, tout.
утвóровуватися, утвóрююсь, -нýшся, ipf. ||
утвóритьса, -рýся, -нýшся, pf., se
stérer.
утвóритьса (в.), -рýю, -нýш, ipf. || утвéрти (в.),
-утрý, -рéш, pf., essuyer.
уткáти (в.), -аю, -нýн, ipf. || утектý (в.),
-чý, -нýш, pf., s'enfuir.
утíка (в.), -хи, f., consolation, joie.
утóма (в.), -ни, f., fatigue.
утомлáти (в.), -нýю, -нýш, ipf. || утомлýти
(в.), -млóб, -нýш, pf., fatiguer.
уторувати (в.), -рýю, -нýш, pf., frayer.
учинити = вчинити.
учýти = вчýти.

учоба (н.), adv., hier.
учтывість, -ости, f., courtoisie.
у́ва, -ва, f., rêve, illusion.

Ф

фárba, -и, f., couleur.
философ, филосóфа, m., philosophe.
фóртель, -я, m. (pol.), tour.
фрасcунок, -а, m. (pol. = смýток, -tку, ш.), tristesse.

Х

хабáр, -ръ, m., pot-de-vin.
хаваюкati, -каю, -еш, ipf., crier (des caillles).
хазáйн (=господар), хазáйна, plur. хазáї (=хазáйн), m., maître.
хазлýновáто, adv., économiquement.
хозáйство, -ва, n., économie.
хай, v. нехай.
хапáти, -аю, -еш, ipf., saisir.
Хáрків, -ова, m., le plus grand centre industriel de l'Ukraine.
хáта, -та, f., chaumière, mais n.
хáтка, -ки, f., dim. de хáта.
хвáлен = хвáльний.
хвáльний, -а, -е, adj., digne d'éloges.
хвáлювати, -юю, -еш, ipf., agiter, troubler.
хвáля, -лі, f., vague, tempête; une minute.
хвáлѝстий, -а, -е, adj., ondulé.
хвóрій, -а, e, adj., malade.
хворóба, -би, f., maladie.
хворóст, -сту, m., sagot de branchages.
хíба, adv., est-ce que vraiment ?, peut-être.
хíба, -би, f., erreur, faute.
хижáцький, -а, -е, adj., rapace.
хíжий, -а, -е, adj., sauvage.
хплáтится, -люся, -лишся, ipf., se pencher.
хист, -ту, m., capacité, don.
хитáти, -аю, -еш, ipf., secouer.
хід, хóду, m., marche, passage.
хлáнути, -ву, -веш, pf., jaillir.
хліб, хліба, m., pain; plur. хлібá, pains, et
хлібá, blés.
хліб-соль, le pain et le sel, fig. hospitalité.
хліборóство, -ва, n., agriculture.
хліб, -ва, m., étable, porcherie.
хлóпець, -ця, m., dim. de хліб.
хлóпець, -ци, m., garçon, gars.

хлóпчик, -ка, m., dim. de хлóпець.
хлопчина, -ни, m. = хлóпець.
хлóбра, -ри (=хлóста, -ти), f., fustigation.
хмáра, -ри, f., nuage.
хмáрка, -ки, f., dim. de хмáра.
хмíрний, -а, -е, adj., nuageux.
ховáти, -аю, -еш, ipf., cacher.
ходити, ходжú, хóдити, ipf., marcher, aller
à pied.
холодный, -а, -е, adj., froid.
Хомá, -мý, m., Thomas.
Хомíшин, -а, -е, adj. d'appartenance de
Хомá.
хорóба :: хворóба.
хорóшій, -а, -е, adj., bon, beau.
хотіти, хóчу, -чеш, ipf., vouloir.
хотітися, мені хóчеться, impers., je veux.
хоч, хóчте, réduction de хóчеш, хóчете,
quoique, bien que.
хочá = хоч.
хрест, -тá, m., croix.
хрестятися, -щýся, -стишся, ipf., se
signer, être baptisé.
хрестятíй, -а, -е, adj., qui porte le signe
de la croix.
хрещéний, -а, -е, adj., chrétien.
хромати (=хромáти), -аю, -мáеш, ipf. ||
захромати, pf., boîter.
хрон, хрону (=хрін, хрóну), m., rafifort.
хтівость, -сти, f. (pol.), avidité.
хто, кого, pronon inter.-relatif, qui.
хтось, quelqu'un.
худоба, -би, f., fortune, bétail.
художник, -ка, m., peintre.
художай, -вля, -ве, adj., d'art.
хура, -ри, plur. хури, хур, f., chariot.
хусточка, -ки (=хустка, -ки), f., dim. de
хуста, -ти, f., mouchoir.
хутéнько, dim. de хутко.
хутíр, хутóра, m., métairie, ferme.
хуткýй, -а, -е, adj., prompt, rapide.
хутко, adv., rapidement.
хуторянин, -иа, m., fermier, métayer.

Ц

цвістíй, цвітý, -теш, ipf., fleurir.
цéбер, -бра, m., cuveau.
цéбто = сéбто.

цей (=сей), цл (=сл), це (=ce), celui-ci, ce, cet.
 центральний, -а, -е, adj., central.
 церква, церкви, plur. церкви, церковь, f., église.
 церковка, -ки, f., dim. de церква.
 церковно-слов'язький, -а, -е, adj., slavon.
 цех, -ху, m., corporation.
 цехмайстер, -тра, m., maître dans une corporation.
 цибулка, -ли, f., oignon.
 цифра, -ри, f., chiffre.
 цікавий, -а, -е, adj., curieux.
 цілій, -а, -é, adj., entier, intact.
 цілесінський, -а, -е, dim. de цілій.
 цілком, adv., entièrement.
 ціпіти, -плю, -пиш, pf., battre, frapper.
 цур! interj., arrière!

Ч

чабан, -на, m., berger de moutons.
 зарівній, -а, -е, adj., enchanter.
 зарівнік, -ка, m., magicien.
 чародій, -я, m., magicien.
 чарування, -ня, n., enchantement.
 час, часу, instr. часом, plur. часы, часів, m., temps, opportunité.
 часом, adv., parfois.
 частенько, dim. de часто.
 частіна, -ни, f., partie.
 часто, adv., souvent.
 частувати, -ую, -еш, ipf., régaler, traiter.
 часть, часті, f., partie.
 частувати, -ую, -еш, ipf., guetter.
 чвара, -ри, f., trouble, guerre.
 чверть, -ти, f., quart.
 чекати, -аю, -аш, ipf., attendre.
 чёнчик, dim. de чернечъ.
 червоний, -а, -е, adj., rouge.
 червоногвардієць, -ца, m., garde rouge.
 червонуватий, -а, -е, adj., rougeâtre.
 череда, -дя, f., troupeau.
 чрез, prépos., à travers, par.
 череп'яний, -а, -е, adj., d'argile.
 чрес, -са, m., ceinture de cuir avec l'argent.

черкістка, -иця, -ніця, -ніш, pf., écrire, littéral.
 tracer une ligne.
 чернечъ, чернік (=чевцъ), plur. чевці,
 m., moine.
 черніця, -ци, f., une religieuse.
 Чернігівщина, -ни, f., pays de Chernigiv.
 чернь, -ні, f., bas peuple.
 чесний, -а, -е, adj., honnête.
 чеський, -а, -е, adj., tchèque.
 Чехо-Словаччина, -ни, f., Tchécoslovaquie.
 чи, adv., est-ce que ?
 чий, чий, чиб, pron.-adj. interrog.-relatif,
 de qui, appartenant à qui ? La négation de
 чий est нечий.
 чималій, -а, -е, adj., considérable.
 чинати, -нію, -ніши, ipf., faire, agir.
 чинник, -ка, m., facteur, élément.
 Чигрін (—Чигрин), -на, m., XXVII,
 р. уб., n. 1.
 численний, -а, -е, adj., nombreux.
 число, -ла, plur. числа, чисел, n., nombre.
 чистий, -а, -е, adj., propre, pur, net.
 читати, -аю, -аш, ipf., lire.
 чіплатися, -аюся, -ашся, ipf., s'accrocher.
 чоловік, -ка, m., mari, homme (arch.).
 чоловіга, -ги, m., homme.
 чоломатися, -аюся, -ашся, donner un
 baiser.
 чом (=чому), adv., pourquoi.
 чорний, -а, -е, adj., noir.
 чорнозем, -ну (=чорноземля, -я, f.), m.,
 la terre noire.
 чорнливий, -а, -е, adj., brun.
 чорт, -та, plur. чорті, -ів, m., diable.
 чортів, -ова, -ве, adj., diabolique.
 чортака, -ки, m., dim. de чорт.
 чос, -су, m., gale; завдати чосу, adminis-
 trer une raclée.
 чотири, чотирох, instr. чотирма, quatre.
 чувати, -аю, -аш, itér. de чути.
 чудомий, -а, -е, adj., admirable.
 чужий, -а, -е, adj., étranger.
 чужовá, -ні, f., pays étranger.
 чужінець, -ца, m., un étranger.
 чумак, -ка, m., XI, p. 70, n. 1.
 чумакувати, -аю, -аш, ipf., v. чумак.
 чутти, чую, -аш, ipf., entendre, ouïr.
 чутка, -ка, f., bruit, rumeur, nouvelle.

III

шабля, -лі, plur. шаблі, шабель, f., sabre.
 шайтан, -на, m., diable.
 шалений, -а, -е, adj., fou.
 шаленство, -ва, n., folie.
 шанувати, -ю, -еш, ipf., respecter.
 шапка, -ки, f., bonnet.
 шаповалський, -а, -е, adj., de foulur.
 шастя, interj. exprimant un brusque mouvement.
 шата, -ти, f., riche vêtement.
 шатро, -рâ, n., tente.
 шахта, -ти, f., puits de mine.
 швачка, -ки, f., couturière.
 шведський, -а, -е, adj., suédois.
 швець, шевці, plur. шевці, m., cordonnier.
 швидкий, -а, -е, adj., rapide, prompt.
 швидко, adv., rapidement.
 шевченкознавство, -ва, études relatives à Ševčenko.
 шелестія, -шу, -стіш, ipf., murmurer (des feuilles d'arbre).
 шепотіти, -чу, -тіш, ipf., murmurer.
 шепетіти, -пчу, -чеш, ipf., murmurer, chuchoter.
 шерхнутти, -хну, -неш, pf., murmurer.
 шибейголова, -ва, m., cervau brûlé.
 шибати, -аю, -еш, ipf., jeter, frapper.
 шинела, -лі, f., manteau d'uniforme.
 шириня, -ні, f., largeur.
 широкий, -а, -е, adj., large.
 широко, adv., largement.
 широкар, -рі, m., cabaretier.
 ширікати, -аю, -аш, ipf., s'élargir.
 шати, шию, -ши, ipf., coudre.
 шкільце, -ці, n., dim. de школа, -ла, в., verte.
 шкільний, -а, -е, adj., d'école.
 шкода, -ди, plur. шкоди, пкід, f., dommage, tort, mal.
 школа, -ли, f., école.
 шлях, -ху, шляхом, на шляху, plur. шляхі, -ів, m., chemin, voyage, moyen; (пкім) шляхом? par quel moyen?
 шляхта, -ти, f., noblesse.
 шматочок, -чка, dim. de шматок, -тка, m., morceau.
 шпарка, -ки, f., couenne grillée.

штатський, -а, -е, adj., civil.
 штука, -ки, f., pièce, morceau, niche.
 шугнүти, -ні, -неш, pf., s'en voler avec bruit.
 ищукати, -аю, -еш, ipf., chercher.
 шуміти, -млю, -міш, ipf., bruire.
 шуникти, -плю, -піш, ipf., comprendre.
 шурхнути, -хну, -неш, pf., s'enfoncer, s'écrouler.

III

щасливо, adv., heureusement.
 щастя, -ти, n., bonheur, fortune.
 щастя-доля, fortune heureuse.
 ще, adv., encore, dès, déjà.
 щебетати, -бечу, -чеш, ipf., gazouiller.
 підрівака, -ки, chant du nouvel an.
 щербатий, -а, -е, adj., ébréché.
 щирій, -а, -е, adj., sincère, vrai, véritable, juste, diligent.
 то, pronom interrogatif-relatif et conjonction
 щоби (= щоб), afin que, pour que, que.
 щодня (= щоденно), chaque jour.
 щодо, quant à.
 щонебудь, quelque chose, n'importe quoi.
 шука, -ки, f., brochet.

Ю

юж (pol.) — уж.
 юнак, -ка, m., jeune homme, gars.
 юнаців, -ова, -ове, adj. de юнак.
 юрба, -бі, f., foule.
 юродивий, -а, -е, adj., faible d'esprit, innocent.
 Юрл (=Юр =Юрий =Юрко), Georges.

Я

я, мене, је, moi.
 яблоня, яблоні, f., pommeier.
 явятися, явлюся, явилися, pf. || явятися, -люся, -ешся, ipf., paraître, se présenter.
 явно, adv., clairement.

ягнá, -иáти, n., agneau.	яр, яру m., ravin.
язычкá, -иá, n., jargon.	яржакиk, -ка, m., buissier dans un
як, comment, comme, lorsque, quand; як сл маеш? comment vas-tu?; як мóга, de toutes ses forces.	бугеau.
либí, si.	йрмарок, йрмарку, m., faire.
якаже, lorsque.	прóх, ярмá, plur. ярма, ярем, n., joug.
якый, якá, якé, quel, lequel.	яркýр, -ру, m., captifs de guerre.
якайшсъ, -кáсь, -кéсь, quelque, une sorte de.	ясирáний, -а, -е, adj., éclatant, vif.
якóсь, adv., une fois, on ne sait comment.	ясла, ясéл, f., plur. tantum, crèche.
якщó, si.	ясни́й, ясна́, яснé, adj., clair, lumineux.
йма, -ми, f., fosse.	ясочна, -ки (= ясонька, -ки), f., mot de
ймка, -ки, f., dim. de яма.	caresse formé de ясни́й, -á, -é.
	йтэз (= ятель), ятла, m., pic, pivert.
	ячмíнь, ячмéню, m., orge.

TABLE DES MATIÈRES.

	PAGES.
AVANT-PROPOS	4

PREMIÈRE PARTIE.

PRÉCIS DE GRAMMAIRE ÉLÉMENTAIRE.

I. — ALPHABET.

§ 1. Alphabet	1
§ 2. Particularités d'écriture et de prononciation	2
§ 3. Rapports entre consonnes et voyelles	3
§ 4. Accent	4

II. — ÉLÉMENTS DE PHONÉTIQUE.

§ 5. Alteroances de voyelles	5
§ 6. Alternances de voyelles avec des consonnes	6
§ 7. Alternances de consonnes	6
§ 8. Épenthèse de	7
§ 9. Consonnes finales	7
§ 10. Consonnes géminées	8
§ 11. Simplification des groupes de consonnes	8

III. — LE NOM.

§ 12. Genre et déclinaison	8
§ 13. Nombres et cas	9
§ 14. Système de déclinaison des masculins	10
§ 15. Particularités de la déclinaison des masculins	10
§ 16. Système de déclinaison des neutres	12
§ 17. Particularités de la déclinaison des neutres	13
§ 18. Système de déclinaison des féminins	14
§ 19. Particularités de la déclinaison des féminins	15
§ 20. Principaux suffixes des noms	16

TABLE DES MATIÈRES.

	PAGES.
IV. — L'ADJECTIF.	
§ 21. Système de déclinaison des adjectifs.....	17
§ 22. Degrés de comparaison.....	18
§ 23. Suffixes des adjectifs.....	19
V. — LES NUMÉRAUX.	
§ 24. Nombres cardinaux et ordinaux.....	19
§ 25. Flexion des nombres.....	20
§ 26. Emploi des nombres.....	22
VI. — LE PRONOM.	
§ 27. Pronoms personnels.....	23
§ 28. Possessifs.....	24
§ 29. Démonstratifs.....	24
§ 30. Relatifs et interrogatifs.....	25
§ 31. Déplacement de l'accent des pronoms.....	26
VII. — LE VERBE.	
§ 32. Traits caractéristiques.....	27
§ 33. Formation des temps	27
§ 34. Verbes réfléchis et voir passive.....	30
§ 35. Classement des verbes.....	30
§ 36. Classe A : verbes en -e- pur	31
§ 37. Classe B : verbes en -n-e-, à suffixe nasal.....	32
§ 38. Classe C : verbes en -(j)e-.....	33
§ 39. Classe D : verbes en -u-.....	35
§ 40. Classe E : verbes athématisques	37
§ 41. Morphologie de l'aspect.....	38
VIII. — PRÉPOSITIONS.	
§ 42. Cas régis par les prépositions	40
IX. — ADVERBES.	
§ 43. Composition des adverbes.....	41
X. — CONJONCTIONS.....	
§ 44. XI. — L'INTERJECTION.....	42
§ 45. XII. — L'INTERJECTION.....	43

DEUXIÈME PARTIE.

TEXTES ET LEXIQUE.

	PAGES.
I. С. Черкасенко.	45
II. П. Куліш.	47
III. Е. Гребінка.	48
IV. Л. Глібов.	50
V. Т. Шевченко.	51
VI. —	52
VII. О. Стороженко.	54
VIII. Л. Глібов.	60
IX. Дума про Марію Богуславку.	62
X. П. Куліш.	66
XI. Марко Вовчок.	70
XII. С. Руданський.	73
XIII. І. Нечуй-Левицький.	74
XIV. І. Франко.	76
XV. —	78
XVI. П. Мирний.	79
XVII. Леся Українка.	81
XVIII. М. Коцюбинський.	82
XIX. П. Тичина.	83
XX. А. Панів.	84
XXI. М. Хвильовий.	85
XXII. Українська народна поезія.	88
XXIII. А. Кримський.	90
XXIV. М. Сулима.	91
XXV. —	92
XXVI. * Універсал гетьмана Богдана Хмельницького.	94
XXVII. Самовідець.	96
XXVIII. Гетьман І. Мазепа.	98
XXIX. М. Довгалевський.	100
XXX. І. Котляревський.	102
 INDICATIONS BIBLIOGRAPHIQUES.	 105
 LEXIQUE.	 109

LIBRAIRIE DROZ,
rue de Tournon, 25, Paris (VIe).

SUPPLÉMENTS DE LA REVUE DES ÉTUDES SLAVES.

TRAVAUX PUBLIÉS PAR L'INSTITUT D'ÉTUDES SLAVES.

- I. *Contes slaves de la Macédoine sud-occidentale : étude linguistique; textes et traduction; notes de folklore*, par André Mazon, 1923, 236 pages, avec carte de la région étudiée.
- II. *Mélanges publiés en l'honneur de M. Paul Boyer*, 1925, vi + 376 pages.
- III. *Les formes du duel en slovène*, par L. TESSIERE, 1925, xi + 454 pages. Annexe à ce même tome III : *Atlas linguistique pour servir à l'étude des formes du duel en slovène*, 1925, gr. in-folio oblong, vi + 42 pages, 70 cartes. Les deux volumes ne sont vendus qu'en ensemble (ouvrage couronné par l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres).
- IV. *Les Slaves, Byzance et Rome au IXe siècle*, par F. DVORNÍK, 1926, vi + 360 pages (ouvrage couronné par l'Académie française).
- V. *La vie de saint Grégoire le Décapolite et les Slaves macédoniens au IXe siècle*, par F. DVORNÍK, 1926, 94 pages.
- VI. *La langue de Dominko Zlatarić*, poète ragusain de la fin du XVIe siècle, par André VAILLANT.
I. Phonétique, 1928, xi + 370 pages (ouvrage couronné par l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres).
II. Morphologie, 1931, vi + 395 pages
- VII. *Jean Amos Comenius (Komenský). Sa vie et son œuvre d'éducateur*, par Anna HERRERAS, 1928, 280 pages, avec 10 planches, dont 3 hors texte (ouvrage couronné par l'Académie des Sciences morales et politiques).
- VIII. *Les Piesni razlike de Dominko Zlatarić*, par André VAILLANT, 1928, viii + 45 pages.
- IX. *Catalogue des périodiques slaves et relatifs aux études slaves des Bibliothèques de Paris*, par Boris UNSEIGAULT, avec une préface de André Mazon, 1929, xiv + 923 pages. (couronné par l'Académie des Sciences morales et politiques).
- X. *La poésie populaire épique en Yougoslavie au début du XXe siècle*, par Mathias MUKO, 1929, 75 pages, 21 planches hors texte.
- XI. *Actes magiques, rites et croyances en Russie subcarpathique*, par Pierre BOATINOV, 1929, xi + 163 pages.
- XII. *Rythme et mesure dans la musique populaire bulgare*, par Stoyan Djoudjoff, 1931, ii + 366 pages avec de nombreuses notations musicales.

- XIII. La vie forestière en Slovaquie, par Pierre DEFONTAINES, 1932,
95 pages, avec 6 cartes et 17 photogravures.
- XIV. La Metohija, étude de géographie humaine, par Milisav LUTOVAC,
1935, 100 pages, avec 6 cartes et 20 phototypies.
- XV. Les débuts de la langue littéraire chez les Serbes, par
Boris UNSELAUN, 1935, 84 pages.
- XVI. Les études slaves en Tchécoslovaquie, par Mathias MUKO,
1935, iv + 143 pages.
- XVII. Ivan Vazov : la formation d'un écrivain bulgare, 1850-
1921, par Petr CHRISTOPHOROV, 1938, 245 pages.
- XVIII. Les villes de la Russie subcarpathique, par Jean MOUSSET,
1938, 139 pages.
- XIX. Mélanges en l'honneur de Jules Legras, 1939, xxxi
+ 276 pages.
- XX. Le Slovo d'Igor, par André Mazon, 1940, 182 pages.
- XXI. Le traité contre les Bogomiles de Cosmas le Prêtre : tra-
duction et étude par Henri-Charles PUCHET et André VAILLANT,
Paris, 1945, 348 pages.

COLLECTION HISTORIQUE DE L'INSTITUT D'ÉTUDES SLAVES.

- I. La civilisation serbe au Moyen Âge, par C. JIREČEK. Traduit
de l'allemand, préface de M. Ernest DENIS, 1920, viii
+ 102 pages.
- II. Du Vardar à la Sotcha, par Ernest DENIS, 1923, 351 pages.
- III. Introduction à l'histoire sociale de la Russie, par Georges
PLEKHAMOV. Traduit du russe par Me BATAULT-PLEKHAMOV, 1926,
xii + 160 pages.
- IV. Herzen et Proudhon, par Raoul LABAY, 1928, 250 pages.
- V. La formation de la Yougoslavie (XV-XIXe siècles), par Émile
HAUMANT, 1930, xi + 752 pages et 5 cartes hors texte.
- VI. La vie économique des provinces illyriennes (1809-1813),
par Melitta PIVEC-STELA, 1930, 363 + lxxii pages et 3 cartes.
- VII. L'alliance franco-russe : les origines du système diploma-
tique d'avant-guerre, par le baron Boris NOLDE, 1936,
704 pages.
- VIII. La Serbie et son Église, par Jean MOUSSET, 1938, 523 pages.
- IX. La Commission d'éducation nationale en Pologne (1773-
1794) : son œuvre d'instruction civique, par Ambroise JOSSET,
1941, 500 pages.
- X. Magnats polonais et physiocrates français (1767-1774),
par Ambroise JOSSET, 1941, 92 pages.

LECTURES ANNOTÉES DE L'INSTITUT D'ÉTUDES SLAVES.

- I. Lectures tchèques, avec commentaire et lexique, par Jacqueline Mazon, 1944, 120 pages.
- II. Lectures ukrainiennes, avec grammaire, commentaire et lexique, par Élie Borščák, 1946, 155 pages.

LECTURES EN DEUX LANGUES DE L'INSTITUT D'ÉTUDES SLAVES.

- I. Destin de Paysanne : récit d'une paysanne russe, publié par Léon Tolstoï. Texte russe accentué réimprimé sous la direction d'André Mazon. Traduction française et notes de Charles Salomon, Paris 1945, 150 pages.
- II. Poèmes en prose d'Ivan TOCHIGUÉVYEV. Première édition complète publiée par André Mazon. Traduction française et notes de Charles Salomon. Paris 1945, 227 pages.
- III. Les quatre Livres de lecture de Léon Tolstoï. Extraits publiés par André Mazon. Traduction française et notes de Charles Salomon (*sous presse*).

BIBLIOTHÈQUE POLONAISE DE L'INSTITUT D'ÉTUDES SLAVES.

- I. Histoire économique de la Pologne avant les partages, par Jan Rutkowski, 1927, XII + 280 pages (ouvrage couronné par l'Académie des Sciences morales et politiques).
- II. Le liberum veto : étude sur le développement du principe majoritaire, par Ladislas Konopczynski, 1930, 298 pages (couronné par l'Académie des Sciences morales et politiques).
- III. La littérature polonaise au XIXe siècle, par Bronislas Cieślowski. Ouvrage posthume publié et complété par Manfred Kridl, 1933, II + 534 pages.
- IV. La Pologne en France : bibliographie raisonnée, par Jean LORENTOWICZ, avec la collaboration de A. M. Смирнова.
  - I. Littérature, Théâtre et Beaux-Arts, 1935, 200 p. Ex. ordinaire. Ex. interfolié.
  - II. Encyclopédies, Langue, Voyages, Histoire, 1938, 420 pages. Ex. ordinaire. Ex. interfolié.
  - III. Géographie, Sciences, Droit, Suppléments, 1940, 512 pages.

COLLECTION DE MANUELS DE L'INSTITUT D'ÉTUDES SLAVES.

- L. Manuel de l'antiquité slave, par Lubor NIEDERLZ.
  - 1re partie : L'histoire, 1923, VIII + 246 pages, avec 2 cartes.
  - 2e partie : La civilisation, 1926, VII + 360 pages, avec 144 illustrations et 3 planches en couleurs (ouvrage couronné par l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres).